

Polónyi.: A MAGYAR PARLAGI BAROMFI

C
1546

A MAGYAR PARLAGI BAROMFI VEDELME

NEMESÍTÉS ELVÉN
ÉS GYAKORLATBAN

ÍRTA:
POLÓNYI MANÓ
NY. MÁV. FŐMÉRLEGYELŐ

BUDAPEST
GR. KÁROLY KÖNYVTUDÓVÁRSÁG

C 1546

~~5866~~

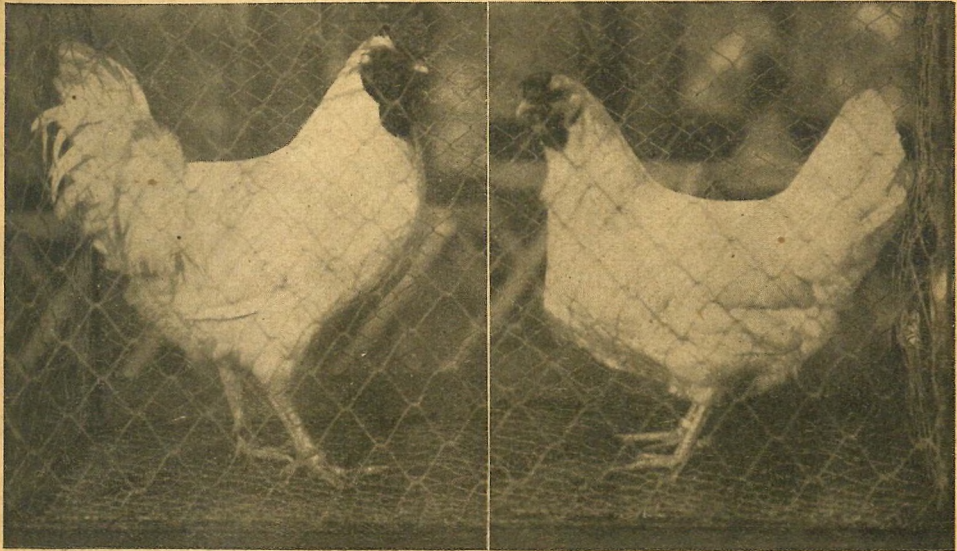
A MAGYAR PARLAGI BAROMFI VÉDELME

NEMESÍTÉS ELVBEN
ÉS GYAKORLATBAN

IRTA:

POLÓNYI MANÓ

NY. MÁV. FŐFELÜGYELŐ

BUDAPEST, 1930

GRILL KÁROLY KÖNYVKIADÓVÁLLALATA

FM

Leltár
1983

MEZŐGAZDASÁGI KÖNYVTÁR
LELTÁR SZÁM:
1487/1952.

Leltár 1950

LELT. 1983

Handwritten text in a cursive script, likely from a 19th-century document. The text is faint and mostly illegible due to fading and bleed-through from the reverse side. Some words are difficult to decipher but appear to be in Hungarian or a similar language.

Handwritten text in a cursive script, likely from a 19th-century document. The text is faint and mostly illegible due to fading and bleed-through from the reverse side. Some words are difficult to decipher but appear to be in Hungarian or a similar language.

Méltóságos Uram!

Mint a mezőgazdasági ágazat érdekében
védelmében egyike a Himagaskó fűrészhá-
tatlan Apostolainknak, van szerencsem-
esen ugyan csak a mezőgazdaság igen
fontos ágazatának érdekében és védelmé-
ben írott szakkönyvünket nagybecsű
figyelmébe és kegyes figyelmébe a
ajánlani.

Budapest 1930 Június hó 15.

Kiszáras üdvözléssel és
hálás megemlékezéssel

Felvinczics

MARIENSEE-I LOVAG MANZ GYÖRGY

*szeretve tisztelt barátomnak,
a baromfitenyésztés tudománya
nagy mesterének
hálás megemlékezésül.*

Budapest, 1930 május hó.

A szerző

Fair play!

Itt fekszik előttem a legújabb Polónyi-könyv. A szerző kiváló szaktudása, óriási gyakorlatiassága és tapasztalata fölöslegessé teszi, hogy a szakmabeli részletekről bírálatot mondjak. A Polónyi-könyvet nem bírálhatjuk, abból csak tanulhatunk. Így arra szorítkozom, hogy a könyv vezérgondolatát kellőképpen megvilágítsam, kimagasló részleteit aláhúzzam és az olvasóközönségnek egy plasztikus képben bemutassam.

Az új könyv magyar földön síkraszáll a magyar parlagi tyúk védelmére. Megdöbbenve kérjük: szükséges ez? Sajnos, igen. A magyar parlagit komoly veszély fenyegeti: ki akarják irtani a magyar falvakból.

Már évek óta foly a vita pro és contra parlagi és sokan úgy tekintik a parlagi tyúk védelmére megindult akciót, mint a legújabban létrejött magyar országos baromfinemesítő mozgalom ellen törekvő irányt. Ez egy nagy tévedés, mert a könyvnek tendenciája nem támadó, hanem tisztán védelmi jellegű és ott, ahol talán mégis támadni látszik, ott csak az ország baromfitenyésztésének katasztrofális utakra vezető törekvéseinek megvilágítását veszi célul, amelyek egy meglevő nagyértékű tenyészanyag megsemmisítése árán kardoskodik egy idegenfajta országszerte való szétosztása mellett. Jog és törvény azzá válik, amint az országot vezető hatalom azt azzá nyilvánítja, de az igazság igazság marad akkor is, ha egy egész ország közvéleménye ellene fordul. „Eppur si muove!” Egy tollvonás megsemmisíthet egy ősrégi tenyészállományt, egy másik eláraszthatja az országot idegen tenyészanyaggal. Hogy ennek a két tollvonásnak mi a reális haszna vagy kára, azt csak egy pár

szakember tudja megítélni. A tenyésztő közönség széles rétege majd évek múlva veszi csak tudomásul a hatást. E könyv megvilágítja és éles bonckés alá veszi az új mozgalom gazdasági, kereskedelmi, finansiális és szociális következményeit és tiltakozik a parlagi fajta céltalan és káros kiirtása ellen.

A nemesítés mozgalmát, mint elvet nem ellenzi, ezt modern szakember nem is teheti, hiszen minden gazdasági törekvés arra irányul, hogy a tenyészanyagot javítsa, jövedelmezőbbé tegye, tehát nemesítse. Csak más, gazdaságosabb, olcsóbb és hasznosabb utakat mutat, mint amilyeneken a baromfitenyésztési mozgalom elindult. *Ott, ahol megvan a szilárd talaj és alap, meg az épületnek ezeréves teherbíró falvázlata, céltalannak és veszélyesnek mondja ennek szétrombolását és megsemmisítését egy új, nálunk még ki nem próbált díszépületnek felépítésére.*

Az ily mozgalom tervezői azzal vádolják a régít, hogy keveset jövedelmez, tele van férgekkel és fertőzve van mindenféle járvánnyal, hogy méretei nem felelnek meg a külföldi ízlésnek és hogy egy ilyen alkotmány egy szégyenfolt a hazára nézve. Igenis, szégyeljük hát magunkat, de nem azért, mert ősrégi parlagi fajtánk el van hanyagolva, kevés és kicsiny tojást tojik, testsúlya nem felel meg a külföldi piacok igényeinek, tele van tetűvel és ragályos betegséggel, *hanem azért, hogy ezt a kincset mindeddig ilyen állapotban hagytuk.* A Polónyi-könyv rámutat a magyar parlagi tyúknak minden hibájára, de egyszersmind pontosan kijelöli az utakat és eszközöket, amelyek segítségével ezeket a hibákat ki lehet küszöbölni és a magyar parlagit egy rövid évtizeden belül a modern kultúrfajták soraiba emelni. Ennek a „renaissance“-nak költségei sokkalta kisebbek, mint a teljes kicserélésnek kiadásai és emellett *konstruktív kultúrmissiót is jelent.* A kultúrfölény jelszavát harsogjuk és primitív kultúrátlan hazai parlagi tyúkfajtánk mellett az ország falusi tenyésztőinek szakbeli fölényének megteremtéséről nem gondoskodunk, hanem rákényszerítünk egy kényes idegen kultúrfajtát, amellyel primitív szakismereteivel nem tud mit csinálni.

Hogy a mozgalom vezetői körében a modern technika vívmányairól mindeddig nem vettek volna tudomást, azt nem szabad feltételeznünk, arról is meg kell győződve lennünk, hogy ilyen fontos ügyben csakis komoly, szakképzett embereknek van döntő szavuk. *Tudniok kell tehát, hogy bármely parlagi fajtából mindent ki lehet nevelni és tudniok kell azt is, hogy ez csak alapos szaktudással és kitartó munkával lehetséges.* Mindenestre tisztában vannak afölött is, hogy ez a szaktudás falvaink népében ma még teljesen hiányzik, és így még nem érett meg arra, hogy egy fényes, nagyigényű kultúrfajtát belénevelt nívóján megtartsa, vagy pláne nívóját emelje.

Azok a sokat hirdetett és magasztalt csodamadarak, amelyek hivatta lennének hazai parlagi fajtánkat pótolni, a kultúrfajták minden előnyével és gyengéjével vannak felruházva. Elhiszem mindazokat a tulajdonságokat, amelyekkel a baromfinemesítési mozgalom előharcosai azokat megajándékozzák, a mesés tojáshozamot, kiváló husqualitást, stb. Nem volna sportbecsület másoknak kedvenc fajtákat lekicsinyíteni. Tudom, minden egyes példány egy aranybánya magában. És kölcsönveszem első elemibe járó kisöcsémnek palatábláját és egykettőre kiszámítom a nemes idegen beszerzésével kapcsolatos haszontöbbleteket. 10 millió parlagi tyuk 80 tojással évenként, annyi mint évi 800 millió tojás. 10 fillérrel számítva, összesen 80 millió pengő; 10 millió Leghorn 250 tojásrekorddal, összesen 25 milliárd tojás, 15 fillérrel adva 375 millió pengő. Tiszta haszontöbblet 295 millió pengő évenként. Csillagászati számok, mesés perspektívák. *Mindent koncedálok, a matematika nem csal, csak az emberi képzelet és hiúság.*

Trianon többi csunya hatásai mellett kibillentette a realitások iránti érzékünket is régi természetes kerékvágásából. A maximálás és superlativizmus korszakát éljük, megtanultunk repülni, milliárdokat a mindennapi kétszerkettőnk alapjául használni. Feltűnik szemem előtt egy embernek képe, aki leül a montecarlói roulett-asztalhoz, hogy a nagy maximummal helyrebillentse deranzsált, financiális helyzetét. *A betét 10 millió parlagi tyúk.*

Nincs idő kitartó munkára, szakismeretek gyűjtésére, az ügy égetően sürgős. „*Va banque!*“

Szívből kívánom, hogy a nagy maximum beüssön, csak a könyv szerzőjével együtt arra kérem a reményittas játékosokat, ne sodorják belé ebbe a játékba a magyar parlagi tyúkot, ne szolgáljon a magyar kispénzű emberek egyik ősi keresetforrása betétként.

Falvaink népe ezzel a maximummal még nem tudna elbánni, nem tudná azt elegendő ügyességgel forgatni és gyümölcsöztetni. A parlagias ólaikban parlagon heverne a kincs. A nemes idegenek országszerte való szétosztása csak annyit változtatna a mai szomorú helyzeten, hogy a primitív bánásmódhoz szokott parlagi eltűnne a falvak ólaiból, a nemes idegen pedig a szokatlan primitív bánásmód következtében hamarosan — szintén eltűnne. *Aztán se pénz, se posztó!*

Legyenek türelemmel és elnézéssel a baromfinemesítési mozgalom buzgó hívei, tőrjék meg mesés csodamadaraik mellett a parlagit is mindaddig, amíg népünket a tenyésztetchnika csodáival is felszereltük. Adjunk neki hazai tananyagot, a parlagit, hogy ebből faragjon csodát, ha tud, a fokozatosan fejlődő szaktudás alapján. És adjunk ezáltal alkalmat a magyar parlaginak is, hogy egyenlő elbánás és gondozás mellett kiépítse és bebizonyítsa tehetségeit, készségeit és erényeit az idegen nemesekkel nyílt becsületes versenyben. Egyenlő fejtételeket adjunk nemcsak a fejlődés és teljesítmény terén, de a külföldi piacokon is. *Fair play!* Sportügyekben oly jártas tenyésztőink tudják, mit jelent ez a szó, átvitt értelemben „*tiszta munkát*“.

A gazdasági újítások életbelépésénél első megfontolás a „*cui prodest*“. Az újítás fentiek szerint ma csak vajmi kevés alapos szakismeretekkel bíró és anyagilag is tehetősebb nagy tenyésztőnek használ, a tömegnek csak ártana. *Egy igazi aranybányának feltárására nem kell államsegély, csak állami koncesszió.* Álljanak össze az idegen nemesfajták hívei, alapítsanak egy részvénytársaságot ennek az aranybányának feltárására és kiaknázására, az állami évi baromfitenyésztési budget pedig fordíttassék 10 éven át a baromfitenyésztési technika szak-

oktatására, amely mint állami közhasznú intézmény, úgy a pro, mint a contra parlagiakat egyenlően szolgálja. Hadd bizonyítsa be a mozgalom tábor a az aranybánya jövedelmezőségét, a magyar parasztság pedig azt az állítást, hogy a világnak legintelligensebb népe. *Fair play!*

Az állam és a magyar külkereskedelmi kiviteli mérleg ebben a nyílt versenyben nem fog megkárosulni, mert végre fellendül az eddig vajudó baromfitenyésztésünknek ügye. Az örökös vita pedig gyakorlati útra terelve, hamarosan döntésre jut.

Budapest, 1930 május hó.

Lovag Manz György.

Visszapillantás

Elmult 25 éve annak, hogy „*A baromfitenyésztés irányítása az értékesítés és kiviteli kereskedelem szempontjából*“ című szakmunkámmal felhívtam az érdekelt kormánykörök s a baromfitenyésztéssel s azok termékeinek értékesítésével foglalkozó közönség figyelmét az abban foglaltakra. Hatása nem maradt el, mivel az ú. n. Darányi-korszak egészen a világháború kitöréséig köztenyésztésünket aszerint irányította is s figyelembe vette az exportkereskedelem hangoztatta különleges kívánságait is, amelyekről eme mostani szakmunkámban részletesebben emlékezem meg. Az eredmény kerek számban kifejezve 20 millió pengőről 1913. év végéig 96 millió pengőre való felfokozása, illetve ebbeli termékeinknek vám-
külföldön történt készpénzre felváltása. Két évvel ezelőtt második szakmunkámban, amelynek címe: „*Baromfitenyésztésünk, mint mezőgazdaságunk és kiviteli forgalmunk legszámottevőbb tényezője*“ újból síkra szálltam a magyar parlagi baromfiállományunk folytatólagos nemesítéseért s azt alátámasztva, hiteles hivatalos statisztikai adatokkal és cáfolatlanul maradt átütő erejű érveimmel, a *Darányi-akció* erőteljesebb folytatásának szükségességét hangoztattam, s megjósoltam azt, ha az illetékesek ezen útról letérnek, s külkereskedelmi célra kevésbé megfelelő idegen kultúrfajtákat oktrojálnak népünkre, *mielőtt előbbit a nemesvérű kultúrfajtákkal való kioktatásban részesítette*, bármily anyagi áldozatok árán is nem fog célt érni, s attól mindinkább eltávolodik. Aki pedig most megjelent közreadott „*A magyar parlagiak védelme*“ című szakmunkám tartalmát elolvassa,

meg fog győződni arról, hogy három évtizedes harcomat a magyar parlagiakért nem hiába küzdöttem végig s rohamléptekkel közeledik az idő, amely az *általam képviselt ügyünk teljes diadalát jelenti*. Szakmunkámat a magyar nép részére írtam meg, s nem fektettem súlyt arra, hogy azok igényeinek felel-e meg, akik irodalmi téren magasabb színvonalú termékre vágyódnak, én a földműveléssel foglalkozó népréteg közelségébe óhajtottam jutni, mint amelynek kezén fordul meg baromfiállományunk 80%-a, s ezt a célt úgy véltem leginkább elérhetni, ha az ő nyelvükön szólok hozzájuk, aminek nyomatékosabban kifejezést adtam, az I. rész XIV-ik és XV-ik fejezetében is. Mostani gazdasági krízisünkben csak egy „jelszó“ lehet. *„Egy mindenkiért és mindenki egyért, s az az egy, a Nép, — az Isten adta Nép.“*

A szerző.

I. RÉSZ.

**A nemesített magyar parlagiak
és
a kultúrfajták szerepe a köztenyésztésben.**

I. Apostolainkhoz!

Idézem az elhunytakat, tanulságul az élőknek, akik nekem, s én nekik voltam munkatárs három évtizeden keresztül, akik mindannyian önzetlenül, odaadással, szeretettel és kitartással szolgáltuk a hazai baromfitenyésztés ügyét oly lelki együvértartozandósággal, a társadalmi osztályok minden kategóriájából, oly példátlan nekibuzdulással, egyetértéssel — mintegy versenyre kelve, ki tudja jobban alátámasztani, ki szaktudással, ki társadalmi állásából folyó egyéni befolyásának súlyával ezt az ezeréves multa visszatekintő, haza röghöz nőtt háziállatunk feljavítását célzó, mindenirányú akciót, *amely minden izében magyar!* Hálás megemlékezéssel vagyok eltelve s itt akarom leróni mély hálám adóját a B. O. E. kebelében, a Köztelek hajlékában, *eme igaz magyar ügyért, ugyancsak három évtizeden át hűségesen kitartó s ma e zászlót magasan lobogtató — nemeslelkű, a legszebb férfierényeket is magában foglaló főúri asszony, — gr. Teleky Józsefné önmagyméltóságának vezérlete alatt velünk együtt munkálkodott apostolának páratlanul önzetlen, lelkes és kitartó fáradozásáért, baromfitenyésztésünk nivójának emelése körül.* Legyen áldott a ti emléketek: Pirkner János, gróf Keglevich Gábor, Serbán János, Serfőző Géza, Hauer Béla, Makkfalvy Géza, Balogh Albin, Polónyi Géza, Koppély Géza, Reiter Oskár, Málnási Ferenc, Beiwinkler Vilmos, Kluge Ede, Kovács Ödön, Kubinyi Béla, Rácz Ödön, Eörsy Ferenc, stb. — kik mindannyian a magyar parlagiak sorsát szíveteken viseltétek s a világégés kitöréséig olyan polcra emeltétek, ami mezőgazdasági mérlegünk serpenyőjében

képezte az egyetlen súlyt, mely azt lenyomta, míg a serpenyő másik része csupán veszteséget jelezve, üresen maradt a levegőben. Sírba szálltatok azzal a tudattal, hogy egész emberek voltatok, s amit tetterőtöktől vártunk, azt busásan áldoztatok ezen ágazatunk oltárára. Ti raktátok le azt az alapot, amelyen további munkálkodásunkat eredményesen továbbfejlesztettük s könnyűvé tettétek annak további kiépítését. A sors, bár később félreállította közvetlen vezéreteket is, — a magyar parlamenti sorsát intéző nagy mesterünket, a gazdátársadalom örök fénylő csillagát — Darányi apánkat, de öneki megadatott az a jóleső tudat, hogy elégedetten tekinthetett vissza munkálkodása eredményére, arra a nagy haladásra, melyet a világháború előtt elért. Ő is, meg ti valamennyien nem vagytok felelősek azért, hogy eredményes munkálkodástok gyümölcsét elvitte a vis major, hogy a társadalom, a kormányzat, amint azt az „Előszó”-ban kifejtettem, ennyi hosszú időn tétlenül nézte az elért eredmények visszafejlődését, hogy nem hívták a mentőket, a tűzoltókat, a bajt megállítani, lokalizálni, s a távolból nézték a további pusztulás végnélküliségét.

És ti túlélők, kiknek megadatott a sorstól, hogy abban az építőmunkában résztvehettek, most ugyancsak lehajtott fővel álltok a soraim elolvasásakor azok emléke előtt, látva együttmunkálkodásunk gyümölcsét porbasújtva, csaknem veszendőbe menni.

Üdvözlöm a munkámban a multban és lankadatlan erő kifejtést tanúsított, még élő apostolainkat, hisz nem rajtatok mult, hogy műveteket nem tudtátok befejezni, de tudom és átérzem, ha ezernyi akadály is tódul elétek, ha anyagiak hijján saját erőtökből nem tudtátok eddig újból felvenni Ariadne elejtett fonálát, ha a kormányzat ezidőszerint még nem mutat hajlandóságot a parlamenti feltámasztására, nektek segítséget nyújtani, szunnyad Bennetek a kimondhatatlan vágy, — előbb-utóbb megragadni az alkalmat kitűzött célunkat megvalósíthatni. Olvassátok el ezen szakmunkám fejtegetéseit, s ha úgy találjátok, hogy egyben-másban véleményeink nem fedik teljesen egymást, — ez már csak *gombkérdés*, magában a *kabátban* nincs köztünk eltérés. Tegyétek magatokévá

a parlagiak kitenyésztesére felvetett munkálatokat, fuj-jatok riadót, ébresszettek fel a magyar közvéleményt az aléltságból, buzdítsátok, serkentsétek ti 13 próbás apostolai a magyar parlagiaknak, kik mindannyian sajtónkban, ki cikkeivel, ki szakmunkáival kelt síkra parlagiainkért. Álljatok talpra Ti mindannyian, mindannyi között az elsősorban Szalay János, Kövy József, Konkoly Thege Sándor, Pákozdy László, lg. Manz György, Molnár Pál, Kukuljevic József, Winkler János, s még más, számosan ti tollforgatók, a szellemi harcban fáradhatatlanok.

Hálás köszönet nektek, hogy megkönnyítettétek évtizedes közremunkálkodásomat, hogy lelket s kitartást öntöttetek belém, a ti önzetlen, becsületes, hazafias magatartástok példája lebegett előttem, s tette könnyűvé tol-lam forgatását, rátok gondolva, eszméitek fuzionáltak az enyémmel, s így egyesülten azt hiszem jó szolgálatot tettem a mi ügyünknek, midőn ezen harmadik szakmunkámmal a parlagiak védelmére keltem.

Még egy kötelességet vélek teljesíteni, midőn itt nyilvánosan köszönetet mondok lg. Manz György barátomnak, akivel személyes érintkezésben nagy hasznát vehettem tudományos felkészültségének, a baromfitenyésztés minden ágazatában kimutatott fölényes otthonosságának, csupán azt lehet sajnálni, hogy ez az amerikai stílú, sokat látott, tapasztalt, világlátott egyéniség az ő gazdag tárházával a fejében eddig csak szórványosan hallatja szavát. Aki Manz barátunk fejtegetéseit hallja, nem kell, hogy külföldi tanulmányútra menjen, az itthon is megtalálja azt, amit hazai viszonyainkra alkalmazva, — jobban lehet tökéletesíteni.

II. Előszó.

Midőn jelen szakmunkámmal a magyar parlagi baromfi védelmére kelek s azt a magyar parlagiak sor-sáért aggódó s ahhoz ragaszkodó tenyésztő társaim, valamint minden igaz magyar ügyért lelkesedő közönség szí-ves figyelmébe ajánlani van szerencsém, utalok arra,

hogy három évtizeden át a napi s a szaksajtóban vívott szüntelen tollharcban s most már a harmadik szakmunkámmal igyekszem ellensúlyozni azokat a szívós támadásokat, amelyeket a parlagi-ellenesek le nem kicsinyelhető tábora intéz ellenünk, ma már olyan hatalmi tényezőktől is támogatva, *akik annakelőtte maguk is a parlagiakért síkraszállottak*. Igazunk tudatában, meggyőződésünk biztonságában, a szaktudomány megdönthetetlen alaptéziseitől körülvértézve, nem hátrálhatunk meg, hanem sziklaszilárdan kell kitartanunk, — épúgy, mint amikor az ellenség gránátjainak hullása közben kell a védelmi állásokat kiépíteni — hogy sikerrel állhasuk meg helyünket. *Nem mi üzentünk harcot a kultúrfajtának, hanem mi, a megtámadottak, csupán védekezünk*. Mi szerényen, a még szerényebb kormányzati anyagi támogatással lépésről-lépésre igyekeztünk feljavítani a mi parlagiainkat és számos — a szakmunkámban említett — apostolunk évtizedeken át teljes odaadással, szaktudással szolgálta ügyünket. *Ha a világégés őket munkájukban meg nem akasztja — s utána 15 év tétlensége, a társadalom és a kormányzat aléltsága nyomunkban nem jár — a parlagiak teljes kiépítését semmiféle kultúrfajta ma meg nem zavarhatná.*

Hogy mi készítetett engem a parlagiakért síkra szállani, azt hasonló című *cikkfejezetemben* e szakmunkám 3-ik részében bővebben és részletesen kifejtettem. Ezuttal csupán azt óhajtom hangsúlyozni, hogy amidőn én és a mi táborunk a parlagiak védelmére kelünk, *mi nem támadunk*, megmaradunk a tárgyilagosság mezején, — csupán argumentumaink tárházából szedjük szellemi fegyvereinket, érveinkkel igyekszünk ellenfeleinket meggyőzni, hogy ha van is létjogosultságuk a kultúrfajtának hazánkban, *úgy azt mi magunk segítettük elő a multban is, s szívesen vesszük térfoglalásukat a jelenben is, de nem ellenünk, hanem mellettünk*, — velünk egyetértésben, — egy közös, egy hazafias cél szolgálatában. A kultúrfajta hazánkban nem érvényesülhetnek a parlagiak holttestén keresztül. Sokkal szívósabbak, edzettebbek a mi parlagiaink, minthogy az agyontakarmányozott, dédelgetett, széltől, hótól, fagytól, hőségtől állan-

dóan védett — kultúrfajták — amazokkal birokra kelhetnének. Ezek a *Dávid-jaink* eddig is elbántak a *Góliátokkal*, s hogy minő eredménnyel, azt e munkám három részének minden fejezete visszahangozza. Az 1924., 1925., 1926. és 1927. év vámkülföldi eredményeit nem lehet egy szivaccsal letörölni. Azok az adatok köbevésetten hirdetik a parlagiak ezeréves multból merített hivatottságát arra nézve, hogy ezt az anyagot nem elkárhoztatni, nem kiirtani kell — amint azt a konjunktura követői óhajtanák, — hanem a szaktudomány legújabb útmutatása felhasználásával arra a magaslatára juttatni, amelyen ma a kultúrfajták állanak. De az utóbbiak csak addig tartják meg hirdetett termelő készségüket, míg úgy tartatnak, mint „*Gott in Frankreich*“, míg mi parlagiainkat a nyomorból a jólétbe juttatva, sokkal biztatóbb eredménnyel fogjuk tudni lezárni akciónkat, mint amazok, akiknek dédelgetett szárnyasai a jólétből — mondjuk — az Alföld rónáira kerülnek s a parlagiak által fel sem vett kevésbé kielégítő életmódnak lesznek osztályosai. A kormány illetékes tényezői helyes úton vannak, amidőn a jobbnak ígérkező kultúrfajták tömegesebb tenyésztésével igyekeznek mezőgazdaságunknak ezt az ágazatát jobban felkarolni, s külkereskedelmi mérlegünket ezáltal feljavítani. Nekem ebben a szakmunkámban kellett megvilágítanom kormányzatunk idevonatkozó állásfoglalását, mivel azt láttam, hogy az eszközök megválasztásában, — bár teljesen jóhiszeműen — túl messze ment, amidőn egyben teljesen negligálni akarta a mi parlagi állományainkat, levonván oly helytelen következtetéseket, amelyek nem állják meg helyüket, és napnál világosabban reámutattam, hogy nem az addig használt kultúrfajtákban s nem a parlagi-féle alapanyagban van hiba, hanem az emberekben. Reámutattam, hogy a társadalom és kormányzat egyaránt hibáztatható, hogy az alsóbb néprétegeket, mely állományunk 90%-át tenyészti, vagy tartja, nem oktatták ki akként, mint a külföldön, amelynek példáira most hivatkoznak, s ahol a kioktatás 10—15 éven át megtörtént. Vagyis ahelyett, hogy kultúrfajtákkal igyekeztek nemesíteni szárnyasainkat, inkább a kultúra beoltásával nemesítették volna a tenyésztéssel

foglalkozókat, amint azt tették a dánok, hollandusok, a belgák s a világ minden kulturális népének a kormányzatai. Kétségtelen, hogy a kultúra terén már messzebb állnánk, ha már Klebelsberg Kunó gróf lett volna Magyarország minisztere, mint ő maga mondja, s az az ezernyi tanyai iskola már a boldog béke korszakban vette volna szárnyai oltalmába a tanyavilág ifjabb generációját, ugyanígy, ha a baromfitenyésztőket idejében kitanították volna, akkor vagy már önálló kultúrfajtvá nőtte volna ki magát parlagi állományunk, dán vagy holland mintára, vagy pedig bármely kultúrfajta alföld rónáin épügg otthon érezhetné magát, mint parlagiaink. Aki végiglapozza szakmunkámat, az arra a meggyőződésre fog jutni, hogy úgy, ahogy eddig csináltuk — **nem volt jó, de ahogy most csináljuk — **az sem jó**, — de hogy **jobb lesz**, ha a magyar parlagi akciót nyélbeütjük, — abban sem az illetékes kormányzati tényezők, sem a parlagi-ellenesek, sem a közönség többé kételkedni nem fog, — **ha az eredményt látni fogják.****

S ezzel kapcsolatosan tiszteletteljes kéréssel fordulok az illetékes tényezőkhöz. Bármit is terveznek, vagy végrehajtanak, ha annyira forszírozni akarják is akár a leghornokat, akár a rhodejländieket, vagy bármely más kultúrfajtvát, ne állják útját annak, ha mi a parlagiainkat is a kultúrfajtvák magasságára akarjuk hozni, sőt **több mint 3 millió parlagi baromfitartó s tenyésztő** nevében is hazafias tisztelettel kérem, hassanak oda, hogy akcióinkat a kultúrfajtvákat tenyésztők ne nézzék ellenséges indulattal, ne kürtölgék világgá, hogy a parlagiak csenevész, degenerált, fertőzött s fertőző anyag, mert az kevésbé hazafias eljárás, midőn saját portékánkat a külföld előtt ily világitásba helyezzük. Az a bizonyos legújabb **kukac-politika**, amely pl. a németek részéről a magyar cseresznyét érte, könnyen veszélyes fordulatot adhat az amugy is nehezen nyélbeüthető magyar-német kereskedelmi szerződésnek is, ahelyett, hogy könnyítéseket nyujtana az eddigi állategészségügyi egyezményen, hiresztelésünkre való hivatkozással, — jogosultnak tarthatja magát, hogy a behozatalt még jobban megszorítsa. Jó hír messze terjed, de a rosszabb hír még messzebb.

Magát azt a tényt, hogy az ország különféle társadalmi rétegei a kormány illetékes tényezőit a végcél érdekében, — ha más-más úton is, támogatni igyekeznek — kellően honorálni kellene, mezőgazdasági válságunk e nehéz óráiban, minden segítő kezet el kell fogadni, hisz tudva levően „cél szentesíti az eszközt“.

Különösen pedig azt a kérelmet terjeszttem ezúton az illetékes kormányzati tényezők s azok segédszervei elé, ne oktrojáltassanak senkire parlagiakat tartók akarata vagy hozzájárulása ellenére, idegen kultúrfajták sem tiszta-vérben, sem keresztezésre, kivéve, ha azt maguk kérelmezik, vagy ha jóakaratú felvilágosításra azt elfogadni hajlandók. Arra azonban, hogy — akár parlagit, akár kultúrfajtát tart vagy tenyészt valaki — állatait előírászerűen, az állategészségügyi követelményeknek megfelelően tartsa — minden eszköz felhasználását — igenis jogosnak tartunk.

III. Bevezetés

Mind sűrűbben jelennek meg közlemények a fővárosi sajtó ú. n. „mezőgazdaság“-hasábjain, valamint az időközi szaksajtóban, amelyek a baromfitenyésztés és az értékesítés problémáit, főleg vonatkozásban külkereskedelmünkkel teszik szóvá s ha bármelyik közleménynek a végére jutunk, azt látjuk, hogy ki-ki a maga javaslatára esküszik, mintha csak az lenne az egyedüli üdvöztítő.

Végeredményben mindegyik a saját egyéni meggyőződésének ad *jóhiszeműen* kifejezést s saját tapasztalatainak tárházából szedi tudását s veti papírra, abban a tudatban, hogy az ő útja is Rómába vezet.

Ám az olvasóközönség, a tenyésztő társadalom, a mezőgazdasági érdekeltségek s maga a kormány is kell, hogy zavarba jöjjenek, ha a sok egymástól eltérő álláspontot képviselő javaslatokon eligazodni akarnának.

A sok többrendbeli állásfoglalás közül *két fővonás* domborodik ki, az egyik a magyar parlagi *mellett*, a másik *ellene* szól.

Akik mellette nyilatkoznak, ugyancsak kétfelé oszlanak, még pedig, akik a magyar parlagiakat minden idegen *korrektor* igénybevétele *nélkül* önmagukban tiszta vérben, válszínfajták szerint különválogatva, nagyság, küllem és állapot — a fajtaelleg e három fővonása szerint — tehát szelektálva igyekeznek önálló hazai fajta magaságára kitenyészteni, — ami számos hazai baromfitenyésztési apostolunknak sikerült is (Szalay J., Kövy J., Pákozdy L., Hauer B., Serfőző G., stb.) —, viszont vannak olyanok, akik a földművelésügyi m. kir. kormány három évtizeddel ezelőtt néhai *Darányi* I. miniszter által a legalaposabb *tervszerűséggel és következetességgel* kezdeményezett, valamint azóta a legutóbbi időkig fentartott akciót írták zászlójukra, amely abban nyilvánult meg, hogy hazánkban a nemesített magyar-baromfi terjedjen el minden idegenfajta mellőzésével. Nemesítésére és vérfelfrissítésre alkalmazzassanak a minden nemes tulajdonságot magában foglaló nemesvérű fajták *hímei*, amelyeket a földművelési m. kir. kormány mint iyeneket megjelöl s köztenyésztés céljaira igénybe vehet és támogathat. A másik tábor képviselői is két iránynak hódolnak. Az egyik irányzat egyelőre a magyar parlagiak további felhasználhatását türi ugyan, csupán ellenzi az eddigi nemesvérű korrektorok, mint *langsham*, *plimut* és *orpington* kakasok igénybevételét, mivel szerinte azon fajták kevésbé jó tojók, mint az általa javasolt *leghorn* és *rhode-izlandi* fajták, tehát arra inspirálja a kormány illetékes tényezőit, hogy amazokat elejtve, utóbbiakat portálja. Viszont egészben elfordul a magyar parlagiaktól egy másik csoport élén a „*Tojás-farmer*“-rel, amely a *menyiségi és minőségi többtermelés* divatját és jelszavát felkapva, azt az álláspontot képviseli, hogy nem érdemes tovább vesződni a magyar parlagiakkal, azokat egészen el kell ejteni, ki kell irtani, hogy hírmondója se maradjon s helyettük az ezidőszerint legjobb tojófajtát, a *leghorn* és *rhode-izland*-okat kell *tisztavérben* a köztenyésztésben mint *haszon-baromfit* általánosítani, mert — szerintük — csak ezeknek a fajtáknak a tenyésztése fizetődik ki s jár biztos haszonnal. Azt tán nem is kellene külön kiemelnem, hogy ugyancsak ennek a két fajtának

propagálói is kétfelé húznak, egyik — a másik fajtája fölé helyezi a magáét, illetve dicséri a saját fajtáját.

Mielőtt a felsorolt álláspontokat részletes megvitatás tárgyává tenném, hogy úgy a kormányzat illetékesei, valamint a közvélemény tiszta képet nyerhessen s maga is megalkothassa a saját véleményét, előzőleg ki kell térnem olyan körülményekre, amelyek megismertetése nélkül — én a kritikus — nem győzhetném meg minden kételyt kizáróan olvasóimat, egyik vagy másik irányzat előnyös vagy hátrányos voltáról. Szükségesnek tartom ezt azért is, mert ellenkező esetben továbbra is *az ingadozó kísérletezések jellegzetessége váltaná fel a tervszerűség és a következetes cselekvés eddig oly fényesen bevált módszerét*, „a megkezdett szükségést minden áron folytatni a befejezésig” — amely teóriát gróf Klebelsberg Kunó miniszter úr neonacionalizmusa révén „*esprit de suite*” jelszavaival oly találóan jellemez. El kell tehát osztatnom azt a ködfátyolt, amely ezekkel a kérdésekkel kapcsolatosan a tisztánlátást elhomályosítja, fel kell tehát vonultatnom azokat az alapvető igazságokat, amelyeket a *magán-, köz- és államérdek* szempontjából nem lehet negligálni s amelyekben a baromfityenyésztés fejleszthetőségének minden idegszála összefut.

IV. A magyar parlagiak védelme nem a kulturfajták ellen irányul

Mindenekelőtt, hogy egyik vagy másik nemesvérű fajta felett gyakorolt kritikám félreértésekre ne adhaszon alkalmat, ki kell jelentenem, hogy *én minden nemesvérű fajtának egyaránt vagyok barátja és pártfogója*. E kijelentésem őszinteségét igazolhatja, hogy én ezt 1928. évben kibocsátott szakmunkámban, annak XVI. és XVII. fejezetében elég világosan körülírtam, sőt fejtegetéseim kapcsán javaslatba hoztam, hogy az *egyváltfajtájú valamennyi nemesvérű fajtatenyésztők tömörüljenek egy szövetségbe* s minden egyes nemesfajta az ő hivatásának s rendeltetésének megfelelően, valamennyi nemesfajta tenyésztői által felkarolva, a szövetség kere-

tén belül legyen felhasználható. Hisz ép ezzel a törekvésemmel óhajtom elérni azt, hogy a hazánkban három évtized alatt oly szépen kifejlődött *nemesfajta tenyésztők* továbbra is felszaporodjanak, *de nem ellentétes irányban, egymás ellen harcolva, egymást gáncsolva működjenek, s mint a nagy halak, felfalják a kicsinyeket*, hanem ismerjék el azt, hogy hazánkban a nemesfajta tenyésztőknek az volna a hivatásuk, hogy főleg a *kelet felé* megnyitandó fajbaromfi kivitelnek s az utáni keresletnek, állhassanak szolgálatába. *Én nem az erők szétforgácsolódásában, hanem azok együttműködésében látom az eredményes munkálkodás gyümölcsét biztosítva.* Én a magyar parlamenti védelmében, ezen 1000 éves ősi kincsünk oltalmazásában csupán az **önvédelem** fegyvereivel küzdök, midőn arra irányuló akár jó, akár rossz-hiszemű nyílt vagy burkolt támadást kivédek. Én kritikával nem megyek ellentámadásba, maradok a Rubikonon innen. Minden személyes éllel szembehelyezem a pusztá tárgyilagosságot, csupán rámutatok a valódi tényállásra, tehát boncolgatásaimból ne olvassa ki senki, *mintha egyik vagy másik nemesvérű fajtaival szemben elfogultságot vagy ellenszenvet akarnék tanúsítani.* Ha olvasóim kritikával kapcsolatosan félretesznek minden bizalmatlanságot s érveléseimet mintegy pörére vetköztetve, vizsgálat tárgyává teszik, megkönnyítjük közös törekvéseinket, *hogy egymást megértve, a közös cél érdekében „viribus unitis“, munkálkodhatunk a magunk s a köz javára.*

V. Miként érvényesült eddig az idegen kultur-kakas a köztenyésztésben?

Azok a tenyésztőink, akik nemesvérű tenyészanyagot nevelnek s azt jó, legalább is *háromszoros piaci áron* tudják értékesíteni, számolhatnak megfelelő jövedelemmel a nyugati kulturfajták tisztavérű tenyésztéséből. A gazdálkodó közönség tagjai, a falusi törpegazdák, cselédek, zsellérek és napszámosok, továbbá a középosztály kisfizetésű emberei, akiknek száz meg százezernyi kisüzemű

tenyészetéből kerül ki a baromfi és baromfitermékek 90%-a, egyéb nehéz megélhetési gondjaik mellett, s akik netán fenmaradó feleslegeiket a piacon olcsón kénytelenek eladni, csak olyan fajta tenyésztésével érhetnek célt, *amely nagyon kevés költséggel felnevelhető. Erre való tekintettel nem létezik olyan, hazánk határain kívül élő kultúrfajta, amely az eltartás tekintetében felvehetné a magyar parlagi tyukféleséggel a versenyt. Ennek okául tudható be az is, ha bármely más, idegen kultúrfajták — rövid időn belül — mostohább viszonyok közé kerülve, éreztették azt, hogy a magukkal importált jó tulajdonságaik — mint a jobb tojókézség, a jobb húsgualitás, gyors fejlődés, élénkség, edzettség — abban az arányban csökkentek, amilyen arányban a külföldi úrimódtartásból, — a mindent nyújtó gondos ápolásból és kezelésből — új rendeltetési helyükön a változott éghajlati viszonyoknak, nélkülözéseknek, s mondhatni szenvedéseknek épen nem irigylendő osztályosai lettek.*

Bármely idegen kultúrfajta csak addig tartja, vagy tarthatja meg a beléje oltott, sok fáradozással, körültekintéssel és anyagi áldozattal kitenyésztett, kiválónak bizonyult s ilyennek hirdetett nemes tulajdonságait, csak akkor viheti azokat át keresztezés útján is más fajtákra és akkor felelhet meg ebbeli rendeltetésének, *ha a légváltozáson kívül más kisértéseknek nem tétetik ki. Azzal mindenki tisztában van — aki tudomásul vette azt, hogy milyen elhelyezésben, gondozásban, ápolásban, változó-kony takarmányozásban s hygienikus körülményekben van része a nemesvérű kultúrfajtaéknak a kikelés pillanatától kezdve az értékesítés pillanatáig, — hogy az ilyen egyedek csak addig óvhatják meg külső formáikat s benső kiválóságaikat, amíg addig megszokott életrendjüket másutt is figyelembe veszik és betartják. Hiszen ezt az életben másutt is tapasztaljuk — lépten-nyomon. Kerüljön egy főúri, gondnélküli, kényelmes életmódhoz szokott ifjú, valamilyen *delictum* folytán jó időre a Markó uccába, rabkosztra, kemény fekhelyre, s egyéb nélkülözések színterére, milyen más külsőségek és belső elváltozásoknak nyomai mutatkoznak rajta! Vagy kerüljön egy gazdag, jólétben élt család szegénységbe, mondjuk nyo-*

morba, s a családtagok kenyérkeresetre legyenek utalva s a mostohább sors kemény munkát követeljen tőlük — de kevesebb keresetet is nyújtson, meg fogják-e tarthatni vajjon ezek a sorsüldözöttek, azokat a *testi és lelki előnyöket*, amelyeknek szerencsés osztályosai voltak még a jobb időkben. *Ebben a viszonylatban nincs különbség ember és állat között. A természet megköveteli a maga jogait, s ha itt megszorítás éri, a visszahatás kevés kivétellel elmaradhatatlan. Ebben a ténykörülmenyben rejlik annak a magyarázata is, miért nem váltak valóra a kultúrfajták eddig használt változataihoz fűzött várankozásaink, s reményeink három évtized folyamán, s nem fognak beválni a mai divattyukoknál sem, míg a haszonbaromfitartók egész általánosságban eddigi tenyésztési eljárásukat fentartják, s nem idomulnak, nem közelednek fokozatosan a modern tenyésztés követelte tenyésztési eljárás különféle szabályaihoz, s előírásaihoz.* Így nem felelt meg a *kochin*, a *brahma*, a *langshan*, a *plimut*, az *orpington*, s épügy nem fog megfelelni a *leghorn* s a *rhodejlándi*, de nem azért, mivel ezekben a fajtákban rejlett volna a hiba, hanem ellenkezően, mert ezek a fajták az eredeti gazdaváltozás pillanatában már nem részesültek a nekik eddig nyújtott gondozásban. A hiba tehát nem az állatokban, hanem azokban az emberekben keresendő, akik megvonták tőlük akár tudatosan, akár tudatlanul azokat a járandóságokat, amelyekben eddigi felneveltetésükben részük volt, s amelyek együttesen érlelték azzá, amilyen rendeltetésünek azt szánták. Ezért én sok évtizedes gyakorlatból és tapasztalatból tudom és állítom, hogy mindaddig, amíg ez a parlagi módfejtartás fennáll, s Alföld rónáin s Dunántúlon, ahol a baromfitenyésztés 80%-a lebonyolításra s értékesítésre kerül, ez gyökeresen meg nem változik, sem az eddigi, sem az újabb kultúrfajták felhasználásával, — sem a parlagiakkal vonatkozásban célt érni nem lehet, s az e téren hozott anyagi áldozatok érdemleges nyomot nem fognak maguk után hagyni.

Ha sikerül nekünk a magyar tenyésztőket arról meggyőzni, hogy a baromfitenyésztés erélyes és kitarító munkát, alapos szaktudást és jól megszervezett együtt-

működést igényel, hogy csak a tenyésztő saját munkája és fáradozása árán szerzett eredmények biztosítják az állandó sikert és hasznot, nem pedig a mások által elért céloknak gondtalan, de költséges kibányászása, vagy az érdekelt kereskedők által túldicsért árunak bevásárlása az uralkodó divat sugallata szerint, csak akkor remélhetjük, hogy hazai baromfitenyésztésünk egy lépéssel előbbre fog haladni.

A magyar baromfitenyésztés minden törekvés és költséges állami támogatás dacára még ma is ott áll, ahol évszázadok előtt állott, ami gazdasági fejlődését illeti. Nemesítési kísérleteinknek vajmi kevés nyomát látjuk és ennek a nagy kudarcnak egyetlen oka egy végzetes mulasztásban található. A magyar falvak tenyésztőinek túlnyomó része nem tanulta meg, — mert nem tanították — hogy miképen bánjon szárnyasaival, úgy a saját parlagi, mint a kiosztott nemesfajtájú tyúkokkal és kakasokkal. Bevásároltunk méregdrága idegen tenyészanyagokat, vesztítettünk évtizedeket hasztalan próbálkozásokban és végre elkeseredtünk. Pedig ugyanannyi pénzen megtanulhatta volna a magyar paraszt a baromfitenyésztés minden titkát és legmagasabb színvonalra emelhetné volna saját parlagi állományát, minden költséges idegen tenyészanyag nélkül is.

Ezért is, s főleg abból az axiómából kifolyólag, hogy könnyebben szoktatható a nyomor a jóléthez, mint megfordítva, egyszerűbbnek s célravezetőbbnek találom, ha a mostoha sorsban részesült parlagi állományunkkal jobban törődve, megkíséreljük őket kedvezőbb helyzetbe juttatni, jobb ápolásban, gondozásban s takarmányozásban részesíteni, és egyöntetű termelési készségeik, meg tollszínük szerint szelektálva s fajtajellegüknek megfelelően kiválogatva, évről-évre tiszta vérben önmagából, esetleg idegen kultúrfajta igénybevételével kitenyészteni, s így őket ugyancsak hús és tojáshozamban felfokozva, önálló hazai kultúrfajta magasságára emelni.

Eddig megfordítva csináltuk s három évtizeden át a nemes kultúrfajtákkal kísérleteztünk és az eredményből láthatjuk, hogy csak a parlagiak állták meg derekasan helyüket, s a kultúrfajták fejlődtek vissza, s csupán

az orpingtonok fehérhúsqualitását tudtuk átörökíteni. A többi fajták a testsúly gyarapításán kívül egyéb mély nyomokat nem hagytak maguk után. Elvitázhatatlanul *be van igazolva, hogy a kultúrfajták bármelyike, még a legújabbán importáltak is, nem tudnak alkalmazkodni a mostohább viszonyokhoz, holott a parlagiak azokat fel sem veszik.* Ezek után kétely sem férhet ahhoz, hogy ha a parlagiakat fokozatosan olyan helyzetbe juttatjuk, amilyen körülmények között a kultúrfajták élnek és tartatnak, — holt bizonyossággal számíthatunk arra, hogy akciónk révén a magyar parlagi tyukféleségből a jelzett hazai kultúrfajtát kitenyésztjük. Ahhoz, hogy akciónkat a legteljesebb siker koronázza, nem kell egyéb, minthogy a földművelésügyi m. kir. kormány törekvésünket magáévá tegye, minket ebben a célkitűzésben erkölcsileg és anyagilag támogasson, s hasonló támogatásban való részesítésre kormányzati jogkörébe tartozó mindenféle szervezeteit megfelelően utasítsa.

Szakt munkámban ismertetem erre vonatkozó mozgalmunk minden mozzanatát, a szervezkedéstől kezdve a végrehajtásig, s annak végén pedig foglalkozom a magyar tyúk nemesítésének mikénti alkalmazásba vételével a gyakorlatban, figyelembevée a szaktudománynak a baromfi nemesítésének legújabb technikáját, kezdve a tojáscsírától — az egyed elfogyaszthatóságáig, illetve annak ébredésétől az elmulásáig.

VI. Mit kell szem előtt tartanunk export-törekvéseink szempontjából?

Mindenekelőtt ki kell emelnem, hogy *Magyarország* a baromfi és baromfi-termékekből kizárólagosan *export-állam*, s mint ilyen, egészen más elbírálás alá esik, mint az *import-államok*. Amott a *kínálat*, emitt a *kereslet* képezheti csak az intézkedések kiindulási pontját. Vagyis minekünk élénk figyelemmel kell kísérnünk, hogy a *fogyasztó*, vagyis az átvevő államok minő *igényeket* támasztanak a részükre szállítandó cikkeink *minőségi* (qualitatív) előállítására vonatkozóan, szóval: **mit kíván**

a piac? Miután a *qualitás fokozata* szerint történik az áru *osztályozása*, s a jobb árak is eszerint alakulnak ki, különös gondoskodásunk tárgyát kell képeznie, hogy *ebbeli termelvényeinket a tőkély legmagasabb fokára feljavítsuk, mivel csak abban az esetben leszünk képesek a gazdag, tehát erősebb államok különféle subvenciókkal alátámasztott külföldi versenyével szembeállni, ha amazoknál jobbminőségű anyagot hozhatunk piacra.* Ebből kifolyólag mintegy természetszerűen következik, hogy számon kell tartanunk azt, melyek azok az államok, ahová az utóbbi három évtizeden át, *úgy Trianon előtt, mint utána*, ezekből a cikkeinkből — értékben s százalékarányban kifejezve — szállítottunk, továbbá, mely államok versenyével kellett ezideig megküzdenünk. Az itt bemutatott *I. sz. kimutatás adatai* hű tükrét tárják elénk, hogy mely államokba irányult eddigelé forgalmunk, hogy tehát a régi Ausztria, Németország, Anglia, Svájc, s újabban Cseh-Szlovákia államok jöhetnek csak tekintetbe. *Ausztria és Németország* 45 év óta körülbelül 80%-át vette át eme cikkeinknek, a többit *Anglia és Svájc.* Már 25 évvel ezelőtt kiadott *szakmunkámban kimutattam*, hogy *Anglia* a világ legnagyobb húsraktára és piaca s a szárnyas és tojás legnagyobb fogyasztója. Abban az évben tojásból 132, baronfilhúsból 24, tehát 156 millió aranykorona értékűt importált. Ha figyelembe vesszük, hogy *Anglia és Németország* tojásból, baromfiból, élő és vágott hús, meg vajból 1.562,268.000 aranykorona, tehát 1½ milliárd aranykorona értékűt fogyaszt, amelyből mi csak 1.8%-al, Ausztria 4.2%-al, Oroszország 9.4%-al, Dánia 16.3%-al, az Egyesült-Államok 36%-al a legnagyobb szállítók, ebből kitetszik, hogy nagyon is bő alkalom kínálkozik arra, hogy a versenyből részünket kivegyük.

Alaptézisnek kell elfogadnunk azt az axiómát, hogy Magyarország, mint tőkeszegény, gazdaságilag is kifosztott s a legszűkebb határok közé szorított agrárállam, az éppen nem barátságos indulatú államokbam s azokon át a távolabbi országokban csak úgy lesz képes ebbeli cikkeinek *feleslegét* a piacokon elhelyezni, s ott készpénzre felváltva, nemzeti vagyonállagunkat gyarapítani, az

KIMUTATÁS

alanti években vámkülföldre elszállított
Baromfi és baromfitermék érték- és külállamok szerint részletezve

Cikk	Eleven és ledőt szárnyas	Toll	Tojás	2. 3. 4. rovat össze- sen	Ausztria	Német orsz.	Svájc	Francia orsz.	Olasz orsz.	Belgium és Hol- landia	Anglia	Csehszlovákia	Többi
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Érték- egység	a 1 0 0 0 p e n g ő é r t é k b e n												
1882	4691	11871	3545	20107	11749	8020	114	15	—	88	—	—	121
1883	7121	11933	4031	23085	14985	7841	60	37	—	149	3	—	10
1884	9550	11730	5518	26798	17809	8363	163	14	—	436	6	—	7
1885	8623	15391	9345	33359	20792	12088	104	2	1	349	—	—	23
1890	17435	14901	18973	51309	32064	16928	893	7	—	1403	—	—	14
1895	18336	11150	20274	49760	32880	14531	1146	72	—	619	364	—	148
1900	24691	11528	40017	76236	39766	30510	1197	81	20	344	4262	—	56
1905	30357	10789	27441	68587	35869	26383	1269	199	48	449	4434	—	36
1910	39880	11142	41716	92738	48729	33456	2801	832	203	332	6132	—	253
1913	39128	12765	44610	96503	50370	34038	4763	1536	337	104	5209	—	146
1924	23567	15890	10584	50041	21762	15424	1518	320	321	—	3838	4096	2762
1925	30645	14791	23187	68623	26406	30460	1034	216	128	—	5632	2546	2200
1926	39236	16754	29991	85981	33050	38579	1796	383	249	—	7439	2073	2412
1927	42735	20757	23981	87473	28760	41336	2585	310	785	80	7553	2853	3151
1927 %	48·9	23·7	27·4	100	32·9	47·3	3·0	0·3	0·9	0·1	8·6	3·3	3·6
1928 %	39·928	21·426	16·907	78·263	27·785	34·847	896	348	505	—	7·532	2·679	3·669
	51·0	27·4	21·6	100	35·5	44·4	1·2	0·3	0·7	—	9·6	3·3	4·7
1929 %	40·741	21·308	16·307	78·356	27·447	36·998	471	335	695	101	7·239	2·550	2·530
	52·0	27·2	20·8	100	35·0	47·2	0·6	0·4	0·9	0·1	9·2	3·3	3·3

államháztartásnak ingadozása nélküli pillérét megalakítani, ha eddigi három évtizedes intézkedéseit még revízió árán is a befejezéséig sietteti. Nevezetesen, ha a modern technika minden vívmányát beviszi a közte-nyésztés minden zugába, a modern tenyésztés minden eszközt, tudását beplántálja a társadalmi osztályok minden rétegébe, ha a viszonyosság elvét tartva szem előtt, azon államokkal, amelyekkel export-importot tartunk fenn, illetve árucseré-forgalmat bonyolítunk le, mezőgazdasági termékeink kiviteli lehetőségét kedvező vám- és kereskedelmi szerződéssel biztosítani tudjuk. Itthon pedig ezalatt vasúti tarifapolitikánkat összhangzásba hozzuk azokkal a törekvéseinkkel, amelyek arra irányulnak, hogy a külföldi versenyben sikeresen megállhassuk helyünket, a különféle adózási és vexatorius rendszabályokat a minimumra leszorítjuk, szóval külkereskedelmi útvonalainkon előre bocsátjuk vasutas életemből ismert ú. n. hóekét, amely hivatva van járműveink előtt az utat szabaddá tenni. Nagymagyarország Kánaánja csak úgy öntötte magából mezőgazdasági productumait a világháború kitöréséig s külkereskedelmi szaktudósítóinknak nem is kellett annyira megerőltetniök magukat, mivel exportőreink voltak olyan élelmések, hogy családtagjaik, vagy cégtagjaik egyike-másika a külföldi leadópiacokon helyezkedett el s onnan intézte megbízásait, vagyis a nevesebb exportőrök saját számlájukra tartottak fenn piacfelkutató s azokat lekötő kirendeltségeket. Ma más világ van itt mifelénk, hogy milyen, azt nem szükséges külön kiemelnem. Ebből az útvesztőből csak úgy tudunk majd kievickélni, ha komolyan és öröteljesen hozzáfogunk valamennyien, akik ebben a szakmában jártasak vagyunk s évtizedes tapasztalatainkat önzetlenül, minden öncélú törekvéstől mentesen, a közügy oltárán tettekre váltjuk fel. Szóval a cselekvés terére kell lépnünk minden vonalon. Én, aki 40 éven át tartott vasutaskodásom ideje alatt állandóan érintkezésben voltam a kereskedővilággal, s a külföldi exportőrökkel, éppen úgy, mint a hazaikkal és orvosként állandóan a kereskedelem ütőerét tapogattam, mindenkor tájékozva voltam külkereskedelmi forgalmunk fázisáról, e forgal-

munk emelkedését vagy apadását előidéző minden mozzanatról, tehát lelkiismeretem sugallatát követem, amidőn tapasztalataimat, legjobb tudásomat nem akarom véka alá rejteni s kötelességemnek tartom a kritika jogával élni. A közölt statisztikai adatokból megtudjuk, mely államokba irányulnak baromfi és baromfi-termékeink. Említettem azt is, hogy Anglia és Németország — mint e cikkekből prononcirozott importállamok — mely államokból fedezik leginkább idetartozó fogyasztási cikkeiket, utaltam, hogy az Egyesült-Államok a legnagyobb számarányban veszik ki részüket, utána Dánia, Oroszország, Németalföld, Ausztria következik, *a fehér hús* *qualitású anyag elhelyezésében pedig Franciaország és Belgium, s ugyancsak Németalföld és Dánia is vetekedik egymással*, amely célra az említett államok *Landhunh-jai* különösen predesztinálva vannak. Hogy Anglia az *önellátás* eszközét is erősen igénybeveszi, csak természetesnek tűnhetik fel, s itt gyarmatai nagy segítségére vannak. *Kanada és Ausztrália hűtőkkel ellátott hatalmas hajóikon tömegesen szállítanak Angliába ezekből a cikkekből.* Németország is erősen ráfeküdt az *önellátás* módszerére, s nagy anyagi áldozatok árán igyekszik magát idővel a külföldtől függetleníteni, s úgy a **deutsche Reichshühner**, mint a **Rammelslohi Landhunjuk** *fehér hús* *qualitás*ban s *tojáshozamban* tökéletesített fajtáival úgy saját, mint az angolok ebbeli igényeinek kielégítését erőteljesen előkészíti. Szóval úgy a kontinensen túl, mint innen, erős verseny folyik Németország és Anglia másfél milliárdnyi aranykoronát kitevő ebbeli szükségletének fedezhetésére, s ha mi távolabb is esünk ezektől az államoktól, mégis idetartozó cikkeinkből 87.5 millió pengőnyi értékűt tudtunk elhelyezni. Ha az anyagi javakban duskálódó Amerikát ki is kapcsolnók a mi versenynehézségeink tömkelegéből, s a holland és dán példák utánzása lenne vágyaink netovábbja, — amelyek területileg a mi államunk területi nagyságával mégis némileg arányban vannak, illetve nincs oly nagy eltérés — közvéleményünk figyelmét nem kerülheti el az a tény, hogy Hollandia és Dánia olyan szomszédságban van Anglia és Németország fogyasztó piacaihoz, e két állam

1.5 milliárd aranykoronát kitevő baromfi, hús, tojás és vaját fogyasztó gyomrához, mint viszonylag *Soroksár — Budapesthez*, mely előbbi kenyeret, vaját, tejet, túrót, stb. majdnem *gyalogszerűen beszolgáltatja, s így nem ismeri a verseny akadályait!*

Mi, akiket Angliától országok választanak el, Dániát és Hollandiát véve szemügyre, utóbbi két állammal csak óriási küzdelem árán vehetnők fel a versenyt. *Még ha vasutaink teljes díjmentesen szállítanák cikkeinket országhatárig, — kedvező vám és kereskedelmi szerződések hiányában célt nem érhetünk.*

Amikor Nagymagyarország MÁV. vonalain a Kárpátoktól az Adriáig, Brassótól—Zsolnáig, Zimonytól—Ruttkáig, stb. futottak, a MÁV. által nyújtott *refrakciák, restitúciók, gyorsvonatú sebességgel, speciális kocsikkal, hűtőkkel, közlekedő romlandó élelmiszereket szállító vonataink 24 órán belül elérhették a német határt, s Ausztriával vámközösségben, Németországgal szövetségi viszonyban éltünk, könnyedén legyőzhettük azokat a versenynehézségeket, melyek ma majdnem leküzdhetetleneknek látszanak.*

Ma, midőn Budapestről az ú. n. német *Berta ágyúval* túllőhetünk *Trianoni* határainkon túl minden irányban, számba se jöhet a MÁV. tarifakedvezményének a kihatása oly mérvben, mint azt a közvélemény elvárja. *Kétségtelen azonban, ha kedvező vasúti vám- és kereskedelmi szerződések birtokában vagyunk, ha kedvező állategészségügyi kedvezményt köthetünk, ha — amint egyebütt is említettem már — adózási és egyéb vexáció számbamenő rendszerünkön változtatunk, s végül, ha a külföld fogyasztópiacai igényének megfelelő anyagot tudunk majd szállítani, hogy az északi államok mellett nekünk is jut hely a nap alatt, s akkor a MÁV. tarifák kedvezményeinek a hatása is mutatkozni fog, s bizonyára nem a MÁV.-on fog múlni, hogy exportunk megővekedjék, amelynek pénzügyi visszahatásában neki is bizonyos része lesz, s így a MÁV. érdeke is automatic belekapcsolódik exportfejlesztési törekvéseinkbe. Szóval, ha illetően az export útjából a legtöbb akadályt elhárítjuk, nyugodtan rábízhatjuk a kereskedelemre az*

Polónyi: A magyar parlagiak védelme

árunak a továbbítását, a termelőktől a fogyasztóig, s nélkülözhető majd az állami beavatkozás további segédkezése. A kereskedelem azonban nem nélkülözheti a teljes mozgási szabadságát, mivel minden késedelmet okozó incidens súlyosan esik latba s károsodást vonhat maga után. Itt különösen érvényesül: Idő — pénz!

Mindezek a tényezők azonban csak akkor juthatnak érvényre, ha a kereskedelem, mint az áruforgalomnak kútforrása ebbe a bonyolult ügyletbe céltudatos munkával és nagyszabású megértéssel bekapcsolódik. Csonka hazánk korlátolt területe és korlátolt pénzügyi viszonyai arra utalnak, hogy *kevésbé a tömegtermelésre*, mint elsősorban a *minőségi kiválóságra* fektessük a súlyt. A fentemlített importáló országok — habár távol tőlünk — mégis elég közel vannak, hogy 1—2 nap alatt bármely gyorsszállítmány elérje, de ennek a szállítási költségei természetesen nagyok, úgy, hogy *csakis a legkiválóbb elsőosztályú áru bírja ki azokat*, és így selejtesebb vagy olcsóbb II. osztályú tömegáru kivitelére gondolnunk sem szabad. *Nem a tojásládák száma, nem az ölt baromfi tonnasúlya biztosítja a legnagyobb hasznót, hanem az a vételárból fenmaradó különbözet, amely a termelés és értékesítés között lebeg.* Épen azért ne törtessünk *menyiségi rekordtermelésre*, a külföldi piacoknak hússal és tojással való elárasztására, *hanem előbb csak a rekord-minőségre, mert ebben rejlik baromfitenyésztésünk egyetlen sikere.*

VII. Miért felel meg a magyar parlacityúk legjobban a köztenyésztésben?

Régi közmondás *„a jobb mindig kiszorítja a jót, s a legjobb a jobbat!”* — Ám egyszerűen rámondani valamire, hogy az a legjobb s azzal sutba dobni az eddig elismert jót, — vagy jobbat s meg sem kísérelni, meg sem vizsgálni azt, nem lehetne-e a jóból is jobbat, — vagy legjobbat kihozni, még pedig ugyanazon természeti törvények s egyéni tapasztalatok felhasználásával, amely által a jobb vagy legjobb megszületett, — ez csak

arra mutat, hogy az emberek szívesebben karolják fel a készet, amit tálcán hoznak eléje, amit más élelmes emberek külföldről importálnak, hogy a konjunkturát üzletileg ki lehessen használni addig, mielőtt még az emberek felocsudnak, észhez térnek. *Jó bornak nem kell cégér!* A feltűnő reklámnak szaga van. Ha a házasságközvetítő túlságosan kidicséri a menyasszonyjelöltet, a szitán átlátó férfi azt mondja rá, hát akkor mondja meg már, mennyi hozománya van annak a *púpos lánynak?* Kész holmit vásárolni igen kényelmes dolog, de rendesen drága és azonkívül sohasem tudjuk, hogy mit kapunk vele.

A magyar parlagi minden reklamirozás nélkül hódította meg Európa nevesebb északi s északnyugati piacait, s még arra sem szorult, hogy a kiállítások díjait s érmeit fitogtassa, hanem szinte éhezve, fázva, dideregve, vihareddzetten osztozkodott — hasonló nélkülözéseknek kitett gazdáik sorsán, hiszen tudvalevőleg törpegazdák, kistanyások, béresek és zsellérek, hasonló sorsban levő földművelők, valamint kispolgárok, kifizetések emberek tömkelege, a lakosságnak körülbelül 80%-a tenyészt azokat s ha van állatfajta e hazában, úgy a magyar parlagi tyúkra mondhatjuk azt, hogy ennyi kínszenvedés dacára, — vihareddzetten megállva helyét, — *önmagát avatta nemessé s nincs az a kultúrfajta széles e világon, melyet ha úrimódtartású életrendjéből kiszakítanak, s kihelyeznek a parlagiak által átélt ú. n. Kuruc-tanyák világába, s a parlagiak módjára sorsukra engednek, — nem maradna azokból egyetlen egy példány még hírmondónak sem. Annyira változékony áramlatú hazai éghajlati viszonyaink mellett, ezek a mi parlagiaink számunkra olyan, még eddig kiaknázhatatlan kincset jelentenek, hogy hazai kereskedelmünk irányítói ma is, még ebben az állapotában is fölébe helyezik parlagiainkat bármely idegen kultúrfajtának, akár tiszta vérben, akár keresztezés céljait szolgálják is ezek, s perhorreszkálnak azt, hogy általuk a vékony csontozatú, delikát izomzatú, finom rostozatú, porhanyós parlagi anyaga, a vastagabb, erősebb csontozatú s azzal járó gyors fejlődést gátló s főleg sárga bőrszínű egyedek igénybevétele-*

vel — hátrányosan befolyásoltassanak. Egy interjú kapcsán egy nagykőrösi hírneves exportőrünk időközben elhalálozott — 76 éves öreg úr — ugyancsak a cégben részes fia jelenlétében, a parlagiak nemesítésére felhasznált idegen kultúrfajtákra vonatkozó kérdésemre ezt a lakonikus rövid választ adta: „ugyan, hagyja csak azokat a kultúrfajtákat, bár egy sem tette volna ide be a lábát, nem kell a mi parlagiainknak más, minthogy a paraszt nyissa ki a zsákot, vagy adja oda a kamara kulcsát az asszonynak, a többit elvégzi a mi hizlaldánk.”

A továbbiakban hangsúlyozta, hogy 60 éve alapította üzletét, most is benne dolgozik két nagy fiával együtt, úgy itt, mint Kecskeméten s ha a magyar parlagi baromfi nem volna az, aminek ő továbbra is szeretné hogy maradjon, nem versenyezhetek volna azzal a külföldön s nem alapíthatták volna meg vele hírnevüket s fáradságos bár, de tisztességes úton szerzett vagyonukat. E hazafias érzületű, törekvő, szorgalmas család egyik tagja, mintegy megerősítésül azt mondta nekem: „mit szól Uram ahhoz, hogy a multban 10 waggonra való 10—16 hetes élő csirkét szállítottunk Amerikába, ahol azokat részben tovább tenyésztették, másrészt pedig tovább nevelve és kihizlalva, vágott állapotban Liverpoolba szállították mint csemegeárut, bizonyára már nem mint magyar eredetű árut. Mit gondol Uram, ha ez a mi parlagiaink nem volna az, aminek mi tartjuk, lehetne-e azzal egy ilyen excursiót csinálni“. Igaza van az én öregemnek, csak zsák kell a mi parlagiainknak, a többit elvégezzük mi itthon. A mi külföldi exportőreink zöme, már évek hosszú sora óta propagandát csinál a fehér bőrszínű baromfinak is. Ebből a célból szívesen látta az orpingtonok térhódítását, mivel főleg Észak-Németországban, a tengeri s egyéb fürdőkben, de különösen egész Angliában ma is a fehér húsqualitású baromfinak adnak előnyt s így ennek az irányzatnak további fentartását óhajtják. Csupán azt teszik kifogás tárgyává, hogy a kultúrfajták hímeivel nem úznak cseppvér keresztezést, hanem az illető kakast éveken át meghagyják hivatása teljesítésében, miáltal az ivadék többszörös keresztezéssel majd egészen kivetkőzik parlagi fajta jellegéből,

miáltal vastagszontozatú, nehezen fejlődő s csak 4—5 hónapos korában testet öltő jércévé, vagy kakassá alakul át. Ilyen ivadék sem korai rántani, sem 3 hónapos sütnivalónak nem alkalmas, s a tényésztőnek is többbe kerül, s ezért kell, hogy drágábban árusítsa is. Tehát le kell vonnunk a konzekvenciákat s csakis cseppvér keresztezés céljából szabad idegen kultúrkakast a magyar parlagihoz igénybe venni, ha az nem tényésztetik tiszta vérben, s idegen kakas felhasználása indokolt. Az északi államoknak eszük ágában sincsen kétféle más-más tyúkfajtát tartani, hogy egyikfajta tojást, másikfajta húst termeljen, hanem mindkét tulajdonságot egy és ugyanazon válfajtában termelik ki irányneveléssel, mivel ők is jól ismerik a természet törvényeit, hogy a legjobb hústyúk, a legrosszabb tojó, s a legjobb tojó a legrosszabb hústyúk. (Lásd dr. Blancke, 10-ik kiadás, 55 ezredik példány 10-ik oldal, első bekezdését is.) Ami természetes is, hogy nem lehet minden jótulajdonságot ugyanabban az egyedben a végsőkéig fokozni anélkül, hogy egyik vagy másik irányban visszaesés be ne álljon. Hiszen másként kell takarmányozni a tojó iránynál, s másként a hízó iránynál. A hízalásra szánt tehénből sem lehet bőséges tejhozamot kiszorítani, viszont a bőségesen tejelőtől nem lehet a teljes kihízást reményleni, mert azok takarmányozási rendszere is aszerint változik. Ezért nem kell feltenni azt a kérdést, melyik a legjobb tyúkfajta, hanem azt, melyik tyúkfajta felel meg legjobban a mi viszonyainknak, a prononcirozott exportállamban?! Köztenyésztésünkben eddig felhasznált valamennyi idegen eredetű kultúrfajta közül s az újabban propagált két kultúrfajta között is kétségtelenül ú. n. paradicsomi életviszonyai között a legjobb tojónak a leghornt ismerik, de hússzolgáltatás tekintetében valamennyi nálunk meghonosodott s kipróbált kultúrfajták között a lehető legsilányabb. Elképzelhető-e tehát, hogy a magyar parlagiak húsa helyett, bárki itthon vagy külföldön egyenlő árkinálat mellett elfogadja amazt? Avagy exportőreink kaphatók-e arra, hogy a világmárkás magyar parlagi helyett, a silányabb leghorn keresztezéssel lerontott sárgahús baromfit vagy pláne tiszta-

*vérben tenyésztett vágott prononcirozott sárgahúsú leghornt hozzák külföldön forgalomba s az eddigi nehéz versenyküzdelmet a minőség rovására még súlyosbít-sák?** Erről a divattyukról eddig csak azt tudjuk, hogy „Ritz“-féle lucullusi étlapon tartva, pompás, léghuzam-mentes tyukpalotában elhelyezve, úgy ápolva és gondozva, mint egy dédelgetett papagáj, parkszerű kifutókban a nap hevétől, szélétől, esőtől védve élheti le napjait s ekként tartva, hálásan viszonzozza az úrimódtartást azzal, hogy annak behatása alatt többet s nagyobbab tojik a mi parlaigainknál. De ha az, amitől függ standard leírás szerint a nagyobb tojáshozam, be nem tartatik, tojáshozamuk erősen csökken s a parlagiak tojáshozamát sem éri el (Lásd a „Tojás-farmer“ takarmányozási előírását.) *„Ha tehát — mint Kövy József is mondja — akinek átütő erejű szaktudását már három évtizeddel ezelőtt kellő respectussal fogadtuk — azt nézzük, milyen életviszonyok között él a parlagi tyúk s milyen szeretetteljes gondozásban részesülnek a kultúrfajták, — ha fordított helyzetet teremtünk, nem fogunk-e vajjon a parlagi tyúk javára kedvezőbb megállapításhoz jutni s ama kultúrfajták feldicsért előnyei viszont lényegesen csökkenni?“* Hiszen, ha a parlagiak tenyésztőit abba a helyzetbe juttatnók, mint aminőben a kultúrfajta tenyésztők vannak, akkor mi okból van szükség emezekkel próbálkozni, amikor ezek tegnapról-mára idekerülve, még meg sem ízelhették, milyen is az a kuruc-tanyavilág. Ellenben azt mindannyian tudjuk, hogy a mi, ezer

* A felső-dunántúli mezőgazdasági kamara hivatalos közlönyében f. é. február 10-én Varga László földbirtokos, okl. gazda külföldi tanulmányútjáról beszámolva, s a parlagiaink nemesítéséről írva, többek között felemlíti, hogy Gombos Lajos m. k. gazd. főfelügyelő a decemberi nemzetközi kiállításon tartott előadásában hangsúlyozta, hogy a kerületi gazdasági felügyelőségek az utasításra, hogy kerületeikben írják össze a szükségelt tenyészkakas igényeket, mire az összигénylők 90%-a Rhode-Island-i kakast, s csak 10%-a kért Leghorn kakast, de mire kiosztásra került a sor, utóbbiakból is 50% kért Rhode-Islandi kakast, tehát 95% kért amazokból, s csak 5% leghorn kakast. Ez azt igazolja, hogy a leghornkakasokra a tenyésztők alig reflektálnak.

esztendőn át, ivadékról-ivadékra itt élő, körülbelül 200-ik ivadékával olyan viharezett, igénytelen, élelmes, élelmét — mint a mező madarai — magától kereső, röghöz szokott, gyorsan fejlődő, gyorsan tollasodó, húséges háziállatunk, mely mint kettőstyuk, ú. n. „Zwiehuhn“, húzával és tojáshozamával a lehetőség határain belül a legjobbat adja, s még jóval fokozható is, életkörülményei ellenére, valamennyi egyéb mezőgazdasági termelvényhez viszonyítva, meglepően nagy külföldi értékösszeggel viszonzta, még pedig hálásan azt a mostoha bánásmódot, amelyben részesítettük, s épen ezért a kultúrfajtához hasonló eltartásra, az adott viszonyok között első sorban rászolgáltatnának.

A magyar parlagi tyuk húsa világpiaci márka, zsengése és izletessége elsőrendű, tojása kitűnő minőségű. Két hibája van ugyan, de ezeket hamarosan ki lehet küszöbölni. Ez a két hiba pedig: aránylag csekély testsúlya és tojásának a világstandardokon alúli súlya. Könyvemnek II. részében ezeknek a bajoknak kiküszöböléséről bőven lesz szó.

VIII. Minő idegen kultúrkakassal célszerű a nem tiszta vérben tenyésztett parlagi tyukot keresztezni?

Ha azonban mégis előnyösebbnek mutatkozna a költségesebb, de gyorsabb eszközöz fordulni, és a nemesítést idegen nemesvérű kakasokkal való keresztezés által forcirozni, elősorban az a kérdés merül fel, hogy mely fajták felelnének meg ennek a célnak legjobban.

Hogy ebben az esetben milyen nemesvérű fajták hímei vétessenek igénybe a magyar parlagiak nemesítéséhez, azokat a *Darányi-féle* kormányakció már évtizedeken át kijelölte, kipróbálta s azután állandóan igénybe is vette. Főtörekvése odairányult, hogy a nemesítési akció keretében csak olyan nemesfajták *korrektorai* használtassanak, amelyek *küllemileg az egységes típus-hoz legközelebb állanak, vagyis nagyság, súly és állapot szerint már külsejük szerint is majdnem egyformák s legfeljebb a bőr színében mutatnak eltérést.*

Ezért állapotodott meg ez a kormányakció még legutóbb a *plimut* és az *orpington* nemesfajtáknak köztenyésztésünkben való igénybevételében, mivel ezek úgy húsqualitásban, mint tojáshozamban együttesen abban az időben a legjobb minőségnek bizonyultak, változékony éghajlati áramlatainkat a legjobban tűrték, s ami a legfontosabb tényezőnek tekintendő, a parlagiak nemesítésénél így felerészben a *sárgahúsú* s felerészben a *fehérhúsú* baromfianyag súlyszaporulatot s a barnahéjú tojáshozam lényeges növekedését tudta felfokozni, s ezzel a *kiviteli kereskedelmet lebonyolító exportőreink* erre irányuló kívánságainak is eleget tenni.

Azóta a helyzet lényegesen megváltozott, húsexportunk lehetőségei — tengeri kikötőnk hiányában — teljesen azokra az országokra utalnak, ahol a *fehérbőrű szárnyas képviseli az elsőosztályt*, a sárga pedig csakis másodosztályú tömegcikk számba vétetik. A fentebb említett kereskedelmi és szállítási okból ilyen tömegcikk szállítására ma már nem vállakozhatunk, mivel az olesó hajószállítás eszköze nem áll rendelkezésünkre, s így csakis *fehér hússal láthatjuk el a külföldi piacokat a sikeres verseny reményével*.

Ki meri tagadásba venni, hogy az orpingtonok húsqualitása észszerűen és helyesen alkalmazott takarmányozási módszer mellett felülmúlja a brüsszeli s chalonsi delikatesse számbamenő poulardokat. Az orpingtonnak előállítására néhai William Cook-ot, Anglia felsőbb százezreinek ama mind erősebben megnyilvánult óhaja inspirálta, hogy a fehérhúsú szárnyasokért sokkal nagyobb vételárat kínáltak fel s főleg az orvosi testületek a *fehérhúst* könnyebben emészthetőnek, *nedvdúsabbnak, izletesebbnek, porhanyósabbnak találva*, a betegeknek azt nélkülözhetetlennek, az egészségesebbek részére pedig kiválóan előnyösebbnek jelentették ki. (Lásd: *dr. Blancke Geflügelzucht* 10-ik kiadásának 55 ezredik példányának 14-ik oldalán leközöltek, valamint *Dürigen* 1218 oldalas világhírű művének alapterve a fehérbaromfi husának fölénykimutatása a sárgalábúak húsminősége felett s kifejtik, hogy a kísérletek beigazolták, hogy a baromfi fehér bőrrel, fehér lábbal sokkal fino-

*mabb, ízletesebb, nedvdúsabb, porhanyósabb, finom roztozatú húst szolgáltat, bármely más bőr, vagy lábszínűnél. A fehér után jönnek a sárgalábúak.) Így elsőrendű hústyúk a Faverolles, a Mechelni, az Orpington, a Dorking, a Houdán, a Sulmthali, a Rammelslohi, a Sussexi, stb. Ebből az okból az élelmes angolszászok — számolva ezzel az átütő erejű körülménnyel, kezdték utánozni Cook-ot, hogy ne ő egyedül használhassa ki az előnyös konjunktúrát. A kanadaiak előállították a fehérbőrű Grey-Rocksokat, az angolok a Sussexit, amelyet addig észre sem vettek és ismét felkarolták az ősrégi Dorking-fajtát. Ugyancsak az angol fehérhús igényeit igyekeznek kielégíteni a szomszéd államok a faverolles, a mechelni, a langshan, houdanok, stb. fehérhúst szolgáltató fajtájukkal. Az orpingtonnak az a híre, hogy mint kiváló fehérhúsqualitású egyed, egyben *kellő mozgásbantartással és megfelelő takarmányozással*, valamennyi fehérhúst szolgáltató más nemesfajták közül *a legjobb tojónak is bizonyult*, mivel évi tojáshozama 150—200 darab körül mozog, — megnyitotta előtte az öt világrészt. Amerikában, mint említett szakmunkámban is felsoroltam, óriási méretű farmokban százezer számban tenyésztik és dolgozzák fel. Oroszország éveken át importálta, s ezt György Endre szaktudósítónk évi jelentéseiben maga is megerősítette. Afrika, Natal, Durbanban ugyancsak nagy orpington-farmot tartott fenn Cook, szóval az orpington nem azért terjedt el széles nagy világban, mivel *küllemileg megtetszett, hanem mert említett húsqualitása s amellet jó tojókészsége nyitotta meg előtte a világ szárazföldjét és tengereit.**

Hogy mily határtalan könnyelműséggel kezelték hazánkban illetékesek s nem illetékesek ezt a kiváló qualitású fajtát, amikor egyszerűen elejtették, leginkább az 1927/28. évi angol tojóverseny igazolja a maga hivatalos adataival, amelyek szerint az *orpingtonoknak* jó tojástermelővé való kitenyésztése szép eredményeket mutatott fel a versenyen, *10 sárga között a legjobb tyúk 261 tojást hozott*, téli időszakra átlag 69 darab tojás esett. Ezzel kapcsolatban a B. O. E. szaklap m. évi áprilisi számában 117-ik oldalon utal arra, hogy amint

fenti tojóversenyből látható, a sárga orpingtonokkal már igen szép eredményt értek el a tojástermelés fokozása tekintetében s hozzáteszi: talán érdemes volna ilyen tojósanyagot importálni, ami már importálva lett, meg volt és meg is honosodott! Ugyancsak *Póstelek-ről* kaptam buzdító sorokban a következő nyilatkozatot: „Csekélységem már 22 év óta állandóan baromfitenyésztéssel foglalkozom s abban az időben lettem baromfitenyésztővé, amikor az orpingtonok hódították meg az embereket és azóta állandóan is tenyészttem őket, jelenleg is a sárgákat. Büszkén mondhatom, hogy az országban alig van külön állomány ebből a fajtából s van közte olyan tyúkom, amelyik egy naptári év alatt 223 darab tojást hozott, sőt ebben az évben is a kegyetlenül hideg tél után, amely nagy hideget igazán primitív istállóban töltötték, mégis 160 darab tojás volt újévtől mostanáig (X. 20-ig), a jobb tojó s jelenleg is a sárga orpingtonok 30—35 tojást tojnak naponta, ami a 160 darabot ennyivel még felülmúlja, tehát én nyíltan bevallom, hogy nagyon a szívemhez vannak növe.

Tartunk még ezenkívül *Rhode-izlandi* és *Plimut*-tyúkokat, *Bronz pulykát* és *Pekingi kacsat*, megpróbáltuk már vagy három éven át *Leghornokat* is tenyésztetni, de miután egyenlő tartás mellett a legnagyobb tojáshozam 162 darab volt, a húsa pedig úgyszólván semmit sem ér, felhagytunk a tenyésztésével.“

b) Egy másik levélben a levélíró kiemeli, hogy olvasta a *Pesti Hirlap* 1928 október 25-i számában, miszerint a barcelonai spanyol kereskedők szigorúan ragaszkodnak a darabonkénti 2 kilós súlyegységhez, s mivel a magyar exportőrök ilyennel tömegesen nem szorgálhatnak, a hollandusok szállítják le, mert az ő *Landhuhn-juk* ezt a súlyt vágott állapotban túlhaladja. Hát kérem szépen, úgy látszik, hogy csakugyan megjön a mi időnk, orpingtonosoké! Próbáljanak a leghornosok két kilós tyúkot szállítani, amikor nagyrészüik még az 1 kilogrammot is alig éri el. Őszintén szólva, még a *Rhode-izlandi* sem elsőrendű hústyúk, átlagban súlyra talán igen, de a hús minősége meg sem közelíti az orpingtonét. Amannál a comb húsa sötétvörös, mint a marhahús.

Most még csak arra kérném és mindazokat, akik szóhoz juthatnak és velünk éreznek, hogy minden arra hivatott helyen méltóképen protezsálják az orpingtonokat, mint amelyek meg is érdemelnek minden pártfogást.

c) *Kálmáncsáról* (Somogymegye) írja nekem többek között az egyik tenyésztő: Háztartásunk alapjait épen az *Orpington*-láz idején rakván le, csak természetes, hogy *orpington* keresztezéssel kezdtünk. Ezt bizonyos típusra ki is tenyésztettük, még pedig olyan eredménnyel, hogy állományunkat mindenki gyönyörködéssel nézte. Jómagunk háztartásában pedig a tojáshiány vagy szükség egyszer s mindenkorra ismeretlen fogalomná lett, de a házon kívüli s így közvetve az országos *exportra* is bőven jutott, nem is szólva arról a *csemegehúsról*, melyet főleg, ha idegenek kerültek asztalunkhoz, *dícsérettel elhalmozni nem győztek*. Tájékozással közlöm, ami engem illet, készséggel jelenthetem ki, hogy nemcsak meggyőző érvei, de a demonstrált eredményeknek kicsiben, saját tapasztalataimmal való konsonanciája folytán is *az Ön táborába tartozom már rég idő óta*. Állományunk rendes évi 80 darab tojó s évek óta nemesített *sárga magyar* standardszerűen és természetesen csak egy színben kitenyésztve, amelyek ivadékaiból 200—250 darab csirkét neveltünk saját használatunkra, míg a többi felesleget csirkében és tojásban a vándortyúkász hordja el.

Ez már nem az a tér, hol a válaszlevelek tartalmát bővebben részletezni, vagy valamennyit leközoľni lehetne, de nem óhajtok olyan hiedelemnek tápot adni, mintha reklám céljaira szánnám ezeket, hiszen én már 10 éve a gyakorlatban nem foglalkozom baromfitenyéssel.

Hogy exportőreink a fehérhúsú baromfiakban mutatkozó nagyobb hiányt valamikép kiegyenlíthessék, a sárgabőrű baromfi hizlalásánál olyan rendszert követnek, hogy a parlagiakat nem a sárga színt még növelő kukorica-darával, hanem tejjel, lisztpéppel s egyéb szurogatumokkal táplálják, szóval mesterséges, de drágább eljárással igyekeznek a konkurrenciának elébe vágni.

Hogy a húsqualitást illetően a kiviteli forgalomban a *Leghorn* egyáltalán nem jöhet számításba s az *orpington* vagy annak keresztezett ivadékaival egyáltalán fel sem veheti a versenyt, azt hiszem, még a laikusnak sem kell plausibilissé tennem. Az *orpington*, úgy a *plimut*, mint a *rhodejländi* hús qualitásánál is jóval előbbre van, s ez utóbbiak keresztezett ivadékait is messze felülmúlja.

Mindazonáltal, amennyiben a sárgabőrű húsnek is volna úgy belföldön, mint külföldön keletje, megfelelően hízlalva és kikészítve, jól lenne értékesíthető, akár a *plimut*, akár a *rhodejländi* fajtának korrektorkénti felhasználása ellen nem lehetne kifogást emelni.

Így már elérkeztünk annak a kérdésnek a tisztázásához, hogy az egyes válszínfajtájú magyar tojókat, amennyiben szükségesnek mutatkozik, milyen színű és fajtájú nemesvérű fajta kakasával kell keresztezni, nemesíteni annak, aki a magyar parlagit nem tisztavérben, hanem idegen nemesfajta kakassal akarná kitegyésztetni.

Így a kormány illetékes tényezőinek a köztenyésztés irányításánál az egyöntetűség, az egyformaság, szóval az egységes typus elnyerése céljából oda kellene törekedniök, hogy a fehér magyar parlagiak keresztezéséhez fehér egyéves alacsony lábszárú, közép nagyságú, zömök testalkatú, vékonycsontozatú orpington kakas, a sárga magyar tojókhöz ugyanilyen fajtajellegű sárga orpington kakas, a fogolyszínű magyar tojókhöz ugyanilyen fajtajellegű *rhodejländi* kakas, a kendermagos magyarokhoz ugyanilyen fajtajellegű *plimut* kakas vétessék igénybe, ám ha a kitegyésztett Szalay-féle kendermagos nemesített magyar tyukféleségből a kellő mennyiségű korrektorok rendelkezésre állanak, amennyiben azok bőr s lábszíne ugyancsak fehér s a hódmezővásárhelyi idei baromfikiállításokon a legnagyobb díjjal lettek honorálva, úgy a *plimutok* helyett ezekkel lennének továbbnemesítendőek a magyar kendermagos tojók, illetve az esetleges kiosztásoknál erre figyelemmel kellene lenniök.

Ezáltal lehetővé tétetik az is, hogy hazánkban a múltban oly szépen kifejlődött nemesfajta tenyészetek ismét életre keljenek s egy egészséges alapokon nyugvó faj-

baromfi külkereskedelmi forgalom is kialakulhasson.

Ezt a „Marschroutá“-t nem a tenyésztő társadalom imputálta a Darányi-kormánynak, hanem az exportkereskedelem adta tudtára ennek a kormánynak, ha a baromfitenyésztés terén sikereket akar felmutatni s annak értékesítése körül a versenynehézségeket is legyűrni, úgy ezt az irányt kell követnie. Egységes typus, legfinomabb húsqualitás s ugyanezekből az alanyokból a lehető legnagyobb s lehetőleg 60 gr. súlyú, barnahéjú tojáshozam kiforcírozása. De hogy akarunk mi egyforma és egyöntetű, egységes typust megteremteni, ha minduntalan más testformájú, s ellentétes tulajdonságokkal felruházott újabb divatfajtákkal kísérletezünk és keresztetünk. Hol itt az említett „esprit en suite?“

Miután hazánk baromfitermékeiből a kivitelarány 50% hús, 20% toll és 30% tojás, ebből is látható, hogy a főkontingenst az élő és vágott baromfi képezte, vagyis a legtöbb eredmény itt mutatkozott. Parlagiaknak a legfinomabb húsqualitású korrektorokkal történt állandó s szakavatott feljavításának tudható be ez a biztos előretörés, amely mintegy mementoul szolgál arra, hogy erről az útról nem szabad letérni, hanem ellenkezően, a lehető legnagyobb erőfeszítéssel, az itt hozandó anyagi alátámasztásokkal kell az eddig is oly fényesen bevált, közép nagyságú korrektorokkal az elért eredményt hatványozottan forcírozni.

IX. Miért nem célszerű a magyar parlagi-tojót leghornnal keresztetni?

Végképpen s a legkomolyabban kell állásfoglalni az ellen a törekvés vagy terv ellen, amely odairányul, hogy a leghorn-fajta a parlagi tojóval keresztetessék abból a célból, hogy utóbbinak tojáshozamát ezáltal fokozzuk, mert erre egyrészt azért sincsen szükségünk, mivel ezt elérhetjük (lásd „A baromfinemesítés technikája“ című szakmunkámat) kellő szelektálással, helyes takarmányozással, gondozással és csapófészkes kezeléssel is, amint azt minden más fajtnál elérni lehet, leghorn kereszte-

zések nélkül is, másrészt, mert a leghorn húsa valamenyi kultúrfajta között a lehető legsilányabb és elszikárosodott. És itt érvényesül leginkább a szárnyasok ama természeti törvénye, hogy a hússtruktúra épügy, mint a bőr és hár színe a feltétlen öröklödő fajtajelleg tömegéhez tartozik, úgyszintén a tojáshéj pigmentálása, végül, hogy a legjobb tojó egyben a legrosszabb hústýúk. Tehát egyenesen érthetetlennek kell venni azt, ha a parlagiak világmárka hírességű húsqualitását, főleg a már eddig is fehérhústra kitenyészített anyagát is tekintve, a durva rostozatú, szivós izomzatú, száraz, elszikárosodott rágós húsqualitású leghornnal akarnók lerontani. De még ettől is eltekintve, — mint a *non sitters* (nem kotlós hajlamú) középtengeri fajták valamennyie — ez is nem kotlik s ez a tény már maga is kizárja azt, hogy az Alföld rónáinak tanyavilága ezt a természetes keltetést zavaró tyúk-fajtát elfogadja és felhasználhassa. A kotláshajlamnak jelenléte vagy hiánya pedig szintén az öröklödő jelleg tömegéhez tartozik.

Mint már másutt is kifejtettem, baromfitenyésztésünk 80%-át az Alföld rónáin s a Dunántúl elterülő tanyavilág szolgáltatja, hol kizárólag a természetes keltetést ismerik, s a keltetőgép s műanyák olyan ritkák, mint a fehér holló. Mindaddig, amíg tanyavilágunkban a mesterséges keltetés, a modern tenyésztés, a komplikált takarmányozás minden csínja-bínja ismeretessé nem válik s általánosan el nem terjed, amíg az erre vonatkozó kioktatásokat meg nem ejthetik, s a tanyavilág minden zugában el nem terjesztik, — tehát amíg ezek gyümölcse meg nem érik — addig türelemmel kell lennünk. Addig nem szabad zavarnunk a nép cirkulusait, s örölnünk kell, ha addig is arra tanítjuk őket, hogy változtassanak mindazon, amit eddig önmaguk elleni vétkes mulasztásnak minősíthetünk, nevezetesen, hogy részesítsék állataikat emberségesebb gondozásban, elhelyezésben, ápolásban, s takarmányozásban, s különösen utóbbit illetően reá kell bírni őket, hogy ezentúl ne az Isten gondjaira bízzák szárnyaikat, hanem mint az öreg nagykörösi Benedek Jóska is fején találta a szöget, — mikor azt mondja — ki kell nyitni a gabonaszákot, s

*a kamra kulcsát rá kell bízni az asszonyra, — s a többit elvégzi a mi hizlaldánk. Ugyancsak sürgősen ki kell oktatni őket a tanyai iskolákban az oktatásban résztvevők útján, már most s állandóan napirenden tartván azt, hogy miként kell kezelni a tojást a lerakás pillanatától kezdve, addig az időpontig, amíg az a gazdájától kikerül s csak a jobb és nagyobb tojást lerakó tojókat kultiválják, a többin adjanak túl, míg a többit rá kell bízni az iskolákra s a vándortanítókra. De addig is sokkalta célszerűbbnek látszik, hogy ne kísérletezzünk új baromfi-fajtákkal, mert a tenyésztés technikájának megtanulása sokkalta olcsóbb és célravezetőbb egy ismert megszokott tenyészanyaggal, amely még hozzá tapasztalataink szerint gyorsan és könnyen reagál a feljavításra. Semmi esetre sem szabad olyan fajtákat tananyagul alkalmazni, amelyek eleve a fent felsorolt kedvezőtlen tulajdonságokkal bírnak és ezáltal falusi tenyésztőinket a financiális kudarcok hosszú sora mellett, majd abba a kellemetlen és válságos alternatíva elé állítják, hogy még egyszer átnyergeljenek. Ilyen *equilibristikus* műveleteket a konzervatív termelés semmilyen ága nem képes kibírni.*

Szóval lépcsőről-lépésre haladva, építsük fel terveink alapján a baromfitenyésztés és nemesítés egész struktúráját, ne akarjuk már ma letépni az éretlen gyümölcsöt a fáról, amikor az csak idő múltával érhetik meg. Ugyancsak alátámasztja fentebbi megállapításomat Westsik Vilmos ny. gazdasági felügyelő, a tiszántúli mezőgazdasági kamara vezetője a f. é. november 24-én a „Köztelek“ szaklapban közzétett közleményében, amelyben azt a végkonkluziót hangoztatja, hogy a népies baromfianyag nem javítható „leghorn“ keresztezéssel. Hogy az illetékesek s a közvélemény ezt a megállapodást részleteiben is megismerjék, a közérdek szempontjából, azt ehelyütt egész terjedelmében leközlöm.

A „Leghorn“ fajtát magam is olyan tenyészanyag-nak ismertem meg, amely nemcsak külföldön, hanem nálunk is kitűnő haszonbaromfinak bizonyult, azonban tapasztalásom szerint csakis tiszta vérben és gondos ápolás mellett. A „Leghorn“-fajta értékéből tehát semmit levonni nem akarok, a keresztezésnek azonban csakis úgy van gyakorlati értéke, ha egy tenyész eljárás révén a népies tenyészanyag valóban megjavul, illetve termelőképessége és jövedelmezősége emelkedik. E követelménynek pedig nem tudunk megfelelni a „Leghorn“ keresztezések által.

A háború előtti keresztezések segítségével népies baromfianyagunk lényegesen megjavult. Ez a javulás nem abban mutatkozott, mintha a keresztezett népies baromfianyag tojóképesége lényegesen fokozódott volna, hanem abban, hogy a bőr színe kedvezőbb lett, a test húsosabb jelleget öltött, a tojás súlya emelkedett és színe is változott a világpiaci követelményeknek megfelelően. Ez a keresztezett anyag, illetve a magyar félvér baromfi pedig az előbb leírt javulások folytán egyik legkedveltebb baromfianyagnak bizonyult a külföldi piacokon. Ez állításomnál mindazon baromfikereskedők szakvéleményére támaszkodom, akik a Kiskúnságról a nagyarányú baromfikivitelt lebonyolítják.

A háború előtti üdvös állami és gazdatársadalmi baromfitenyésztési akciónk folytán tehát a népies baromfianyag már bizonyos mérvű helyzeti magaslatba került. E helyzetben olyan jellegzetes javulás mutatkozott, amely a tárgyilagos szemlélő részéről le nem tagadható. Ez az oka annak, hogy a mai meglévő népies baromfianyagunk keresztezésénél már fokozott igényekkel kell fellépünk, ha gyakorlati értékű javulást óhajtunk elérni s azért nehéz és körültekintést igénylő kérdés ma már a népies anyagnak keresztezés útján történő javítása.

A „Leghorn“ keresztezés pedig olyannak bizonyult, hogy a tojástermelést tagadhatatlanul igen kedvezően

befolyásolja, de ezzel szemben nagy visszaesés mutatkozik a csirkeanyag értékesítési lehetőségében, mivel a Leghorn keresztezések folytán a testtömeg nagy mértékben elszikárosodik, és így a piaci keresettsége és kedveltsége igen sokat veszít. Ezen állapot bekövetkezését pedig megengedni nem szabad baromfikivitelünk versenyképessége érdekében.

Az eddig leírt vezetőelveket az alábbi tapasztalataimmal igazolom. Az 1927. év folyamán szemtanúja voltam a kiskúnfélegyházi baromfipiacon annak, amikor a baromfikereskedők csak 1.20 P-t voltak hajlandók adni a leghornnal keresztezett csirkék párjáért, ugyanakkor pedig másfajtájú és hasonló korú csirkék párjáért nagy átlagban 2 pengőt fizettek a kivitelre dolgozó baromfikereskedők. Tehát egy pár csirkén 80 fillér keresztezési kár érte a gazdát az 1927. évi árak alapján. Azóta ez a károsodás még nagyobb, mivel a csirke ára lényegesen emelkedett az 1928. és 1929. években.

A kereskedők „*Harismadár*“-fajtájú csirkének nevezték el a leghornnal kereszteztetteket, mert annyira *szikárok, kishúsúak*. A kiskúnfélegyházi gazdasági népiskola nagyon szép sikerrel tenyésztette több év óta a „leghorn“-fajtát és magas tojáshozamot ért el minden évben, azonban sem a tisztavérű, sem a keresztezett csirkéket nem tudta értékesíteni s csak a helyi fogyasztóknak tudták eladni nyomott áron, sőt a tisztavérűek a nyári időkben nem is keltek el, mert a húsosabb anyaghoz szokott vidéken a leghorn csibéket igen nehezen veszik meg. Ezen a bajon úgy segített némileg a kiskúnfélegyházi gazdasági népiskola, hogy csirkéit az utóbbi években csak ősszel hozta piacra, amikor azok már nagyobb testtömeggel bírtak. *Tehát az orpingtonnal vagy plimouthal keresztezett csirkeanyaggal egyáltalán nem vehetik fel a versenyt a leghornnal keresztezett csirkék.*

Már pedig igen fontos a sikeres kivitel érdekében, hogy a korai húsos csirkékkel lássuk el úgy a hazai, mint a külföldi piacokat. Ebben a követelményben pedig sok zavart idéz elő a leghornnal való keresztezés. *A csirke és a hízott baromfi értékesítése pedig nagyobb szerepet játszik a baromfikereskedelemben, mint a tojásforga-*

lom. A csirke iránt emelkedő kereslet mutatkozik az utóbbi években, ezzel szemben a tojásforgalom nem mondható olyan élénknek, hogy ennek érdekében érdekes volna a meglevő népies anyagot leghornnal keresztezni. Az 1927. év folyamán a félegyházi piacon egy pár csirke ára 1.80—3.20 P volt, 1928. évben pedig 2.20—4.50 pengő, s az 1929. évben még nagyobb volt az ára. Az 1928. év óta olyan nagy a csirke iránt a kereslet, hogy a helyi fogyasztók alig jutottak némi áruhoz, mert olyan élénk volt a kivitel a Kiskúnságban. Ezzel szemben a tojás ára hanyatló irányt vett fel 1927. év óta.

A Kiskúnságban átlag 50 törzstyúk szokott lenni, az 50 holdon aluli gazdaságokban s e törzsállomány után átlag évente 250 darab piacon értékesíthető csirkét nevelnek fel. E számból az elhullások és balesetek már le vannak vonva. A 60—100 holdas gazdaságban pedig 80 törzstyúk szokott lenni, amely törzsállomány után üzemátlagban évente 400 csirke kerül ki a piacra. *Tehát a leghornnal való keresztezés jelentékeny hátrányt idéz elő ilyen jelentékeny számú csirkeállománynál, mivel a meglevő népies anyag az orpington és plimouth keresztezések folytán húsos jellegű.*

Ha alapul vesszük a leghorn tojásjavító hatását, úgy még mindig 1 pengő károsodás mutatkozik egy-egy tyúk után a kiskúnsági viszonyok között, a leghorn keresztezések hátrányára. Ugyanis a Kiskúnságban rendkívül élénk a csirke és húsbaromfi forgalma, hiszen pl. Kiskúnfélegyházáról egész éven át minden áldott nap 10—20 autószállítmány viszi a csirkét és hízóbaromfit. Az igen nagy arányú baromfitenyésztés és hizlalás folytán a tengeri Kiskúnfélegyházán mindig drágább, mint a búza. Az autószállítmányokon kívül pedig minden nap még jelentékeny vonatszállítmány is viszi a csirkét és hízóbaromfit a Kiskúnságból külföldre.

Nyilvánvaló tehát, hogy a hús, vagyis a csirkeértékesítés a jelentősebb tényezők még ezidőszerint a tyúkállomány javítása terén. Ezzel nem akarom azt mondani, hogy a tojáshozam kisebb jövedelmet ad, mint a csirkenevelés.

Aki tojásfarmot akar létesíteni, az tenyéssze tiszta vérben a leghornt. Akik tehát a tojásértékesítésre vetik a főszűlyt, azoknak osszunk ki tisztavérű és egészséges leghorn-törzseket.

Tisztavérben magam is kitűnő fajtának tartom a leghornt, de továbbra is vallom azt a meggyőződésemet, hogy a leghorn nem alkalmas keresztezésre, jobban mondvá, a meglevő népies baromfianyag javítására. Ugyanis a meglevő népies anyag a leghorn keresztezésével csak veszít jövedelmezőségéből, mivel az előbbi tenyészakciók folytán a népies anyag a testtömegben már elért bizonyos javulási fokot. Tehát egyoldalú haszonképességű fajtával, mint amilyen a leghorn, nem javítható a népies anyag, hanem csakis olyan fajtával, amely a húsjelleg betartása mellett behozza a tojáshozamot és annak piaci minőségét. *Erre a célra elsősorban alkalmas az orpington, a plimouth, továbbá a rhode-izlandi és a wyandotte.*

A jelzett javítófajták keretén belül olyan tenyészetekkel kell rendelkezoznunk, ahol a tojóképességre nagy szűlyt vetnek. Ennek folytán a tenyész kiválasztó munkának a törzskönyvelések alapján széles körben kell megindulnia, *tehát olyan orpinton, plimouth, rhode-izland, vagy wyandotte tenyészetekből kerüljenek ki a javító keresztezéshez szükséges kakasok, amelyekben a húsjelleg mellett kifogástalan a tojóképesség.* Kétségtelen, hogy népies tyukállományunk már nagyon rászorul a javításra és ezzel kapcsolatosan a vérfelfrissítésre is, mert már régen nem voltak nagyobbarányú tenyész-kakas cserék. Így tehát tisztavérű tenyész-kakasok csere útján való kiosztása nagyon szükséges és üdvös dolog lesz, *de csak az említett javítófajták keretében.* Népies tenyészetekben tömeges eredmény csakis a javító keresztezéssel érhető el és így a tisztavérű kakasok kiosztását helyeseknek kell minősítenünk, mert a nehézkes közlekedési viszonyú alföldi tanyarendszer mellett tömeges javítást alig lehet másként elképzelni.

Vitán felül áll, hogy a legáldásosabb lenne magyar baromfifajtánk javítása gondos tenyész kiválasztás által,

mivel így kapnánk a legízletesebb húsu és a legnagyobb tiszta jövedelmet adó tőjó tyúkfajtát. Ez azonban olyan munka, amely sok szakérteelmet és gondos utánanézést igényel s alig remélhető, hogy annyi nemes magyarfajta tenyészet kifejlődjék aránylag rövid időn belül, hogy azokból kielégíthetnénk a tenyészcseréhez szükséges kakasokat. Mindesetre a nemesített magyarfajta tenyészetekből kikerülő tenyészkakasoknak a legelső helyet kell biztosítanunk a tenyészkakas csereakciónál.

Azonban szem előtt kell tartanunk azt a tényt is, hogy népies baromfianyagunk nemcsak javításra szorul, hanem vérfelfrissítésre is, mert hiszen a háború óta alig volt tömeges kakascsere. Már pedig az első évtizedben a nemesített magyarfajta tenyészete, kis száma miatt, a magyarfajta kakasok kiosztása rövid időn belül ha nem is közeli, de mindenesetre távoli rokontenyésztéshez vezetne, ha a nemesített magyar baromfi mellett más fajtát nem vennénk igénybe. Így a baromfiállomány ellenálló képessége a betegségekkel szemben sokat szenved akkor is, ha csak távoli vérrokonság jön létre. A betegség iránti fogékonyság pedig sokkal jobban veszélyezteti a baromfiállomány jövedelmezőségét, mint a gyenge hozamképesség. *Nyilvánvaló tehát, hogy a nemes magyarfajta kakasok mellett igénybe kell venni az orpington-, plimouth-, rodhe-izlandi- és wyandotte-fajtákat is, a tenyészkakas csereakciónál.*

Nem szabad arról megfeledkezni, hogy Olasz- és Németországban kisebb terjedelműek a kiskgazdaságok is és így a baromfi sem kóborol be annyi területet, mint nálunk az Alföldön. Ezenkívül az olasz és német kiskgazda már régi szokásánál fogva mégis csak több kész eleséget nyújt a baromfinak, mint a mi alföldi kiskgazdánk. Így természetes, hogy Olasz- és Németországban a leghorn jó eredményeket ad. *A mi Alföldünkön ellenben a leghornnal keresztezett baromfi a sok járkálás, szabadban való hálás és silányabb takarmányozás folytán lényegesen több tojást nem ad, testének szikársága pedig biztosan bekövetkezik. Így áll elő az a furcsa helyzet, hogy a már eddig bizonyos javulási fokon levő népies baromfianyagunk elveszti legjobb piaci értékét, a húsos*

jelleget s így mint csirkeanyag, sokkal silányabb piaci áru lesz, mint volt ezelőtt.

Ez az oka annak, hogy nem vagyok híve a leghornnal való keresztésnek a köztenyésztés terén, csupán annak tisztavérben való tenyésztését helyeslem ott, ahol a baromfi jövedelmezőségét a tojástermelésre alapítják, határozott céltudatossággal.

X. A leghorn-fajta természetszerű rendeltetése hazánk speciális érdekei szempontjából.

Távol álljon tőlünk ugyanazokkal a fegyverekkel harcolni, amilyeneket a Leghornfajta buzgó propagálói a parlagiak ellen használnak. *A sok évtizedek óta szakértelemmel és végtelen sok produktív szakmunkával, külföldi tenyésztők által megteremtett fajtának kiváló tulajdonságait a tojástermelés terén nem fogjuk és nem akarjuk lekicsinyelni.* És tekintettel a reális helyzetre, amidőn máris számos tenyésztő súlyos beruházásokat tett e fajtabeli szárnyasok bevásárlásaival és beállításával, nemzetgazdaságilag óriási hiba volna most ezeket a már meglévő értékeket könnyelműen és ötletszerűen kiközösíteni és elpredálni. Habár teljesen indokolatlannak tartom, hogy a kormány egy húshozam szempontjából külpiaci követelményeinek semmiképen meg nem felelő fajtának a továbbtenyésztését, tisztán presztizs-okokból, tovább is támogassa és ezáltal tenyészanyagunknak az egyöntetűségét a jövőre is veszélyeztesse. Tekintettel kell lennünk arra is, hogy a hiba már megtörtént és gondoskodnunk kell arról, hogy ennek a hibának konzekvenciái ne sújtsák a tenyésztők széles köreit. Bizonyos feltételek és korlátozások mellett tehát a Leghorn-fajta továbbtenyésztése mindenesetre fentartandó, sőt szaporítandó volna. *Igazán kár a jobb sorsra érdemes leghornokért, s bizonyára nagy hasznukra válnának, ha eredeti rendeltetésüknek megfelelően beállítjuk őket zárt, elhatárolt farmokban, s ott — amint azt magam is, ezt megelőző, mult évben megjelent könyvemben kifejtettem, s lapközleményeimben is hangoztattam —*

csupán és kizárólag tojástermelésre tenyésztetjük, és csakis erre a célra tartjuk elzárva a külvilágtól, akár mint azt Götz Ferenc okleveles gazda a Nemzeti Ujság f. é. 9. lapszámában ismertette, vagy pedig úgy tartjuk, mint a nagybirtokosok szoktak beállítani 100—200 darabból álló tehenészetet, amikor csak istállóban tartják s takarmányozzák, a tejeltetés ideje alatt tehát mintegy fogságra ítélik. *Akárhány ilyen elzárt rendszerű farm lenne is működésben, az mind kifizeti magát s az elérni kívánt tojásprodukción holt bizonyossággal be is következik s emellett parlagiaink, akár önmagából tovább selektálva, akár más kultúrfajtákkal is nemesítve, ugyan-csak a legnagyobb siker reményében onthatják azokat a többmilliónyi pengőket, amelyekre áhitozunk.*

Mi nem költünk bel- és külföldi organizációra sok-sok millió pengőt, nem mozgósítunk hozzáértő, arra hivatottakat csak azért, hogy részükre újabb existenciát teremtsünk, nem szervezünk exportbankot csak azért, hogy kölcsönöket folyósítsunk, hanem azért építjük ki szervezetünket, hogy azt oly tartalommal töltsük ki, amely nekünk meg hozza mennyiségi és minőségi többtermelés remélte hatványozott milliókat, amelyek külkereskedelmi mérlegünk felbillent egyensúlyát amennyire csak lehetséges, helyreállítsák. *Hogy akarjuk azonban ezt elérni, ha a szélrózsa minden irányában engedjük elterjedni azokat a leghornokat, amelyek egy-magában is képesek megrontani s kiölni parlagiaink kincseket érő kiváló tulajdonságait, nevezetesen a világ-márkás húsqualitását, viharedezettségét, igénytelenségét, élelmességét, a természetes keltetés megbízhatóságát, mely utóbbi egyedül biztosítja a tanyavilág százezernyi kis üzemének (mint a német mondja: viele kleine Fische — gute Fische) fennakadás nélküli prosperálását, s amelyek együttesen mintegy 80%-ban szolgáltatják javarészt külföldön értékesítésre kerülő tömegeket, s képezik egyben ennek a legszegényebb néprétegnek részbeni megélhetését. Ha kotlószentes leghornokkal, akár azokkal történő keresztezés útján, akár ezekkel tiszta vérben, elvesszük a tanyavilág természetes keltetés alanyait, még mielőtt — mint másutt kifejtettem —*

a keltetőgépek s műanyák oda kellően előkészítve bevonulnának, amire 10 éven belül általánosítva gondolni sem lehet, ha a természetes keltetés akadályai folytán az a száz- és százezernyi üzem félannyit sem tud majd produkálni az eddigi tömegekből, felbecsülhetetlen károsodás éri őket. *Hisz arra gondolni sem lehet, hogy azokat a puhább, fehérhéjú, kevésbé szilárd alkatú keltető tojásokat, pulyka vagy nagyobbtestű kappan alá helyezték, amelyek 21 napig ellenállni tudnának e nehéztetű kotlók nyugtalan mozgolódásainak s több kárt s bosszúságot okoznának, mint hasznot, de hol is vennének minden ilyen kis üzemben megfelelő kappant, vagy pulykát?*

Hisz maga a „Tojásfarmer“ is és hasonló leghorn-propagáló tenyésztő nyíltan hirdeti, hogy a puhahéjú leghorntojások különösen alkalmasak gépkeltetésre, mert nem veszhet annyi kárba, mint a kotlósok alatt.

Ami pedig a leghorn-fajtát oly magasra értékeli, t. i. **a bőséges és súlyosabb tojáshozama**, ki ne ismerné el azt, s ebben a tekintetben arról én épen úgy meg vagyok győződve, mint a legrajongóbb leghornisták és ebből a szempontból épúgy pártolom ezt a fajtát, mint a most említettek. De már számtalanszor és ismételten kijelentettem, hogy ezeknek csak *tiszta vérben* tenyésztve szabad teret engedni, zárt udvarokban, farmokban, vagy nagybirtokosok e célra kihasítandó területeien, nagy gyümölcsösben, fás, erdős részein, vagy rétein, minden más baromfi-fajtától távoltartva, *nagyüzemileg tenyésztve, ahol a mesterséges keltetés és a nevelőházi kitenyésztése a kellő szakértelemmel, biztos kezekben, mint mezőgazdasági ágazat egyik legjövedelmezőbb tényezőjének tekinthető.* Magam is a *Magyar Baromfi Ipar R. T.* ezen cél elérésére kifejtett propagandáját nagyon is célravezetőnek találom, s ha az illetékes tényezők azt úgy erkölcsileg, mint anyagilag alátámasztani készek lesznek, gyors és nagy eredményeknek lehetünk szemtanui. Nagy városok s közeli vasúti gócpontok a legbiztosabb átvevői e tojásproduktumoknak, s húsa belföldön — ha távol áll is a parlagiak húsától — a vásáresarnokokban is értékesíthető, vagy iparilag feldolgozható lészen. Ugyanezek a zárt farmok — más far-

mok részére napos csibék keltetésével és értékesítésével is foglalkozhatnak s egymás között csereüzlet alakjában a vérfelfrissítést is ezúton kultiválhatják.

A leghornoknak csak tiszta vérbeni tenyésztése indokolt és jövedelmező nagyban és kicsinyben egyaránt, ahol kizárólag tojástermelésre van az üzem alapítva, míg keresztezésre felhasználva, sérti hazánk speciális érdekeit, — főleg külkereskedelmi szempontból — s károsan befolyásolja eddigi baromfihús kivitelünket, melyet pedig hatványozottan lehet felfokozni, párhuzamosan tojásforgalmunk fokozását célzó törekvéseinkkel.

XI. Hová vezethet a leghorn-kultúsz, ha nem tisztavérben tenyésztik, zárt farmokban.

(valószínű feltevések, amelyek bekövetkezésétől tartani lehet — 1928—1934 között.)

Kezeit dörzsöli a tojáskereskedő, káromkodik a baromfikereskedő, jajveszékelní fog a tanyavilág. A fogyasztóközönség amit nyer a réven, elveszti a vámon, a tojást súly szerint fogja fizetni, akár nagy, akár kicsiny, akár fehér, akár barnahéjú, akár friss, akár állott, ellenben a jó, a kiváló ízlésű, nedvdús, porhanyós, finom rostozatú, aránylagos zsírelosztású magyar parlagi helyett, — amely között ma már válogathat, még pedig fehér- és sárgabőrű között tetszés szerint — kap száraz, durva rostozatú, rágós, ízetlen, szikáros, kizárólag csak sárgabőrű baromfit, amelyet esetleg a ház gazdája a szakácsné fejéhez vág, avagy a feleségét könnyekre fakasztja miatta, s ezzel a házi békét megzavarja, — *mert hisz a gyomor nem ismer tréfát.* A fogatlan, vagy hiányos fogú áldozata a leghorn-kultusznak, még valahogy meg tud birkózni a lágy porhanyós, nedvdús magyar rántott vagy sült, avagy paprikáscsirkével, de a leghorn-féle rágógummit sehogysem fogja legyűrni tudni. Miféle családi tragédiának lészen majd ez a szülőanyja. Az exportörök ráeszmélnek végre, hogy *mea maxima culpa*, de már akkor hiába verik a mellüket, mert elkés-

tek vele, hiszen ők némák voltak akkor, amikor a leg-
hangosabbnak kellett volna lenniök és nem kiáltották oda
a három érdekelt miniszternek: ne csináljátok a számlát
kocsmáros nélkül, mi tudjuk legjobban mi kell a kül-
földnek, hiába organizáltok, szervezkedtek, csináltok
új hivatalokat a nem szakmabeli úrfiaknak, hogy a pia-
cokat felkutassák és olvassák a *Geflügel-börzét*, az *Eier-
börzét*, s tollal, ollóval dolgozva, küldik haza jelentései-
ket, ahonnan azt tovább közlik a *Magyar élelmiszerszál-
lító és árukereskedelmi r. t.-vel*, meg a *Kleinékkal*, *Bene-
dekékkal*, a *Hartmanékkal*, a *Schneiderékkal*, stb. s
hozzáteszik majd kiegészítésül, most már a többi a ti
dolgotok s ha kell pénz, ott van az *Export-bank*. Jól
tudtátok ti, hogy így lesz majd. Ti azelőtt is olvashattátok
itthon a „*Geflügel*“ meg az „*Eierbörzét*“ és ott vol-
tak a békeidőben is a ti család vagy cégtagjaitok egyik-
másika a fogyasztópiacok gőcpontján s küldték haza
megbízásaikat a *Löwy Gyuláék*, a *Feldmeyerék*, a *Bene-
dekék*, a *Kleinék*, a *Hartmann és Conenék*, az *Aszódiak*,
a *Wachsbergék*, a *Kemény Testvérek Weinböhléről*, a
Kettelsenék Hamburgból, s végtelen hosszú volna a lis-
tája és felsorolása azoknak, akik innen hazulról künn
dolgoztak baromfiban, tojásban, gyümölcsben, zöldség-
ben, stb. s meg voltak elégedve azzal a kis refakciával,
amelyet a MÁV. nektek restituált: ott volt Londonban
a Hungarian-produce-limited Kiskúnfélegyházai alapí-
tással s számos egyéb intézkedéseitekkel. Ti exportőrök
magatok, minden állami támogatás nélkül, exportbank
nélkül, bonyolítottátok le ezzel a sárga földig itthon le-
becsült magyar parlagi-fajtákkal és fajokkal azt a kül-
kereskedelmi forgalmat, amelyet 20 millió pengőről
1927. évben 87.5 millió pengőre felfokoztattátok. Ezt meg
lehetett csinálnotok, mert az előző kormányok rátok
hallgattak, vagy ti adtatok nekik tanácsot, vagy ők
ostromoltak kérdésekkel, hogy és mint legyen, *mit kíván
a piac!*

Ti egymással karöltve dolgoztatok s ha magyar par-
lagiak javításra szorultak, ti adtatok meg a tenyésztés
irányzatát s ha idegen fajtával akartak kísérletezni, ki-
kérték tanácsotokat, megfelel-e a parlagival való keresz-

vezésnek, fedi-e az külkereskedelmi érdekeinket s így amikor amiatt panaszkodtatok úgy 25 évvel ezelőtt — jól emlékszem, hiszen előttem történt — hogy a magyar parlagi nagyobbára sárgabőrű s az északi államok részére fehérbőrűekre is volna szükségetek, nyomban itt volt az *Orpington*, egy pillanatig sem késlekedtek Darányiék s a következő kormányok s ezzel a további felelősséget tirátok háritották. De nem is támadta őket semmiféle érdekelttség azért, hogy megnyilvánult bennük a kereskedelmi érzék, ha tanácsaitokat elfogadták s reátok hallgattak.

Így kellett volna megszólalnotok akkor is, amidőn az első *leghorn* átlépte a Trianoni határt s nem struccmadár módjára homokba dugni fejeteket, hogy ne lássatok, ne halljátok mi történik itt a ti rovástokra. Ti vagytok hibásak, *hogy szó nélkül engedtétek a magyar parlagiakra rázudítani a leghornokat, hogy egyáltalán némán fogadtátok ennek a legsilányabb húsqualitású, bár kétségtelen jobban tojó szárnyasfajtának a térfoglalását, hogy nem ébresztett fel titeket az a nagy reklámlárma, amely azok nyomában járt, hogy nem figyeltetek sajtóközleményeinkre, amelyekben még idejekorán rámutattunk azokra a veszélyekre, amelyek ebből a magyar parlagiakra várnak. Egy szavatok sem volt, amikor a jövevényt — mint magát a legjobban kifizető s legtöbbet nyújtó tyúkfajtát hirdették, mert súlyosabb s nagyobb tojást tojik, — ha úgy tartják, mint „Gott in Frankreich“ és amikor azt kiáltották világgá, hogy nincs többé szükség a magyar parlagiakra, mert itt a csoda, az élő, kincset ontó gép, a sok aranyat tojó tyuk, — a leghorn!*

Hogy ez így volt — az Úrnak 1928 esztendejében, az még élénk emlékezeteitekben lehet, hiszen azóta csak néhány év telt el, de nem valósult meg az 1928 május elsején a parlamentben beigért három év alatti háromszoros külkereskedelmi bevétel, ellenben az még beválhat, hogy 6 év alatt ki lehet cserélni a magyar — haszontalan — baromfit hasznosabb, jobban s nagyobb tojó más fajtával, ami alatt értsd a *leghornokat*.

Több és jobb húst szolgáltató baromfival azonban a

kormány, a jelek szerint, adós marad, de erről ő nem tehet, és a tömegpszichózisnak kell tulajdonítani azt, ha a *plimut* és *orpington* után ami munkásnépünk nem fogadta be a *rhodejländieket*, ha a parlagi módtartásra azok se tojtak többet emezeknél, de eltartásuk kétszerte többbe kerülne a parlagiaknál. Miután azonban még a fűben a béka is azt kuruttyolta, hogy a világ legjobb tojó tyukja a *leghorn* s az egy valóságos tojógép, annak kakas se kell, és potom áron kapni annyi napos csibét, amennyi csak kell, meg azután olyan fajta ez, amelynek csupán tojásai után annyi a bevétel, hogy az asszony nincs többé rászorulva az ura keresetére, abból jut is, marad is. Az ilyen beharangozás, vásári zaj, dajkamésék hallatára a leghornos szomszédok irígykedést keltő bemondásaira s az elvitázhatatlanul nagyobb súlyú tojások láttára azután a falu, a tanya népe megtántorodik s a több tojástermelés délibábja őket követésre ösztönzi, vagy csábítja. De lehet-e csodálkozni ezen, ha a kormány illetékes tényezői sem ébredtek annak tudtára, mi az oka a *leghornok* oly rohamos elterjedésének, a *rhodejländiek* s más tyukfajták lemaradásának, a *parlagiak* eltűnésének s örülve annak, hogy legalább megkeült a fejsze nyele, illetően, hogy a tojáskivitel némi eredménytöbbletet tüntet fel, s nem vették, vagy nem akarták észrevenni azt, hogy a *baromfi húskivitel* ijesztően lecsökkent, amennyiben a külföld többé rá sem hederített ebbeli hazai húsexportunkra s ami kevés kivitel mégis megmaradt, azt a kacsza, lúd, pulyka honorálta, amelyeket nem lehetett leleghornozni. Hogy így az 50 millió húskivitelünk a felénnyire csökkenhet, ki csodálkozhatik azon? Bár csak ezen álomlátás ne válna valóra, de ha mégis bekövetkezik, vessetek magatokra, — ti exportőrök.

XII. Mi a rendeltetése az északi államok Landhuhn-Zwiehuhn elnevezés alatt ismeretes gazdasági tyúkfajtának?

Mi tette hírhedtté a *brüsszeli*, a *chalonsi* poulardokat, a *mechelni* delikatesseket, az északi államok ú. n. *Zwiehuhn*-jának tojás vagy húshozamra kitenyészthető *prima* minőségű anyagát, ha nem az állandó, évtizedes feljavítása, nemesítési akciójuknak szívós, kitartó s szaktudással párosult tervszerű s következetes végrehajtása. Miért nem gondoltak ezek az államok — Franciaország, Belgium, Németalföld, Dánia, Anglia és Németország — arra, hogy ezt a *fehérhús*minőségű alapanyagukat, a *houdant*, a *faverollest*, a *crève-coeurt*, a *mechelnit*, a *szulmthálit*, az *orpingtont*, a *dorkingot*, a *sussexit*, stb. *sárgahús*minőségű s a felsorolt fajtáknál jobban tojó közép-tengeri fajta hímekkel keresztezzék, mondjuk nemesítsék? Azért nem gondoltak erre, mert nem akarták husexportjukat gyengíteni a tojáshozam fokozása céljából és mert tudatában voltak annak a természetrajzi jelenségnek, hogy minden szárnyasban megvannak bizonyos készségek arra, hogy vagy sokat tojjon, vagy könnyen hízzon. Mindkét készség egy és ugyanazon példányban nem fejlődhetik ki kiváló mértékben. A parlagi állományban, ahol még a kiválogatás nem történt meg és a keveredés állandó, természetesen ezek a készségek is vegyesek. De azért mindegyikben van többé-kevésbé észlelhető túlsúly vagy az egyik vagy a másik irányban. A szárnyasban rejlő készségeket bizonyos külső és belső jelekből fel lehet ismerni, ami arra képesíti a tenyésztőt, hogy a kívánatos irányban legtöbbet ígérő szárnyasait kiválogathassa.

Több évtizeden át folytatott szorgalmas kutatás, tanulmányozás, kísérletezés, megfigyelés és feljegyzés alapján sikerült a szaktudománynak ezeket a jeleket megállapítani, úgy, hogy annak alapján ma már époly pontosan kiszemelhetjük a tyúkoknál is a tojó és hústermelő típust, mint a szarvasmarhánál a tejelő- és hízókészségeket. A baromfitenyésztés terén még egy évtizeddel ezelőtt abban a nagy tévedésben éltünk, hogy a ter-

melőkéesség is kizárólag az átöröklés tárgya, tehát az utódokban époly feltétlenül ismétlődő és jó tulajdonság, mint a fajtajelleg. Ebből magyarázható, hogy a szakörökben oly lelkesen agitáltak mindig a nemesfajták felkarolása mellett és beszéltek és írtak annyit a jól-tojó és jól-hízó fajtákról. Ma már tudjuk, hogy a tojókéesség, gyors fejlődés, korai ivarkéesség, hízókéesség nem feltétlenül átöröklődő tulajdonságok, hanem csak feltételesen átruházódó, fokozható és csökkenthető készség. Ezek a gazdaságilag oly fontos jelenségek a szervek gyakorlásától és a táplálkozás mennyiségétől, minőségétől és módozataitól függnnek. Tudjuk, hogy a legkiválóbb tojónak utódai igen gyenge tojók lehetnek, ha nem részesülnek megfelelő gondozásban, sőt akkor is, ha szüleik az utódok nemzésekor hiányt szenvednek abban a gondozásban, amelyből kiváló képességeik ki-fejlődtek. De tudjuk azt is, hogy gyenge tojóknak utódaiból kiváló tojók lehetnek, ha megfelelő gondozásban részesülnek és méginkább, ha már szüleik az utódok nemzésekor ilyen kiváló gondozásban részesültek. Ezeknek alapján ma már bármilyen fajtából nevelhetünk elsőrendű tojót, téli és nyári tojót, gyorsan fejlődő és korán ivarérett állományokat, kiváló hízókat. Ez a fokozatos szoktatás és átnevelés az „iránynevelés“ feladata, amelyről bővebben és részletesen szakmunkám II-ik részében foglalkozom. Ezeket a felszínre került szaktudományos megállapításokat legelsőbben használták ki az élelmes északi államok, amelyek köröskörül határolják Angliát és Németországot, az import-államokat, ahová 1.5 millárd pengő értékűt importálnak baromfihúsból, tojásból s vajból. Ezek az államok azonnal hozzáfogtak a szükségkövetelte irányneveléshez, s ime, alig egy évtized múlt el, máris egy befejezett gazdasági akció árán — ezidőszerint ők uralják az ottani helyzetet, amelynek kiaknázását mi Rip van Winkle módjára átaludtuk, míg a valóság keserű intelmei lethargiánkból fel nem ébresztettek. Felébredtünk, — de nem hogy azonnal levontuk volna a szaktudomány nyújtotta megállapodások előnyét, s azonnal hozzáfogtunk volna a magyar parlagiaknak az imént ecsetelt irányneveléséhez, mint

az egyedüli biztos kibontakozási alaphoz, *majdnem ki-dobtuk a parlagiakat*, mivel azok az illetékesek véle-ménye szerint nem váltak be, amennyiben évtizedeken át koplaltatva s ugyancsak koplaltatott kultúrfajta hí-mekkel keresztezve, nem produkáltak annyit tojásban és húsban, mint az úrimód tartású s 20 féle takarmány-menüvel ellátott új divattyukok. *Figyelmen kívül hagy-ták azt is, hogy még rövid két év sem telt el, amidőn ezek a most kiátkozott páriák már 87.5 millió vámkül-földi bevételhez segítettek, holott a mezőgazdaság min-den ágazatában az állatkvitel utáni bevételek zuhanás-szerűen visszaestek.* Egyedül a baromfi és baromfitermé-kek szökkentek fel ugrásszerűen, amint azt mult év-ben megjelent szakmunkámban hivatalos statisztikai adatokkal beigazoltam és kifejtettem, hogy eme termé-keink utáni bevételeink 75%-át a tyukféleség szolgál-tatta. Mi lett volna tehát természetesebb s kevésbé költ-séges, ha felvesszük Ariadne fonalát ott, ahol elejtet-tük, *teljes 15 éven át azonban ölbetett kézzel nem tettünk semmit, ellenben ezzel a semmittevéssel még jobban elő-segítettük parlagiaink elhanyagolását és azok értékcsök-kenését. Mi sem akartunk, s ma sem akarunk mást,* mint amit az északi államok egy évtizeden át megkísé-reltek s megvalósítottak. *Az a bizonyos Zwiehuhn, az ő Landhuhnjuk is azért kettős tyuk, mivel egyaránt lehet kitenyészteni vagy tojáshozamra vagy húshozamra.* Így ha látunk Dániában, Hollandiában, Belgiumban, Svéd-országban, Angliában vagy Németországban valahol egy válszínfajtájú tyukféleséget, még nem tudjuk azt, hogy tojásra, vagy húshozamra tartják-e. Csak ha kellő szakértelemmel közelebbről megvizsgáljuk, tudjuk meg, hogy ugyanezt a válszínfajtát egyiknél tojásra, másik-nál húshozamra tenyésztették ki, *mivel ott a baromfi-tenyésztéssel foglalkozó kisczadák s törpegazdákat az iránynevelés tudnivalóiba éveken át mintegy bedrilli-rozták.* Mi, akik a parlagiak nemesítéseért síkraszállot-tunk, ugyanezt akartuk, de minden ebbeli szóbeli és írás-beli propagandánk, mint a pusztában kiáltott szó, *vissz-hangot nem keltett.* Hogy bizonyos, igen sok tenyésztő előtt még zavaros fogalmakat egyszersmindenkorra tiszt-

tázzunk, szükségesnek tartom itt a „*Landhuhn*“ és „*Zwiehuhn*“ jelentőségét megmagyarázni. *Landhuhn* alatt ugyanazt értik az északi államok, amit az angol, belga és francia tenyésztő a „*campaigne*“, mi pedig a *parlagi* alatt értünk. Csakhogy míg nálunk a parlagi még mindig a nyers, kitenyésztetlen szárnyast képviseli, ott azt évtizedek óta, mint külön becses értéket kezelték, gondozták és kinevelték.

Zwiehuhn-nal eredetileg a németek akartak egy egészen új gazdasági csodát megteremteni, amely hatalmas tojásprodukciónak mellett nagyszúlyú, finom struktúrájú húst is hozna. Ma már ők is belátták, hogy ez lehetetlen, mivel a szervek együttműködése és kölcsönössége (*korrelációja*) folytán egy egyedben, vagy fajtában két túlsúlyt előállítani nem lehet. Amit az északi államok ma *Zwiehuhn*nak neveznek, az a modern selejtezés, iránynevelés és tenyész kiválogatás alapján kettéválasztott, kiépített, egységes, egyöntetű fajtának két szigorúan elhatárolt ága, külön a tojástyúk és külön a hústyúk.

Utalva a fentiekre, valamint az említett importállamok önellátási törekvéseire, minden kétségen felül áll, hogy előbbiek, számolva az importállamok fogyasztóinak igényeivel, a *fehér hús és barnahéjú tojás* túlsúlyra való hozatalára törekednek, viszont az utóbbiak, vagyis az importállamok önellátási törekvéseikben egybehangzóan ugyanezt kultiválják. *Miért igyekeznek a németek is a Ramelsloher és a Deutsche-Reichshühner fajtaikat fehér húsqualitásuk mellett, tenyész kiválogatás révén jobb tojó alanyokká kitenyészteni, ha másért nem, azért, hogy északi tengeri fürdők és Észak-Németország városainak ebbeli igényeit kielégíthessék s a dán, holland és francia hasonló célú versenyével is szembeállhassanak.* Mennyi temérdek orpingtont importált még a világháború előtt Oroszország, hogy ő is Anglia és Németország felé irányuló kiviteli kereskedelmében megállhassa helyét. Ezek az államok semmi áron sem mondanak le a baromfi hússal elért eredményről csak azért, hogy tojásexportjuk lehetőségét növeljék, de arra igenis hajlanak, hogy a csapófészek általánosításával s

megfelelő táplálkozással, gondozással, tenyészkiválogatás útján az iránynevelés szabályainak megfelelően egy és ugyanazon fajtából külön a tojáshozamúakat s külön a húshozamúakat kitenyésszék, s emellett a több és nagyobb súlyú tojásokat tojó egyedeket forcírozzák.

Hogy a magyar parlagiakkal s a középtestsúlyú Orpingtonok újabb felkarolásával, s utóbbiak iránynevelésével azt a szorító gyűrűt, amellyel a külállamok minket körülzárva tartanak, át lehet törni, továbbra is törhetetlenül hirdetem.

Az egységes típusú, vágott állapotban legalább két és fél kilogramm súlyra kitenyésztett fehérhús-specialitásunknak megnyílnak Európa államainak valamennyi kapui, s nincs az a vámsorompó, amely annak útját állhatja. Ugyancsak a tojó irányú üzemekben ezek után kitenyésztett 60 grammon felüli pigmentált színű tojástömegek lehangerelek valamennyi fehérhájú tojástermelvényeket, nem is szólva arról, hogy eme specialitásaink **tenyésztojásai** utáni kereslet óriási igényeit alig leszünk képesek kielégíteni. Miért ne törekedjünk mi erre, ha mód és alkalom erre ösztökél s a közérdek az után szinte kiált!?

XIII. Miért nem alakulhat ki hazánkban rendszeresen üzőtt nemesfajta tenyésztés?

Már az előző fejezetekből tisztán látható, hogy a magyar parlagi tyúk védelme nem irányul a kultúrfajták ellen, hanem minden tekintetben arra törekszik, hogy elsősorban kiviteli forgalmunk fokozását biztosítsa s ezenkívül, hogy a már meglevő értékek egymás mellett, de egymás érdekköreit természetesen nem zavarva, érvényesüljenek és valódi gazdasági értékük arányában gyarapodjanak.

Sajnos, tény az, hogy nálunk nincsen független, önálló fajbaromfi-kultusz, mint más nyugati vagy északi államokban. Itt csak gyámság, vagy gondnokság alatt álló fajtaüzem van. Mindenki azt lesi, mit akár a kormány, mit vált be, vagy mit nem. Minden tenyésztő s

főleg a divattyukok tenyésztői a kormány támogatásától teszik függővé üzemük mikénti berendezkedését, vagy kiterjesztését. Ez pedig nagyon szomorú jelenség. Nagy hibának tartom ennek a függőségi viszonynak a kialakulását. Ne tessék engem félreérteni. Nem politikai értelemben veszem ezt a gazdasági függőséget, hanem azt hangoztatom, hogy *így nem alakulhat ki hazánkban egy üzleti alapon, bel- és külföldi szállításra támaszkodó nemesfajta kereskedelem*, amint kialakult Németországban, Angliában, Amerikában, stb. Csak tessék a külföldi szaklapok hirdetési rovatait szemügyre venni, mennyi mindenféle fajtájú nemesvérűt kínálnak, vagy keresnek megvételre. Exportállam, mint amilyen mi vagyunk, nem vaccilál, nem ingadozik, nem kísérletezik minduntalan más-más fajtákkal, nem ül fel divatos jelszavaknak, s főleg nem fülel a konjunktúrákhoz simuló olyan fajtenyésztők lármájára, akik nem a fajta kedvéért tenyésztnek, hanem aminél nagyobb üzlet reményében, akiknél a fajta lényege mellékes és a metódus az, hogyha az évekig tenyésztett s az égre-földre esküdözött fajta után holnap egy másik divattyuk kínálkozik, amelynél a konjunktúrát jobban lehet kihasználni, amazon nyomban túladnak, s emerre esküsznek, emellett csapnak lármát. Ezek az ú. n. bármilyen fajtával kereskedők nem irányíthatják az igazi, hamisítatlan nemesfajta tenyésztés helytálló s őszinte kialakulását, amint azt szolgálta hazánkban évek hosszú során át a *Langshan-, a Plimut- s Orpington-*tenyésztők régi gárdája, hogy csak hirtelenében rámutassak egy-két vérbeli fajta tenyésztőkre, akik nem ülnek fel semmi csaléteknek és meggyőződéses, fanatikus fajtatenyésztők. Ilyen pl. *Richter Frigyes* nevezetű bács-győrmegyei kisgazda, aki 21 éve tenyészt és kitart a fehér Orpingtonok mellett. Ott van *Tóth Salamonné* gazdálkodó Kisujszál-láson, aki egy $\frac{1}{4}$ évszázad óta tenyészt sárga Orpingtonokat és minden kiállításon megjelenik fajtajával. Lelkes, vérbeli nemesfajta-tenyésztő *Siliga István*, Kispeszt, Wekerle-telep, aki kitart a fekete-Langhsanjai mellett s remeknél remekebb standard-ivadékokat tenyésztett ki belőlük, amit csak évekig tartó türelmes s áldozato-

Polónyi: A magyar parlagiak védelme

kat igénylő munkássággal lehet elérni. Hát ilyenek, tisztelettel kérem, az igazi, vérbeli, a konjunktúráktól tartózkodó fajtatenyésztők. Ezek a fajtakérdést szívükön viselik s nem tekintik azt cserebere-árunak. Eredményt csak ilyenfajta tenyésztőktől lehet várni, s csak ilyenekre lehet építeni. Ilyeneknek, a hazai nemesfajta-tenyésztés e 13 próbás apostolainak kellene külön állami díszérmet juttatni, s országszerte hirdetni, példának odaállítani, — ime, őket vegyétek mintául, példagyanánt s ha ti is ilyenek lennétek, hol tartanánk ma a hazai nemesfajta-tenyésztés terén, s ha követtétek volna őket, akkor már rég mi volnánk a kelet exportőrjei s nem a sokkal távolabb eső nyugat. *Ime a három megnevezett nemesfajta-tenyésztő közül kettő a parasztföldművelők osztályához tartozik, ahhoz az osztályhoz, amelyről gróf Károlyi Imre egy hírlapi interjú alkalmából odakonkludált, hogy csak a magyar parasztra támaszkodva lehet a modern baromfitenyésztés terén nagyobb sikereket elérni. Szerinte is a magyar paraszt a legintelligensebb a világon, ő fogja fel legkomolyabban hivatását, számban is ő a legerősebb, legszívósabb, s legtöbb öserővel rendelkező eleme népünknek. Munkájában, termelési módjában túlkonzervatív ugyan, de a kellő útmutatásra, oktatásra és főképpen szemléltető jó példára hajlik. Erre a rétegre kell a gazdasági jövőnket építeni, s ennek szempontjából a baromfinevelés, fajkiválasztás, minőségjavítás, hizlalás, exportfejlesztés gyors és nagy eredménnyel kecsegtető munka lenne. Hát nincs igaza Károlyi Imre grófnak? Hát nem ilyen a mi fenséges parasztnépünk? Amidőn én erre nemrég egy hírlapi közleményben ugyancsak rámutattam, s parasztnépünk eme kiválóságát ecseteltem, a szerkesztőség saját iniciatívájából a „parasztnépünk“ kifejezés helyett: „kisgazdanépünk“ kifejezést használta. Sejttem azt, hogy finomabb hangsúlyozást keresett a „paraszt“ szerinte nem jóhangzású megnevezés helyett. Én azonban csak igazi nevén nevezhetem meg a gyermeket. Én épúgy, mint Károlyi Imre gróf a parasztban nem látom másként az embert, mint maga a tükör adja vissza az ember kép-mását. Én ugyanazon tükörből, ugyanazon szemszög-*

ből nézem őket, mint az a nemesen gondolkozó igazi főúr, aki a parasztemberben nem a külsőségeket, nem a formalitásokat vette bírálathoz, hanem annak belső tulajdonságait, becsületességét, őszinteségét, kitartását, megbízhatóságát, s külön ragaszkodását hazájához, rögéhez, eszméihez, amelyek együttesen őt túlkonzervatív jellegűnek mutatják be nekünk.

Ez a mi szemfényünk nem nézi a konjunktúrát, nem változtatja elveit Fregoli módra, s kérdelem, nem fenséges megnyilvánulás az, amidőn egy honfiú és egy honleány, egy negyedévszázadon át szívósan, lelkesen kitart a magaválasztotta, megszeretett, dédelgetett nemesfajtájú tyukjai mellett, s nem hederít a mások vásári zajára, hanem megy a maga útján, a józan esze után. Csak szét kell nézni a mai divattyúkokat tenyésztők táborában, ott nagyon sok ismerős alakot látunk, kik annakelőtte langshanra, azután plimutra, s amikor jött az orpington-láz, orpingtonra esküdöztek, s szinte tűzbe mentek minden alkalommal a felszínre került fajták mindenikéért, verték a mellüket, hogy ők az igazi vérbeli fajtatenyésztők, azonban egyik szemükkel mindig a kormányt figyelték, hogy az melyik fajta felé kacsint, mert hát szerintük az üzlet csak úgy üzlet, ha az áldás felülről jön! Ők is azt mondják: szeretnők azt a kormányt látni, amelyet mi nem tudnók támogatni. Az ú. n. „bármilyen fajttal kereskedők“ ú. n. „varietas delectat“-ja nem adhat tápot a megállapodásnak, a termékenyítő munkának, a kitűzött cél felé törtetésnek. Így nem lehet a választott fajtából a legtökéletesebbet megalkotni, kitenyészteni, s ebből az érdem jutalmára, az elismerésre, s hírnévöregbitésre szert tenni. Amint az emilitett londoni példa mutatta, hogy a nálunk leszólt orpingtonból 261 darab tojást tudtak éveken át folytatott kitenyésztséssel kitermelni, amint nálunk Pósteleken ugyancsak éveken át folytatott kitartó munkával, szeretettel és odaadással a tyuk iránt, 223 tojórekordot tudott elérni szaktudással, kitartással s odaadással Bárány László, a telep irányítója. Ha évtizedeken át nem búvárkodtak volna az egyes nemesfajták kitenyésztséiben a baromfitenyésztésnek nagy hírnevére szert tett aposto-

lai, akkor nem szaporodtak volna el ennyire az egyes nemesvérű fajták külföldön és az innenső s a tulsó kontinensen s nálunk sem ismernők pl. a magyar parlagiak nemesítésében előljárt Szalay, Hauer, Pákozdy, Kövy, Serfőző s hason apostolainkat, akik évtizedeken át ebben az irányban bűvárkodtak, munkálkodtak, lelkesedtek, mert erre az a hazafias érzésük ösztökélte, hogy az ezeréves Magyarország eme ezeréves kincséből minél értékesebb kincset termeljenek ki. Ők azon axiómából indultak ki, hogy egykor minden kultúrfajta parlagi volt. Én az álhatatosságot, a kitartást, a türelmességet, a szakszerűséget, az alkotásra való törekvést nem ismerő, vagy eziránt nem lelkesedő hazai nemesfajta-tenyésztőinket azért nem hibáztatom s nem ítélem el, mert van nek közöttük igen nagy számban felette intelligens, hozzáértő, helyüket becsületesen megálló, intakt tenyésztők. És ha vannak szép számban, akik nem tartanak ki éveken át fajtájuk tökéletesítésében, amelyet pedig a legtöbb fajtánál hatványozni lehet, mert csak szaktudás, türelem, kitartás s pénz kell hozzá, úgy kénytelen vagyok elismerni azt, hogy a legtöbb esetben rajtuk kívülálló okok készítetik őket a konjunktúra szemmel tartására s a konjunktúrához való alkalmazkodásra. A háborús béke, amelyben élünk, sok mindent megmagyaráz s lehetne nagyon sok másként is, ha azt a viszonyok és körülmények lehetővé tennék. *Ezért nem akarok senki személynében gáncsokoskodni s ne tekintse magát senki sem személynében megtámadva, vagy megsértve, mert én fejtegetéseimbe nem viszek bele semmi malefide-t.* Inkább szeretném elhinni s magamba is belesuggerálni azt a hiedelmet, hogy nem a saját meggyőződésüket rejtik tudatosan véka alá, hanem részben a nehezebb megélhetési viszonyok s egyébként általam ismeretlen egyéb körülmények készítetik arra, hogy ússzon az árral. Hiszem, hogy a legtöbbje maga is szívesebben látná annak a helyzetnek kialakulását, amelynek a kialakulására magam is törekszem úgy ebben, mint előző két szakmukamban. Évtizedek óta állandóan úttörő voltam és vagyok és célom az, hogy siettessem „a hazai magyar baromfiak nemesítését“, s egy egészséges alapokon

nyugvó „*hazai nemesvérű fajtatenyészet*“ végleges kialakulását a befejezéshez vigyem.

A fentieket rövidesen összegezve, azt látjuk, hogy hazánkban a rendszeresen űzött gazdasági nemesfajtatenyésztésnek főakadálya az a sajnálatos körülmény, hogy gazdasági baromfitenyésztésünk fejlődése és kialakulása jelenleg még teljesen a sporttenyésztés vezetése alatt áll. Ha baromfikiállításainkat végignézzük, feltűnik minden szakember előtt ez a kizárólagos sportszerűség, amely egyebet nem ismer, mint tetszetős külső formát, fényes tollazatot, túlzott fajtajelleget. A sporttenyésztés a divat szülöttje és ezért váltakozó és ingadozó és éppen ez teszi gazdasági tenyésztés vezetésére alkalmatlanná és veszélyessé. Amíg úgy a tenyésztők, mint az irányadó hatóságok magukat ettől a befolyástól nem tudják emancipálni, *addig rendszeres, stabilis gazdasági tenyésztésre számítani nem lehet.*

XIV. A racionális gazdálkodás a rentabilitás kulcsa.

Kétséget nem szenvedhet, hogy komolyan kell elhagynunk az eddigi ósdi, elavult termelési rendszerünket, amelynek eredménye nem áll arányban a reáfordított tőke (pénz, munka, idő) kamatozó hozadékával. Gyakran megesik, hogy a gazda maga sem tudja, gyümölcsöző volt-e egyáltalán ebbeli fáradozása, vagy nem fizetett-e rá, különösen akkor, amidőn mint gazdálkodót más termelési ágazat is leköti, s nem tarthatja számon, mit, mennyit és kit vont el másik üzeméből s fordította emerre. Hogy az ilyen gazdálkodási rendszer minden egyéb inkább, mint racionális gazdálkodás, azt nem kell külön magyarázni. Abból, ahogy ezideig folyt a baromfitenyésztés, illetve a kapcsolatos kereskedelem lebonyolítása, csak az az egy állapítható meg, hogy milyen hasznot hozott az a közvetítő kereskedelemnek, amely az árut a termelőtől eljuttatta a fogyasztóig, legyen az belföldi, vagy külkereskedelmi vonatkozású. Tudjuk azt is, hogy a baromfitermékekből milyen értékösszeg váltatott be készpénzre az ország határain túl, de hogy végered-

ményben nemzetgazdasági szempontból, annak a megszámlálhatatlan millió pengő értéket kitevő baromfi és baromfitermékeknek, amelyet a belföldön úgy a termelők, mint a fogyasztók felhasználtak, hozzászámítva a külföldre vándoroltat is, az előállításra tényleg mennyibe is került és mennyi számításba sem vett anyag vonatott el más üzem anyagából, könnyen lehetséges, hogy ebben a tekintetben olyan meglepetés tárul a kutató nemzetgazdász elé, amely arra a következtetésre vezethet, hogy *bár megszámlálhatatlan millió pengő értéket forgattak, a termelő annak a legkevesebb hasznát látta.* Könnyen kiderülhet, hogy a termelő munkálkodása, fáradozása hiábavaló és a termelésre anyagban és pénzértékben, ha abból vissza kellene térítenie a más üzemtől elvontak értékét, — esetleg még reá is fizetett.

Azok a külföldi példák, amelyeket mintegy filmszerűen peregetnek le szemeink előtt, legnagyobbbrésben helytállók, s főleg helytállók azok, amelyek indokoltnak jelzik azt, hogy át kell térni a sok mindenféle termelési módozatról *a speciális termelési módra*, aminél kevesebb ágazat művelésére, sőt, ha lehetséges, egyetlen ágazat forcírozására. *A józan ész logikája szerint ugyanis minél összevontabb területen kell mozognunk, minél egyöntetűbb anyag vonul el szemeink előtt, minél egyszerűbb kezelési módok kínálóznak, annál könnyebb az üzem ellátása, irányítása, ellenőrzése, kihasználása s az összeredmény biztosítása.* Már a megelőzően megjelent munkámban a gazdaközönséget figyelmeztettem arra, hogy mennyire kifizetődik az üzleti baromfitenyésztés üzése, ha azt racionálisan, észszerűen vezetik be. Így utaltam arra, hogy főleg Amerikában a farmgazdaságok legtöbbször, ahol az üzleti baromfitenyésztés valamely ágazatát üzik, a mezőgazdálkodással csak olyan mérvben foglalkoznak, amilyen mérvben az vonatkozásban van a baromfitenyésztéssel. Így csak annyi takarmányelesztést termelnek, amennyi tehenet, sertést, lovat, stb. tartanak, amennyit a baromfitenyésztési és értékesítési üzem megkíván. Semmiféle egyéb mezőgazdasági termelvény nem képezi spekuláció tárgyát s az egész farmgazdálkodás kizárólag a baromfitenyésztési és értékesi-

tési üzem szolgálatában áll. Nyilvánvaló, hogy ilyen gazdálkodási rendszer mellett fillérnyire ki lehet kalkulálni, mennyi kiadása volt a farmgazdaságnak mezőgazdasági üzemében, mennyit fordítottak ebből a baromfitenyésztési üzem egész ellátására, s hogy az utóbbiból annak az üzleti évnél a végével mennyit vételeztek be s mennyi készpénzértéket képvisel az év végéig természetben fennmaradt takarmány, állatok s egyéb még értékesítésre váró termelvény.

Mindenféle üzem csak addig mondható rentabilisnak, amíg azt kimutatni lehet. Mihelyt sötétben kell tapogatódzni s a bizonytalanság lett úrrá, az egész vállalkozás a sötétbeugrás jellegét viseli magán s így kockázatos is.

Amidőn én is hivatkozom külföldi példákra s azt mondom, hogy azok lényegileg helytállók, abból még nem következik az, hogy azt az amerikai, ausztráliai, dán, vagy holland kabátot a magyar ember is magára öltheti. Más világ van ott s más minálunk. Ott a gazdagság, a jólét, a kultúra és mindenekelőtt a szervezetség és munkamegosztás magasra fejlett technikája, nálunk a szegénység és nélkülözés s a vesztett háború átka, a szervezetlenség és idő-, erő- és pénzpocséklás rendszere néz egymással farkasszemet. Könnyű azt mondani, kövessük az élelmes külföld példáját, üzzünk mi is racionális termelést s akkor nálunk is lesz boldog a magyar!

Nagyon szívesen és örömezt utánoznánk mi is a kincsekben dúskálkodó államok gazdálkodási rendszerét, ha meg volna hozzá az a bizonyos *nervus rerum gerendarum*, ha mi is azt tehetnénk, amint Amerika az elmúlt évben egyetlen gesztussal kivág 400 millió dollárt, csupán csak azért, hogy búzafölöslegének Európában leendő helyezését biztosíthassa. Ha mi is 1,800.000 rubelt tudnánk kiutalványozni, mint az oroszok, akik ezen a pénzen egyetlen évben Angliában orpingtonokat vásároltak, baromfitenyésztésük feljavítására, hogy az angol piac fehérhús-igényeit kielégíthessék a piac elnyerése céljából. A mi kormányunk szegényesen 15 év alatt 1,047.772 K értékben válthatott csak be nemesvérű kakasokat — keresztezés céljából. Mennyi megszámlál-

hatatlan milliónyi pénzt áldoznak a gazdag s a pénz-bőségben úszkáló államok subvenciókra minden téren, a belföldi és külföldi szervezkedésre s a leadó piacok biztosítására, arról sejtelmünk sincsen, mi csak saját bőrünkön érezzük, hogy ebben a gazdasági háborúban mi nagyon is alúl vagyunk s nyögünk az erős s gazdag nemzetek majd elviselhetetlenné vált nyomása alatt. Ezenfelül, hogy szegénységünkben és elhagyatottságunkban nem áldozhatunk még századrésznyit sem annak, amit amazok áldoznak, trianoni megkötöttségünk-nél fogva még kedvező vám és kereskedelmi szerződéseket sem tudunk kicsikarni azokból a fogyasztó államokból, amelyekkel szövetséges viszonyban végigküzdöttük a világháborút, s főleg volt legnagyobb fogyasztópiacunk elzárkózó gazdasági politikája nem enged lélekzethez jutni önellátásra való törekvése címén. Az ujságközleményeknek erről szóló folytonos feltálatlása csak szomorúsággal töltheti el lelkünket s Tantalusi kínokat vált ki belőlünk, hogy a fejünk fölött lógó szőlőfürtöket el nem érhetjük, amikor a vágyódásunk olyan nagy és erős utána. Montecuccoli híres mondása, hogy a háború sikeres vezetéséhez három kellék szükséges: *pénz és pénz és megint pénz!* Ugyanez áll a mi gazdasági háborúnkra s gazdasági berendezkedésünkre is. De hol van nálunk az a pénzügyminiszter, aki a mi Montecuccolink gazdasági háborújának sikeres vezetéséhez rendelkezésre bocsáthatja azokat a megszámlálhatatlan milliókat, amelyekkel legalább is csak részben megközelíthetnénk a versenyalamok intézményes berendezéseit. *Ne felejtjük el, hogy mi csak egy 8 millió lakosú liliput államalakulat vagyunk, Amerika egyetlen városának közel annyi lakosa van. A világ aranykincsének több mint a fele Amerikába özönlött, s mi zálogba adtuk magunkat egy kis aranykölcsön fejében. Mi csak addig nyújtózkodhatunk, ameddig pénzügyi paplanunk ér.* Ez pedig minket a legnagyobb mérsékletre int.

Nálunk tehát a racionális gazdálkodás fejlesztésére más eszközökhöz kell folyamodnunk, s technikai színvonal emelésére kell törekednünk minden irányban. Egyetlen gazdasági fegyverünk a munkaerő, a józan ész

és áldott jó anyaföldünk. Ezekkel úgy kell sáfárkodnunk, hogy javunkra billentsük a siker mérlegét a világpiacok kíméletlen versenyében. Minden értéket, tehát az emberi észt és technikai találékonyságot, munkaerőnket és munkaidőnket, rendelkezésünkre álló értékes tenyészanyagunkat a végsőkig ki kell használnunk. A *specializálás technikája* ma már kétféle lehetőséget nyújt, még pedig vagy minden erőnket, időnket és tőkénket egyetlen egy termelési üzemre fordítjuk, vagy pedig arra törekszünk, hogy a talaj, a klíma és munkakészlet által adott helyzethez képest minél több termelési ágat, de mindenikből csak azt az egy speciális részt karoljuk fel, amely talajban, munkaerőben, időbeosztásban, anyagban az egymásmelletti fejlődést a legjobban garantálja. Hazánk egy oly kis területté zsugorodott össze, hogy gazdasági viszonyainkat a nagy kultúrállamokéval nem hasonlíthatjuk össze, azoknak gazdasági rendszereit vakon nem utánozhatjuk. Ezért kénytelenek vagyunk magunk egy olyan gazdasági rendszert kieszelni és kiépíteni, amely helyzetünknek megfelel és sikerre vezet. A szervezkedés modern technikája mutatja, hogy mely utakon kell járnunk. Nem közömbösen egymás mellett haladva, vagy egymás ellen harcolva, hanem együtt dolgozva, egymást támogatva tudunk csak haladni. Magyarország mai gazdasági fellendülésének problémáját nem a koncentrált gazdasági egyed-termelés, hanem a sok termelési üzemágnak harmonikus egymásbaolvasztása fogja megoldani.

XV. A magyar parasztra kell építeni gazdasági jövőnket. A magyar paraszt szerepe a köztenyésztésben.

Gróf Károlyi Imre, az Angol-Magyar Bank elnöke, a magyar agrártársadalom vezető személyisége, a „*Magyarság*“-ban egy interjú kapcsán adott nyilatkozatában a magyar mezőgazdasági termelés rentabilissá tételének mikéntjét taglalta, s többek között a *gyümölcsstermeléssel kapcsolatos baromfitenyésztést* jelölte meg, mint a legsürgősebben megoldandó problémát. Így a primitív

szemtermelési gazdálkodásról át kell térni a mezőgazdasági nyerstermények feldolgozására, *haszonállataink minőségi javítására, fajállatok exportálására, állati termékek nagyobb mérvű s ugyancsak kvalitatíve versenyképes előállítására, s legfőképpen a baromfinevelés és hizlalás belterjes fejlesztésére, s mindezek keretében a gyümölcs-kultúra együttes üzésére.*

Itt Öméltósága ugyancsak az én irányzatomnak siet segítségére s hangoztatott érvelései teljesen fedik az én évtizedes gyakorlati és elméleti tapasztalataimból leszűrődött konklúziók helyes és hazai viszonyainkkal meg-egyező értelmezését. Eddigi szakmunkám alapternorja ugyanaz. Ugyancsak én állítottam s ma is állítom, hogy a Duna—Tisza-közén s a Tiszántúl elterülő tanyavilágunk a lehető legideálisabb terület intenzív baromfitenyésztésre. Százezerszámra vannak elszórva ott a kis, különálló tanyák, mint önálló kis szigetek az alföldi rónák homoktengerében — mint a megszámlálhatatlan csil-
lagok az égboltozaton — s ezek a kis szigetek mindenféle fajbaromfinevelésre különösen alkalmasak.

Ez talán az egyetlen mezőgazdasági üzemág, amely-nél jobb és nagyobb eredmény érhető el kisüzemekben, mint nagyüzemekben. Ma is jelentékeny termelésünk van már e téren, de ez még lényegesen nagyobb arány-ban volna fokozható, főleg minőségi tekintetben.

Az pedig, amit Öméltósága ezzel kapcsolatban a magyar paraszt jellemzésére felhoz, egyenesen hű fotografiája az én egész gondolatvilágomnak, s valóban za-varba jöttem, amidőn idevonatkozó nyilatkozatának szö-vegét elolvastam s első meglepetésemben arra gondoltam, hogy hát most már a gondolatok felvételére is vannak apparátusok a rádiószekrényekhez hasonlóan?

Azt mondja ugyanis, — amit magam is hirdetek — hogy **a magyar parasztra kell építeni gazdasági jövőnket, a parasztság számban a legerősebb, legszívósabb, a legtöbb öserővel rendelkező eleme népünknek. A magyar paraszt a legintelligensebb a világon.** Munkájában, ter-melési módjában túlkonzervatív ugyan, de a kellő út-mutatásra, oktatásra és főképpen szemléltető jó példára hajlik. Erre a rétegre kell gazdasági jövőnket építeni

s ennek a szempontjából a baromfinevelés, fajkiválasztás, minőségjavítás, hizlalás, exportfejlesztés, gyors és nagy eredménnyel kecsegtető munka lenne. Így Károlyi Imre gróf! *Kőbe kellene vésni ezt az aranyigazságot hirdető igazmondást*, s minden községháza előtt hirdetőoszlopon megörökíteni. De én még továbbmegyek s folytatom Öméltósága ígéit, mert mint már egyik előző közleményemben említettem, én, aki 40 éven át hazánk minden táján, mint külszolgálati főnök vasutaskodtam s közben úgy haszon-, mint nemesbaromfitenyésztéssel is állandóan foglalkoztam, sűrűn volt alkalmam a tanyák periferiáit is bebarangolni, s közben vadászgatva is, a tanya-világ lelkivilágába bepillantást nyernem. Olyan impresziók osontak akkor gondolataim világába, amelyek tökéletes módjára vetítik vissza a régmúlt látottakat s tapasztaltakat, hogy mintegy automatic, gépszerűen kell csak papírra vetnem azokat, valahányszor az ilyen problémák boncolgatására kerül a sor.

Szerintem a mi parasztunk — mindkét nembeli — az az embertípus, amely 1000 év óta, kezdve attól, midőn Árpád vezérlete alatt bejött a vereckei szoroson őshazánkba, mai napig, álhatatosan, mintegy atavisztikusan megőrizte mindazokat a veleszületett nemes emberi érzületeket, amelyek őt valamennyi többi kasztbeli embertársaitól olyan élesen megkülönböztetik. A paraszt volt — és maradt — a természet embere: amiben nem lát — józan észre támaszkodva — természetszerűséget, hanem a mesterkélt észjárás ezernyi útvesztői nyílnak fel előtte, nyomban úrrá lesz rajta a bizalmatlanság érzete s álligbegombolkózik, csak figyel, helyesel is, csakhogya el ne árulja magát. Mindaddig, amíg meg nem ismeri a veleszembenállót s nem érzi ösztönszerűleg azt, hogy az bizalmára érdemesnek látszik, nehezen melegszik fel s tartózkodó. Ellenben rögtön leomlanak előtte az összes válaszfalak, ha azt látja, hogy bizalmára érdemes áll előtte, aki nem hagy maga mögött hátsó ajtókat nyitva, kész a parolázás. „Isten hozta, tessék beljebb sétálni!“ Ezért mondják a parasztra, hogy ravasz, bizalmatlan. Ám ez szerintem nem ravaszság, csupán a bizalmatlanság védpalástja, azzal a jelenséggel szemben, hogy a

nyíltság érzete még ködfátyolszerű előtte s vár a kibontakozásra. Ez ép az ő józan eszére vall, óvatos gondolkodásmódjára, amely megvédi, megoltalmazza őt az eshetőségekkel szemben s erre kitanította őt a mult, az 1000 esztendőös mult, amelyben a gonosz szellemek, a romlott erkölcsök, a csalafintaságok ezernyi változatai a parasztot erősen próbára tették s mert nehezen felejt is, vérébe ment át az óvatos viselkedés hathatós ellenszere. Hogy a paraszt konzervatív, álhatatos, mintegy csökönyösen ragaszkodik a meggyőződéses hitéhez, a szokásaihoz, megszokott életmódjához, rögéhez, kasztjához, ezt az ő egyik legnemesebb tulajdonságának tartom. *Ez az ő ó-konzervativizmus a tette őt azzá, ami, ősidőtől fogva mai napig — hazánk államfentartása legbiztosabb támaszának.* Ezért is mondja gróf Károlyi Imre, hogy elsősorban a magyar parasztra kell építeni gazdasági jövőnket, a parasztság számban a legerősebb, legszívósabb, a legtöbb öserővel rendelkező eleme népünknek. *A magyar paraszt a legintelligensebb a világon.*

A paraszt az ő természetességében, viselkedésében, szókimondásában, nyíltságában utánozhatatlan, s nagy művésznek kell lennie annak, aki alakításaiban az ő hű tükörképét tudja élénk varázsolni. Nagy művész volt ebben *néhai József főherceg Öfensége*, aki bizonyára utálta a spanyol etikett szokásait s szívesebben tüntetett a józan magyar paraszt mellett. Midőn évtizedekkel ezelőtt egyízben átutazott Kecskeméten, ahol én állomásfőnök voltam, s a Fenséges Ur kiszállott, engem magához intett azzal a kérelemmel, kaphatna-e egy adag szalonnát s rozskenyeret sóval, paprikával és némi itallal. Én természetesen csak úgy repültem az étterembe s kisértetve egy pincérrel elébe hoztam egy szalvétás tálcán, tányéron, késsel, villával s egy pohár sörrel a kívánt ennivalót. Nagyot nézett rám és azt kérdezte tőlem: *„Hát mikor és hol látott főnök úr szalonnát késsel, villával enni s még hozzá sört inni? Magyar ember így eszi a szalonnát ni,”* — s kivéve zsebkését, két ujja közé vette az előzően jól besózott, bepaprikázott szalonnát s ott falatozta állva, a vonat mellett, a közönség szeme láttára. A sört pedig azzal adta vissza, hogy *„Köcskö-*

méten bort iszik a magyar ember, szívesem veszem, ha egy fröccsöt kaphatnék eme lőré helyett“, amit nyomban hozott is a pincér, nekem szalutálva, megköszönve a szívességet, odább sétált, közben kivette tajtékos makrapipáját s arra rágyujtva, beszállott a vonatba. Hát fenséges parasztom, ha az a másik fenséges úr nem röstelte a te ősi szokásaidat utánozni s maga is szívesen mutatkozott paraszt mezben s maga is a magyar puszta fiához akart inkább hasonlítani, mint a spanyol mókáknak hódolni s ő sem hordott hózentrágert, hanem amúgy parasztosan húzta szorosabbra piros huszárnadrágszíjját, hát tenéked nincs mit röstellened, sőt büszke lehetsz rá, hogy a fenséges úr melletted tüntetett, amivel azt akarta dokumentálni, hogy a hamisítatlan életmódnak a híve, útálja a tetetést, a majmolást s a természet hűséges fiát *tiszteli benned*. S ez úgy is van. Aki engem parasztnak titulál, az a nép legszebb jellemvonásait pazarolja rám s engem a kaszt szerencsés osztályosává tesz, *felel meg engem ahhoz a paraszthoz, akit én becsülni, szeretni s tisztelni tudok s aki az én bizalmam az ősi erényben*.

Amikor mi azt mondjuk, hogy *a magyar paraszt a legintelligensebb a világon*, munkájában, termelési módjában túlkonzervatív ugyan, de oktatásra, kellő útmutatásra s főleg szemléltető jó példára hajlik, tudva azt, hogy baromfiállományunk mintegy 80%-a az ő kezén forog, akkor mezőgazdálkodásunk eme ágazatát is csak erre a rétegre támaszkodva építhetjük fel. Amidőn Károlyi Imre gróf erre támaszkodva azt mondja, hogy ezt az intelligenciát csak alátámasztani, irányítani, kioktatni, kellő útmutatással ellátni kell, szemléltető jó példával figyelmét felhívni, ráterelni a követendő útra s azután a többit az ő intelligenciájára bízni, ebben minden meg van mondva. A magyar paraszt a türelem 18 karátos próbaköve, de sértésnek veszi, ha azzal visszaélnék, az ő további képességeiben kételkednek. De nem a magyar paraszton múlik, ha ő a benne rejlő intelligenciáját nem tudja minden esetben kellően érvényre juttatni, ha szinte meggátolják abban, hogy azt érvényre juttathassa, ha nem adatik meg neki a lehetőség, amit a civilizált és kulturált népek hason kasztbeliek részére

lehetővé tettek. Ha a kínai, az arab s a svájci földművesnek megadatott a mód, alkalom s útbaigazítás egyik-másik állatfajtát a tökély legmagasabb fokára kitenyészteni, ezzel ellentétben nálunk mintegy következetesen annak az ellenkezőjét gyakorolják s ennek tanubizonyossága minálunk a baromfitenyésztés ama ősi állapota, amely még ma sem indítja meg az illetékes tényezőket, hogy a helyes útra térjenek, hogy ott fogják üstökén, ahol a hiba kútforrása van s annak helyébe ültesse be a magyar parasztintelligencia s leleményesség magvát, azt ápolja, gondolja, hogy belőle kinőhessen a baromfitenyésztésünk fájának az a terebélyes koronája, amelynek árnyékában otthonát lelhesse az az önálló hazai kultúrfajta, amely mellett el kell törpülnie, el kell kotródnia minden idegen fajtának, amely úgy mint a múltban, a jövőben sem fog így prosperálhatni s ami felől már a legutóbbi három évtized alatt eléggé meggyőződhattünk.

Idegen kultúrfajtákat évtizedeken keresztül importálni s öt évenkénti változtatni azért, mert egyik-másik fajta állítólag nem felel meg várakozásunknak, a tervszerűtlenség jellegzetességét mutatja, de egyben csalhatatlan tanuságtétel amellet, hogy az a bizonyos következetesség, a jól átgondolt s megfontolt tervszerűség, a köztenyésztés irányításában nálunk nem bír gyökeret verni, ami kétségtelen iskolapéldája annak, hogy illetékeseink következetesen importálnak idegen kultúrfajtákat s kiosztják azok hímeit korrektoroknak olyan helyekre, ahol azok további kezeléséről s tartásáról, azok kezelőinek halvány sejtelmük sincsen s azon tévhitnek ad tápot, hogy ha a kormányzat ezt az eljárást követi, akkor annak jónak és helyesnek kell lenni s ez nem ad további impulzust a parasztintelligenciának, hogy saját maga gondolkozzon, kutasson s alkosson s továbbra is mintegy gyámságban tartva várjon, míg az illetékesek egyszer csak el fogják találni a helyes fajtát s így leül a mi derék *történelmi* parasztunk, aki át akar menni a folyón, de nem tud, mert mély s mert látja, hogy az lefelé folyik, majd csak megvárja, míg az lefolyt, míg végre találkozik valaki, ki fel-

világosítja, hogy itt ülhet akár ítéletnapig is s így megtudja mástól, mit kell tennie, hogy célhoz érjen. Miért nem adunk alkalmat a mi parasztnépünknek s az alsóbb értelműségnek, hogy a saját ezeréves talaján, az ő saját rögén élő — s Árpád vezérünkkel a Vereckei-szoroson magával hozott tyukféleségnek kb. 200-ik ivadékaiból termelhesse ki azt az önálló kultúrfajtát, amelyet más kevésbbé civilizált s kultúrált népek meg tudtak alkotni, miért nem látja el a falu, a puszta, a tanya minden földművelőjét azokkal az utasításokkal, útbaigazításokkal, amelyek segítségével a saját intelligenciájával, a saját leleményességével 5—6 éven belül meg tudná csinálni azt a saját portáján, *amit kormányzatunk három évtizeden át hiába kísérelt meg s ma is ott tart, ahol 30 éve megkezdte.* Mennyi temérdek milliókra menő koronákat, pengőket dobtunk ki hiába, idegen kultúrfajtákra, mennyi Cochin, Brahma, Langshan, Plimut, Orpington, s most Leghorn s Rhode-Izlandiakra szórtuk a pénzt a *nevető külföld markába*, míg ha annak csak ötödrészét fordítottuk volna a nép, a tanyavilág kioktatására, népies füzetekkel árasztottuk volna el iskoláikat, gazdaköreiket, s egyéb kulturális szerveiket, minden idegen kultúrfajta nélkül már rég megcsinálta volna a mi intelligens s leleményes parasztnépünk a parlagiakból azt a hazai önálló egységes típusú kultúrfajtát, amelyet más kevésbbé civilizált kultúrált népek ugyancsak ily úton-módon kitenyészteni, s megalkotni tudtak.

XVI. Otthonunkban, — magunk között.

Az eddig közöltekből most már tisztában lehetünk azzal, hogy minő küzdelem folyt a magyar parlagiak ellen, s minő támadásokat kellett elhárítanunk azok védelmében. Az ú. n. kultúrfajták tenyésztői hazánkban néhány száz főt képviselnek, míg a magyar parlagiakat a lakosság zöme tenyészti, tehát jó néhány millió főből áll ez a mi hadseregünk. Félő azonban, ha mi tétlen néztük volna annak a kis csapatnak további szervezkedését s ölbetett kézzel vártuk volna be a fejleményeket,

könnyen úgy járhattunk, mint a mesebeli elefánt, amelyet elpusztított egy apró kis egér. Nyugodtan türte ugyanis az a bizonyos elefánt az egér ficánkodását a hátán s fölénye s ereje tudatában fel sem vette annak apró harapásait, de áldozata lett az egérnek, amikor az hirtelen a fülébe bújt, s ott támadta meg, ahol már nem védekezhetett ellene. Tisztelt tenyésztő társaim! Sohasem szabad lekicsinyelni ellenfeleinket, ha mégoly kevesen vannak is, és sohasem szabad elbizakodni a többségnek, ha sokszorosan is fölülmúlja számbelileg amazokat. Ha nem is akarunk fölényünk tudatában ugyanolyan fegyverekkel küzdeni, mint a másik tábor, mégis kell, hogy szemünk állandóan rajtuk legyen, nehogy a szokásos meglepetések, keserves kiábrándulást okozhassanak nekünk. Így nekünk is kell szervezkednünk, tömörülnünk s köszörülnünk szellemi fegyvereinket, de erőt s további bátorságot a várható erős küzdelemhez csak úgy meríthetünk, ha tenyésztőtársaink egyenként és összesen melénk állanak, tanyán, pusztán, faluban, városban mellettünk agitálnak, a mi közös ügyeinket állandóan napiranden tartják, a vidéken megalakult vagy megalakulandó haszonbaromfi tenyésztési egyesületekbe minél nagyobb számban belépnek, a gazdakörökben, társadalmi körökben, összejöveleteken ügyünknek állandó szószólói gyanánt szerepelnek, főleg pedig mindazt, amit parlagiaink átgyúrása tárgyában munkám II. és III. részében leírtam, lelkiismeretesen s késedelem nélkül végrehajtják.

Jelen munkám XV-ik „*a magyar paraszt szerepe a köztenyésztésben*“ és a *magyar parasztra kell építeni gazdasági jövőnket*“ című fejezetekben olyan igazságokat írtam le, amelyekre támaszkodva, joggal remélhetem, hogy ez a mi államfentartó fenséges népünk mindkét nembeliek, honfiak és honleányok egyaránt, mintegy vetélkedve fognak résztvenni a mi védelmi küzdelmeinkben, s meg fogják mutatni ország-világnak, mit tud művelni a világ legintelligensebb, legokosabb parasztnépe, ha annak becsületes munkájában, becsületes törekvéseiben, kitartó szorgalmában, lelkes hazafiságában kételkedni merészelnek.

A parlagiellenesek titeket, t. tenyésztőtársaim olyanoknak kürtölnék ki, mint akik a saját baromfiállományokkal mitsem törődtek, úgyszólván állatkinzók vagytok s ha az Isten nem gondozná szárnyasaitokat a természet adományaival, már rég kivesztek volna. Ezért korcsosodtak el, ezért csenevészesekek, ezért alig is tojnak, akkor is aprót, s amit tojnak, gondozatlan, sártól ürüléktől piszkos, a kereskedelem kiviteli céljaira alkalmatlan, s ha mégis kikerül a külföldre, legfeljebb csak ipari célra használhatják, mivel élvezetre nem értékesíthető, s így a versenyben a többi élvezeti célra alkalmas tojások árának a felét sem lehet érte kapni. Az évente ismétlődő baromfivészt is ezzel az állítólagos nemtörődömséggel indokolják, s szerintük már csak azért is ki kell pusztítani a parlagiakat, mert amiatt sóztak ránk a németek olyan állategészségi egyezményt, hogy akkor köthetnek belénk, amikor akarnak, s nem eresztik át a határon úgy az élő, mint a vágott baromfit, mert a mi állományunk többnyire fertőzött. Néhány hazai kultúrfajta tenyésztőnk pedig ebből igyekszik magának tőkét kovácsolni s kigyót-békát kiabál a mi parlagiainkra. Így nem csoda, ha a sajtó és a kormány felfigyel s maga is idegenkedni látszik az általuk elnevezett paraszttyuktól, s a modern baromfitenyésztés cégére alatt szívesen látja amazok térhódításait. Be kell látnotok tehát tisztelt tenyésztőtársaim, hogy akár igaz az, amit rólatok híresztelnek, akár nem, vagy ha csak tizedrésze is igaz volna, ez ellen nekünk komolyan tennünk kell. Ezt a csúfságot nem hagyhatjuk rajtunk száradni. Ne mondassák rólatok azt, *hát ilyen ez a világ legintelligensebb parasztnépe*, amely még kutyaszámba sem veszi baromfiállományát, rendes ólat sem nyújt neki, s ha van is ólja, az olyan, mint a cigány nadrágja, tele lyukkal, amelyet átjár a szél, időt, fáradságot nem vesztek magatoknak, hogy azt az ólat naponta kitakarítsátok, s ott bent gyűlik halomszámra az ürülék, trágya, abba lépked a tojó, attól lesz piszkos a lába s ugyanettől a tojás is. Azt is hangoztatják, hogy sokan úgy igyekeznek eltüntetni a bepiszkított tojást, hogy vízben megmossák, amivel célt nem lehet elérni, mert ha lejön is a piszok, megmarad a foltja. A mosás

által ugyanis a tojás külső héjjáról eltűnik az a finom zselatinréteg, amely megvédi attól, hogy a pórusokon átbocsássa nagyobb arányban a külső levegőt. Így a tojástartalom beszáradása gyorsabban megy végbe, mind nagyobb légüres tér képződik, a tojás időnek előtte romlásnak indul, s ez a körülmény is alkalmatlanná teszi a vízzel lemosott tojásnak élvezeti és kiviteli célra leendő felhasználhatóságát. Azt is terjesztik rólatok, hogy az ól alkatrészeit se gondozzátok, az ülőrúd, a deszkázat is telve van ürülékkel, azt nem távolítjátok el, oltott mészszel nem meszelitek az ólat, szóval fertőtlenítésre nem gondoltok, s így elszaporodnak ott a férgek, melyek teliszívják magukat baromfitok vérével, ami ellenállásukat megtöri s ami mindenféle nyavalyának kútforrása. Ivóvízről nem gondoskodtok, s ha mégis kapnak vizet valamilyen piszkos edényben, az nyáron ki van téve a nap hevének, télen pedig befagy, vagy jéghideg, amítől hurutos, náthás lesz a baromfi, ahelyett, hogy nyáron árnyékban, födél alatt adnátok, többször felfrissített, télen ugyancsak langyos vízzel ihatóbbá tett vizet. A takarmányozása abból áll, hogy reggel kinyitjátok az ólat, este pedig, ha nyugovóra térnek, ismét becsukjátok, a többet a jó Istenre bízátok. Ha mégis adtok valamilyen söpredéket, azt odaszórjátok nekik a nedves, sáros földre, nem pedig valamilyen tiszta vályúfélébe, vagy serpenyőbe, avagy tiszta, száraz alomba, szóval olyan állatkínzás számba vehető mostoha bánásmódban részesül a baromfiállományotok, amilyenben semmiféle háziállat nem részesül, sem macska, sem kutya, pedig mennyivel hasznosabb állat a baromfi, mely ad nektek csirkét, tojást, s pénzt hoz a konyhára. Hát én ezt mind el nem hiszem, hogy ez így van nálatok szokásban, — lehet, hogy egyik-másik baromfiudvaron az ilyenfajta baromfitartás előfordul, hol a ház népe reggeltől-estig munkában van, saját földjén, vagy kénytelen napszám-ban tölteni idejét házon kívül, s nincs kire bíznia állatai gondozását. De ezekből a szórványos esetekből nem lehet arra következtetni, hogy nagy általánosságban ilyen a mi parasztnépünk baromfitenyésztése. Ők a parlagiellenesek szívesen fújnak fel egy szunyogot — elefánttá, —

s itt is el lehet mondani azt, amit az asszonynépről szoktak mondani: *jó hire messze megy, de a rossz hire még messzebb*. Ami jó, azt ők nem akarják meglátni, ami pedig rosszat látnak, azt többszörösen nagyítva és elferdítve továbbkürtölik. Nem akarom ezt a szomorú jelentéset tovább taglalni s inkább a mikénti kibontakozásnak óhajtanék nyitjára jutni. Itt csak a ti józan eszetekre, a ti féltett, büszke önérzetetekre tudok támaszkodni, s azt kell segítségül hívnom, hogy meggyőzzem a közvéleményt, a kormány illetékes tényezőit, s magát a sajtót is, mely *az audiat et altera pars* elvénél fogva (hallgattassék meg a másik fél is) szívesen helyreigazítja a tényeknek meg nem felelő közleményeit.

A mi szervezkedésünknek, a parlagiaink védelmében teendő intézkedéseinknek, szóval az 1000 éves multa visszatekintő parlagiaink megmentésére megindított akciónknak csak úgy lesz sikere, ha mindazt megszívlelték és készek vagytok azt teljesíteni, ami a szakmunkám második részében „*hogyan kezdjünk a baromfinemesítéshez*”-ben foglaltatik, — és végrehajtásra vár — úgyszintén ha arra törekedtek, hogy azokat a testvéreiteket, akik ugyancsak baromfit tartanak, de azt a fent kifogásolt bánásmódban részesítik, okos rábeszéléssel, meggyőzéssel — észretérítitek, épúgy, mint a hittérítők, türelemmel, szeretettel — végzik ezt a hitetlenekkel.

Korántsem akarom én a leghorn-fajtát leszólni, vagy lekicsinyelni, mert hogy ez a külföldi, ú. n. kultúrfajta megérdemli a felkarolást, azt én már előző fejezeteimben eléggé körülírtam. Én csak azt akarom kimutatni, hogy ennek a fajtának hazánk speciális exportérdekei szempontjából, csupán a tojáskivitel céljából van fontossága. Éppen ezért csak tömegesen nagyobb zárt farmokban — úgy, amint azt a IX. fejezetben körülírtam — tenyészendő tiszta vérben. A tanyavilág berkeiben azonban, főleg keresztezési célra, nemcsak, hogy keresnivalója nincsen, de egyenest lerontaná a baromfihúsban parlagiaink révén évtizedek során külkereskedelmünkben elért pénzügyi eredményünket, s eddigi versenyképességünket erősen próbára tenné, amit különben egyebütt ugyancsak kifejtettem. Kotlani meg éppen nem szokott,

s amennyiben a tanyavilág baromfitenyésztése egészben a természetes keltetés eredménye, ennek a fajtának az elterjedése az Alföld rónáin kétségtelenül zavarok kútforrása lenne, mert még évekig fog tartani, amíg a mesterséges keltetés és felnevelés ott gyökeret verni képes lesz s a természetes keltetést kiszorítani.

Én csupán elejét óhajtom venni annak, hogy ez a nemesvérű leghorn-fajta ne kerüljön illetéktelen kézbe, ne tegyük lehetővé azt, hogy az illetéktelen kéz megront-hassa ezt a fajtát s ezzel egyidejűleg ne diszcreditálhassa a fajta máskülönben kitűnő tulajdonságait, valamint, hogy ez a fajta — ne okozhasson csalódást a tanyavilág tenyésztői között, akik egyenlőre még nincsenek abban a helyzetben, hogy húsféle takarmányféleségekkel traktálják azokat, amint az a „tojásfarmer“ 107-ik oldalán a leghornok takarmányozásával kapcsolatosan olvasható. **Ennek az etetésnek a betartásától függ ugyanis a leghorn tojáshozama s értékesítési lehetősége!** *Az Alföld rónáin elterülő tanyák világában, más mint a parlagi tyúk, valamint a cseppvér keresztezés útján nemesített vagy nemesítendő ivadék nem virulhat, s csakis annak van ott létjogosultsága a jövőben is. Azonban minden eszközt s módot igénybe kell venni, hogy a magyar tyúkféleség helyzetén, gondozásán, ápolásán, és elhelyezésén a kor szelleméhez mértén jobb helyzetet, állapotot teremtsünk.*

XVII. A legradikálisabb gazdasági program: Mit kíván a piac?

A baromfitenyésztés problémáját csak bizonyos előre megállapított programtervezet alapján lehet megoldani. Mindegyik programtervezet végrehajtása azonban bizonyos időhatárhoz van kötve s ennek az időhatárnak közelebb hozatala, vagy kitolása attól függ, hogy mennyi pénzüsszeg áll rendelkezésünkre, vagyis minden programmal csak addig lehet nyújtózni, ameddig az a bizonyos pénzügyi paplan ér. Így például a Darányi-akció keresztülvitelére 15 évi időtartam alatt 1,047.722

kor. értékben 140.800 drb. nemesfajta baromfit osztottak ki, vagyis kevesebbet, mint amennyit a mai kormányzat egy év alatt áldozott. Ez az akció, ha nem jön közbe a világháború, az utána következő 15 esztendő alatt teljesen befejeződött volna, még abban az esetben is, ha nagyobb pénzüsszeget nem fordítottak volna rá, hiszen 1913-ban már 96.5 millió pengő volt vámkülföldi bevételünk s akkoriban $\frac{2}{3}$ részben baromfiállományunk már meglehetősen feljavított állapotban volt. Hogy a teljes megállás, a magára hagyatottság azután visszafejlesztette az akció addig mutatkozott eredményeit, azon nincs mit csodálkozni. Ez ép olyan természetes, mint amidőn rendkívüli pénzáldozattal létesítünk egy parkot, azt ellátjuk délszaki növényekkel s a kertészet többrendbeli remekeivel s azután jön a vis major, bekövetkeznek egyéb súlyos okok, amelyek miatt az egészet abba kell hagynunk, többé rá nem költünk, beáll tehát a desoláció, a pusztulás s parkunkban felburjánzik a gaz! Azt már többhelyütt taglaltam, hogy kik hibáztathatók ebben. A társadalom és kormányzat egyaránt hibás, bár vannak elfogadható mentőkörülmények. Most azután kormányzatunk radikálisan nyúlt ebbe a darázsfészekbe. Igaz, hogy ma pénzügyi kormányzatunk sokkal bőkezűbb, mint volt annakelőtte, mivel maga is belátta, hogy a baromfitenyésztés fejlesztését nem lehet többé alamiznaszerűen elintézni, hogy itt ki kell rukkolni, de most már nem 15 év alatt elköltött egymillió koronával, mert ma már egy évre sem elég az, amennyit 15 év alatt költött, ha eredményt akarunk felmutatni. Tehát most már van pénz, ahhoz mérten költhetünk is s így kormányzatunk megcsinálhatta tervezetét is, hozzá is látott annak megvalósításához. *A köztenyésztésben elérhető sikereket, — állományaink folytonos javítása által a tenyésztő csak növelheti, de ezeket a sikereket nem maga a tenyésztő — hanem az exportkereskedelem fogja biztosítani, főleg azáltal, hogy csak olyan szárnyasokat vásárol, amilyent a fogyasztóközönség ízlése kíván.*

Amerikában a baromfitenyésztés kiváló üzleti szímatja erre már régen rájött, s előbb megkérdi a kereskedőt, hogy *mit kíván a piac*. A „department of agri-

culture“ a baromfitenyésztők érdekeit szem előtt tartva, annakidején szétküldötte a nevesebb exportőröknek, a tojás- s baromfinagykereskedőknek többoldalra terjedő kérdőíveit, felkérve az érdekelteket, adják meg a kívánt válaszokat, s adatokat, speciális óhajtásaikat és esetleges panaszait is. A kérdőív címe: *Mit kíván a piac?* A kérdőpontok szövege egész általánosságban:

1. Mennyit tudtak értékesíteni és mennyit lehetne bizonyos feltételek mellett ezentúl piacra vinni?

2. Milyen legyen a tojás minősége, súlya, nagysága, színe, héjstrukturája, alakja?

3. Milyen legyen a baromfi alakja, bőr és hájszíne, hús minősége, hízottsága, egységsúlya korok szerint?

4. Mit kíván a bel- és külföldi piac a hathetes, 12 hetes, 6 hónapos baromfi külseje és minősége tekintetében?

5. Milyen legyen a hizlalás módja?

6. Mik az eddig észlelt hibák?

7. Milyen legyen az osztályozás, csomagolás?

8. Milyen külön márkát lehetne teremteni minden egyes cikkben és milyen átlagárakkal lehet ab termelőhely — a külföldön konkurálni?

9. Mely idényekben történjenek a szállítások és mily mennyiség s arányokban, minő specialitásokkal? stb. s sok egyéb fontosnak látszó részletkérdések!

Csak az összes adatokkal felszerelt kérdőívek visszaérkezéssel ült össze az ottani földm. kormány által megjelölt szakbizottság, mely megszerveztette a főösszegezést s annak alapján terjesztette elő jelentését kormányának. *Ezután ült össze tanácsokzásra a tenyésztők szervezetének több képviselője — a nagy exportőrökkel, leszögezve a bel- és külföldi piacok igényeinek legparányibb árnyalatát egy baromfitenyésztési és kereskedelmi programban.* Ennek megtörténtével törte csak a tenyésztő a fejét azon, hogy mit, mennyit és miként termeljen, illetve tenyésszen. *A piaci igények és tenyésztéstechnikai eszközök egyensúlyozása a gazdasági tevékenységnek az alapja és ennek lefektetése az ú. n. gazdasági standard-ban történik.*

Ezt a gazdasági standardot máshelyütt részleteseb-

ben tárgyalja szakmunkám. A gazdasági standard az a bizonyos valami, amit nálunk a szakértők, a sportkörök és irányító tényezők úgy kerülnek, mint az a bizonyos macska a forró kását. Pedig ebbe elébb-utóbb bele kell kóstolnunk. Ám legyünk őszinték. Bennünket egész általánosságban még mindig a sportszenvedély fűt, — ezt elég világosan igazolják kiállítási bírálataink, midőn bizonyos tollhibák, vagy tarajhibák, bizonyos foltok, amelyek a fül s az áll lebenyeken, fark s szárnytollakon stb. találhatók, értékében lényegesen diszkvalifikálják az egyedet, bár otthon az ilyen tojó a 200 tojás átlagrekordot is felülmúlja, — vagy pedig húshozamban egyike a leg-ritkább példányoknak.

Amíg a kormányzat szét nem választja a sport-standardot a gazdasági standardtól, vagy hivatalosan nem deklarálja a baromfitenyésztés irányításában, hogy ezek két egymástól teljesen különálló ágazatnak tekintendők, addig nem alkothat tökéleteset. Mást jelent a sporttenyésztés, mint a gazdasági tenyésztés. Amíg az előbbi a passzió, a luxusigények kielégítését célozza, és — a fancy, divatnak van alávetve, addig az utóbbi a közszükségletet szolgálja a magán-, köz- és államérdek szempontjából. Így tehát, ha az ország lakosságának a zöme a gazdasági standardnak megfelelő tenyésztést űz, abból úgy az egyesekre, mint az összeségre számokban alig kifejezhető reális haszon háramlik.

Ezt a külön standardálizálást az időközi őszi kiállításokon kell bemutatni, még pedig a három standard-osztályban.

- I. Standard-kiállítási csoport = *sporttenyésztés,*
- II. Standard-kiállítási csoport = *gazdasági tojó-irány,*
- III. Standard-kiállítási csoport = *gazdasági húshozam-irány.*

Számolni kell a szaktudomány legújabb megállapításával, amely létrehozta a gazdasági standardot, s azt az egész világon közzétette s mindenütt általános követésre talált, mivel ennek sokkal nagyobb a reális haszna s értéke, mint a sporttenyésztés bármilyen változatának. Hazánk, mint kizárólagos exportállam, amely az összes mezőgazdasági ágazatok termelvényeiből exportál, sem

negligálhatja ezt a fordulatot. Saját létérdeke kell, hogy kényszerítse erre az útra s meg kell reformálnia eddigi kiállítási rendszerét és azt összhangzásba kell hoznia a *hármass standard*-rendszerrel. Nem elég tervezgetni, organizálni, bel- és külföldi intézményeket a mennyiségi és minőségi többtermelés szolgálatába állítani, piacokat felkutatni, a termelőket s azok termelvényeit értékesítő szervezeteket s a nagykereskedelmet információkkal el látni, hanem — ami a legfőbb és a legfontosabb — *ezeket a szerveket olyan tartalommal kell megtölteni, amint a külföldi piac igénye megkíván.* Már pedig ezek az igények nem egyformák, hanem nagyon is változók. Mi nem vagyunk eléggé előrelátók, mi nem számolunk sem a külföldi piac ezidőszerinti igényeivel, sem a jövő gazdaságpolitikájának esetleges Pál-fordulásaival. *A Darányi-akció számolt mindkét irányzattal. Azért fogadta meg az exportkereskedelemnek azt a tanácsát, hogy a fehérhússal és barnahéjú tojásokkal a világpiac minden kapuját nyitva találhatjuk s főleg Anglia felé korlátlan mennyiséget adhatunk le, továbbá hogy Észak-Németország s a tengeri fürdők, gyógyhelyek ezekre a cikkekre olyan terrenum, amelyen mindenkor biztos bázison mozoghatunk.* A Darányi-akció azonban a békeidőkre esett, s bár akkor a szövetséges Németországgal kedvező szerződéses viszonyban, Ausztriával közösségben biztos talajon mozoghattunk, mégis számolnunk kellett a külföldi piac változatos igényeivel. Ma azonban más világ járja nemcsak itt minálunk, hanem mindenütt, amerre csak tekintünk. *Kevésbé jóindulatú államok környékeznek és csak a legnagyobb nehézségek árán tudjuk, úgy ahogy, de legtöbbször sehogysem, mezőgazdasági termelvényeinket elhelyezni.* Ilyen legkedvezőtlenebbnek mondható szituációban kormányztunk két olyan divattyuk mellett kötötte le magát, amely az egységes standard-typust teljesen kizárja s amely csak sárga bőr s hájszínű húanyagot szolgáltat. *Teljesen kiküszöböli tehát hazánkból a fehérbőrű s húsqualitású tyukféleséget, s ezáltal önmagától eldobja fentemlített angol s északnémet piacokat, amelyeken nem lesz majd alkalom, hogy más államok fehér húsbaromfi ver-*

senyével szembeszálljunk, mert nem is lesz — mivel.

Nem tudom, mi indította az illetékes kormányzati tényezőket arra, hogy a Darányi-korszaknak a legfontosabb alkotását megsemmisítsék? Hisz ma már a magyar parlagiaknak kb. *a fele fehérbőrű, ami részben a fekete langshan, részben a orpingtonokkal történt nemesítés folyománya.* Miért akarja kormányzatunk a magyar parlagiak félreállításával vagy *átgyűrásával* ezt az évtizedeken át elért, *egyetlen pozitívumot* is megsemmisíteni, s minden vonalon *a tojástöbbszermelés köpenyege alatt* — a leghornokkal s a rhodejländiekkel — *csak az alig megfelelő sárga húsbaromfival* — *külföldön ver-senyre kelni?! Még* valahogy meg tudnám érteni, hogy a leghornok befogadásával, azoknak zárt farmokban való tartásával s ilyen farmok szaporításával *a tojástöbbszermelést* akarja előmozdítani s külkereskedelmi forgalmunkban ennek révén nagyobb pénzügyi eredményt igyekszik felmutatni. *De mi szükség volt akkor a prima fehérhúsqualitású orpingtonokat elejteni, s helyette egy még sárgábbhúsú kultúrfajtát befogadni.* De még így is elfogadhatónak találnám *a rhodejländi* mellett történt állásfoglalását, ha pl. azt mondta volna a kormányzat: miután három sárgabőrű tyukféleséget nem vezethetünk be a köztenyésztésbe, *a plimut* helyett bevezetjük *a rhodejländieket* s a fehérhúsú *orpingtonokat*, mivel a külföldi piac ellátása szempontjából azokra feltétlenül szükségünk van. *Az illetékes tényezőknek azt az állítását, hogy az orpingtonok kevésbé jó tojók s azért helyettesítik a rhodejländiekkel, már ismételten megcáfoltam, s megcáfolta a szaktudomány, s megcáfolták a londoni s ausztráliai kiállítások s megcáfolták itthon is nevesebb orpingtontenyésztőink, elsősorban a különös rekordot felmutatott Pósteleki-tenyészet.*

1928. évben megjelent szakmunkámban a „Kormányintézkedések“ című fejezetben külön is megkértem az illetékes kormányzatot, *hogy importáljon német anyagot, nevesebb orpington tenyésztelepekről frissvérű kakasokat, hogy azokkal a visszafejlődést megakaszthassuk.* Hol tartanánk ma, ha ezt a tanácsomat megfogadták volna, pedig erre a célra pénzzel is rendelkezett a

kormányzat, és kétségtelen, hogy az importot a hazai orpingtontenyésztők alázatos hódolattal s köszönettel fogadták volna. De nem akarok ennél a nagyon is elcsé-
pelt tárgynál időzni, csak időszerűnek találom a kormányzat figyelmét arra a jelenségre terelni, mely felhő-
járásként hol ide, — hol oda szállingózik, gazdaságpoli-
tikai égboltozatunkon. Jól meg kell fontolnunk minden lépésünket. Ellenségeinket a veséig ismerjük, barátaink csak jóindulatot mutatnak s vannak, kik sem ellenségek, sem barátok, de akiktől mezőgazdasági termelvényünk jó-
részének átvétele függ, s *akik egyikének mi ezidőszerint nagy kérdőjel vagyunk!* Ilyen súlyos prognosztikon elle-
nére mégis olyan anyagtenyésztésre rendezkedünk be, amellyel még itthon sem tudunk mit csinálni, mert kinek kell majd a száraz, szikárosodott, durva rostozatú, rágós leghorn-hús, a helytelen irányban átgyurandó magyar finomrostú, porhanyós, nedvdús, aránylagos zsírelosz-
tású baromfi húsa helyett? Nem számolunk azzal, mi lesz akkor velünk, mi lesz a mi mezőgazdasági termel-
vényeinkkel, ha belátható időn belül a német-magyar határon nemcsak a cseresznyében és a többi gyümölcs-
ben keresik a kukacot, hanem ha különféle kórság után kutatnak a lábasjóságnál, stb. is. *És ilyen prognosztikon mellett mondjunk le a fehér baromfihúsról, amelyet egy-
magában csemegeszámba veszi legészakibb barátunk — Anglia? Ezentúl csak sárgabőrű baromfit tenyészünk, még pedig olyan minőségűt, amely közelébe se jöhet a magyar parlagihoz, s főleg a parlagi nemesített részének a húzához?*

Miért ne lehetne ezt a kérdést radikálisan megol-
dani az említett kérdőívek alapján, *hogy mit kíván a piac.* Ha én a kormány helyén volnék — feladatommá tűzném — hogy farmgazdaság ide, farmgazdaság oda, de ha már megvagytok, ám legyetek, — *minden farm-
gazdaság maradjon zárt terület s abban másfajta ne tar-
tassék, mint leghornok tisztavérben.* A tojásprodukción ezektől vegye át a szövetkezet, utóbbi pedig bocsássa azt a nagykereskedelem további diszpozíciója alá. *A többi nemcsak kultúrfajtákra pedig mondja ki a kormányzat a teljes független, szabad versenyt, úgy mint az annak-*

előtte is volt. Tenyésszen ki-ki azt, amit akar, amit a bel- és külföldi piac kíván, ki-ki a maga számlájára, akár tisztavérben, akár keresztezési célra, akár mint sportállatot, akár a tojóiránynak, akár a húshozam-iránynak hódolva. Szabad akarattal — szabad versenyben. Majd itt megválnak, — ki mester a gáton? A magyar parlagiak újabb elsárgásításának tervét pedig dobja ki a kormány a programtervezetének tarisznájából, támogassa a magyar parlagiak nemesítési akcióját teljes apparátusával, összes szervezeteivel, tegye magáévá az én hármass nemesítési, illetve párosítási javaslatomat, hívja életre a szakmunkámban bemutatott baromfinemesítő mintaállomásokat, bízza azok vezetését az állás s kenyérnélküli okleveles gazdatisztekre. De legfőképen tegyen le arról, hogy a parlagiak illeténi kezelésével mintegy versenyre kel — a farmgazdaságok további szaporításával — a köznép baromfigazdálkodásával, mely elsőrendű szükségleteinek fedezetét jelenti. Tisztában kell lenni végre azzal, hogy a tanyavilág — a falu — a pusztá népére hiába oktrojálnak nemes kultúrfajtákat, amikor azokat a nép nem képes úgy takarmányozni és gondozni, amint kellene s évek kellene ahhoz, hogy a nép annyira kioktatott legyen, hogy a kultúrfajtákat gondjaira lehessen bízni.

Ez az én radikális programom! Szabad verseny az összes kultúrfajtáknál, szabad verseny a parlagiak további nemesítésénél. Zár alá a már meglevő s a még szaporítandó leghorn-farmokkal. A farmok tojástermelését a lehetőségig fokozni, a leghorn kakasok fölöslegét egész általánosságban csak kappanoztatni, mivel ily formában jól értékesíthetők és húruk jól felhasználható, s még nem durva rostozatú. A két éven felüli tojóanyagot ugyancsak felhízlalni, mert az, ha nem is képez versenyképes kiviteli cikket, itthon, a belső piacokon átvevőkre talál. A leghorn-farmok illetén a tojásforgalom lehető fokozásában nem volnának korlátozva, s a húsertékesítés terén szabadkezük maradna. Keltő-tojás s napos csibecsere csak a farmgazdaságok egymásközti forgalmában volna megengedendő. Sok minden jár még ennek nyomában, de kezdetnek s megingathatlan alapnak a

jövő minden ki nem számítható fordulatával szemben célravezetőbbnek tartom minden eddigi kormányzati kísérletekkel szemben, a sajátmagunkét sem véve ki, amelyben mi is ludasok vagyunk és *mea culpát* hangoztathatunk.

XVIII. Mit mond a külföldi piac?

A „gazdasági standard“ forgalomban levő tyúkfajtáiról s azok mikénti érvényesülése a külkereskedelmi forgalomban.

„Dürigen“ legújabb vaskos két kötetes baromfi-tenyésztési művének tartalma szerint ezideig 117 standardjelleggel megállapított *tyúkfajta* van forgalomban, amelyek közül 60 fajta tartozik a *haszonbaromfiak osztályába* s ugyanott a parlagiak, közép és nehéztetsúlyúak vannak képviselve. Ezen 60 fajtát túloldalt kimutatásban foglaltam azon célból, hogy a tenyésztőközönség, valamint ezen munkám tisztelt olvasói abba betekintést nyerve, jobban tájékozódhassanak s következtetéseim helyességéről meggyőződést szerezhessenek.

Egykor minden kultúrfajta parlagi volt. A parlagi (Mondgrell, Landhuhn, Campaigne) az illetékes államok ú. n. házi tyúkfajtája, amelyek egyik-másiktól az illető kultúrállamok, tisztavérben vagy keresztezés útján bizonyos megállapodott válszínfajtákat tenyésztettek ki s elnevezték őket az illető vidék, kerület, tartomány, vagy ország megnevezésével kapcsolatban. Így alakultak ki belőlük az idők folyamán a közép s a nagy-nehéztetsűek is. Így keletkezett az I. típusú *parlagi*, a II. típusú *cochin*, vagy *nehézfajta*, a III. típusú *malaji* s a IV. típusú *törpe-fajta*. Az utóbbi két típus nem tartozik szorosan a gazdasági tyúkfajták családjába, s így jelen fejezetemmel kapcsolatosan csak az I. és II. típusú 60 említett tyúkfajtaról lesz szó.

„Dürigen“ nem vette fel a standard tyúkféleség közé a szerb, román, bolgár, s egyéb balkánállamok parlagi fajtáit, miután azok fajtajellege ismeretlen s még ki nem alakult.

Folyó szám	A fajta megnevezése	Fehér bőr	Sárga bőr	Hús- minőség	Hízó	Kettős- hozam	Tojás évi átlag	Tojás gr. súly	Tojónak átlagsúlya	Válszín- fajtak
I. Németország										
1.	Keletafrikai: Moewen — —	1	.	k	.	1	150	60	2	2
2.	Lakenfeldi parlagi — — —	1	.	j	.	1	150	60	2	1
3.	Ramelslohi — — — — —	1	.	k	.	1	160	70	2.5	2
4.	Bergische Kräher — — —	1	.	k	.	1	150	70	3	1
5.	„ Schlottkämme —	1	.	j	.	1	140	60	2.5	4
6.	„ Westfáli Krupper	1	.	j	.	1	130	55	2	9
7.	Thüringische Hausbäckehehen	1	.	k	.	1	150	55	2	8
8.	Sthuri hízó — — — — —	1	.	k	1	.	140	60	3	1
9.	Nassaui hízó — — — — —	1	.	k	1	.	130	70	3.5	1
10.	Német Sperber — — — — —	1	.	j	.	1	140	75	2.5	1
11.	Sachsenhuhn — — — — —	1	.	k	.	1	150	60	2.5	3
12.	Vorwerkshuhn — — — — —	1	.	j	.	1	150	60	2	1
13.	Rajnavidéki — — — — —	1	.	j	.	1	180	70	2	4
14.	Westfáli Totleger — — —	1	.	e	.	1	160	60	1.5	1
15.	Hamburgi — — — — —	1	.	j	.	1	170	55	2	5
16.	Német Langshan — — — — —	1	.	k	.	1	160	65	4	5
17.	Német Faverollesz — — — —	1	.	k	1	.	150	65	5	4
18.	Sundheimi hízó — — — — —	1	.	k	1	.	120	70	3.5	1
19.	Német Reichshuhn — — —	1	.	j	.	1	180	70	3	4

Jegyzet: A kakas súlya rendszerrint 25%-kal több a tojó súlyánál.

Folyó szám	A fajta megnevezése	Sárga bőr	Fehér bőr	Hús- minőség	Hízó	Kettős- hozam	Tojás évi átlag	Tojás gr. súly	Tojónak átlagsúlya	Válszín- fajták
20.	Elzászi — — — — —	1	.	j	.	1	180	65	2	1
21.	Winzeni hízó — — — — —	1	.	k	1	.	140	60	3	1
22.	Fekete pomerániai — — —	1	.	j	.	1	140	60	2	1
II. Franciaország										
23.	Barbézieux — — — — —	1	.	k	1	.	130	55	4	1
24.	Bresse — — — — —	1	.	k	1	.	140	70	4	3
25.	Crève-Coeur — — — — —	1	.	k	1	.	140	80	3	3
26.	La Flèche — — — — —	1	.	k	1	.	140	80	4	4
27.	Houdan — — — — —	1	.	k	1	.	150	70	3.5	1
28.	Le Mans — — — — —	1	.	k	1	.	140	60	3.5	1
29.	Mantes — — — — —	1	.	k	1	.	140	60	3.5	1
III. Belga-holland-dán										
30.	Brakel — — — — —	1	.	k	.	1	200	70	2.5	2
31.	Meehelni — — — — —	1	.	k	1	.	100	68	4	1
32.	Breda — — — — —	1	.	k	1	.	120	68	3.5	4
33.	Campini — — — — —	1	.	j	.	1	150	55	2	2
34.	Drenthesi — — — — —	1	.	j	.	1	140	60	2	3
35.	Holland-Friziai — — — — —	1	.	j	.	1	150	60	2	9
36.	„ Pellen — — — — —	1	.	e	.	1	150	60	2	9

Folyó szám

A fajta megnevezése

Fehér bőr

Sárga bőr

Hús-
minőség

Hízó

Kettős-
hozamTojás évi
átlagTojás gr.
súlyTojónak
átlagsúlyaVálszín-
fajták

37. Holland-Eulenbärte — — — 1

.

j

.

1

150

60

2

1

38. Dán parlagi — — — — — 1

.

j

.

1

150

60

2.5

2

39. Orosz: Pawlowa — — — — — 1

.

j

.

1

130

55

1.5

1

40. Lengyel: Zöldlábú — — — — — 1

.

j

.

1

180

60

2

vegyes

IV. *Anglia*

41. Szürke skót — — — — — .

1

j

.

1

160

65

2.5

1

42. Sussex — — — — — 1

.

k

1

.

120

70

3.5

4

43. Dorking — — — — — 1

.

k

1

.

120

70

4

6

44. Orpington — — — — — 1

.

k

1

.

160

70

4

5

45. Redcaps — — — — — 1

.

k

.

1

200

60

3

1

V. *Ausztria*

46. Östyriai — — — — — 1

.

k

1

.

180

60

2.5

5

47. Szulmtáli — — — — — 1

.

k

1

.

150

65

3

2

48. Böhmi-Landhuhn — — — — — 1

.

j

.

1

120

60

2

1

Amerika

49. Rhode-Izlandi — — — — — .

1

j

.

1

160

65

3.5

1

50. Plimut — — — — — .

1

j

.

1

160

65

4

6

51. Wyandotte — — — — — .

1

j

.

1

170

65

3.5

9

52. Java — — — — — .

1

j

.

1

150

60

3.5

3

Folyó szám	<i>A fajta megnevezése</i>	Fehér bőr	Sárga bőr	Hús- minőség	Hízó	Kettős- hozam	Tojás évi átlag	Tojás gr. súly	Tojónak átlagsúlya	Válszín- fajták
53.	Dominikaner — — — — —	.	1	j	.	1	160	65	3	1
54.	Leghorn — — — — —	.	1	e	.	1	180	70	2	5
VII. Középtengeri										
55.	Minorka — — — — —	1	.	j	.	1	150	80	3	3
56.	Andaluziai — — — — —	.	1	j	.	1	130	75	3	1
57.	Livornói — — — — —	.	1	e	.	1	150	65	2	9
VIII. Ázsiai										
58.	Cochin — — — — —	.	1	o	1	.	100	60	4.5	6
59.	Bráhma — — — — —	.	1	j	1	.	100	60	5	2
IX. Magyarország										
60.	Magyar parlagi — — — —	1	1	k	.	1	100	50	1.5	vegyes
60/a	Nemesített parlagi — — —	1	.	k	.	1	150	55	2.5	4
60/b	Szalay-féle kendermagos	1	.	k	.	1	140	55	2.5	1
61/c	Hauer-féle fehér magyar	1	.	k	.	1	140	55	2.5	1
61/d	Pákozdy-féle sárga — —	1	.	k	.	1	140	55	2.5	1
62/e	Pákozdy-féle fogolyszínű	1	.	k	.	1	140	55	2.5	1
63/f	Szentimrei földm. iskola	1	.	k	.	1	140	55	2.5	1

Tanulságok

Előző kimutatás adataiból kitűnik:

Egész Nyugat- és Észak-Európában, Magyarország határaitói felfelé, az orosz határtól a keleti, az északi tenger, valamint az Atlanti-Oceán között fekvő földterületen, kizárólag a fehérbőrű, tehát fehérhúsqualitású tyúkfélések honosak, s ezek között egyetlen sárgabőrű tehát sárgahúsú tyúkfajta nem honos. Ezen kimutatásban szereplő 60 tyúkfajta mind gazdasági jellegű, s ebből 49 fajta tenyésztetik Franciaországban, Belgiumban, Hollandiában, Dániában, Angliában, Németországban s Ausztriában, míg a 11 sárgabőrű fajták hazája a közép-tenger vidékén és Amerikában van. Utóbbi 11 fajta a tojóirányban lett tenyésztve s olyanként takarmányozva s így húanyaguk II., sőt III. rendűnek van deklarálva. Ellenben a felsorolt 49 fajta mint kettős-tyúk Zwiehhuhn jellegűek, úgy tojás, mint húshozamra vannak kiteenyésztve, s akként takarmányozva, tehát amellet, hogy átlagosan évi 150 tojáshozamúak s átlag 60 gramm súlyú tojást termelnek, húsqualitásuk prima-primissima, s nagyrészüik szolgáltatja a hires francia, belga, holland, angol s német Masthuhn-okat, a legjobban megfizetett delikatesse-húsneműeket.

Kétségtelen, hogy a nyugati kultúra finomabb ízlése vetette meg a fehérhúsqualitású baromfiak kultiválásának az alapját s felismerése annak, amit a szaktudomány behatóbb kísérletei is igazoltak, hogy a fehérbőrű szárnyasok s főleg az ú. n. Zwiehhuhnok (kettős gazdasági tyúk) — már takarmányozási rendszerüknél fogva is — husa tápdúsabb, porhanyósabb, finomabb rostozatu, aránylagos zsíreloszlású, nedvdús, könnyebben emészthető, mint a sárgabőrűeké, mely durva rostozatú, szikáros, száraz, rágós, zsírszegény s nehezen emészthető, amit világosan érthetővé tesz azok tojáshozamának erőltetett forceirozása, — lásd a Leghornokat — aminek pedig következménye a húshozamú irányneveléssel ellentétes takarmányozás, ami a tojástermelésre hárítja át egész energiáját, s a takarmánynak a mély alomba szórása azokat *perpetuum mobile*-szerű állandó kapargálásra,

szüntelen munkára kényszeríti, ami megakadályozza, hogy húst szaporítsanak, hanem azt munkaközben mintegy felőrölve, tojásképzőenergiára átváltva, inkább izmainak s inainak erősítésére, megfeszülésére szolgál. Ehhez nem kell több kommentár, ezt a laikus is jól megérti. A tojás s húsprодукció együttes iránynevelése s aszerinti takarmányozása adja az említett 48 fehérbőrű-fajtának azt a belső értéket, amelyet a sárgabőrű-fajták sohasem fognak utolérni, mindinkább eltávolodnak attól s minél inkább forciroztatik bennük a tojáshozam fokozása, annál gyorsabban fog bekövetkezni a kimerülés folyamata, amely annak arányában mind gyengébb utódokat fog adni s a reakciójuk elmaradhatatlan lesz. A mesterséges eledelekkel, elkényeztetve tartott s agyon-takarmányozott modern tyúkfajták — mint a tojásversenyek áldozatai — bizonyos ideig még tartani fogják a rekordot, de ez a *dumping* előbb-utóbb le fogja őket törni, amely veszély a kettős gazdasági tyúkfajtákat, amelyek a természetes iránynevelés szüleménye, sohasem fogja meglepni.

Németország és Anglia egymaga 1.5 milliárd pengő áruimportnak nyit kaput baromfi, tojás, vaj és húsneműek részére, s az ismeretes *önellátás* fokozása szempontjából tenyésztői önmaga is a felorolt 27 *fehérhúsqualitású fajtáit*, hogy idővel csökkenthesse ebbeli importját, sőt saját lakosságuk részére jusson az ebbeli kereseti lehetőség. Franciaország, Belgium, Hollandia, Dánia s Ausztria 21 ilyen *fehérhúsqualitású fajtáival* ugyancsak háládatos felvevőpiacra talált Angliában és Németországban, s esze ágában sincsen *húsellátásra sárgabőrűeket* tenyésztetni, s ha ilyenek a nyugati és északi államokban forgalomban vannak, illetve Amerikából s a közép-tenger mellékéről importáltatnak, ezek inkább a fajbaromfikereskedelem s azon telepések céljait szolgálják, kik nem *húshozamú s nem Zwiehuhn-üzem tenyészeteket* tartanak fenn. Így pl. Schildow farmgazdasága tojástermelésre van berendezve, hogy a németek tömegesebb „Trinkeier” igényeit kielégíthesse, jobbanmondva kihasználhassa. Kétséget sem szenved, hogy egy 70 milliós lélekszámú ország szívében egy ilyen konjunkturát ki-

használó farmgazdaság jó üzlet, ám idegen országban, nagy távolságokban ugyanily célzatú berendezkedés már nem lehet olyan jó, s azzal nem veheti fel a versenyt, melyet sok minden körülmény drágít s kétséggé tesz. *Magyarország*, mint a mezőgazdasági termékekből kizárólagos exportállam nem rendezkedhetik be egyoldalúan s főleg a baromfi s baromfitermékekből, számolnia kell fenti két importállam tojás s húsigényeivel egyaránt. Ott az emberek nemcsak tojást esznek, hanem szárnyast is, még pedig utóbbiból nagy keletje s legjobban megfizetett ára van a *fehér húsanagnak*, s az ezekből kikészített ú. n. *Masthuhnoknak*, a *hízlalt poulardoknak*. Ugyancsak legjobban megfizetett árucikk a *60 grammos* s azon felüli *színeshéjű tojás*, — s a *mennyiben* a *Zwiehuhnok* a *49 felsorolt fajtákból ezen igényeket a legmeszebbmenően kielégíteni képesek*, — azok tenyésztése, s azok termékeinek értékesítése a legjobban fizetődik ki. A németek és az északi államok középtengeri és amerikai fajtákat is importáltak azon célból, hogy azokat tisztavérben tovább tenyésszék, részben keresztezési célból, amennyiben általa a testnagyság, a súly fokozása, részben pedig a tojáshozam fokozása, illetve a tojás súlyának gyarapítása eléressék.

A *Darányi-féle akció* már 3 évtizeddel ezelőtt bekapcsolódott a nyugati kultúra ebbeli törekvéseibe s számot vetett a fehérhúsqualitásban rejlő gazdasági előnyök kihasználhatási lehetőségeivel, s a magyar baromfi-anyaggal igyekezett kiegészíteni azt az övezetet, amely a fehérhúsqualitású baromfianyag termelésének szolgálatában áll. *Versenyezni silány áruval nem lehet, a jobb mindig kiszorítja a jót, s a legjobb a jobbat*, hogy tehát külkereskedelmi forgalomban mi is első helyre kerüljünk, igyekezete odairányult, hogy a lehető legjobb s legértékesebb anyaggal jelenhessünk meg a legnagyobb felvevőpiacokon. Hazánk speciális érdekei szempontjából arra kell törekednünk, hogy a magyar parlagi tyúkféleségből *egy olyan egységes típusú kiegyenlített hazai kultúrfajtát tenyésszünk ki*, mint amilyen a *német Ramelslohi*, a *német Reichshuhn*, a *belga Brakel*, stb., amelyek hasonlítanak a magyar nemesített parlagiakhoz

testnagyságban, súlyban s tojáshozamuk megközelíti a 180 darabot, s 70 gramm súlyúak. 1910-ben Berlinben a B. O. E. által kiállított akcióról megemlékezik maga Dürigen is vaskos kétkötetes nagy művében, annak 116, 117. oldalán, amelyről itt bemutatott kimutatásom utolsó oldalán a közelebbi adatokat megtalálja a t. olvasóm. Ott már szerepeltek 2.5 kg. súlyú nemesített tojóink, 57, 58 gramm súlyú tojásokkal, 140-es átlaggal. *Hol tartanánk mi ma, ha ez az akció nem szenved fennakadást s 15 évi szünetelést, már rég túl volnánk az említett Ramelslohin, Brakeleken, stb. s baromfihús-exportunk már a dupláján is túl volna. Ezt akartuk mi, ezt akarjuk ma is, ez felelne meg kétségtelenül az ország érdekeinek, ezt kívánja az a külföld, ahová mi időtlen-idők óta gravitálunk és szállítunk.* Olyan alapanyaggal, mint a mienk, ha azt revízió alá vesszük, abból a legmegfelelőbbet kiválasztva, további szelekció és nemesítés alá vonjuk, azokkal az eszközökkel s anyagiakkal, amelyekkel a kormányzatunk ma rendelkezik, holtbizonyosan célt érünk, *míg a sárgabőrűek forszírozásával egész baromfihús-exportunk megfenekleni fog.*

Azt, amit a Leghornok egyoldalú propagálásával farmszerű tömegesítésével akarunk elérni, kétszeresen tudnók nyélbeütni a magyar parlagiak válszínfajták szerinti nemesítésével s *ugyancsak farmszerű tömegesítésével*, akárhány földművelő iskola vagy alája tartozó tanintézetek, gazdaságok bevonásával. Van elég apostola a kormányzatnak, akik abban segítségére lehetnének. *Ugyan mi kára származhatna abból a kormányzatnak, ha parallel módon, — anélkül, hogy abba kell hagynia eddigi akcióját — ugyanezt a magyar parlagival is végrehajtaná?* Mi célja van a *húsqualitás-ellenes keresztelési akciónak* azzal, hogy olyan korrektorokat oszt ki a községeknek, amelyek épúgy céltalanul füstbe mennek, mint füstbe mentek három évtizeden át. *Miért nem keresztiez olyan korrektorokkal, amelyeket a külföldi piac kívánalma előír?* A magyar parlagi állománynak a **külföldi piac igényeinek megfelelő nemesítése** ugyanúgy, amint azt a Darányi-akció kezdeményezte, az egyedüli kivezető út, ennél hazafiasabb, ennél nemzetiebb, ennél

igazibb magyar ügyet baromfitenyésztésünk fejlesztése terén nem ismerek s igazán hálás cselekedet lenne kormányzatunk részéről, — ha ott folytatná, ahol abba-hagyta.

XIX. A mennyiségi és minőségi többtermelés háttéréből!

A háborús béke konjunkturális érdekeltségei a közvéleménybe beledobták a mennyiségi és minőségi többtermelés jelszavát, s ezt úgy ipari, mint mezőgazdasági vonatkozásban fent is, lent is, tűzzel-vassal, árkon-bokron keresztül, szóval többet erővel, mint ésszel, érvényre juttatni igyekeztek, s ma is ennek az üdvösségére esküsznek. Hogy a mennyiségi és minőségi többtermelés magán-, köz- és államérdek, azt senki sem vonhatja kétségbe, ezt nemcsak mi magyarok, hanem az egész világközösség is vallja. Az export és importállamok közötti áruforgalom követelte igények mikénti kielégítése, az e körüli világverseny, *szülőanyja a mennyiségi és minőségi többtermelésnek*, s utóbbinak *sarja* a standardizálás, az osztályozás, a márkázás, s útravalóul az egyes államok pénzügyi alátámasztása, azok a számtalan egyéb intézkedések, amelyek adó, vám, szállítási s egyéb kedvezmények nyújtását célozzák, hogy végeredményben az kerüljön a másik fölé, aki jobban bírja, magyarul mondva: *szusszal! Hogy Csonka-Magyarország 8 millió népességével pénzügyi téren még álmában sem juthat arra a gondolatra*, hogy akár a 150 milliós orosz birodalommal, akár az aranykincsekben dúskáló Amerikával, vagy pedig a német és angol piac 2 milliárd pengőnyi élelmiszerszükséglete kielégítésére pályázó, azt körülhatároló Franciaország, Belgium, Németalföld, Dánia, stb.-vel felvehesse a versenyt, azt józan ésszel elgondolni sem lehet. Mégis mit látunk s mit tapasztalunk évek óta, azt, hogy akár a morfinisták nem tudnak visszatérni arra az útra, mely az egyedüli kibontakozáshoz vezet, *a realitások mezejére*, melyet nekünk az „*esprit de suite*” mint iránytű jelez, — s ez parancsolóan kötelességünkké teszi azt, hogy ne utánozzuk vakon más versenyállamok

törekvéseit az importállamok igényei kielégítésében, mert, — *si duos faciunt idem, non est idem*. Más a helyzet nálunk, mint akiket éppen nem barátságos államok választanak el — tekintélyes távolságban kedvezőtlen kereskedelmi, vám, s egyéb szerződések nyomása alatt — a két legnagyobb számbavehető importállamtól, ahol a már fentebb említett, velünk versenyző államok mennyiségi többtermelés logaritmusszerű hatványozott tömegével találkozunk, amazok mentesítve ama súlyos anyagi megterhelésektől, amelyek minálunk nagyon is súlyosan latba esnek, s a távolság miatt nem is eliminálhatók, itt már magától adódik az a bizonyos észszerű következetesség, hogy számolni kell az adott helyzettel, keresni a kiegyenlítés módját, azt a kivezető utat, mely a kívánt célhoz közelebb juttat. Itt egyedül a józan ész törvénye írja elő nekünk a választandó legrövidebb utat és módot, amire nézve az egyetemen magunkba szívott nemzetgazdaságtan alapelvei is nagy segítségünkre vannak. A túltermelésnek rendszerint árromboló hatása van, úgy itthon, mint külföldön, ha az importállamok piaci igényeinek kielégítése körül, az exportállamok a kereslet és kínálat közötti számarányt túllépik, amint ezt számos cikknél tapasztalni alkalmunk volt és van.

A mennyiségi és minőségi többtermelésnél erre különösen kell figyelemmel lennünk, és kettős óvatosságra int. Saját szemszögünkből nézve az ügyet, hangsúlyoznom kell, *nem a ládák tonnasúlya, nem a nyers mennyiség, hanem a minőség, megbízhatóság s állandó prompt ellátás számít*. Hogy a mennyiségi többtermelés az államok életében zavart okozó és árromboló is lehet, annak legeklatánsabb példája az a tény, amire Sztérényi József báró is utal, hogy Brazília kávé túltermelését megvásárolta az állam, s a termésfeleslegeket megsemmisítette. Ugyancsak megsemmisítette az Unió pamutfeleslegét is. Viszont a gabonánál más kivezető úthoz folyamodott, azt a felesleget, amelyet előrelátóan csak nagyobb veszteség árán lehetett volna értékesíteni, ugyan nem semmisítette meg, hanem felszedette, elraktározta, s a múlt évben 400 millió dollár subvenció alátámasztásával versenyképessé tette s úgy hozta át az európai piacokra, ami

nálunk az úgynevezett búzaválságot idézte fel. Szóval nem arra kell törekednünk, hogy minél többet termeljünk, hogy kiviteli feleslegek felett rendelkezünk, *hanem a termelvények belső értékét fokozni, vagyis minőségileg többet termelni.* Ez utóbbiból a kevesebb nemcsak többet ér, hanem versenyen felül biztosabban értékesíthető is. Mi magunk alatt vágtuk a fát, amidőn könnyelműen, jobbanmondva nem a kellő megfontolással dobtuk a levegő a *menyiségi többtermelés* jelszavát, ahelyett, hogy ezt előbb aláépítették volna, *a minőségi többtermelésre való buzdítással.* Hisz tenyeren fekvő ama rendkívüli előny, mit a minőségi többtermelés rekordja jelent. Ha mi pl. már évekkel ennekelőtte nagyobb mennyiségben szereztük volna be a nemesebb vetőburgonyát, akár az ú. n. rózsaburgonyát és mindama nemesebb fajtákat, aszerint, hogy melyik minő talajnak felel meg leginkább, s azt osztotta volna ki a kormányzat a gazdálkodóknak, akár pénzért, akár vetőmagmennyiség visszatérítése alakjában, megakadályozhatta volna azt, hogy a takarmányszámba menő burgonyából nem termeltek volna ki oly feleslegeket, amelyek külföldön még takarmánynak sem kellenek s oly elértéktelenedésre vezetett, hogy ott rothad a legtöbbje. Így vagyunk a többi mezőgazdasági produktumokkal is. Pl. Kecskeméten a baracktermés sok egzisztenciális érdekkörbe vág. Ott senki sem örül annak a bizonyos istenáldásnak, amikor a fák ágai szinte görnyednek a gyümölcs súlya alatt s az a vélemény vert gyökeret, hogy az ilyen túltermelés kevésbé fizeti ki magát a jó közepes termésnél. Előbbi a mennyiségi többtermelés hátrányában, utóbbi a minőségi többtermelés áldásaiban mutatkozik. Ott tetemes terményromlás és árcsökkenés dézsmálja a reményeket, emitt a jobb értékesítési lehetőség, a könnyebb lebonyolítás öröme kelt általános meglepődést. Minden viszonylatban minden termelvénynél több kilátás nyílik a *minőségileg* helytálló esetben a jobb értékesítési lehetőségnek, mint a silányabb minőségénél, ha az még oly tömegesen áll rendelkezésünkre. A mennyiségi többtermelés feldolgozása, piacra hozatala, lényegesen több munkát, kiadást s fáradozást okoz, mint

a minőségi, bár kevesebb termelés, de az értékkülönbség utóbbinál mindenben kárpótol. *Silány áruval versenyezni nem lehet. A jobb még mindig kiszorította a jót, s a legjobb a jobbat.* Ezt tapasztalhatjuk a gazdasági élet minden vonatkozásaiban. *De a legszembetűnőbben megnyilvánult minálunk a minőségi többtermelésben az a tagadhatatlan rekorderedmény, melyet a magyar parlasi baromfi húásával külkereskedelmi forgalmunkban elértünk.* A legutóbbi három évtized alatt egészen legutóbbi napjainkig ezen baromfitermékeinkben állandó feltartóztathatatlan felfelé irányuló tendenciával találkozunk. A hivatalos statisztika feltárja nekünk az erre vonatkozó adatokat, amelyekből kivehető, hogy élő s leölt baromfihúsból 1882. évtől kezdve 1929. év végéig 4,641.000 pengőtől kezdve lépcsőzetesen fel felé haladva, a háború előtti Magyarország utolsó évében, 1913-ban, 39,120 000 pengőig jutva, az egyharmadára lecsökkent hazánk egyharmad állományával 1929. év végével 40,741. 000 pengő vámkülföldi bevételt értünk el. Mit jelent ez? Azt, hogy ha minden egyéb mezőgazdasági termelvényünk, amint azt 1928. évi második szakmunkám 31. oldalán ugyancsak a hivatalos statisztika nyomán kimutattam, a háború után ijesztő arányban visszafejlődött baromfitenyésztésünk nemcsak hogy nem fejlődött vissza, hanem ellenkezően, az egyedüli pozitív tétel külkereskedelmi mérlegünkben, mely rekordszerű előretörésben nyilvánul meg. Nem kell külön hangsúlyoznom, hogy ez nem szorúl bővebb magyarázatra. Napnál világosabb ez a tükörkép, mely ezen cikkünk *minőségi termelésében mutatkozik.* Ha a magyar parlasi baromfi nem volna az, aminek a külföld elismeri és felkarolja, akkor ezt is ugyanaz a sors érte volna, mint a szarvasmrha, ló, sertés, juh kivitelünket, s a többi mezőgazdasági termelvényeket, amelyeknél a minőség nem állhatta a külforgalmi versenyt. Szakmunkám valamennyi fejezete az argumentációk gazdag tárházával visszhangot ad eme állításomnak, *exportöreink kivétel nélkül állást foglalnak a magyar parlasi mellett, s perhorreszkálják annak megrontását a sárgaszímű, silányabb minőségű, nagytestű, vastag csontozatú, idegen*

fajtákkal való összekeverődését, lévén a magyar baromfi még a Darányi-éra alatt legnagyobb mérvben fehér bőrszínűvé átnemesítve, s korlátlan átvételnek örvendő Németországban s Angliában, hol egyike a legjobban megfizetett termékeinknek s ezen cikkben még Amerika sem tud velünk versenyezni, sőt mi több, Amerikában különösen a legutóbbi időben nagyon is szemet vetettek a fehérbőrű, fehérhúsú parlagra s úgy Hódmezővásárhely, mint Nagykőrös, Kecskemét, s Halas hizlalói, ha megszólaltatnak, sok minden érdekes és értékes felvilágosítással szolgálhatnának, amire nézve különben is ezen szakmunkám egyik-másik fejezetében utaltam is. A magyar parlagra rossz hírének terjesztőit itthon kell keresni s ezért nem kell idegenbe menni, még volt ellenségeink sem hisznek benne, hisz szívesen veszik át a mi világmárkás, fehérhúsú anyagunkat, csak a nemesfajta kultuszt űzők önös érdekből kiáltanak a mi parlagrainkra kigyót-békát, mert csak így remélhetik, hogy jó üzlet kínálkozik amazok holttestén keresztül. Nincs az a tömegtermelés a magyar fehérhúsú baromfiból, melyet nem lehetne *tízszerezsen* is fokozva, vámkülföldön értékesíteni, de ugyancsak holtbizonyos az is, ha ez a *fehér bőrszínű* baromfiállományunk idegen sárgabőrszínű korrektorral visszafejlesztetik, illetve sárgabőrszínűvé visszaalakíttatják, vagy pedig tisztavérben a sárgabőrszínű idegen fajták elterjedését forceirozzák, s ezek tömkellegében a magyar parlagra letűnik, *vámkülföldi baromfihús kivitelünk felett meg lehet húzni a lélekharangot*, mert csak nem tételezhetjük fel a mi exportőreinkről, hogy a silányabb minőségű, későn tollasodó s későn kifejlődő, vastagsontú, durva rostozatú, szikáros, értékileg lerontott eme húsananyaggal vegyék fel a külföldi versenyt? A józan ész logikája parancsolóan megköveteli, hogy eme nemzeti kincset képező anyagunkat *százszorosán* fokozzuk, nemesítsük, de *csak hasonbőrszínű korrektorokkal*, ezelől minden vámsorompó automaticen felnyílik, míg a sárgabőrszínű anyagunk elől, amelyből a távoli vámkülföldi exportállamok olcsóbb előállítására hatványozott tömegeket dobnak az import államok piacaira, ami drágábban előállított hason-

anyagunk elől fenti sorompók lezárulnak. 40—50 millió eddig biztos vámkülföldi bevételünk e cikkből veszélyeztetve van, holott többet ésszel, mint erővel, azt tízszeresesen lehetne fokozni. Ugyancsak mellékvágányra jutottunk a tojás többtermelés terén is, sőt itt a probléma megoldása kevésbé biztat sikerrel, mert a rajtunk kívüleső vámkülföld már eddigelé is fordított helyzetet teremtett, mint mi vagyunk vele szemben, baromfihús minőségünkkel. Emitt mi vagyunk a nyeregben, s fölényünk elvitázhatatlan, ha nem vágjuk magunk alatt a fát, amint érthetetlen módon erre törekszenek. Mi a 60 grammos s czenfelüli tojásprodukcióinkkal kétségen felül messze esünk Amerika, Dánia, Hollandia, Belgium ebbeli exportanyagával szemben, de bár ezen segítő módunkban volna, mi nem az egyenes stricte előírt utat s módot követjük, hanem balkézszel intézzük s ezt hogyan magyarázom én? Illetékeseink a társadalom bevonásával, a mi magyar parlagiaink rovására igyekeznek ugyancsak a külföldi fajták propagálásával tojáskülkereskedelmi forgalmunk mutatkozó veszteségeit reparálni azon balhidelemből kiindulva, hogy a külföldi fajták jobb tojók, tehát adva van a mód, azok tömeges felhasználásával külkereskedelmi mérlegünket a tojás mennyiségi többtermelésével javítani s továbbfejlesztteni. Ehelyütt nem akarok ismétlésekbe bocsátkozni, mert ezt a hamis következtetést már előző fejezeteimben részletesen és alaposan megvilágítottam. Most csak arra akarok kitérni, miért nem lesz sikere ama, bár jóhiszemű, de nem jól megfogott vállalkozásnak és kísérletezésnek. Egy liliput méretre lecsónkított és tőkeszegény ország mint mi vagyunk, nem engedheti meg magának azt a luxust, hogy a külföld mintájára, tojásraktárakat tárolásra építsen, amelyek horribilis pénzáldozatot igényelnek s arra csábítja a termelőket, s a kereskedőket, meg a szövetkezeteket, hogy azt a kevés, de legbiztosabban s a legjobb árban nap-nap után értékesíthető terményeit friss minőségben ne adja le, hanem ehelyett áttérnek a hazard spekulációra, a konjunkturális üzérkedésre, ami a tojásraktározás természetes folyamánya. Tojást raktározni lehet; — de friss tojást nem. Mi egy

30—40 millió pengőt kitevő tojásexportra joggal büszkék lehetünk, amidőn a háború előtti Nagymagyarország háromszor akkora tojóállománnyal 44 millió vámkülföldi tojásbevételt produkált a világverseny közepette, *de az ezt képviselő 400 millió tojás egy vízcsepp a tengerben, ha előbb raktárba tesszük.* A mi kis 400 milliós tojáskontingensünk csak akkor számottevő, ha a napi egymilliós szállítmányokban *teljesen friss áru*, szakadatlanul, változatlan és megbízhatóan standardizálva és megfelelően ömlik az importpiacokra.

Ezt sem a tengerentúli világraktárak trustkirályai, sem a távoli kelet nem tudják utánozni, mivel az ő világhétközi tendenciájuk csak a tojásraktározás nagy méreteiben nyilvánulhat meg, míg az értékesebb friss tojástarték erre nem alkalmas, az nem képezhetné spekuláció tárgyát s azonnali elhelyezést involvál. Teljesen egyetértek lovag Manz György ebbeli megállapításaival is.

A tojás keltezése az egyetlen frisseségi márkánk. Chicago, San Francisco, Boston, Pittsburg hatalmas tojásraktárai egyuttal a tojástartéknak központja is. Itt tojástartékban százezer waggonszámra hever huzamosabb 1—2, sőt 3 évig is. 1000 mértföld távolságról rendelkeznek ezek fölött, lombardirozzák, veszik, adják és a tojás még sem mozdul el a helyéről, míg egy hirtelen emelt kereslet egyszerre megmozgat egynéhány százezer tojástartékát, széthordja vasúton, hajón a világ minden tájára. *Ez is tojás, de frissnek nem nevezhető.* Ezek az óriási tojástartékek képesítik az újvilág tojástartékeit arra, hogy az egész kontinenst egy távirat rövid rendelkezése alapján 8—10 napon belül elárasszák s a később észreterő európaiak elől, hason tojástartékaikkal később érkezve, a piacot elhalásszák. Nálunk a pénzsóvár tojástartékarok és tojástartékesek ilyen tojástartékról álmodoznak, amelyben a tojástarték addig lehet tartani, amíg azok ára felmegy a maximumra. Am ezt legfeljebb belföldön használhatnánk ki céljainknak megfelelően, de hisz ezt, főleg nagybani üzemet lebonyolító baromfi és tojástartékesek amúgy is megtehetik és megteszik, lévén ők felszerelve megfelelő hűtő és fagyasztó-telepekkel, ám külföldi vonatkozásban más az eset! Hiú remény! Ami kis

országunk a legutolsó, ki az áremelésről értesül, mert ezt az emelést akkor ütik az érdekelt külföldi tényezők dombra, amikor e célra mozgósított hajórakományaik már közelségébe jutottak a leadó piacoknak s így sikerült meglepetésszerűen túladni áruikon, amikor a mieink még meg sem érkeztek rendeltetésük helyére. *Mert egy finom hálózattal van az egész világ átszöve, mely szeizmográf módjára minden keresletnek fokozását már akkor érzi és regisztrálja, amikor mi még rossz árak és tojásbőség felett sopánkodunk. Ez az érzékeny, finom hálózat a modern világkereskedelem szervezettsége és informáltsága, amit egy szerény kis falusi szövetség vagy más hazai szövetség még akkor sem tud utánozni, ha azt ny. tábornokok, ezredesek, vitézek, s más magas állású nyugdíjas közéleti férfiak adminisztrálják is. Hisz nem az adminisztráláson múlik a siker, hanem azon, hogy mit adminisztrálnak.* Hogy ezek a közéleti, társadalmi tényezők tudnak adminisztrálni, senki sem vonja kétségbe, erre mintegy predesztinálva vannak és elég garancia arra nézve, hogy amire vállalkoztak, becsületes törekvéssel, rátermettségüknel fogva eleget is fognak tenni, sőt ehelyütt is köszönetemet nyilvánítom, hogy ebben a súlyos gazdasági válságban baromfitenyésztésünk kátyuba rekedt szekerét a rendes útra terelni — segítségüket felajánlották. Jóhiszeműségükben még netáni ellenségeik sem kételkedhetnek, így a bízalom teljes megnyilvánulásával találkozhatnak minden oldalról, ami azonban még sem elégséges ahhoz, hogy azt a távolabbi célt, amelyet *programm-tervezetükben bemutattak, tényleg el is érhessék.* Ahhoz nem elégséges a katonai erélyesség, a vitézi elgondolás, ezt a gordiusi csomót nem lehet karddal kettévágni. Nagy felelősséget vállalnak akkor, amidőn a magyar parlagi tojóállományban rejő ű. n. nemzeti kincsünket kikezdi, ezt átformálni igyekeznek, vagy jobban mondva ahhoz segédkezet nyújtanak, az idegen kultúrfajtákban felfedezni vélt tojófölényt készpénz gyanánt veszik s nem számolnak az általunk konstatált évtizedes tapasztalásokból merített ténymegállapítással, hogy hazánkban a kisemberek baromfitenyésztése az e téren mutakozó tenyész-

tési analfabétasága révén még ma is kezdetleges ősi módon üzött, amely nem hordja méhében azt a garanciát, amelyet a kultúrfajták modern tenyésztése, nevelése, s eltartása involvál. Ezért állítja a kormányzatunk is, hogy a nemesítési, illetve keresztezési akció nem sikerült, s ez okból kell az idegen kultúrfajták tisztavérbeni terjesztéséhez folyamodni. Hiú ábránd s a helyzet teljes félreismerése. Ezt itt ugyancsak nem ismételhetem, hisz erről részletes felvilágosítással már szakmunkám ezen részében szolgáltam. Az egyedüli út és mód, amellyel célt lehet elérni, az, ha a tojás mennyiségi és minőségi fokozását nem a külföldi kultúrfajták tisztavérbeni felhasználásához kötik, hanem ezt az ágazatot egészen elkülönítik s nem is hozzák összeköttetésbe a parlagiakkal s a magyar parlagiak nemesítését olyformán veszik fel programjukba, amint én azt ezen szakmunkámban kifejtettem, módot és alkalmat nyújtanak, hogy a magyar parlagi nemesítését az arra hivatottak s arra vállalkozók *ugyancsak tisztavérben lefolytathatják*, valamint a válszínfajták szerint kitenyésztendő parlagiakat *zárt farmokban* tömegesen előállítják, s közhasznosítják. Ennél hazafiasabb magyar vonatkozású kulturális miszsiót alig tudok elképzelni, amidőn ezzel az Alföld rónaságán elterülő százezernyi tanyavilág népének biztosabb alapon jobb megélhetést is előkészít s eme szociális alátámasztással magának maradandó érdemeket szerezhet. *Le kell tenni a tojásgyűjtés oly módoni végrehajtásáról, hogy azt spekuláció szempontjából tárolásra beraktározzák, e célra tojásgyűjtő s hűtőtelepeket létesítsenek, ezzel magának a legitim kereskedelemnek elviselhetetlen konkurrenciát támasszanak*, hanem magát a tojásgyűjtést szakmunkámban javasoltak szerint végrehajtani s azt már osztályozottan standardizálva és márkázva, minden további rizikó nélkül a nagykeresdelem további dispoziójára, a kezelési s közvetítői költségek megtérítése ellenében átengedni. Csak egyetlen *jelmondatot* kell kiadni, s ezt tüzzel-vassal keresztülhajszozni. Csak *friss standardizált, tiszta tojást veszünk át, a gramm súlyban megállapított s időközönként kihirdetett egységáron*. Minden mellékes magyarázat felesleges,

mert a még szükséges tudnivalók a *tojás kezelése című fejezet 15. pontjában* ismertette vannak s ezt a tojás-gyűjtő közegek maguk terjesszék már az első átvétel alkalmával, a termelők udvarán. *Szóval csak friss tojás gyűjtésére vállalkozni, s kivitelre egyetlen napi késedelem nélkül továbbítani.* A márkahitelesítést maguk a szövetkezetek végezzék s ezt a külföld elég garanciának fogja tekinteni. A többit a nemesítés munkáját oldja meg, s hónapról-hónapra, évről-évre mind megfelelőbb, s versenytállóbb tojás fog minőségi tekintetben a szövetkezetek rendelkezésére állani *s ezzel egy csapásra megmenti a magyar parlagiakat húsqualitásuk megrontása elől, fokozza abbeli húskivitelünket, nemcsak minőségileg, hanem mennyiségileg is, s eléri kitűzött célját, a tojásnak ugyancsak minőségi és mennyiségi fokozását illetően.* Ha nem haladunk eme kijelölt úton s a „nem érünk rá pepecselni, mert sietős a dolgunk“ jelszó hangoztatásával gyorsabban akarnak célt érni, azt nem fogják elérni, attól mindinkább el fognak távolodni, *közben meglevő értékeket lerontanak, illetve feláldozzák a biztos meglévőt, a bizonytalan kétesnek.* Uraim, csakis viribus unitis, nem a széthúzásban, nem az erők szétforgácsolásában, hanem az együttműködésben van a siker biztos záloga.

XX. Minő álláspontot képviselnek exportőreink külkereskedelmi szempontból baromfi- és baromfitermékeink minőségi előállítását illetően?

Habár évek óta ismerem személyes érintkezésből nevesebb exportőreink ebbeli állásfoglalásait, hisz hivatalos közreműködésem ezt lehetővé is tette, mégis szükségesnek vélem, hogy újabbi információkat beszerezsek aziránt, fennállanak-e külkereskedelmi szempontból ugyanazon követelmények, amelyektől a multban is függött a versenynyehézmények kiküszöbölése. Szakkönyvem I-ső részében kifejtetteket ezen szóbeli interjúk alapján írtam meg s ezek nagyjában visszaadják a baromfihús és tojás minőségére vonatkozóan előadotta-

kat. Miután azonban a múlt évben a hódmezővásárhelyi baromfikiállításán megismerkedtem az ottani állatforgalmi r. t. egyik vezérigazgatójával, Klein Jenő úrral, a nevezett meghívott, hogy tekintsem meg nagyszabású hizlalda, fagyasztó és hűtőtelepüket, természetesen, hogy ezt az alkalmat annyival inkább örömmel fogadtam, mert így alkalmam kínálkozott, mintegy ellenőrző felvilágosításokat beszerezhetni aziránt, mennyiben fedik az ő nyilatkozatai a másirányból szerzett információimat, — megtudva egyben azt is, minő óriási forgalmat bonyolít le eme európai látkörű vezér e szakmában, s hogy a másik testvér, mint társigazgató, London székhellyel intézi ezen r. t. üzletei lebonyolítását, amelyek egyik tekintélyesebb része Németország, Anglia és az Egyesült-Államok ban kerül leadásra, különös súlyt helyeztem arra, hogy szóbeli információmon kívül, ugyaninnen írásban feltett kérdéseimre, mintegy interjúszerűen megkapjam sajátkezűleg írott válasznyilatkozatát. Miután arról is informáltam őt, hogy kiadandó szakmunkámban azt ugyancsak közzétenni szándékozom, szíves figyelmét azért hívtam fel erre, hogy erre vonatkozó felvilágosításait annyival is inkább jól fontolja meg, mert szavainak súlya lent is, fent is visszhangra fog találni s egyben mérlegelés tárgya is lehet. Az eredeti kézirat szövegéből:

1. *Altalánosságban véve versenyképes-e a magyar parlagi tyúkféleség amúgy ősi állapotában?*

A nyugati elhelyezőpiacokon a magyar baromfi évről-évre visszafejlődik, az áru nem egyenletes, silány, gazdag embereknek nem elég jó, szegényeknek drága, az anyagot fel kell javítani, hogy fehér, egyenletes legyen s így jó áron, könnyen eladható legyen.

2. *Mi az oka annak, hogy a parlagi tyúkféleség keresztezés útján nemesítve, kiváló alapanyagot nyújt, amely csupán némi utánpótlásra szorul a kereskedők udvarain, holott köztudomású, hogy gondozása és takarmányozása felette hiányos, míg a tisztavérű nemes kulturfajták gondozása és takarmányozása nagyon is bőséges és tápdús, — mégis utóbbiak húsanya silányabb.*

A magyar parlagi tyúk kiváló alapanyag. A klímához teljesen assimilálódott, igénytelen, úgy tartásra, mint gondozásra. Húsa mégis kitűnő ízű. Ezt a kitűnő alapot kell korrigálni, hogy jó tojó, fehérbőrű, lehetőleg fehér lábú legyen, kifejlődve nem túlságosan nagy, könnyű mozgású legyen.

3. *Tekintettel arra, hogy a világháborút követő 15 év tétlensége s a Darányi-féle nemesítési, illetve feljavítási akció szünetelése a hazai baromfiállomány visszafejlődését s elkorcsosodását vonta maga után s dacára annak, kiváló tulajdonságait megtartotta, kettős feladatot ró reánk, hogy ezen állományunkat ismét a világháború előtti állapotába segítsük a nemesítésével s a kereskedelem érdekeivel összehangzásban mindjobban versenyképesekké tegyük. Miképpen véli a kereskedelem ezt keresztülvihetőnek, eddigi kiváló húsqualitásuk csorbítása nélkül.*

A magyar parlagi tyúk keresztezését, nyugati nemes fajtával, — amely amellet, hogy jó tojó, fehérhúsú és jó fejlődésű legyen.

Helyes takarmányozás és kellő gondozás mellett minden tyúkfajta jobban tojik mint elhanyagolt, piszkos udvaron és helytelen, hiányos etetés mellett. Megfigyelésem szerint Angliából személyesen hozott, több tojóversenyt nyert egyedek utódai (Colchester 1925, Wembley 1926) idehaza, Magyarországon, gazdák kezén még 80-at se tojt, viszont az ismeretlen helyről származó és a vásárhelyi tojásból Angliában keltetett tyúkok ivadéakai megközelíték az évi 200 darabot, helyes tartás és takarmányozás mellett.

4. *Miért sürgette annakidején az exportkereskedelem a földművelési kormányzatoknál a fehérbőrszínű idegen kultúrfajtákkal való keresztezési eljárást?*

Mert külföldön nagyobbára csak a fehértestű baromfit keresik és leginkább ilyen színűt lehet jól értékesíteni, illetve állja jól a versenyt.

5. *Miután a szaktudományi kísérletek megállapították, hogy húsqualitásban első helyen következnek, feltetelezve a helyes takarmányozást, a fehér vagy hússzínű*

lábszárú s ugyanoly bőrszínű egyedek, másodsorban a sárgabőrszínűek, s utolsó sorban az ezektől eltérő színűek, nem tartja-e kifogásolandónak azt, ha a fehér húsqualitású tojóállományunk ellentétes láb és bőrszínű korrektorokkal kereszteztetik?

A valóságban a láb színe az exportkereskedelemben másodfontosságú. Legfontosabb a testbőr színe, ennek kell *fehérnek* lennie, és jó, ha a láb is ilyen színű, de nem 100%-ig kell ilyennek lennie. A kérdés második részében a felállítás helytelen. Először a fehérlábú az I-ső qualitású, de nem nagy baj, ha a láb sárga. De határozottan hiba a fekete láb. Azonban a kékes és zöldszínű láb oly hiba, amely ellen tüzzel-vassal kell küzdeni.

6. Helyesli-e a kereskedelem a tojásprodukción vég nélküli fokozását, amely kétségtelenül befolyásolja a hústermelő irány kihasználását és fejleszthetőségét. Helyesli-e a kereskedelem pl. a sárga láb és bőrszínű, silányabb húsqualitású s főleg tojáshozam szempontjából beállított leghorn kakasoknak a magyar parlagiakkal való keresztésztét, figyelemmel az előző pontokban foglaltakra?

Gazdasági és külkereskedelmi szempontból a tojásprodukción vég nélküli lehet, hisz van külön tojóirányú és külön hústermelő irányú is. Előbbinél, bár hátrányos a hústermelés, azt jóval kárpótolja a tojáshozam többlet, valamint az a körülmény, hogy a csirkék 90%-a 3—6 hónapos, mely kivitelre kerül, s így még meg sem kezdhették a tojáslerakást, akár az egyik — akár a másik iránynál — nem befolyásolhatja a tojásprodukción. Az a 10%, mely itthon maradt, tojáshozam és tenyésztanyag gyanánt nem jöhet számításba, ha a tojásförzítés révén húsqualitásával a tojó tönkre is megy, viszont egy mindkét irányú kihasználása baromfiállományunknak, nagy hasznára válik az országnak, s egy nagy tojásexporttal bíró országban jólét és gazdagság van. Magyarország majd az összes terheit ki tudná fizetni 10—15 év alatt, ha minden tyúkjá 150—180-at tojja s ezzel úgy az egyik, mint a másik irányzat

okos és céltudatos kihasználása révén rengeteg ellenérték jönné be az országba.

7. *Előző megállapítások folyamányaként mit tart még kívánatosnak a kereskedelem? Szóval mit kíván a piac?*

A külföldi piac kíván: csirkében olesót, jóízűt, *fehértestűt*, tojásban **csak frisset**, nagyot, legalább 60 gramm jól kezeltet, nem piszkoshéjjut, bármilyen színűt. (Anglia a sárgásbarnát, Németország a fehérhéjjut nagyobb részben), minden az étkezésben érezhető mellékíz nélkül.

II. RÉSZ.

**A baromfinemesítés technikája
elméletben és gyakorlatban.**

I. Előszó.

A baromfitartás csak *háztartási kellék*, a baromfitenyésztés már *foglalkozás*, a nemesítés — *mesterség*, annak tökéletesítése pedig *művészet* s egyben *perpetuum mobile*, a kísérletek végnélkülisége. Az utóbbinál nincs megállás, aki idáig eljutott, az már nem tekint vissza, csak előre, ellenállhatatlan ösztön fűti, mindszebbet mindjobbat alkotni, a versenytülekedésből részét kivenni, babérokat learatni, díjakat, jutalmakat halmozni, azokat vitrinben, falakon, nipeken mutogatni. Amíg azonban valaki idáig eljut, nagyon sok leckepeznt kell fizetnie, mert ezt a tudományt, a *baromfitenyésztés tudományát nem lehet pénzen megvásárolni*, amint nem lehet magát a legszebb, vagy legértékesebb baromfi-egyedet sem, amelyről sokan azt hiszik, hogy azt már csak szaporítani kell, s dől a pénz a házhoz. A legjobb fajtaként beállított szárnyasról szőtt legendák, többnyire legendák, ha nem dajkamesék, sok keserű csalódások kútforrásává válnak olyanoknál, akik nem ismerik a szárnyasok természetrajzi tüneteit, s a nagyhangú hirdetések, reklámok után indulva, drága, többszörösen túlfizetett áron szerzik meg a szükségesnek vélt tenyészanyagot, s nem telik be néhány hónap, — csalódottan kapnak észbe, s meglepődnek azon — ha az ú. n. kincsesláda — belül üres. Miért? Mert elhiszik, s elhitetik velük, hogy az *atojókészség*, vagy *hízókészség* az illető fajta *veleszületett jellegzetessége*, *átöröklés* folytán utó-

daira átruházott *termelőképeség*, szóval *természetrajzi jelenség*. Annyit kétségtelenül kell koncedálni, hogy egyik-másik fajtában többé-kevésbé meg van a túlsúly az egyik, vagy a másik irányban s a szakértő tenyésztő sok évi tapasztalatainak térházából előszedett tudásával s éleslátásával, előbb ismervén fel annak értékes előnyeit, azokat jobban és gyorsabban tudja kihasználni, az előnyöket az illető egyedben szemmeláthatóan kidomborítani s úgy beállítani, mintha ez az illető fajtának veleszületett, átöröklődő képessége volna, *holott nem az*, hanem csak felismerése annak, hogy az adott körülmények között — ha bizonyos időszakon át azokat a *szerves és szervezetlen anyagokat* nyújtja az illető egyednek, amelyeket a tojóirányú, vagy hízóirányú kitenyésztése igényel s így az egyed tápszerveit fokozatosan ahhoz képest átidomítja, azokat mind több és több tápanyag felvételére képessé teszi, anélkül, hogy a tojóirányú egyed meghízna, vagy a hízó irányút túlságos mozgásban tartva, stagnálna, abból szakszerűen kezelve, egy *kiváló tojó készségű*, vagy *kiváló hízókészségű egyed*, vagy egyedeket kitenyészt, — ez semmi egyéb, *mint az illető tenyésztő helyes ítélőképessége, helyes tenyésztési önkiképzése, hajlamosságának, talentumának kellő gyümölcösztetése*. Miként azok, akiknek nincs jó zenei érzékük, hallási szerveik finomsága nem érvényesül kellően, nem válnak be zenei tehetség, vagy kiváló énekes gyanánt, tehát ezek sem vásárolhatják meg ezt a művészetet pénzzel, s így le kell tenniök — hasonló ábrándjaikról, — úgy a baromfitenyésztés s a nemesítés tudományát csak úgy lehet elsajátítani s alkalmazni, ha úgy gyakorlatilag, mint elméletileg behatóan igyekeznek foglalkozni szárnyasaikkal, élénk és éber figyelemmel kísérik azok minden életmegnyilvánulását, jó vagy rossz szokásait, egy és más iránti hajlamosságait, szóval magával a tenyésztéssel behatóan s belter-

jesen foglalkozni készek. Döntő sikert csak úgy arathatnak és kevés leckeépénzt csak abban az esetben fizetnek, ha egyszer és mindenkorra letesznek arról a hiedelemről, ha még oly drágán, ha még oly horribilis áron hoztatott valaki, mondjuk Amerikából bármilyen néven forgalomba hozott kultúrfajtát, amelyhez kincses legendák fűződnek, hogy annak utódai most már szinte aranyat fognak tojni. Csupán azt a száraz tényállást tekintsék véglegesnek, hogy egy ilyennek hirdetett állat megvételére önszántukból áldoztak bizonyos összeget, hogy abból folytatólag, mint annak új gazdája, kihozzák azt, amit előző tulajdonosa tulajdonított az illető szárnyasnak. Ezt az utóbbi célt azonban is csak úgy érhetik el, ha módjukban áll majd az idegen szárnyasnak ugyanolyan életviszonyokat nyújtani, amilyeneket régebbi gazdájánál élvezett, eltekintve a változott éghajlati viszonyoktól, amelyre befolyást gyakorolni amúgy sincs módjukban. A vásár garanciális alapfeltétele legyen, hogy még előzően, miheztartás végett megtudakolják, milyen — pontosan részletezett — takarmányozásban, milyen tartásban és gondozásban volt része a baromfinak s amennyiben értékes kultúrfajtaról van szó, annak a szárnyasnak ú. n. anyakönyvi kivonatát is, amit mi *törzslapnak* nevezünk, a szárnyassal egyidejűleg megkapják. Ha keltő tojás, vagy napos csibék vételéről van szó, a szülők takarmányozási s gondozási adataira szintén elkerülhetetlenül szükség van. Hogy ez mind miért oly fontos, ennek magyarázatát megtalálja a tenyésztőközönség szakmunkám egyes fejezeteiben. Egy rövidre szabott *előszóban* nem lehet a részletekbe bocsátkozni, egyelőre kérem ezt úgy tekinteni, mint előzetes figyelmeztetést, ok nélküli leckeépénzek elkerülése céljából.

A baromfitenyésztés sikeres üzésének alapfeltételeit minden gyakorlati tenyésztő megtalálja e szakmunkában s ha azokat átviszi a gyakorlatba s helyesen alkalmazza,

előbb-utóbb a mutatkozó sikerektől felbuzdulva, maga is oly iramot vesz, türelmetlensége annyira hatványozódik, hogy alig tudja majd bevárni évről-évre nemesített ivadékanak mikénti kifejlődését s Argus szemekkel nemcsak örökdió majd az addigi eredmények megtartásán, hanem szüntelenül azon lesz, hogy állományának s üzemének értékét amennyire csak elsajátított képességeitől függ, mind hatványozottabban érvényre juttassa. Türelem és kitartás fűti az akaratot, s ha valaki valamit nagyon akar, az útat megtalálja hozzá!

A szerző.

II. A baromfinemesítés új irányának ismertetése.

Tudnunk kell, hogy minden szárnyasban vannak bizonyos készségek arra, *hogy vagy sokat tojjon, vagy könnyen hízzon*. Ezt a szervek kölcsönössége (korreláció) hozza magával. Mind a két készség egy példányban nem fejlődhetik ki kiváló mértékben. A parlagi állományoknál, ahol még a kiválogatás nem történt meg és a keveredés állandó, természetesen ezek a készségek is vegyesek, vagyis a parlagi tyúk mindkét tulajdonságából együttvéve nem lehet sem kiváló tojó, sem kiváló hízó. De azért mindegyikben van többé-kevésbé észlelhető túlsúly, vagy az egyik, vagy a másik irányában. A szárnyasban rejlő készségeket bizonyos *külső és belső jelekről* fel lehet ismerni, ami arra képesíti a tenyésztőt, hogy a kívánatos irányban legtöbbet ígérő szárnyasait kiválaszthassa.

Több évtizeden át folytatott szorgalmas kutatás, tanulmányozás, kísérletezés, megfigyelés és feljegyzés alapján sikerült a *szaktudománynak* ezeket a jeleket megállapítani, úgyhogy ennek alapján ma már époly pontosan kiszemelhetjük a tyúkoknál is a *tojó és hústermelő típust, mint a szarvasmarhánál a tejelő és hízókészségeket*.

Az említett *külső és belső ismertető jeleket* a későbbi

fejtegetésében érintett *selejtezési eljárás* sorolja fel, amely eljárás útján megtudjuk, hogy milyen készségek szunnyadnak a kiválogatott szárnyasainkban. Ennek felderítése után az a feladatunk, hogy a készségeknek kidomborodását, továbbfejlődését elősegítsük. E célból meg kell változtatni eddigi *etetési rendszerünket*. A baromfitenyésztés terén még egy évtizeddel ezelőtt abban a nagy tévedésbe éltünk, hogy *a termelőképeség éppen úgy átöröklődő*, tehát éppen olyan feltétlenül az utódokban ismétlődő tulajdonság, mint a *fajtajelleg*. (Feltétlenül átöröklődő tulajdonságok: a toll színe, a bőr struktúrája és színe, a hús-struktúra, a taraj, álllebeny és füllebeny színe és alakja és struktúrája, a keltető hajlam, a csontok masszivitása, vagy finomsága, a tojás pigmentálása, stb., amit ma jelleg alatt értünk.) Ebből magyarázható, hogy szakkörökben oly lelkesen agitáltak mindig a *nemesfajták* felkarolása mellett és beszéltek és írtak annyit *a jól tojó és a jól hízó fajtákról*. Ma már tudjuk, hogy *a tojóképeség gyors fejlődés, korai ivarképesség, hízóképeség nem feltétlenül átöröklődő tulajdonság; hanem csak feltételesen átruházható, fokozható és csökkenthető készség*. Ezek a gazdaságilag oly fontos jelenségek a szervek gyakorlásától és a táplálkozás mennyiségétől, minőségétől és módozataitól függnék. Tudjuk, hogy *a legkiválóbb tojónak utódai igen gyenge tojók lehetnek*, ha nem részesülnek a megfelelő gondozásban, sőt akkor is, ha szüleik az utódok nemzésekor szenvednek hiányt abban a gondozásban, amelyből kiváló készségeik kifejlődtek. De tudjuk azt is, hogy *gyenge tojóknak utódaiból kiváló tojók lehetnek*, ha megfelelő gondozásban részesülnek és méginkább, ha már szüleik az utódok nemzésekor ily kiváló gondozásban részesültek. Mert a tojóképeség és szaporaság a táplálék fölöslegének biológiai felhasználása a szaporodás érdekében és mint ilyen, teljesen attól függ, hogy milyen korrelációban kerülnek az ivarszervek a tápfölösleg másik felhasználó csoportjával az izomzattermelő és hájhalmazó mirigyekkel. Minden külső befolyás tehát úgy a táplálék mennyisége és minősége, mint az egyes végtagok és szervek erősebb, vagy gyengébb igénybe-

vétele úgy a szülőknél és önálló egyedeknél egyáltalában, mint a szülők útján az utódoknál is, meghagyja a nyomát, amely abban nyilvánul meg, hogy az ivarszervek, vagy az izomtermelő szervek túlsúlyba kerülnek és rányomják az egyednek egész külsejére is tisztán látható bélyegüket. *Ezeknek alapján ma már bármily fajtaból nevelhetünk elsőrendű tojót, téli és nyári tojót, gyorsan fejlődő és korán ivarérett állományokat, kiváló hízókat.* Mindezt természetesen nem végezhetjük egy csapással máról-holnapra, mert nemcsak az egyedeket, de utódszármazásukat is fokozatosan hozzá kell szoktatniok az új gondozási rendszerhez, szerveiket át kell neveljük a változott mennyiségű, minőségű és rendszerű táplálék célszerű feldolgozásához. *Ez a fokozatos szoktatás és átnevelés az iránynevelés feladata.*

Más etetési rendszert kell alkalmazni, ha szárnyasainkat a *tojástermelő* irányában akarjuk nevelni, mást, ha *hústermelés* a célunk.

De egyben egyezik mind a kettő, hogy t. i. szárnyasainkat a többtermelés, gyorsfejlődés érdekében fokozatosan hozzászoktassuk, hogy minél több táplálékot fogyasszanak. Ez a fokozás ne történjen ugrásszerűen, hanem nap-nap után egy kevésse emelt mennyiségben, következetesen a más nemzedékre is. Az a tápmennyiség, amelyből egy *parlagi tyúk* eredeti állapotában vagy elhízna, vagy megbetegedne, harmadízi utónemzedékének tápigényein már messze alulmarad, ha helyesen etetünk. *De ez az utód nemzedéktermelő képességében messze felülmúlja is a parlagi őst.* Ne azt számítsuk, hogy mennyivel éri be egy szárnyas, hanem, hogy mennyit tudunk általa fokozatosan megetetni. A tojástermelő irány kinevelésében arra kell törekedni, hogy szárnyasaink eledelükért egész nap kaparjanak, állandóan dolgozzanak.

Ez egyrészt a szárnyasok temperamentumát élénkíti, másrészt a test belső térfoglalatát tágítja és így nemcsak a sok táplálék felvételére teszi alkalmassá, hanem a nemi szervek tevékenységét is jelentékenyen fokozza. Ezért nemcsak a felnőtt szárnyasokat neveljük állandóan mozgásra és kaparásra, hanem már a frissen

kikelt csibéknél kezdjük ezt a benevelést. A tojóirányú szárnyasok nevelésénél éppen ezért játszik nagy szerepet az alom. Minél dúsabb, lombosabb az alom, annál nehezebb benne a keresgélés, kaparás, annál több munkát ad az eledel feltalálása. Hogy az alom útjani etetés miként alkalmazandó, arra megfelelő helyen fogok utalni, szintúgy a hústermelő irány kinevelésénél is a kellő magyarázattal s útbaigazítással fogok szolgálni. Szintúgy fontos szerep jut szárnyasaink iránynevelésénél a tojás nagyságának, illetve súlyának, de ezt leginkább tenyészkiválogatással érhetjük el.

Tudjuk, hogy a kevésbé fejlett szárnyasok (jércék) rendszerint kisebb tojást tojnak, mint a másod-, vagy harmadéves tojók, de ma már azt is tudjuk, *hogy ha keltetésre kizárólag másod- vagy harmadéves tojóknak tojásait használjuk, az átlag tojásnagyság jércéknél is emelkedik, hogy a forceírozott etetés és kaparás által a szárnyasok testkapacitása és ezzel együtt a tojás nagysága is fokozható, végül rendelkezésre áll a tojás osztályozásában egy olyan eszköz, melynek segítségével azokat a jércéket válogatjuk ki a jövő évben tenyészcélokra, amelyek már első tojóévükben december hóban a legnagyobb tojást tojták. Erről a tojás osztályozóról ugyan csak a baromfinemesítés eszközeinek a magyarázatánál lesz szó. A legfontosabb művelet az egész nemesítési eljárásban maga a tenyészkiválogatás, mely az említett eljárásnak legutolsó s legfontosabb fázisát alkotja. Ez az a felpántlikázott zöld ág, amely jelzi az új épületnél, hogy az tető alá került s hogy most már kezdődik a tavábbi alkotó munka, amely már csak a belső és külső simítások, a nyers struktúrának tetszetős mezbe öltöztetését jelenti. Hogy idáig juthassunk, fejtegetéseimet előlről kell kezdenem, előző soraimban csak vázát adhattam a szaktudomány legújabb megállapításainak, amelyek egészen új irányt szabnak a baromfitenyésztés eddigi rendszerétől eltérően. Amint a modern technika új vívmányaival az élet minden vonatkozásában arra kényszeríti az embereket, hogy a vívmányokat úgy a gyártás, mint az építkezések terén, valamint a mezőgazdaság különféle ágazataiban vegyék figyelembe, épp*

úgy a tudományos kutatás terén is, minden téren érvényesíti legújabb eredményét.

III. Mi a teendő a baromfinemesítési eljárás megkezdése előtt?

- a) *Védekezés a bajok ellen.*
- b) *Ésszerű megalapozás.*
- c) *Előkészületek, feljegyzések, felszerelések.*

III a. Védekezés a bajok ellen.

Mielőtt hozzáfognánk a baromfitenyésztés munkájához, szükséges, hogy a tenyésztésben előforduló bajokkal is foglalkozzunk, mert csak úgy lehet sikerrel építeni, ha kezdettől fogva mindazt mellőzni és elhárítani tudjuk, ami az épület épségét és szilárdságát fenyegeti. Ezer olvasó közül kilencszáz nem szívesen foglalkozik ezzel a tárggyal. Emberi pszichológiai tünet ez, hogy a kellemetlen lehetőségek gondolatát is kikapcsolja alkotó munkájából és csak akkor veszi eme lehetőségeknek létezését tudomásul, amikor a baj már megvan. Régi szakirodalmunk — mint jó pszichológus — ezért kíméletesen legutoljára hagyja ezt a kellemetlen tárgyat, vagy külön füzetben találja fel. Így aztán az olvasó elmellőzheti. De gazdasági téren okvetlenül szükséges ezt a keserű orvosságot előbb bevenni, mielőtt a baj keletkezne, tehát preventív intézkedés válik szükségessé.

Mert hangsúlyozom, hogy itt nem már meglevő, megtörtént bajok orvoslásáról lesz szó, hanem a bajok elleni védelemről, a bajok keletkezésének előzetes és cél tudatos kiküszöböléséről — a „hygiénáról“ — és csak ott tesztek említést egyes bajok orvoslásáról is, ahol a tömeggyógyítás lehetséges.

Gazdasági szempontból ugyanis egyes madarakat külön gyógykezelés alá venni nem érdemes, az időt, munkát és külön költséget jelent. Itt az egyetlen orvosság a kés!

Vegyük rendre mindazon bajokat, amelyek a tenyésztés folyamán leggyakrabban előfordulnak és az ezek elleni védekezés módját. Nem nagy tudomány kell hozzá, csak egy kis megfigyelés, egy kis elővigyázatosság és fáradhatatlan, állandó gondoskodás.

1. Az öröklött bajok azok, amelyek a szülőkről az utódokra szállnak át. Ha a szülő gyenge és életképtelen, utódai sem lehetnek erősek. Egy mesterkéltséggel túlerőltetett szervezettel (túlzott nagy tojóteljesítmény) együtt jár a többi szerveknek hanyatlása, az illető túlfejlett szerv javára. Ez utódoknál már mint öröklött szervi gyengeség nyilvánul meg. Ha egy tyúk első tojóévében 280 tojást tojt, petefészke túlfejlett és túlerőltetett, ami életerő benne volt, a tömegprodukcióna ment és vajmi kevés erő maradt a csíra fejlesztésére és gondos táplálására. Az ilyen tömegtojásokból alig kel ki 25—30%, és ezek a csibék gyengék, minden betegségre hajlandók.

Itt van a túlságba vitt és nem elég gonddal üzőtt beltenyésztés veszélye is. Ha közeli rokonokat párosítunk, amelyek vagy nem bírnak kellő életerővel, vagy túlságosan fejlett produktív szervekkel bírnak, azok egy káros örökséget hagynak át az utódokra, az öröklött szervi gyengeséget. Az emberi mohóság és kapzsiság, amely a legnagyobb mennyiséget akarja kitermelni, ássa alá az épületet és építi ingadozó talajra. Ezért jegyezze meg mindenki jól, hogy a nagy tojórekorddal bíró madarak nagyon hasznosak ugyan a termelésben, de a tenyésztés terén az ilyen madár már nem alkalmas. 180 tojás évenként ez a rekord, amely a határt képezi a tenyésztés terén. Az ilyen rekordos szülőnek lesznek mindig nagyobb és kisebb teljesítményű utódai, úgyhogy az átlag tojáshozamot a 180-as rekordon stabilizálni lehet, míg magasabb rekorddal dicsekvő szülőknek utódaiból csak egynéhány fogja talán a szülőt elérni, a többi pedig messze mögötte marad és az átlag tojáshozam rohamosan a 100 felé hanyatlik és egy pár generáció után már mélyen ez alá is süllyed.

Öröklött bajok ellen orvosság nincsen. Egyetlen védekezési eszközünk a gondos tenyész kiválogatás.

2. Erőművi befolyások által keletkező bajoknak ne-

vezzük azokat, amelyek valami ütés, zúzás, esés, törés, csípés, marás, vágás, stb. által keletkeznek. Okozói lehetnek rozoga omladozó ólak és kerítések, éles, hegyes tárgyak (üveg cserép), éles rozsdás pléhdarabok és szerszámok, házi állataink és az ember maga, ismert türelmetlenségével és kegyetlenségével. Védekezzünk ezek ellen oly módon, hogy madarainkat egy helyen elkerítjük, más állatokkal össze nem zárjuk, tartózkodási helyükről minden tárgyat eltávolítunk, amely kárt okozhat és gondoskodjunk arról, hogy madarainkat szelídre neveljük, hogy kezeléskor meg ne riadjanak és szét ne rebbenjenek, mert így is sokszor balesetek történnek. Óvjuk meg madarainkat kellő módon a ragadozók ellen (menyét, patkány, róka, ragadozó madarak, stb.) és rendezzük be ólaikat és a kerítéseket úgy, hogy ütések, becsípések, zúzódások ne érhessék. Mindennapi, magától értetődő dolgok ezek, de mégis állandóan fenyegetik állományunkat, ha szabadon hagyjuk kóborolni. Nem is említeném azt a sok veszélyt, ami madarainkat a falu utcáján és az országúton érheti, ahol az autóforgalom minden élő lényt életében és testi életében fenyeget.

3. Igen gyakoriak a mérgezések is, kivált ott, ahol rovarírtásra és patkányírtásra erős mérgeket használnak. Marólúgot sok helyütt nyitott edényekben tartanak úgy, hogy abból a madarak ihatnak, néha használat után egyszerűen az udvarra kiöntik, ahol a madarak hozzáférnek. Sok mérgezés történik azáltal, hogy a tyúkokat a trágyadombon hagyjuk kaparni, ahová romlott húshulladékot, elhullott állatokat, stb. is kidobunk. Üszkös és rozsdavert gabona szintén súlyos mérget tartalmaz, pedig sok gazdának az az eszejárása, hogy az ilyen gabonával eteti madarait, hogy kárba ne vesszen. Friss csont, ha nem szárítjuk ki alaposan, 2—3 nap múlva szintén mérget fejleszt, ezért vagy egészen frissen örölte használjuk, vagy szárítsuk ki alaposan.

A mérgezések elleni védekezés tehát az elkerítéssel legjobban lesz megoldva, mert így a madarak nem férhetnek semmihez, amit mi nem adunk nekik oda, hogy megegyék.

4. Klimatikus befolyások által keletkező bajok alatt

a hideg, túlságos hőség, eső és jég által keletkező betegségeket értjük, mint láb- és tarajfagyást, napszúrást, egyszerű hűlést és hurutokat és náthákat, stb. jó meleg, de szellőztetett ólak télen, árnyékos helyek nyáron és biztos, vízhatlan tetőzet, egyetlen védőeszközünk.

5. A helytelen táplálás következtében előálló bajok legfőképpen a mennyiség és minőség elhibázásán alapulnak. Igen kevés eledel legyengíti a szervezetet és minden betegség iránti hajlamot teremti. Túlzott etetés elhízást okoz és a produktivitást csökkenti. Nyáron sok fehérjére, télen több zsírra is van szüksége a madárnak, ezért adjunk mindig egyenlő mértékben fehérje- és zsír-tartalmú eledelt, télen azonban etessünk jobban hevítő szemet (árpát, vagy tengerit), míg nyáron a szem, zab vagy búza legyen. Zöldtakarmányt adjunk mindig bőven. Négy főkellék tartandó szem előtt mindig a tyúkok etetésénél: szem, húsalék, zöldtakarmány és őrlőkása (gritt). Ezenkívül gondoskodjunk állandóan bőséges friss víz ellátásról. Szögezzük le alapelvül, hogy madarainknak csak olyan eledelt adjunk enni, amit magunk is minden habozás nélkül szánkba vehetünk, tehát csak kifogástalan tiszta, egészséges eledelt és italt és csak oly tiszta edényben, amelyet magunk is használnánk. *Egy etetéstől megmaradt lágyeledelt másnapra el ne tegyünk.* Jegyezzük meg végül, hogy száraz, aprítatlan eledel nehezebben emészthető, mint az elaprított, vagy megőrlött, hogy a vízzel hígított eledelből a madár többet és többször tud enni, mint a szárazból, hogy a meleg eledel gyorsabban emészthető és a szerveket jobban ingerli, mint a hideg eledel. Ezért erősen tojó madaraknál az örletlen kemény eledel is elegendő, gyengébben tojó madaraknak őrleményekkel segítünk a produktivitás fokozására. Lágy eledelt ott használunk, ahol a produktivitás egyáltalában még nem igen akar megindulni és meleget csak a téli tojás első megkezdéséhez alkalmazunk.

A konyhasó igen csekély mértékben adagolva, egészséges, elsózott eledel méregként hat. Ha naponta egy-egy madárra $\frac{1}{10}$ gram sót számítunk, ez bőven elég! Ha háztartási ételmaradékot keverünk az eledel közé, só többé

nem kell. Fűszerezett eledelt egyáltalában ne adjunk. Moslékot ugyanabból az okból az eledelbe ne vegyítsünk, mert rendesen sós és fűszeres, azonkívül sok romlott anyag is szokott benne maradni.

6. És most lássuk a férgek által okozott bajokat. Sokan azt hiszik, hogy a féreg (tetű, poloska, stb.) nem is olyan nagy baj, hiszen madaraink egy egész évezred óta bírják az élősködésüket. Igen ám, de elsősorban ne felejtsük el, hogy a féreg a madár vérét, tehát tápnedvét tömegesen szívja és a produktív tevékenységtől elvonja. Ez már magában nagy baj, mert így a gazda nem tyúk-jait, hanem a tetvek és poloskák seregeit eteti és hizlalja. Nem csoda, ha kiváló jó készségekkel bíró parlagi fajtánk oly keveset tojik. De van ebben még valami, amit az átlagtenyésztő nem vesz figyelembe. A nagy tömegekben tartott madarakban a féreg sokkalta nagyobb kárt is okoz. Először is a vérveszteség, amit okoz, a tenyészmadár szervezetét oly nagy mértékben képes gyengíteni, hogy az utódokra ezt a bajt átörökíti. Azonkívül a férgek által gyötrött madár minden betegséget sokkalta könnyebben kapja meg, sőt bizonyos ragályt az egyik madárról a másikra is hordják át, tehát betegségterjesztőként is szerepelnek, mint p. o. a tetű. *Éppen ezért feltétlenül szükséges, hogy a tetűt, poloskát és kullancsot kíméletlenül irtsuk.* Tetűirtásra, mivel a madáron él, a beporozást alkalmazzuk. Nátrium-fluorid finom poralakban erre a legjobb, ha pedig ezt nem tudjuk beszerezni, használjunk finomra szitált kénvirágport. Egy vattapamaccsal, amilyent ma a nők puderezésre használnak, a port a tollak alá jó bedörzsöljük és aztán hagyjuk, hogy a madár szabadon lerázza magáról a port, meg a tetűt is. A *kullancs* ellen nehezebb védekezni, mert a bőrbe beszívja magát. Ennek fürösztés az ellenszere. 32 gram nátrium-fluoridot jegecbe feloldunk 10 liter langos vízben és ebbe mártjuk be a madarakat, gyorsan két-háromszor. Tegyük ezt meleg napfényben, hogy a tolluk hamar megszáradjon.

A *poloska* nappal nem lakik a madár testén, hanem csak éjjel keresi fel. Nappal az ól, fészek, ülőrúd, trágyadeszka réseiben lakik, ott is tojik. Ezért a permete-

zést alkalmazunk. 50% nyers karból és 50% petróleum-oldatot keverünk össze és egy erős fecskendezővel bepermetezzük a résekbe és hasadékokba, aztán a falat újra meszeljük.

7. Végre áttérünk a legnagyobb bajokra, a ragályos betegségekre. Ezeknek okozói a pálcika és gömb alakú parányi bacillusok, amelyek oly picinyek, hogy néha egy-millió is befér egy köbmiliméterbe. Rendesen a madár nyálkahártyáit támadják meg az egyes szerveken. Termékenységük óriási. Egy pár pillanat alatt, kedvező viszonyok között örült arányokban szaporodnak. Megölésük igen nehéz, mert nem igen lehet hozzájuk férni. A bacillusok terjedése majdnem korlátlan és rendesen úgy történik, hogy a fertőzött madarak nyálkájával, ürülékével, tollazatával, vagy bőrhámlásával együtt lehull a bacillus a földre, vagy az eledelbe és ivóvízbe és így tapad aztán egy másik madárhoz, vagy tárgyhöz és kerül közvetlenül vagy közvetve az egészséges egyedeknek szervezetébe.

Mivel a fertőzés ténye rendesen csak akkor felismerhető, amikor egy madárnál már messze előrehaladott a betegség, szükséges, hogy a legkisebb gyanús jelt is megfigyeljük, a gyanús egyedet azonnal eltávolítsuk és úgy az egészséges állományt, mint az ólat, talajt, berendezési tárgyakat, stb. azonnal alaposan fertőtlenítsük. Ezenkívül tanácsos, hogy minden gyanújel nélkül is időnként nagytakarítást rendezzünk és az ólakat, talajt, berendezést, alapos fertőtlenítésnek vessük alá. A tárgyak fertőtlenítését legjobban a nyers karbollal való permetezéssel végezzük. A madaraknak időnként (nyáron havonként, télen pedig a tél kezdetén és az olvadás beálltakor) az ivóvízbe egy kis vasgálicot (2 gramm 5 liter vízbe) és egy kis epsomsót (magnesium sulphat) adunk, hogy a beleket alaposan kitakarítsuk.

A leggyakoribb ragályos betegségek a következők: tuberkulózis, ragályos gennyes nátha, tüdőpenész, petesorvadás (bacillus pullorum) vakbélgyulladás (coccidiozis), kolera és a fehér hasmenés, amely azonban nem önálló betegség, hanem a négy előbbi betegségnek átruházási tünete a szülőkről a csibékre. A tuberkulózis ki-

vételével, amely ellen még nincs meg a megfelelő orvosság, a többi mind gyógyítható és pedig tömeggyógykezeléssel. És mivel ma nálunk ezek a betegségek annyira el vannak terjedve, hogy a „tűzzel-vassal“ való kiküszöbölése talán tyúkállományunknak 65%-át venné áldozatul, ajánlom a gyógykezelést gazdasági szempontból is a megfelelő védekezés mellett.

A tuberkulózis ellen csak úgy védekezhethünk, hogy kizárólag életerős madarakat tartunk, jól szellőztetett ólakat építünk, minden nyirkos-dohos, piszkos anyagot, edényt, almot, berendezést kiküszöbölünk és sok napfényt és jó, egészséges eledelt adunk madarainknak. A keltetésre használandó tojásokat pedig fertőtlenítjük. Ez úgy történik, hogy a friss tojást előzetes megmosás nélkül lerakjuk egy dobozba, amelyben két ráccsal elkülönített emeletet készítünk. A felső részbe a tojás jön, az alsóba az edény. Ebbe hypermangánszóda-jegeceket öntünk, aztán formaldehyde-dal permetezünk és a dobozt lezárjuk.

A dobozban gázok fejlődnek, amelyek a bacillusokat megölik. Vigyázzunk arra, hogy csak olyan tojást válogassunk, amely még egészen friss, amelyen még megvan az a finom harmatszerű zselatinréteg, amely a tojáshéj pólusait lezárja. Ez a réteg mosás és később keltetéskor az egymáshoz való súrlódás által hamar leolvad, vagy lepattan és akkor a pólusok teljesen nyitva vannak, úgyhogy a bacillusok bejuthatnak a tojás belsőjébe. Vizsgálatok megállapították, hogy mindenféle bacillus támadja a tojást, amint ez a zselatinréteg eltávolított, ezért nem tanácsos a tojást mosni. Piszkos tojást egyáltalában ne használjunk keltetésre. *Mivel a tuberkulózis nem szervi hiba, azt állományunkból hamar kiküszöbölhetjük, ha a kikelő csibéket a fenőtt madaraktól külön tartjuk.*

A ragályos gennyes nátha (roup) nálunk eléggé ismert betegség és rendkívül ragályos. Tömeggyógyítása lehetséges, amennyiben a madarak fejét fluorid-fürdőbe mártjuk. Hogy a tojásban levő embryo megfertőzését megakadályozzuk, azokat legjobban teljes, friss állapot-

ban, szitált kénvirágporban megforgatjuk és csak azután tesszük kotló alá, vagy a keltetőgépbe.

A madarak tüdőpenészét (aspergillosis) sokszor összetévesztjük az előbb említett gennyes náthával, pedig eredete és tünetei egészen mások. Okozója egy közönséges penészféle, amely dohos gabonán, régi bőrön, korhadó épületfán és olyan vasúti kocsikban található, amelyeken dohos szalmát, szénát és gabonát szoktak szállítani. Dohos lisztben szintén ezt a penészfélét megtalálhatjuk. Száraz állapotban spórái a levegőben szállanak és a madarak belélegzik. De azon frissen is bekapják gabonaszemmel, alommal, stb. Tömegggyógykezelése úgy történik, hogy a madarakat egy zárt helyiségbe telepítjük, itt aztán egy finom mészporral behintett zsákvasznat akasztunk a mennyezetre és azt jól megrázzuk, hogy a madarak a mészport beleheljék. Mivel a tüdőgyulladás spórái a tojás héjára és a pólusokon át az embrióhoz is jutnak, tanácsos, hogy a tojásokat azáltal fertőtlenítsük, hogy kénvirág és mészpor keverékben megforgassuk. A petefészeksorvadás (bacillus pullorum) a madarak nemi szerveit keresi fel, ott a nyálkahártyákon él és a tyúkok petefészkét megtámadva, a kifejlődött tojáspetéket sorvasztja el. Mivel felnőtt madarakon nem igen mutat külső tüneteket, felismerése igen nehéz, ha csak nem kelti fel gyanunkat a csibékben levő fehér hasmenés aziránt, hogy tyúkjaink a petefészeksorvadásban szenvednek. Ilyen esetben ajánlom egy vagy két tyúknak megvizsgálását, ugyanazon módon, amint a poulardirozásra tesszük. Az ily betegségtől megtámadott petefészekben több vagy kevesebb olyan petét találunk, amely sötétbarna, szögletes és eltorzult. Ha gyanunk ilyenén igazoltnak látszik, ajánlom az egész tyúkállománynak irrigálását a következő folyadékkal: 15 gr. zink-sulphocarbonat, $7\frac{1}{2}$ gr. natrium-sulphocarbonat, $7\frac{1}{2}$ gr. calcium-sulphocarbonat, 6 gr. bichlorid merc. és 3 gr. citric acid, $4\frac{1}{2}$ liter langyos vízben feloldva. Ugyanezt adjuk a madarak ivóvizeként kb. 1—2 hétig. A tojásfertőtlenítést legjobban a fentemlített formaldehyde gőzöléssel végezzük.

A vakbélgyulladás (coccidiozis) egy gömbalakú

élősdí, amely a madarak beleibe és főleg a vakbeleiben él.

Gyógykezelése tömegesen végezhető, ha a madaraknak előbb az ivóvizükbe (1 liter víz, 2 gr. epsomsó) hasajtót, legjobban magnezium-sulphatot adunk, azután 14 napig kizárólag aludttejjel etetjük.

A baromfikolera nálunk eléggé ismert betegség és tudtommal eddig semmiféle gyógykezelés nem vezetett itt eredményre. Indiában a parasztok sárga agyagot tesznek be a vízbe és kevernek az eledelbe is és ezen gyógy mód elég jó sikert aratott. Ha most végül a csibék fehér hasmenését vizsgáljuk, meg kell állapítanunk, hogy mindeddig négy különböző betegségek okozót sikerült felfedezni és pedig a tüdőpenész spóráit, a bacillus pulloriumot, a coccidiozis és a kolera bacillusait. A tüdőpenész spórái a tojáscsomagoló anyagokkal (dohos szalma, széna, korhadt fűrészpor, stb.) és a fészek dohos anyagával kerül a tojásra és — amint a keltetés alatt a zselatinszerű hártya leválik — a tojásba is. A többi három bacillus pedig rendszeren a beteg madarak által fertőzött fészkekből. Ezt az bizonyítja, hogy teljesen friss tojásban, úgymint egy-két nap óta már keltetés alatt levő tojásokban semmiféle spórák, cocust, vagy bacillust nem sikerült találni, míg a 3 keltetési nap után úgyszintén olyan tojásoknál, amelyeket keltetés előtt vízzel megmostak, mind a négyet pontosan meg lehetett állapítani. A fehér hasmenés nem egyéb, mint a négy betegségnek majdnem egyforma tünetű átruházása a csibékre. *Tömeges gyógyítása nem nehéz, mert egy 14 napi kizárólagos aludttej etetés megszünteti, de mindenestre a védekezés jobb, mivel a tojások fent leírt fertőtlenítése kizárja annak lehetőségét, hogy a baj tovább terjedjen.*

Ha meggondoljuk, hogy milyen könnyen biztosíthatjuk magunkat a fertőző betegségek terjesztése ellen, hogy megfelelő radikális védekezési eszközökkel (fertőtlenítés, keltetőgépek használata, műanyag alkalmazása a fertőzött kotló helyett), egy generáció alatt teljesen ki lehet küszöbölni összes, eddig rettegett baromfijárványainkat, az ember elbámul, hogy hogyan lehetséges, hogy nálunk a járványok oly makaesul tartják magukat.

Ennek magyarázatát rövidesen megtaláljuk két szóban: „Nincs szervezetünk!”

Gondoljuk csak végig mindazt, amit jelen fejezetben kifejtettem, vegyük hozzá, hogy a felsorolt bajokon kívül még egynéhány más száz baj, féreg, betegség, stb. létezik, amely ha ritkábban is, de bármikor megtámadhatja madarainkat. És gondoljunk arra, hogy mindezeket a bajokat fel kell ismernünk, ha helyesen akarunk ellene védekezni, hogy ez a védekezés meglehetősen szakismeretet, nagy gyakorlatot és egy költséges, csak szakember által sikeresen kezelhető felszerelési apparátust igényel. És tegyük még hozzá azt a tényt, hogy a falusi gazdának ezer meg ezer más teendője is van, mint a tyúkjait figyelni, lesni, orvosolni, fertőtleníteni, stb. Egy ember egymagában a higiénia mai követelményeinek nem tud megfelelni.

De a higiéniát meg lehet szervezni. Meg lehet teremteni egy intézményt, amely semmi mással nem foglalkozik, mint a község baromfiállományának egyészségével. Ne képzeljünk ez alatt egy nagyfizetésű szaktudóst egy komplikált tudományú klinikával és bőséges személyzettel, hanem egy intelligens munkásembert, akit a baromfi-higiénia minden részletében kioktatunk, neki a szükséges felszerelést (egy fertőtlenítő fecskendőt, megfelelő féregírtót és fertőtlenítő szereket, stb.) kiadjuk és kötelezzük egy bizonyos fixfizetés mellett a község minden baromfi-udvarát végigjárni, az állományokat megfigyelni, megvizsgálni, ahol beteggyanús madarakat talál, azokat azonnal különválasztja, a megfelelő fertőtlenítéseket és féregírtásokat végezni és gazdát mindenre figyelmeztetni, amit udvarán, óljában, takarmánykészleteiben, stb. higiénia ellenesnek talál. És kötelezzék magukat a falu összes gazdái, hogy ezt a közeget saját érdekükben minden eszközzel támogatják és útbaigazításait meghallgatják és végrehajtják. Háromezer községben háromezer áldásos és aránylag igen olcsó új állás nyílik a munkanélkülieknek, háromezer község összes gazdái ezentúl nyugodtan alhatnak, mert tudják, hogy tyúkjaikat baj nem éri. Ez az intézmény csak a kezdet, mert hamarosan rá fognak jönni az érdekeltek, hogy ugyanezt az intéz-

ményt ki lehet terjeszteni az összes háziállatokra és — vajmi csekély kibővítéssel — a növénybetegségek és rovarok elleni védelemre is. Gondoljunk a nálunk grasszáló sertésvészre, a juhbetegségre és férgekre, a számtalan beteg gyümölcsfákra és férges gyümölcsünkre, fertőzött burgonyatermésünkre, stb., stb. és nem lesz nehéz elképzelni, hogy adhatunk elegendő dolgot annak a közegnek, áldozhatunk egy pár garast a megfelelő felszerelésre, mert ezerszer fog mindez kamatozni már egyetlenegy éven belül.

Egyéni akciók a bajok elleni védekezés érdekében nem használnak, mert elegendő, hogy egyetlen egy szomszédom elhanyagolja a higiénia szabályait és megfertőzi ezáltal az egész községet. Az egyetemes eljárás modern szervezkedés és szakszerű intézkedés vezet célhoz.

III/b. Ésszerű megalapozás.

Ezen a téren azt kell tennünk, amit minden új építkezésnél tesznek az építészek, mielőtt felfelé építenek, előbb lefelé ásnak, előkészítik a talajt az alap lefektetése céljából, s csak ha szilárd ellenálló talajra találtak, amely a reá nehezedő épülettömb súlyát elbírja, rakják le az alappilléreket s kezdődik a tervezet szerint az alkotmány további kiépítése. A fa csak úgy virulhat, ha előbb gyökereit a föld mélyébe bocsáthatja, hogy onnan táplálkozva, később koronáján gyümölcsöt termelhessen. A természet is előbb lefelé épít, hogy később ezen az alapon felfelé építhessen.

Egész baromfitenyésztésünk, szóval a köztenyésztés 75%-a, tehát túlnyomóan a nagyobbik fele *évtizedeken*, jobban mondva évszázadokon át nélkülözte azt a természetes alapot, amely nélkül sikeres baromfitenyésztés, vagy sikeres baromfitartás el sem képzelhető. Ezen a téren sem törekedtünk arra, hogy előbb *lefelé* ássunk, miáltal biztosabb talajon állva, baromfitenyésztésünk hálózata nagyobb biztonsággal kiépíthettük volna. Ezzel az ú. n. mélyszántással elősegítettük volna azt, hogy a baromfitenyésztés fája gyökereit 1000 éves talajunk mé-

lyebb rétegébe bocsátva, onnan táplálkozva, sokkal terebélyesebb koronát hajtott volna részünkre. Most mindannyian „*mea culpa*“-val üthetjük mellünket, hogy sem öröknyugvóra tért elődeink, sem mai nemzedékünk ezen a téren nem tette meg elemi kötelezettségét. Az egész társadalom, de a váltakozó kormányzati tényezők is egyaránt hibáztathatók azért, hogy főleg az alsóbbfokú *nép-rétegeket* az *ősi módon* üzött baromfitartás veszélyeire nem figyelmeztették és kellően ki nem oktatták.

A szakirodalom nagyjában szórványosan rámutatott, mit kellene tenni s mit nem, de ezek pusztában elhangzott kiáltások voltak — *visszhang nélkül*. A társadalom s a kormányzat oly csekély jelentőséget tulajdonított magának a baromfitenyésztésnek és nem találta érdemesnek, hogy a szakirodalom és szaksajtó idevonatkozó megállapításait komolyan vegye s így maradt minden a régiben. Három évtizeddel ezelőtt a földművelésügyi kormányzat néhai *Darányi Ignác* miniszterrel az élén, kezdte elsőnek felismerni azt, hogy a baromfitenyésztés ebben az ősi elmaradottságában is számottevő tényező s 1895-ben elrendelvén a baromfiak összeszámlálását, megállapította, hogy az állomány 29.354,164 darab létszámával kiviteli kereskedelmünkben 1882 óta 20 millióról fokozatosan emelkedve, 50 millió pengő vámkülföldi bevételi értékösszeget produkált, tehát érdemes a mezőgazdaságnak ezzel az ágazatával behatóbban foglalkozni. Éppen ezért megindította az ismeretes feljavítási, illetve *nemesítési akciót*, amelyet a világháború kitörése megakasztott s az utána következő kormányok — sajnos — azt nem vették fel újból programjukba, de mással sem pótolták. Míg az ájuldozó nemzet az ugyan-csak ájuldozó kormányaival földretiportságából újra feltápáskodni kezdett, a konjunktúra minden útvonalon felütötte fejét, s látván azt, hogy az 1921—22—23. évek baromfi s baromfitermékei kiviteli kereskedelmünkben egyenlő a semmivel, úgy vette azt, mintha egész baromfi-állományunk eltűnt, a föld alá süllyedt volna, megkezdődött tehát a külföldi import s egyre-másra felburjánzottak az új divattyúk, a reklám, s minden ami annak nyomában jár. Ám erre, mintha csak az idegen fajták

kukorékolása felriasztotta volna a magyar parlagiakat is aléltságából, újra kezdtek magukról életjelt adni s 1924. évben 50, 1925-ben 68.6, 1926-ban 86 és 1927-ben 87.5 millió pengő vámkülföldi bevétellel ajándékozták meg $\frac{1}{3}$ -ára csonkított állományukkal az $\frac{1}{3}$ -ára lecsonkított hazánkat, szemben Nagy-Magyarország teljes állományú baromfiának 1913. évi 96.5 millió külföldi bevételével. *Most lett csak igazán ismeretes az a tény, milyen kipusztíthatatlan őserő nyilvánul meg a parlagiainkban, mert négy év alatt helyrepótolhatták azt, amit három évtized alatt e téren felépítettek s ami a világháború kezdetétől 1923-ig, tehát 10 év alatt semmivé lett s mintegy értésünkre adták azt, hogy földretiporhattak bennünket, de ismét magunkhoz térve, a régiiek vagyunk, magyarok vagyunk s azok maradunk is.*

Ám hol tartanánk ma, ha már a Darányi-akció kezdetekor, három évtizeddel előbb, a baromfitenyésztés egész ágazatát *ésszerűbben* kezeltük volna, ha a baromfitenyésztés fejlesztését nem kezdtük volna *fölülről lefelé*, hanem *alulról felfelé*, a józan ész törvényeinek figyelembevételével kiépíteni. *Mi ezalatt a három évtized alatt pont az ellenkezőjét tettük annak, amit tenni kellett volna.*

A baromfitenyésztést fejlesztő akciónk kezdettől fogva elhibázott volt s *elhibázott ma is, habár számos megnyugtatóbb jele arra enged következtetni, mintha derengene már* — kezdik ugyanis felismerni, hogy ezt az alapot csak államilag ellenőrzött, nagyobb tenyésztelepeken lehet inaugurálni s az alapot évről-évre kiterjeszteni, mindaddig, míg át nem megy a köztudatba, hogy ilyen s ehhez hasonló megalapozás hiányában, a baromfitenyésztés terén sikereket elérni nem lehet. Csak azt lehet fájlalni, hogy erre a felismerésre ilyen későn jöttünk rá s hogy ezalatt az élelmes északi államok lefölözhatték a *tejfelt* s nekünk csak a *savó* maradt. *10—15 évi tétlenséget kell most kétszeresen helyrehozni, hogy őket utólérve, reményünk lehessen a régi nyeregbe ülni.* Igen ám, csak hogy most már jobban kell megnyomni az eke szarvát, mélyebbre kell szántani, ha azt akarjuk, hogy vetésünkben örömünk legyen. Eddig úgy történt, hogy

három évtizeden át, ha közben megszakítva is, az állam a nemesvérű fajták hímeiből évente kiosztott egy bizonyos mennyiséget az amúgy is nevetségesen csekély összegű állami hozzájárulásból s ellátott néhány községet, boldog-boldogtalant, tekintet nélkül arra, *ki mit, hogyan tenyésztett, és élt, virult, vagy elpusztult-e az az anyag.* Ezt az eljárást évente megismételte s a kormány és a társadalom abban a reményben ringatta magát, hogy ezzel eleget tett a magyar parlagiak feljavítására irányuló törkvésének. *Pedig hiú ábránd volt ez! A helyzet tökéletes félreismerése! Mert az az eljárás, hogy a nemes fajták hímei, amelyek a kor követelményeinek megfelelően szakszerű gondozásban, ápolásban részesültek, s ekként kitenyésztve s felnevelve, egyszerűen vasútra kerültek, hogy a szélrózsa minden irányában szétszórta, hivatásuknak eleget tegyenek, de új tartózkodási helyükön a trágyadomb, az eperfa, a sertésólak felett hevenyészetten összetákolt deszkabódék, nyitott fészerek, vagy csűr lett a hajlékuk, — a szakember mosolyával kell hogy találkozzék, ha a tények valódi felismerése és azok következményei nem alkalmasak arra, hogy inkább könnyekre fakasszanak. Mennyi számtalan milliót dobtunk ki az ablakon, pedig, ha az eljárást helyesen, ok- és észszerűen alkalmazzuk, mennyi megszámlálhatatlan millió pengőt lehetett volna ennyi évtizedeken át hatványozottan ki-termelni.*

Az államhatalom egyik-másik szerve egyszerűen odaröpítette a jobb élelmezéshez, gondozáshoz és ápoláshoz szoktatott, nemes kultúrfajták hímeit az eperfára, a sertésólak feletti deszkatákolmányra, trágyadombra és egyéb alkalmatlan odukba, megszokott tiszta férőhelyeikből a paraziták kínzókamráiba, ahol már bevonulásuk első napján szomorúan töprenghettek azon, mit vétettek, hogy idáig eljutottak. Ha pedig gyomrukra gondolva, állati ösztönük azzal vigasztalódott, valahogy majd csak kipótolhatják ezt a hiányosságot, ha kikerülnek a szabad természet ölébe, mennyire lesújthatta a rákövetkező éjnek a virrasztása, milyen fájdalmas lehetett a hajnali ébredést jelző kukorékolásuk, amelyben tudtára adták új gazdájuknak, *hogy ez a hely nem a baromfitenyésztés*

bölcsője, mely jobb reményekre jogosít, hanem az a kínzó-kamra, mely feltárja a baromfitenyésztés sírját. Az egész baromfi állományunk tekintélyes része férgektől ellepett ólakban, vagy egyéb huzatos férőhelyeken az idő mindenféle változékony viszontagságainak kiszolgáltatva, tengeti nyomorúságos létét, ahol a paraziták milliói szívják vérüket és táplálkozásukról is inkább az Isten gondoskodik, mint az emberek. Csodaszámba megy tehát, ha a viszonyokhoz mértén megtartották termelőkészségüket, amely ugyan sok kívánnivalót hagy fenn, de mégis aránytalanul többet ad értékben, mint amennyit mi nyújtunk nekik. Hogy ily tartás s gondozás mellett a feljavításukra kiosztott nemesfajtájú hímek csak rövid ideig felelhettek meg hivatásuknak s később maguk is elsatnyultak s elkorcsosodtak, azt minden laikus ember is természetesnek fogja találni. Ha a feljavításnak bizonyos mértékben és irányban volt is látszata és eredménye, — amint azt előző szakmunkámban statisztikai hivatalos adatokkal megvilágítottam, — azt a kedvezőbb viszonyok közé került nemesfajta hímeinek s az ilyen jobb körülmények között tartott parlagi baromfiállomány jobb leadó készségének tulajdonítandó, mert a lelkiismeretes s állatait kedvelő tenyésztő, vagy baromfitartó saját érdekében azokkal gondosabban bánt el.

Ilyen körülmények között állományunknak csupán egy része javulhatott súlyban, minőségben és a tojáskészség fokozásában, míg a másik része stagnált, vagy aránylagosan leromlott. Így nem az állatokban, hanem az emberekben van kétségtelenül a hiba, akik bűnös könnyelműséggel kezelték őket s kezelik ma is s teljesen tarthatatlan az a mentegető állítás, mintha a nemesfajta hímekkel való keresztezési kísérletezés nem vált be, amennyiben az eddigi kultúrfajták nem feleltek meg a beléjük helyezett várakozásnak, a parlagiak nem javultak abban a mértékben, amilyen arányban az állam velük szemben áldozatot hozott s ebből az okból nem lehet velük tovább kísérletezni, hanem ki kell őket cserélni jobb termelőképességű, tiszta vérben tenyésztett fajtákkal. Hiszen éppen ez az, amit nem szabad megcselekedni, mert így ott folytatjuk az akciót, ahol abbahagytuk. Minden

kétséget kizáróan beigazolódott az, hogy nem az állatokban, hanem az emberekben, az állattartókban van a hiba s így nem az állatokat, hanem az embereket kellene kicserélni, de nem a — „dobjuk hát ki a kanapét“ módszert utánozva, hanem mielőtt reábiznók a köztenyésztést javító bármely néven nevezendő fajtát, oktassuk ki őket azok kezelésének legelemibb szabályaira s addig is, míg e téren közmegnyugvást keltő eredményt nem látunk, csak olyan tenyésztő és állattartóknak juttasson az állam akár ingyen, akár pénzért korrektorokat, akiknél az állami kiosztó közeg vagy megbízott oly gondozást és tartást állapít meg, ami a kor követelményeinek megfelel. Itt nem azt kell nézni, ki mit áldoz a külsőségekre, a felesleges dekorációkra, hanem a minél egyszerűbb, minél olcsóbb s ugyanoly hatásos berendezkedéseinek létrehozására s igénybevételére. Ha nem azt tesszük, hanem a parlagiakat negligálva, azoknál jobbnak vélt fajtákat osztunk ki tiszta vérben, vagyis más nevet adunk a gyerekeknek, de a gyerek ott marad ugyanabban a bölcsőben, ugyanabban a tyúkpoloskás s egyéb parazitáktól ellepett kínzókamrában, ugyanabban a kárhozottatott kezelésben, ugyanúgy járunk, mint az egyszeri ember, aki zsákban hordta a világosságot a pincébe, hogy megtalálja a gyertyát. Éppen ebből a ténymegállapításból kiindulva, helyeselnem kell a földművelésügyi m. kir. kormány illetékes tényezőinek ama intézkedéseit, amelyeket a farmgazdaságok létrehozása érdekében kezdeményeztek és amelyekkel azok továbbfejlesztésére törekedtek. Az inspirációt ehhez a remediumhoz kétségtelenül azon általam is felhozott megismerés vezethette, hogy a kormány kilátástalannak látta, hogy baromfitenyésztés fejlesztési politikájának eredményes folytatását az eddigi — általam is ecsetelt — alapon, amely csak eredménytelenséget rejt méhében, továbbvigye. Tehát „most már nem várhatunk tovább, mert már a körmünkre ég a dolog“ által sarkaltatva, állami ellenőrzés alatt álló zárt telepeken szubvencionálás hathatós módozatával a külföldi tapasztalatok érvényrejutásával igyekszik áttörni azt a rést, amely eddig útját állta fejlődésének, az előrehaladásnak. Ezzel egyben megtörheti azt a bűnös közönyt, amely az

Alföld rónáin, a Duna-Tisza közén s a Tiszán, Dunán túl, mintegy letargiában tartja a baromfitenyésztéssel s baromfitartással foglalkozó néprétegeket. Éppen ezzel az állami beavatkozással s példaadással igyekszik őket annak tudatára ébreszteni, hogy *most már itt a nagy-takarítás ideje, így nem mehet ez tovább, — mondván — ha ti egyesek nem okultok s nem akarjátok belátni azt, hogy saját érdekeitek ellen cselekedtek, ha háziállataitokat ősi módra magára hagyva tartjátok, kitéve őket a további elkorcsosodásnak, pusztulásnak, s nem járultok semmivel hozzá ezeréves multra visszatekinthető szárnyasainknak a megmentéséhez, feljavításához, úgy vessetek magatokra. A nagyban való termelést mezőgazdaságunk nehéz, válságos óráiban többé nem bízhatom a legmegbízhatatlanabb kezekre s én mint állam kénytelen vagyok emezeknek a megsegítésére sietni s a nagyban való termelést — a külföldi versenyről történt lemaradásunk helyrehozása érdekében is, — az értelmiségnek arra az osztályára bízni s azt úgy erkölcsileg, mint anyagilag támogatni, amely a helyzet komolyságának a magaslátán állva, az állammal szemben több megértést tanúsít. Hogy ezáltal sérelem érhet Titeket, azt nem akarom elvitatni. Ez a sérelem azonban nem érezteti hatását azokkal szemben, akik a helyzeten okulva, reátérnek arra az útra, amely részükre nyílegyenesen ki van jelölve s ide vezet, — a megismeréshez, a közös érdekek felismeréséhez, a nemzetmentő munkálkodás áldást hozó gyümölcsének élvezetéhez. Az államhatalomnak gondja legyen arra, hogy a farmgazdaságoktól rekvirált jó tojó-készségű és jó hústermelő egyedek ingyen vagy kedvezményes áron csak olyan baromfitartók birtokába jussanak, akik a közölt feltételeknek megfelelnek, tanújelét szolgáltatják annak, hogy állataik gondozása, takarmányozása, s tartása úgy az új jövevények, mint a törzsállomány eredményes prosperálását biztosítja. Amint ez bekövetkezik, ez az utóbbi példa mintegy futótűzként átragad szomszédról-szomszédra, mint annak a jele, hogy az egész közösséget ellepte a hit, a remény a szeretet ügyünk iránt, de bizonyos az is, hogy ebben az esetben valóban a cél szentesíti az eszközt. Ha azután rövid néhány*

éven belül sikerült elérkezniök idáig, meg fognak szünni a kényszerszülte farmgazdaságok, de viszont elérjük azt, hogy szeretett hazánk egyetlen farmgazdasággá alakul át és csak így leszünk képesek, ha erővel és kitartással ugyanerre törekszünk, minden más ágazatban is — széles Nagy-Magyarország feltámadását megünnepelhetni. Az észszerű megalapozás tehát, mint említettem, nagy-takarítással jár. Ez annyit jelent, ki kell előbb takarítani a baromfitenyésztés tágabb értelemben vett Augiász-istállóját. De alaposan ám! Ez alatt azt kell érteni, el kell távolítani elsősorban a sertésólak tetejéről azt a deszkatakolmányt, melyet baromfiólnak neveznek, vagy ha az másutt van, ahova sem kellő világosság, sem napsugár el nem jut, s ott is paraziták, a férgek milliói lepik el a férőhelyeket, ezeket vagy meg kell szüntetni, vagy pedig a baromfiak elől elzárni.

A baromfiak részére egyszerű, kevés költséggel létesített, s az állatok számarányának megfelelő ólhelyiségeket kell készíteni s azt ellátni a kellő, nélkülözhetetlen felszereléssel, mint azt egyik későbbi fejezetben részletesebben kifejtem. Valamennyit minden baromfitartó személyesen, vagy férfi hozzátartozója segítségével *önköltségen* megszerkesztheti, illetve előállíthatja. Ha ilyen úton-módon az *ól és tartozékai* elkészültek s oda az előzetesen *féregmentesített* (— arról is szó fog esni, miként —) baromfit elhelyezzük, már nem lesz szükség arra, hogy azt a bizonyos eperfát, vagy diófát, amelyet a baromfi hálóhely gyanánt éjnek idején felkeres, kivágjunk. Hiszen a tyúkféleség nem azért keresi fel a fák ágait éjjeli szállásnak, mintha jobb szeretne télen esőben, hóban, fagyban ott fázni, dideregni, hanem, mert a sötét, dohos óljában éjnek idején a sötétség leple alatt a férgek milliói lepik el őket, nyugtalanítják s szívják vérüket s ők ezek elől menekülve — telepszene a fákra, hol bizonyára jobban érzik magukat, mint ott, ahonnan menekülni kénytelenek. Az állat ösztönszerűleg menekül az ólaktól, de szívesebben marad benn éjjelre is, ha a helyet tűrhetőnek találja.

Amint ott tartunk, hogy szárnyasainknak az őket megillető ólat és berendezését elkészítetük s azok ott bent

elhelyezkedtek, miután már előzőleg féregtelenítettük őket, máris túl vagyunk a leggorombább műveleten s ezzel letettük első alapkövét annak a bázisnak, amelyre most már több biztonsággal s a sikerre való kilátással felépíthetjük tenyészetünk további követelményeit. Már azáltal, hogy sikerült szárnyasainkat az őket megillető, tűrhetőbb, elviselhetőbb, megnyugtatóbb helyzetbe juttatni, annyit értünk el, hogy — mint tűzvész esetén, ha sikerül azt lokalizálni, a további pusztulást megakadályozni, — ami még megmenthető volt, azt megmentettük. Ennyit jelent egyelőre ez az első megalapozási munkálatunk. Csak napok kérdése s mutatkozni fog intézkedésünk hatása. Szárnyasaink nyugodtabban viselkednek, nem tollászkodnak szüntelen, végighúzván csőrüket tollkávájukon, nem fordítják nyakukat a farkuk tövéhez, a férgek legkedveltebb fészkéhez s nem piszkálják azt folytonosan, nem kuksolnak szomorkodva egy sarokban elernyedve, elcsigázva, hanem járnak-kelnek, keresgélnek, kapargálnak, szóval *felülkerekedik bennük is az életkedv.* S ha ehhez hozzájárul még az, hogyha takarmányuk is más mezben kerül eléjük, *megindul nyomban az a bizonyos termelőképesség, mely tojásban és húspan jelentkezik,* amiről egyébként a későbbi fejezetekben amúgy is bőséges s részletes felvilágosítást adok. Erről tehát később. Hogy szárnyasaink háborítatlanul élhesenek s a reájuk fordított gondozást, tartást, annak árnyában hálásan viszonyozhassák, tojásban és húspan le róhassák, okvetlenül szükséges, hogy számukra a szabad járás-kelést bizonyos területen az állatok számarányához mérten biztosítsuk, ahol idegen állatok s kárt tevő ragadozók elől oltalmat találnak. A baromfiudvart tehát a lehetőség határain belül be kell keríteni, de ép a szárnyasok számarányát szemügyre véve, tojóinknak egyedenként 4—5 négyzetmétert minimálisan számítva kell venni. A kifutók kérdését később taglalom s főleg a *baromfinemesítő mintaudvarok* fejezetében fogom részletesebben boncolgatni.

Im, ezek volnának azok az alapfeltételek, amelyeket a baromfinemesítési eljárás megkezdése előtt teljesíteni elengedhetetlenül szükséges. Nemesíteni a szó szoros ér-

telmében véve, csak nemesen gondolkodó és nemesen érző emberek képesek. Akik ezzel ellentétben cselekszenek, az nem kedveli állatait, az nem nemesít, hanem rombol, kárt okoz magának is, másoknak is, veszélyezteti szomszédai szárnyasait, az jobban teszi, ha nemesítésnek még a gondolatával sem foglalkozik. El lehet készülvén azonban arra is, ha önként nem hódol a kor követelményeinek, az államhatalom a közérdeket szem előtt tartva, előbb-utóbb kénytelen lesz saját alkotásait megvédeni és *közigazgatási úton olyan rendszabályok igénybevételéhez folyamodni, amelyek alkalmasak lehetnek az ilyen túrhetetlen baromfitartási módszer végleges kiküszöbölésére.*

III/c. Előkészületek.

Úgy tapasztaltam, hogy sokan nagyon szívesen fogának hozzá a magyar baromfiak nemesítéséhez, mivel ez az eszme sokkalta jobban felel meg ízlésüknek, mint az idegen, elég költséges, nemesfajtákkal való bíbelődés. Egyben azt a benyomást nyertem, hogy különféle nehézségek merülnek fel, amelyek abban kulminálnak, hogy hiányzik a pontos útbaigazítás, hogyan kell a nemesítéshez hozzáfogni, hiányzik a nemesítéshez szükséges kellékeknek legegyszerűbb, a dolog lényegét kiemelő magyarázata s hiányzik főleg az olyan eszközök elkészítéséhez való útbaigazítás, amelyeket mindenki sajátkezűleg és legolcsóbban tud előkészíteni. Ha a nemesítés megkezdése már akadályokkal jár, a kezdő rendszerint megijed tőle s inkább lemond az egészlől. Én minden „nem lehet“-nek esküdt ellensége vagyok, a következőkben be akarom mutatni, hogy „igenis lehet“, csak a kezdeténél kell hozzáfogni, nem pedig a végén. Mindazoknak, akik komolyan foglalkoznak a gondolattal, hogy parlagi állományukat, vagy akár bármely más fajtát kitenyésszék, azt ajánlom, hogy tegyenek mindenekelőtt egy erőpróbát. Ha ezen szerencsésen túlesnek, a nagy munkának 90%-át el is végezték.

Följegyzések, vezetése, adatok gyűjtése.

Meg kell szokni, hogy mindenről, ami a baromfiudvaron és a baromfiótlban történik, mindennap pontos feljegyzések készüljenek. Ez így kimondva, súlyos feladatnak látszik, de az alábbiakban majd kitűnik, hogy semmi boszorkányság nincs benne. *Előrebocsátom, hogy pontosan feljegyzett adatok gyűjtése nélkül nemesítésről szó sem lehet. Aki tehát a papírtól és ceruzától irtózik, az ne akarjon állatnemesítéssel foglalkozni, hanem hagyja szárnyasait inkább ősi állapotában, de akkor az idegen nemesfajtájú szárnyasok sem segíthetnek rajta, mert azok is lezu llennek és elkorcsosodnak nála, amint példa erre a mult.*

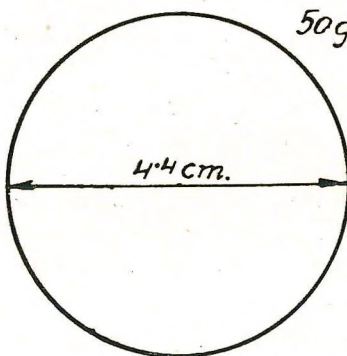
Felszerelések. A feljegyzésekhez és adatgyűjtés végrehajtásához bizonyos *felszerelésre* van szükségünk. Arra törekedtem, hogy a kellékekből csakis a legszükségesebbeket, legolcsóbbakat és főleg azokat mutassam be, amelyeket mindenki el tud készíteni. A szükséges felszerelés pedig a következő: 1. *csapófészek*, 2. *lábgyűrű*, 3. *napló*, 4. *tojórekord (kimutatás)*, 5. *tojásosztályozó eszköz*.

1. *Csapófészek.* Három tojóra egy-egy fészket számítunk. Olvassuk össze, hány tyúkunk van, számuknak egyharmadrésze adja meg, hány fészekre van szükségünk. Tegyük fel, hogy egész állományunk 12 felnőtt tyúkból és egy kakasból áll, így négy tojófészekre van szükségünk. Egy ilyen tojófészeknek méretei a következők: 50 cm. hosszú, 40 cm. széles és 40 cm. magas. *Anyagmegtakarítás végett a szükséges négy fészket összefüggően készítjük,* még pedig úgy, hogy előbb egy 160 cm. hosszú, 50 cm. széles és 40 cm. magas keretet, ládát készítünk, amelynek sem fedele, sem feneke nincs. A hátsó hosszú oldala tömör deszkafal, a két oldalfala szintén, homlokzatát pedig úgy alkotjuk, hogy a felső szélén csak egy 5 cm. széles, 160 cm. hosszú fejléce, alsó szélén pedig egy 10 cm. széles, 160 cm. hosszú deszkát szögezünk. Így a láda homlokzatában egy 25 cm. magas nyílás marad, most készítsünk három elválasztó falat, amely mindegyikének mérete az oldalfalakkal egyezik.

Osszuk be az egész láda hosszát négy egyenlő részre (40—40 cm.) és illesszük be a láda belsejébe függőlegesen az elválasztó falakat és kívülről rögzítsük oda megfelelő hosszú drótszegekkel. Így a ládából négy külön osztályt, fészket kapunk. Minden egyes fészkek számára készítünk egy-egy 40 cm. széles és 50 cm. hosszú deszkafödelet, amely erős zsákvászonnal, vagy bőrsarokkal van a láda hátsó falához rögzítve és így szabadon felcsapható és minden fészkek külön felnyitható. Ezután készítsük el a csapószerkezetet. Ehhez négy darab 35 cm. hosszú és 25 cm. széles deszkalap szükséges. A deszkalapok végein közel két szembenlevő sarkához, beverünk egy-egy erős drótszeget, úgyhogy 2 cm. hosszban kiálljon s itt a szeg fejét harapófófogóval lecsípjük, végeit ráspollyal, lehetőség szerint legömbölyítjük. Ilyenformán a két kiálló szegrész lesz a deszka vízszintes *forgócsapja*. A láda oldal-, illetőleg elválasztó-falainak felső élében 5 cm.-nyire a homlokzat fejlécétől, befelé egy 5 cm. mély függélyes bevágást csinálunk, amely a forgócsapok csapágyául szolgál. A csapódeszkát most beillesztjük minden fészkekbe úgy, hogy az két csapján a csapágyban függjön, a fészkek bejáratát elfedje és csak befelé legyen felbillenthető. Ha a csapdát fel akarjuk állítani, egy 25 cm. hosszú facöveket, mondjuk 1 darab négyszögletű, vagy akár gömbölyű pálcaforma fadarabot állítunk befelé a földbe, a bejárat közepe táján és ezzel a felbillentett csapódeszkát alátámasztjuk. Ha a tyúk a fészkekbe megy, hogy tojjon, a cöveket feldönti és a csapódeszka a tojó mögött függélyes helyzetébe visszabilien, tehát a *tojó meg van fogva*. A tojófészket hátlapjához, a falhoz állítjuk, a fészkek alját pedig laza földdel feltöltjük és egy kis csévelt szalmából kényelmes, öblös fészket készítünk, melyet finom homokkal, fahamuval, kis kénporral s mészporral behintünk s első napokra egy csalogató gipsz- vagy porcellántojást helyezünk s készen van a csapófészkek minden kellékével együtt.

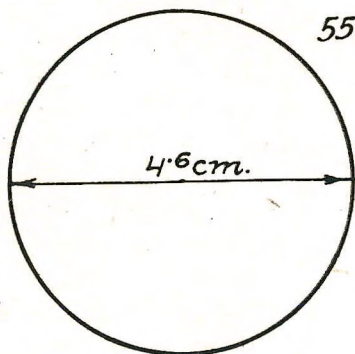
2. *Lábgyűrű*. Mivel a csapófészkeknek az a célja, hogy megtudjuk, melyik tyúk tojta azt a tojást, amelyet benne találtunk, szükséges, hogy tyúkjainkat is megjelöljük valami módon, hogy mindegyikre bármikor rá-

TOJÁSOSZTÁLYOZÓ

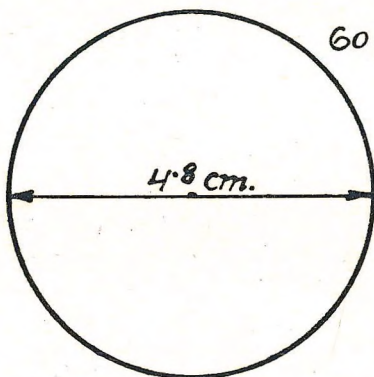

50 gr.

Hivíteli célra, II. oszt. minőség.

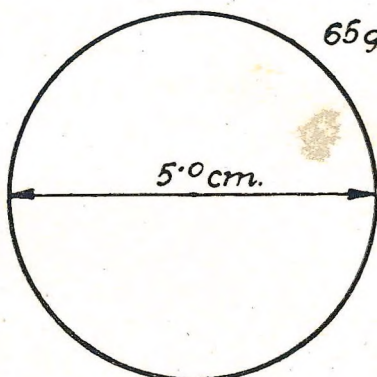

55 gr.

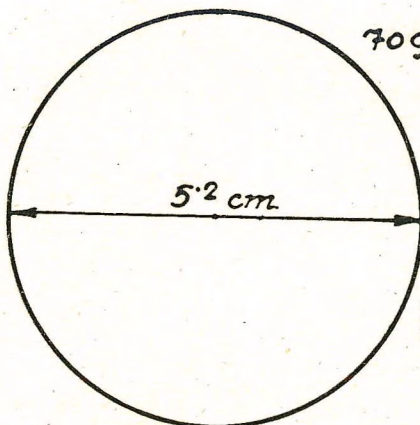

60 gr.

Hivíteli célra, I. oszt. márka cikk.

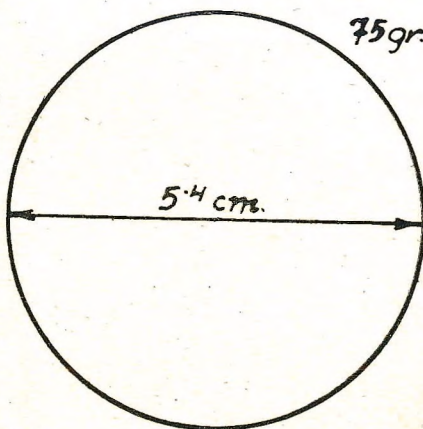

65 gr.

70 gr.

Hivíteli célra, I. oszt. márka cikk.

75 gr.

ismerhessünk. Ennek egyetlen gyakorlatilag bevált módja a számozás, még pedig *lábgyűrű* segítségével. Ma már a kereskedelemben sokféle mintájú, olesó lábgyűrűt kaphatunk (darabja 6 fillér). Vegyük meg a megfelelő számú lábgyűrűt, nedvesítsük meg oldallapján egy kis vízzel és írjuk rá tintaceruzával a számot. Kezdjük az egyes számmal és folytassuk sorrendben, ahány tyúkunk van, azután illesszük a gyűrűket a tyúk bal lábszárára. Ezáltal minden tyúk meg van jelölve. *Megkapta a jövőre saját egyéniségét, a tenyésztő előtt is.*

Most csak az szükséges, hogy az egyes tyúkoknak tojótéljesítményeit és egyéb előforduló eseményeit pontosan megörökítsük, mivel emlékezeti tehetségünkre ilyen fontos adatokat nem bízhatunk. Megkezdődik tehát az a bizonyos írás, amely nem is olyan nehéz.

3. *Tojórekord kimutatás.* Azután elkészítjük a nélkülözhetetlen „*tojórekordot*“. Könnyebbség kedvéért itt mutatom be a magam szerkesztette mintát s bárki, aki írni és olvasni tud, azt egy vonalzó segítségével maga is megszerkesztheti, illetve tiszta vonalzott ív papírosra lemásolhatja. Az első rovatba be kell írni a tojók *lábgyűrű számait* sorrendben, a mellette levő második rovatban a beírandó lábgyűrű *évszáma*, azután következnek 1—31-ig a hónap *kelettszámai*, az utolsó nap után következik az „*összesen*“ rovat, végre az utolsó rovatba a *tojás nagysága és színe*. Ahányszor a tojófészket megvizsgáljuk, — ami reggelenként s a délelőtt folyamán kétóránként történik — és alatta egy tyúkot meg tojást találunk, a tyúkot kiemeljük, megnézzük lábgyűrűszámát, a tyúkot szabadon bocsátjuk, majd a tojást kivesszük és a tojórekord kimutatásba a „*lábgyűrűszám*“ rovat vízszintes sorában a megfelelő nap kelte alatt egy egyenes vonallal (I) megjelezzük, hogy a tyúk tojást adott. Azután a tojás vízszintes hosszán, a tojás közepe táján kis számjelekkel, közönséges ceruzával feljegyezzük a nap keltét (III. 5.), ezután megfordítjuk a tojást az ellenkező oldalára, s oda felírjuk ugyancsak apró írással a fajta kezdőbetűjét s a lábgyűrű számát (pl. m. 12.), megnézzük a többi tojófészket és hasonlóan járunk el. Ha a tojófészken kívül is találunk tojást, arra is felje-

gyezzük a megfigyelt adatokat, ellenben a lábgyűrűszám helyett kérdőjelet teszünk s a tojás, vagy a tojások darabszámát a kimutatás alsó rovatában az „ismeretlen“ vízszintes rovatban jegyezzük be az illető nap kelte függőleges rovatában. A hónap végén az utolsóelőtti függőleges rovatban minden tyúkunk tojását összegezzük és új tojórekord-ívet teszünk a régi helyébe, a régít pedig az ív külső oldalán az *év és hó megjelölésével* gondosan el- tesszük, mivel arra a tenyészkiválogatás alkalmazásával újból szükségünk lesz s az adatok ott fontos szerepet fognak játszani.

A tojás lerakáson kívül még sok minden érdekel bennünket, ami tyúkjainkkal történik. Így pl. betegség, elhullás, vedlés, kotlás, bizonyos rossz szokások, tollevés, tojásfeltörés, tojásevés, a tojás szabálytalan alakja, stb. Mindezeket nem írhatjuk be a tojásrekordba, hanem a mellékelt minta szerint:

4. *a naplóba*. Itt sem kell sok írás. Látjuk, hogy egy tyúk *beteg*, a megfelelő napon egy „b“ betűt jegyzünk be, a tyúkot külön tartjuk, kezeljük és mindennap beírjuk a „b“ betűt, mindaddig, amíg meg nem gyógyul, vagy el nem pusztul; elpusztulás, vagy az elhullás napját a naplóban az illető keletnél egy kereszttel jelöljük. Amikor vedleni kezd, „v“ betűvel jelöljük s mindaddig naponta így jelöljük, míg a vedlés tart; ha *kotlani* kezd, „k“ betűvel jelezzük, annak egész tartamáig. A hónap végén a „Naplót“ is kicseréljük, hátlapon megfelelő felirattal ellátva, a tojórekorddal együtt, későbbi használatra eltesszük. Erre a két okmányra később a tenyészkiválogatás, selejtezés, irány nevelés és a törzslap összeállításánál szükség lesz, hol fontos szerep vár mindkettőre.

5. *Tojás osztályozó*. Most még csak egyre vagyunk kíváncsiak, még pedig arra, hogy melyik tyúk mily nagy és nehéz tojást tojik. Egy tárgyi eszközre van szükségünk, amellyel minden hónapban legalább egyszer minden tojónak tojásait megmérhetjük. (Lásd a mintát s adott útmutatást.)

Tojás-osztályozó.

A tojás-osztályozó (lásd az ábrát) 3 mm. vastag, 14 cm. széles, 24 cm. hosszú ónozott horgonybádoglemez, amelynek eme négyszögformájú lemez alatti része annak szélein köröskörül egy 1.5 cm. széles, 5 mm. vastag ugyanilyen anyagú keretre lesz ráforrasztva, hogy mereven maradjon. A négy sarka alatt négy kifelé hajló, 10 cm. hosszú láb alkalmazandó, ugyancsak horgonybádogból, megfelelő vastagságban, illetve jól odaforrasztandó s az egyes lábak 3 mm. vastag horgonyozott sodronydróttal 3 cm.-nyire az alsó végétől számítva körül erősítendő, a lábak elhajlását megakadályozandó. A tojáskörök az ábrán adott méreteknél megfelelően kivágandók, belső szélei jól elsímítandók, illetve élességük s érdességük megszüntetendő, hogy sem a tojás zselatin-szerűen bevont héjfelülete meg ne sértsessék, valamint a kezelő egyén ujjai se sérülhessenek meg. A legkisebb körforma I-el kezdődik és VI-ig folytatódik. A körformák között 1 cm. ürtáv betartandó. Úgy a tojás jellegé, mint az átlagos grammsúly s a tengely átmérője az ábrából kivehető. Az átlagos grammsúlyt kell vennünk, mivel a tojások hossztengelye némileg változik, némelyek hosszúkasok, mások gömbölydedek. Minden tojás, melyet a fészekből felszedünk, az illető lábgyűrűs tojót illetően, mielőtt a tojásgyűjtő fiókládjába kerül, ezen a lemezen kipróbálandó, ami akként történik, hogy feltétlenül tiszta, de semmiesetre sem nedves, zsíros, olajos ujjakkal a tojást a hüvelyk-, mutató- és középujj közé fogjuk s azt azon kör felé tartjuk, amelyről úgy véljük, hogy megfelel a tojás átmérőjének s egyúttal baltenyerünket azon körforma alá tesszük, hogy a tojást, ha azon átférne, feltartsuk s visszanyomjuk felfelé, hogy a jobbkézzel azt tovább vigyük a másik kör felé. Amely körformában a tojás annak oldalához súrlódik, illetve fennakadni látszik, az felel meg a tojás átmérőjének, tehát a tojás hegyes vége mellett odajegyezzük a jellegét. Pl. ha a negyedik körforma felel meg: IV. f. 1., ha az V-ik körforma felel meg: V st. 2. Ezt a jellegszámot röviden be kell írni a tojórekordkimutatás utolsóelőtti rovatába,

ahol ki van tüntetve a tojás nagysága. Ezt a megállapítást minden hó elején s közepén meg kell ismételniünk s előjegyezni. Ugyancsak ezen alkalommal megállapítjuk a tojás héjszínét is, amely adat a rekordkimutatás utolsó függélyes rovatába bejegyzendő. Rózsás = r, barnás = b, fehér = f. Tojásosztályozó nélkül nincs módunkban sem pontos nagyságmértéket, sem annak súlyegységét megállapítani s azok méreteit előjegyezni. Külkereskedelmi forgalmunkban a márkázás pontos megállapítása és megbízhatósága ezt a kezelést feltétlenül megköveteli. Most pedig hangsúlyozom, hogy akár a tenyész kiválogatás pontos végrehajtását szolgálja-e ez az osztályozó, akár farmokban, ahol csak tojók (kakas nélkül) fogyasztási célra termeltetnek, ennek az osztályozónak működésekor minden tojásra annak középtengelye felületére rá kell jegyezni a tojáslerakás keltét, pl. V. 12. s ugyanekkor ha tenyésztojásokról van szó, keltetés vagy eladás céljából ugyancsak a kelet feljegyzéssel ellenkező oldalon s helyen feljegyezzük a fajta első kezdőbetűjét s annak lágyűrűszámát, valamennyi feljegyzés közönséges (nem tinta) ceruzával megejtendő. Csupán belföldi fogyasztásra szánt tojásnál elégséges a kelet s a termelő rövid névjelzéses helye. A III., IV., V. és VI. jellegű tojásokat igyekezni kell jobb áron leendő értékesítés céljából külföldi szállításra 3 napon belül megfelelően előírt csomagolásra előkészíteni s azon módon, mint a legfrisebb s a márkázás minden követelményeinek megfelelő termelvényt előzetesen biztosított átvevőnek, vevőnek, vagy szövetkezetnek beszolgáltatni, avagy a jelentkező hivatalos gyűjtőközegnek megfelelő átvételi elismervény ellenében átadni. A többi tudnivalót lásd a függelékben „A tojáskezelés a gyakorlatban“ című fejezetben.

Szárnyasainktól ezekután már azt kívánjuk, hogy eddigi teljesítményeiket fokozzák. *Ez természetesen csak akkor lehetséges, ha megadjuk nekik a kellő módot, megfelelő környezetet és mindenekelőtt az elemi viszonytagok elleni védelmet.* De itt is arra kell törekedniünk, hogy minden fölösleges és költséges átalakítást és berendezést kerüljünk és lehetőleg arra szorítkozzunk, amit magunk tudunk legolcsóbban előállítani és ami gazda-

sági és helybeli körülmények keretébe beilleszthető.

6. *Ól és baromfudvar.* Ajánlom, hogy mindenki legelsősorban a *baromfudvart* vizsgálja meg, még pedig mielőtt a hűvösebb s esős időjárás beáll. Ha csak lehetséges, kerítsük be a baromfudvart és különítsük el a tyúkokat más háziállatainktól. Egyenlítsük ki az udvar felszínét, hogy esőzés és hóolvadás alkalmával pocsolyák ne képződjenek és hogy a víz gyorsan lefolyhasson. Gondoskodjunk, hogy szárnyasainknak elegendő mozgóteret adjunk. Az ólnak megítélésénél a következő szempontok mérvadók: *férőhely, szárazság, szilárdság, vízhatlan fedélzet, légmozgásmenyeség, könnyű szellőztetés, télen meleg, nyáron hűvös, világosság, napfény, könnyű tisztogatás, könnyű hozzáférhetőség, szabad kijárás a szárnyasoknak, patkánymentesség.* Ami a férőhelyet illeti, arra kell gondolnunk, hogy szárnyasainknak olyan lakóhelyet teremtsünk, ahol nemcsak éjjel pihenhessenek, de rossz időben, téli hidegben, nappal is tartózkodhassanak, szabadon mozoghassanak és kapargálhassanak. Minden szárnyasra 0.4 négyzetméter mozgóteret és 0.8 köbméter ürfoglalatot számítsunk minimálisan, vagyis 10 tyúknak egy 2 m. hosszú, 2 m. széles és 2 m. magas helyet kell biztosítanunk. Egy ilyen méretű hely *szellőztető nyílása* az ól oldalfalának legmagasabb részén alkalmazandó s 3 cm. széles és 10 cm. hosszú zsalugáterszerű lehet; a *világításra* és nyári szellőztetésre szolgáló ablak pedig 50 cm. széles és 75 cm. hosszú legyen és az ilyen méretű üvegtáblával, belül pedig az ablakkeret *dróthálóval* legyen ellátva, hogy nyáron éjjel-nappal nyitva tarthassuk az ablakot. A törékeny üveg helyett használjunk inkább hálózseget (Bicella).

Az ólba vezető *ajtó* olyan nagy legyen, hogy az ólba kényelmesen bemehessünk. Az ajtószárny aljába vágjunk egy 40 cm. széles, 30 cm. hosszú nyílást, a tyúkoknak *kijáratként* és lássuk el azt egy *fel- és lecsapható deszkalappal*, hogy télen és éjjel az állatokat teljesen elzárhassuk. Ezt kívülről kell alkalmazni, hogy tetszés szerint bármikor használhassuk az ajtó kinyitása nélkül.

Vizsgáljuk meg alaposan a *tetőzetet és az ólfalakat* és ahol hézagot találunk, tömjük azt be, vakoljuk be be-

lülről az egész ólat és meszeljük ki, hogy könnyebben tudjuk tisztántartani. Az *ól alapjára* fordítsunk különös gondot, töltsük fel azt legalább 20 cm.-nyire éles kavics-csal, vagy érdes kőszénsalakkal a külső udvar szintje fölött és döngessük azt le alaposan.

7. *Az alom.* Igen fontos szerepet játszik az ólban az alom. Ezt csépelt szalmából, pelyvából, szárazföld vagy finom homokból állíthatjuk elő, lehetőleg ilyen keverékből. Gondoskodjunk, hogy nagy készlet álljon mindig rendelkezésünkre, mert a döngölt alapon felül legalább 10 cm. mély alomrétegre van szükségünk és azt hetenként ki kell hordani és friss alommal pótolni. Kitűnő kaparóalom a *száraz falomb* is, melynek gyűjtését ősszel ajánlom, mielőtt a nagy esőzés a lombot eláztatja. A legolcsóbb a *föld* és ebből télire úgy biztosíthatunk magunknak készletet, hogy száraz helyen egy mély gödört ásunk, azt a felaprított átrostált földdel megint megtöltjük és egy rögtönzött szalmafedéllel betakarjuk, hogy egyrészt meg ne ázzon, másrészt meg ne fagyjon, avagy egy szűr vagy csűr alatt, annak valamely sarkában halmozzuk fel a nyersanyagot és ott takarjuk le szalmával, hogy még könnyebben férhessünk hozzá. A belső berendezés a már említett tojófészken kívül az *ülőrúd*, a *trágyafelfogó deszka*, az *önitató* és a *kétféle etető eszköz*.

8. *Az ülőrúd.* Erre a célra használjunk egy 4 cm. átmérőjű, élein lekerített sima rúdat, melyet az alatta elhelyezett *trágyafelfogó deszkalapra* állított rúdtartóbakra helyezünk olyképpen, hogy a rúd két vége a rúd vastagságának megfelelően kivágott résekbe beilleszthető legyen. Az állatok számához mérten annyi rúd helyezendő el, hogy az első rúd a hátfaltól 30 cm. távolságra essen, a másik rúd az előtte levőtől 30 cm.-et tegyen ki és ettől előre 30 cm. maradjon — ugródeszkának. Így két rúd elhelyezésénél 90 cm. széles *rúdtartó bakra* lesz szükségünk, úgy a rudak egyik, mint a másik végére. A rudak hossza kell, hogy megfeleljen a hálószakasz két oldalfala egymástól való távolságának. Ha az ól két méter hosszú s így egy méter mélység jut a hálóra, a rúdtartó hossza fenti méretnek megfelelően 90 cm. lesz. A bak elkészítése nagyon is egyszerű.

Egy 12 cm. széles és 2 cm. vastag deszkát 3 m. 60 cm. hosszban elfűrészelve négy részre, tehát nyerünk egyenként 90 cm. hosszú darabokat. Ebből két darabot veszünk talp részére, a másik két darabot egymásra fektetjük, besosztjuk a minta szerinti méreteknél megfelelően 30—30 cm.-es közökre s a 30 meg a 60 cm.-nél azok középpontjától jobbra-balra számítva kifűrészelve a deszka felső élébe a rúd vastagságának megfelelő 2 cm. rést, oly mélyre, hogy a rúd behelyezve, a deszka szintjével egyvonalban legyen, így a rúd nem inog s a baromfi azon nyugodtan pihenhet. Hogy a rúdtartó deszka is szilárdan álljon, annak alsó szélét a talp gyanánt szolgáló deszka középvonalára szinte annak hosszirányába fektetjük, felfordítjuk s alulról hosszú erős drótszeggel — több helyen hozzászegezzük, visszafordítva a kész bakkal a két végén jobb- és balfelől is két ellentámasszal, lécdarabbal, rögzítjük, hogy a bakként szolgáló deszka idővel el ne hajolhasson se jobbra, se balra. Ezt az ekként elkészített két bakot a hálószakasz két oldalfalához támasztjuk rá a trágyadeszkára, amely az éjjeli pihenőre tért baromfi által elhullatott ürülék felfogására szolgál s onnan idővesztés nélkül eltakarítható s így az alom az ólnak ezen részén nem piszkolódik be, azáltal pedig, hogy a hálószakasz a levegőbe kerül, nagyobb kaparóterület áll rendelkezésre. *A trágyafelfogó deszkának* époly szélesnek kell lennie, mint a rúdtartó bakoknak, tehát 90 cm. szélesnek, melyet könnyebb kezelhetés céljából egy-egy darab 45 cm.-es deszka egymásmellé helyezésével szerkeszthetünk. A hossza pedig az ülőrudak hosszával kell, hogy megegyezzen. A trágyadeszka 70 cm. magasan a földtől helyezendő el, még pedig úgy, hogy 90 cm. hosszú, 4 cm. vastag és ugyanolyan széles keretlécet erősítünk a két oldalfalba, az ól hátlapjától, illetve oldalától kiindulván s erre fektetjük a trágyadeszkát, ezt jól kell behomokolni, ha lehetséges, tőzegporral behinteni, hogy az ürülék be ne piszkítsa közvetlenül a trágyadeszkát, mert így könnyebb a takarítása is.

9. *Önítató.* Itatónak vegyünk egy használt, de még teljesen víztartó zománcos, vagy horgonyzott pléhfazekat és egy lapos cseréptálat, amelynek átmérője kb. 8—10

cm.-rel nagyobb, mint a fazék átmérője. A pléhfazék felső széle alatt 3 cm.-rel lejjebb 5—6 lyukat ütünk egymás mellé köröskörül, — egyenlően elosztva, egy hegyes szeggel és kalapáccsal. A fazekat színültig megtöltjük friss tiszta vízzel, a tálát peremével lefelé ráborítjuk, aztán mindkettőt jól összeszorítva, gyors mozdulattal felfordítjuk, úgy, hogy a tál peremével ismét felfelé áll és a fazék nyílásával áll lefelé a tálban. A fazékból mindig csak annyi víz fog a tálba a fúrt lyukon át kiömleni, hogy a víz felszintje a lyukakat takarja. Így a szárnyasok mindig bőséges vizet találnak a tálban, melyet nyáron fedett vagy árnyékos hűvös helyen, télen pedig védett, fedett helyen 8 C fok feletti légkörben tartunk.

10. *Önetető.* Most készítsük el az önműködő etetőt. Tákoljunk össze egy ládát, amelynek hossza 80 cm. szélessége 30 cm. magassága 40 cm. — Az egyik hosszú oldalát mint hátlapot, a két oldalfalát és a fenekét szegezzük szilárdan össze, a másik hosszú oldalát mint homloklapját rögzítsük csak egy-egy szöggel felső szélén az oldallapokhoz, aztán toljuk alját be a hátlap felé úgy, hogy részütosan a hátlaptól 1 cm-es hézagot kapjon. Ebben a helyzetben szegezzük lent is az oldalfalakkal össze. Ezután készítsünk elő egy 80 cm. hosszú és 20 cm. széles deszkalapot és támasszuk azt az előbb említett és hátrafelé tolt homloklap alatt ugyancsak rézsútosan a hátlaphoz 1 cm-nyire a homloklap által hagyott hézag alatt, úgy, hogy ettől a hézagtól le a láda fenekéhez, (tálcahoz) egy csúzdát alkossunk s hogy ez a csúzdalap helyéből ki ne mozdulhasson, szélén a középtájon egy ceruzaszerű faszeggel megrögzítjük, amelynek eltávolításával a csupán odatámasztott csúzdalapot bármikor elvehetjük és ismét visszatolhatjuk, ha az önetető kiürült. A tálca homlokélét egy keskeny, 3 cm. széles, 80 cm. hosszú léccel zárjuk le. Most egy 30 cm. széles és 60 cm. hosszú deszkát a közepén, vagyis 30 cm. központjában átfűrészelünk, a két 30 cm. széles és 30 cm. hosszú deszkalapot egymás fölé fektetjük, a két ellentétes sarkot egy-egy vonallal összekötjük, hogy minden deszkából két egyenlő derékszögű, háromszegletes lapot nyerjünk, azután a lapokat ezen a vonalon kettéfűré-

szeljük. Ezeket a háromszögeket, mint válaszfalakat illesztjük be a ládába, hogy azt öt egyenlő osztályra osztjuk, (16—16 cm.) és azután odaszögezzük. Az egész ládának egy 80 cm. hosszú, 35 cm. széles födelet készí-tünk és zsákvászon vagy bőrsarokkal látjuk el, hogy könnyen felcsapható legyen. Ha most az egyes osztá-lyokba apróra őrölt anyagot, vagy eleséget töltünk, az az alsó hézagon át a csuzdára és onnan a tálcára csúszik és mindig csak annyi hull utána, amennyit a szárnyasok elszednek. Ennek az öntetőnek a hivatása az, hogy a szárnyasok bizonyos kellékeket, amelyek a rendes min-dennapi eledelből hiányoznak, szükség szerint onnan kiszedegethessék.

11. *Rácsos etető.* A lágyeledeleknek szolgáló *rácsos etető* egy 40 cm. hosszú, 25 cm. magas és 30 cm. széles láda, fenék és tető nélkül. Állítsuk ezt a keretet az egyik hosszú oldalára, azután készítsünk két 40 cm. széles léc-rámát 1.5 vastag (négyszögű) lécfából, melyet hosszá-ban, vagyis a 40 cm. hosszú oldalánál 8—8 távolságokra osztunk. A beosztási jeleknél a keret szélességének meg-felelő 30 cm. hosszú, erős gömbölyű vesszőket szögezzünk, úgy, hogy mindkét keret egy-egy rendes rácsot képezzen. Ezeket a kereteket a felső hosszú ládalaphoz zsák-vászon vagy bőrsarokkal odarögzítjük, hogy két alulról felcsapható rácsajtót képezzenek. Most egy 50 cm. hosszú, 35 cm. széles *horganyozott* pléhlemeznek szé-leit bádogosnál 5 cm-nyire felhajtjuk, hogy egy 4 cm. széles, magas karimával ellátott tálcát nyerjünk. Ezt a tálcát beállítjuk a ládának alsó lapjára és készen van a *rácsos etető*. Hogy kellően tisztán legyen tartható az etető, kell, hogy annak faalkatrészei simák, tehát gya-lultak legyenek. Mivel ezt az etőt csak etetéskor hozzuk be az ólba, tanácsos, hogy a láda felső lapjához kötélből egy fogantyút alkalmazzunk, mint azt az útitáskáknál is látjuk, hogy könnyen hordozható legyen. Ha a pléh-tálcát lágy eledellel megtöltjük, és a rácsokat lebocsát-juk, a szárnyasok csak fejüket dughatják be, s így az eledelt nem kaparhatják szét. Tíz tyúknak egy-egy ilyen etető épen megfelel, mivel mindkét oldaláról hozzáfér-hetnek. Amint elvégeztük az ólnak és udvarnak rendbe-

hozatalát és berendezését, legkésőbb szeptember utoljára felé, ideje, hogy tyúkállományunk közt szétnézzünk és megállapítsuk, hogy melyiktől várhatunk hasznot, melyikkel nem érdemes tovább bibelődni.

Szeptember végéig nemcsak a tavalyi évfolyambeli állatok rendelkezésünkre, amelyekkel már némileg megismerkedtünk, az adatgyűjtés alapján, de az ez évi csibék is felnőttek már és teljesen kifejlődtek, tehát van anyagunk amiből válogassunk. *Fogjunk hát hozzá a végrehajtáshoz.*

IV. Végrehajtás.

A nemesítési eljárás folyamatánál három fokozatos műveletet kell végrehajtani. Kezdődik az u. n. *selejtezési eljárással*, folytatódik az *irányneveléssel*, s végződik a *tenyészkiválasztással*.

Alapjában véve az A), B) és C) fejezetekben felsoroltak semmi más, mint a nemesítési eljárás egyszerű megalapozása, amely arra szolgál, hogy évről-évre mindig ugyanazt kell ismételni, amíg odáig eljutunk, hogy minden vonatkozásban teljesen kitenyésztett törzsalománnyal rendelkezünk, amely gazdasági szempontból *tojókészségben* vagy *hústermelő készségben* semmi kívánni valót nem hagy hátra, de egyben kötelességünkké teszi, hogy továbbra is szünet nélkül, évről-évre állományunkat a közölt eljárás alá vonjuk, felnőtteket, növendékeket és csibéket egyaránt. *Megállapította ugyanis a tudomány azt, hogy a kitenyésztett jó és rossz tulajdonságok nem átöröklés, nem fajtajelleg, hanem az észszerű kezelés eredménye, amit a tojórekord, naplóvezetés, selejtezési eljárás, iránynevelés és tenyészkiválasztással folyton ellenőrizni és nyilvántartani kell. Erre vonatkozóan egyébként a fejezet végén említett törzslap adatai szolgáltatják nemesítési eljárásunk hű tükrét. Ilyetén mindenki előtt világos az a tény, hogy ha bárki baromfinemesítési eljárásra határozza el magát, számolnia kell azzal, hogy azt megkezdeni mindenkor lehet, de abban hagyni sohasem. Ha a nemesítő évről-évre nem*

teszi ugyanazt, amit az első évben megkezdett, beáll a reakció, megáll az óramű, nem tudja hányadán van, és egyszer csak arra a meggyőződésre jut, hogy itt nincs átöröklés, nincs fajtajellegzetesség gazdasági vonatkozásban, de van megállás a fejlődésben, csökkenés a termelőkézségben. Ha ezt el akarja kerülni, sohasem teheti le a papírt s ceruzát, mert — amint azt szakmunkám elején említettem — *feljegyzések s ellenőrzés nélkül baromfinemesítésről még álmodni sem lehet. A baromfitenyésztés foglalkozás, a nemesítés már mesterség, azt tökéletesíteni művészet, befejezése perpetuum mobile, a tudományos kísérletek végnélkülisége.* Mi maradjunk a mesterségünknel. Erre minden állatbarát predesztinálva van, aki itt munkája gyümölcsét maga is érlelni látja, ami további munkálkodásra sarkalja. Sokan rövidesen majd rájönnek arra, hogy ez a mesterség *nem boszorkányság, hanem a természet törvényeinek a következetessége,* s további buvárkodásuk mintegy rácsábítja a további önkiképzésre, rákerülnek a *művészet mezejére,* s örömmel fogják megállapítani, hogy ezen a téren is lehet tökéleteset alkotni, csak komoly elhatározás és akarat kell hozzá. *Ha valaki valamit akar, az utat is megtalálja hozzá!* Mostpedig térjünk adolog lényegére.

IV. a) *Selejtezés.* Mint már a II. sz. szakaszban mindjárt a bevezetésben említettem, minden szárnyasban vannak bizonyos készségek arra, hogy *vagy sokat tojjon, vagy sokat hízzon.* A szárnyasban rejlő készségeket bizonyos *külső és belső jelekről fel lehet ismerni,* ami arra képesíti a tenyésztőt, hogy a kíváncsatos irányban legtöbbet ígérő szárnyasait kiválaszthassa. A szaktudománynak sikerült ezeket a jeleket megállapítani úgy, hogy ennek alapján ma már ép olyan pontosan kiszemelhetjük a tyúkoknál is a *tojó és hústermelő típust, mint a szarvasmarhánál a tejelő és hízó készségeket.*

A szakszerű selejtezés végrehajtására készítsünk elő egy *Selejtező-ívet.* Könnyebbség kedvéért azt a mintát be is mutatom. Ebből kivehető, hogy balról az első rovat tartalmazza a tojó lábgyűrű számát, a második rovat azok évszámát, azután következik 25 betűnek az abc-je, a betűk felett az egyes testrészek, valamint az

állapot és egyéb észleletek feljegyzése. Az utolsóelőtti rovatba a megállapított arányszámok, az utolsóba pedig a „minősítési index“. Feltétlenül szükséges, hogy a tenyésztő a *tojó és hústermelő irány* abc-jének jelentőségét és értékét alaposan megtanulja, mielőtt a selejtezéshez hozzáfogna. Ezért is, de főleg abból a szempontból, hogy ezeket a felismeréseket a legtöbb tenyésztő csak hosszú évek gyakorlata után képes magáévá tenni, célszerűbbnek tartom, ha írásban közlöm külön, a *tojótypus*, s külön a *hízótypus jellegleírását*. Ilyen módon a vizsgálatkor ezeket szemügyre véve, a tenyésztő önmagától is meg tudja ítélni és megállapítani, hogy az abc egyes fejratai melyik oldalra billentik a mérleg serpenyőjét, vajjon a *tojótypusra hajlik-e*, vagy a *hízótypusra*. Tehát külön táblázatot mutatok itt be a tojó, a hízótypus jellegleírásáról. Már most amidőn megejtjük a sorozást, — leghelyesebb, ha ketten végzik ezt — egy személy a táblázatról leolvassa hangosan az abc sorrendjében az illető fejirat typusszövegét, úgy a tojó, mint a hízójellegre vonatkozóan. A másik a szárnyason keresi a felolvasott szöveggel megegyező tulajdonságokat. Ha tehát munkánkat az „a“-nál, vagyis a *fejnél* kezdjük, azt figyeljük, hogy a két szövegben közölt tulajdonságok közül melyik látható az állat fején. Így azután társunkkal együtt megállapíthatjuk, hogy a *fej*, a tojó, vagy a hízótypusához áll-e közelebb s eszerint jegyzendő be a selejtezési-ív „a“ rovatában az illető lábgyűrűszám, vízszintes rovatával megegyezően a „t“, vagy a „h“ hetű. Ez a módja tehát a tojó- vagy hízótypus megállapításának a fejnél s így kell ezt végigcsinálni valamennyi fejirat valamennyi betűjénél. Ha a vizsgálat összes 25 pontját elvégeztük és ilyenmódon az összes rovatokat kitöltöttük, olvassuk össze előbb a „t“ betűket, írjuk be az utolsóelőtti „t“ jellel ellátott rovatába, így pl.: „17 t“, azután olvassuk össze a „h“ betűket és írjuk be a szomszéods „h“ betűs rovatba annak az összegét, pl.: „8 h“. Eszerint látjuk, hogy a megvizsgált tyúknak jellege inkább tojó, mint hústermelő, mivel több jel vall az előbire. Hogy most az utolsó rovatot is kitölthessük, a nagyobbik számot (jelen esetben a „t“ betűk összegét)

négygyel szorozzuk és megkapjuk a *jellegszázalék indexszámát*. A tyúk tehát 68 százalékos tojójellegű, az utolsó rovatba tehát bejegyzünk 68%-ot. Ezt a vizsgálatot fokozatosan — kisebb megszakításokkal, hogy ki ne fárrasszon s nyugodtan szemlélhessük — végezzük el az összes tavalyi tyúkoknál s így azután megtudjuk, hogy hány tojójellegű és hány hústermelő jellegű van köztük. Másnap vegyük elő az ez évi jércéket. Erre a célra előbb elkészítjük az új lábgyűrűket. Ezekre egyelőre csak közönséges ceruzával írjuk fel a számokat, még pedig az utolsó tavalyi lábgyűrűszám után következő számnál kezdve a számsort. Minden jércét ellátunk egy-egy ilyen lábgyűrűvel, azután kezdjük ezeknek vizsgálatát is és a rovatokba beírjuk a számokat, évszámot és az egyes jelek minősítését „t” vagy „h” betűkkel, azután összegezzük és végül megállapítjuk a *jellegszázalék indexszámát*.

A tenyésztőnek most azután el kell határoznia, hogy mit akar tenyészteni, *sokat tojó, vagy hústermelő szárnyasokat!*

Tegyük fel, hogy tojástermelésre határozta el magát, akkor végigszemléli a tavalyi és ez évi tyúkok indexszázalékát és azokat, amelyeknél a legmagasabb a százalék, oldalt színes ceruzával jelzi meg. Legalkalmasabb, ha az ember előbb a legmagasabb számot keresi ki, azután fokozatosan számsorban mind alább megy, — de semmiesetre sem 50%-on alul, — míg el nem érte azt az általa előírányzott létszámot, amelyet kakas nélkül tisztán tojástermelésre akar megtartani. *Mivel azonban december végével még a legjobbakat tenyésztörzsben is akarja elklónítani és kakasokkal párosítani, szükséges, hogy az előírányzott létszámnak még egy negyedet hozzáadjon, tehát még tovább válogotja a legjobbakat, míg ezt a számot is elérte.* Tegyük fel, hogy eddigi állományunk 20 tyúk volt és a jövőre is csak 20-at akarunk tojástermelésre megtartani, akkor a törzzsel együtt 25-re lesz szükségünk. Most azokat a jércéket, amelyeket megtartásra kiválasztottunk, elvesszük, lábgyűrűiket megnevesítjük és tintaceruzával a rajta előjegyzett számot *véglegesen* beírjuk.

Ha a selejtezési ívet megtekintjük, látni fogjuk,

hogy az új állományban tavalyi és ezévi tyúkok vegyesen vannak képviselve. Azokon a példányokon, amelyek célunknak nem felelnek meg, túlادunk, a tavalyi alkalmatlan tyúkoknak lábgyűrűit, ha levesszük, később már csak akkor használhatjuk, ha majd a már meglevő szám elé egy százast írhatunk, tehát egyelőre félre rakjuk későbbi évekre.

A csak közönséges ceruzával jelzett jércegyűrűket törlőgumival megtisztíthatjuk és azokat a kakasok meggyűrűzésénél is felhasználhatjuk. Mert csak most következik az *ezévi kakasoknak selejtezése* a fenti abc alapján, épúgy, ahogyan a tyúkoknál történt. Ha csak egy tenyésztőrzsre van szükségünk, kiválogathatjuk a legjobban megfelelőt, ellátjuk a lábgyűrűvel, azt szintén 1-gyel számozzuk meg, a többi kakason részben túlادunk, részben kappanoztatjuk.

Tenyésztőrzs külön ólban. Tyúkólunk ezek szerint egy kissé túlszűfolt lesz, mivel egy törzs létszámmal (1 kakas, 5 tyúk) megsaporodott. Szükséges, hogy most már az ólat tágítsuk egy mellékhelyiséggel, a tenyésztőrzs elkülönítéséhez. Ennek megfelel 1.5 m. széles, 2 m. hosszú és 2 m. magas külön rész, amelybe 2 tojófészket és 1.5 folyóméter üllőrúdat teszünk, s amelybe megfelelő, de méreteiben kisebb itatót és etetőket helyezünk. Ebbe a külön részbe kerül most a kakas az index szerinti következő alacsonyabb számú 5 tavalyi tyúkkal, amelyekről azonban époly pontos jegyzeteket és rekordot vezetünk ezután is, mint a többiről.

IV. b) *Iránynevelés.* Pontosan október 1-én kezdjük az első évi iránynevelést. A megejtett selejtezés alapján megtudtuk, hogy mily készségek szunnyadnak a kiválogatott szárnyasainkban, most a feladatunk, hogy ezeknek a készségeknek kidomborodását, továbbfejlődését elősegítsük. E célból meg kell változtatnunk eddigi *etetési rendszerünket*. Más etetési rendszert kell alkalmaznunk, ha szárnyasainkat a *tojástermelő irányban* akarjuk nevelni, mást, ha *hústermelés* a célunk.

De egyben egyezik mind a kettő, hogy t. i. szárnyasainkat a többtermelés, gyorsfejlődés érdekében fokozatosan hozzászoktassuk, hogy minél több táplálékot fo-

gyasszanak s — mint már előzően említettem — *ne számítsuk azt, hogy mennyivel éri be egy szárnyas, hanem ép ellenkezőleg, hogy mennyit tudunk általa megetetni.* Ne csak a felnőtt szárnyasokat neveljük állandó mozgásra és kaparásra, hanem már a frissen kikelt csibénél kezdjük ezt a nevelést.

a) *Etetés a tojóiránynál.* A tojóirányú szárnyasok nevelésénél azért játszik nagy szerepet az *alom*, mert minél dúsabb, lombosabb az alom, annál nehezebb benne a keresgélés és kaparás, annál több munkát ad az eledel feltalálása. Az etetési rendszer itt egész általánosságban a következő: A mindennapi rációt (adagot) szemesekben (zab, árpa, vagy búza, vagy búzaocsu) — a takarmányozási rész külön fejezetében közzétett etetési táblázat szerint — kimérjük, de nem adjuk egyszerre a szárnyasainknak, hanem elosztva a reggeli és esti időszakra. A szemeleséget az ólban az alomba szintén beágyazzuk, begereblyézzük, hogy alulra kerüljön, az esti szemeleséget pedig még nappali világosságnál adjuk, hogy elég idejük maradjon begyüket teleszedni.

A déli lágy eleség legyen bőséges zöld takarmány, aprózva, szecskázva, vízzel enyhén megnedvesített s durva buzakorpával kevert. Télen pedig az apróra szecskázott, szárított zöldtakarmányt le kell forrázni, 50—60 percig duzzasztani, azután a folyadékot lecsurgatva, durva korpával keverni, kissé konyhasóval behinteni s felkavarni s langyos melegen, *rácsos etetőben*, a szárnyasoknak adni. A lágyeleség közé keverendők még azok a kellékek, amelyek a takarmányozás táblázatában a III-ik kötetben fel vannak sorolva.

Ajánlom mindenkinek, hogy az év egész folyamán, tavasztól kezdve késő őszig gyűjtsön *zöld takarmányt* (zsenge akáclombot, ribizke levelet, káposzta levelet, kelkáposzta levelet, sárgarépa levelet, fűvet, lóherét, lucernát, bablombot, csalánt, oroszlánfog levelet, sósikát, spénót, stb.). Vagdalja össze apróra azonnal, amint gyűjtötte és szárítsa a napon, azután raktározza el száraz, szellős helyen, ritkaszövetű jutazsákokban, padlásgerendára felakasztva, hogy télen ne szenvedjen hiányt a lágyeledelhez okvetlenül szükséges takarmányban,

amelyhez ilyenformán ingyen jut, s amely a tojáshozamot erősen fokozza.

Lámpavilágítás. Aki csak teheti, illetve módja van rá, szereljen fel az ólban *villanylámpát* is, vagy ha villanyvilágítás a községben nincsen, más világító alkalmatosságot használjon (tűzveszély ellen dróthálóval a lámpa jól körülbástyázandó) azért, hogy a téli rövid napok alatt kora reggel, egész addig, míg kivilágosodik, továbbá alkonyatkor kb. 6—8 óráig világíthasson. Így télen is korán kezdetjük az etetést, a szárnyasok hosszabb ideig kapargathatnak és később mennek pihenni. *Ez jelentékenyen előmozdítja a téli tojástermelést. A fent leírt etetés a szárnyasok tápígényeit csak részben elégíti ki. Szükséges, hogy bizonyos tápanyagok és egyéb kellékek állandóan a szárnyasok rendelkezésére álljanak. Ilyenek: a gritt, mész, faszen, szárított husalék és olaj- vagy földi dió pogácsa.*

Gritt. Ez nem egyéb, mint lencsenagyságra, vagy még ennél is apróbbra tört kavics, vagy durvább kvarchomok, amelyre az emésztésnél szükségük van. Ezt az ismertetett: *önetető* egyik rekeszébe tesszük. A másik rekeszbe adunk *húsreszeléket* (húslisztet) apróra vágott és szárított állapotban, továbbá *csontdarát* (frisset, daráltan) és *szárított marhavér*, a harmadikba adunk *futormeszet*, a negyedikbe darált faszenet, az ötödikbe földi diópogácsát daráltan.

Ezekből minden szárnyas egyéni szükséglete szerint válogathatja és fogyaszthatja a különböző fehérjetartalmú anyagokat, meg a meszet, faszenet vagy grittes kvarcos folyamhomokot.

Ezenkívül fontos, hogy télen-nyáron bőséges *víz-készlet* álljon *önitatóban* a szárnyasok rendelkezésére, télen fagymentes, fedett (zárt) helyiségben, nyáron fedett vagy árnyékolt hűvös helyen.

b) *Hízók etetése.* A *hústermelő irány* kinevelésénél ugyanezt az etetést alkalmazzuk, csak hogy itt a *reggeli időre* adjuk a *lágyeledel* táplálékot, estére pedig a *szemest*, még pedig *nem az alomba*, beágyazva, hanem *szintén a rácsos etetőben*. Csupán *délben* adjuk a *szemes eleséget az alomba*. Így a szárnyasok gyorsan táplál-

koznak és sokat pihennek, nemi szerveik működése sokkal kisebb és így a testsúlygyarapodás lép előtérbe. Ha a két etetési rendszer különböző hatását, kivált a növekedésszárnyasoknál tanulmányozzuk, látjuk, hogy az első rendszernél a testi fejlődés gyorsabb, az ivarképesség szintén korán áll be, a testgyarapodás ellenben csekély. A második rendszernél ellenben a szárnyas kifejlődése lassú, a testsúlygyarapodás sokkal nagyobb, a temperamentum nyugodtabb és csöndesebb lesz. Még a tollúfejlesztésben is óriási különbség észlelhető, amennyiben a tojóirányú etetésnél a tollazat nagyon gyorsan alakul ki véglegesen, a másodiknál pedig még hosszú ideig is pelyhek takarják a testet. Már munkám II-ik fejezetében, *a nemesítés új irányának ismertetésénél* megemlítettem, hogy szárnyasainkál még egy fontos fejlődésre kell törekednünk, még pedig *a tojás nagyságának* a fejlesztésére. Ezt részint *irányneveléssel*, részint *tenyészkiválogatással* érjük el.

Tudjuk, hogy a kevésbé fejlett szárnyasok (jércék) rendszeren kisebb tojást tojnak, mint a II-od, vagy III-ad éves tojók, de ma már azt is tudjuk, *hogy ha keltetésre kizárólag másodéves tojóknak a tojásait használjuk*, az átlag tojásnagyság a *jércéknél* is emelkedik, továbbá, hogy a forcírozott etetés a kaparás által a szárnyasok testkapacitása és ezzel együtt a tojás nagysága is fokozható, végül pedig rendelkezésre áll a *tojásosztályozóban* egy olyan eszköz, melynek segítségével azokat a jércéket válogathatjuk ki a jövő évben tenyészcélokra, amelyek már első tojóévükben, *december hóban* a legnagyobb tojást tojták. Ezért fontos, hogy a *tojórekord* utolsó rovatában a *tojás színén* kívül, annak *nagyságát* is feljegyezzük.

IV. c) *Tenyészkiválogatás. Ezzel végre elérkeztünk a tenyészkiválogatáshoz, a nemesítés munkájának utolsó, legfontosabb fázisához.* Ha kezdettől fogva pontos jegyzeteket vezettünk, ez a válogatás nem nehéz feladat, mert majdnem kizárólag *papíron végezzük* és csak ennek megtörténte után hajtjuk végre számításainknak végeredményét, azoknak a szárnyasoknak az elülönítésével, amelyeket kiválasztottunk. Az alábbiakban a számításo-

kat legmodernebb *gazdasági standard pontozó rendszere* szerint állítom be, mivel ez biztosítja legjobban a gyors fejlesztés sikerét. A tenyészkiválogatás rendes körülmények közt a gazdasági év végén, tehát *szeptember* végével történik, itt azonban, mivel csak most kezdik a nemesítés munkáját, azt *december* végére tojuk ki.

A tenyészkiválogatás teljesen gazdasági szempontokra támaszkodik, s így a válogatás anyaga egészen más, mint a *sportbeli*, még pedig egészen külön szempontok mérvadók a *tojástermelő* és a *hústermelő tenyésziránynál*. A fontosság sorrendjében a kiválogatás anyaga a *tojóiránynál* a következő:

1. Egészségi index, 2. a szárnyas kora, 3. első évi tojásteljesítmény, 4. a tojás nagysága, 5. a tojás pigmentálása (színe), 6. tojás korai megkezdése, 7. tojójelleg minősítésének indexe (száma), 8. fejlődés gyorsasága növendék korban, 9. bőr és háj színe, 10. testsúly felnőtt korban, 11. fajtajelleg és tollszín az egyöntetűség érdekében.

A hústermelőknél a sorrend más: 1. egészség, 2. kor, 3. testsúly fejlett korban, 4. fejlődés gyorsasága, 5. bőr és háj színe, 6. hízójelleg indexe, 7. tojásnagyság, 8. tojás pigmentálása, 9. tojóteljesítmény, 10. tojás korai megkezdése, 11. fajtajelleg és tollszín.

Tenyészkiválogatási ív. Állítsunk össze egy tenyészkiválasztási ívet, az itt bemutatott minta szerint, még pedig külön a *tojástermelőkre* és külön a *hústermelőkre*.

Kezdjük a *tojáshozamúakkal*. Az első függélyes rovatba egymás alá beírjuk az összes, a selejtezés után megtartott tyúkoknak lábgyűrűs számait, előbb a tavalyiakat s öregebbeket, azután az ezévi jércéket is. Az utóbbiak azonban csak abban az esetben kerülnének a folyó gazdasági évben tenyésztörzsbe, ha az öregebb évfolyamok tenyészindexei feltűnően rossz százalékkal zárnak le, ellenben az ezéviak kiválóan jók volnának. *Különben elvből csak a magasabb korosztályból válogatunk.*

Most vegyük elő az összes *naplóíveket, tojórekordokat és a selejtező ívet*. A naplóban minden tyúknál összeolvassuk a betegségi eseteket, az év összes hónapjainál.

Az egészségi eredményt a napló utolsóelőtti rovataiba beírjuk. Ha a szárnyas 60, vagy még több napig volt beteg az elmúlt gazdasági évben, az indexszám egyenlő 0, 55 nap után egyenlő 1, 50 nap után egyenlő 2, 45 nap után egyenlő 3, 40 nap után egyenlő 4, 35 nap után egyenlő 5, 30 nap után egyenlő 6, 25 nap után egyenlő 7, 20 nap után egyenlő 8, 15 nap után egyenlő 10, 10 nap után egyenlő 12, 5 nap után egyenlő 15 és 0 nap után 20 pontot számítunk. *Ezt az egészségügyi indexszámot beírjuk az illető szárnyasnál a tenyészkiválogató ívének harmadik rovatába.* A 4-ik rovatba írjuk a kor indexét, mely az első évesnél 1, a másodévesnél 6, a harmadévesnél 4 és a negyedévesnél 2 pontot számít. Az 5-ik rovatba az első *tojásrekordnak* indexszámát írjuk, ez pedig a tojórekord utolsóelőtti rovataiból összeállított évi tojóteljesítmény *egytizede*. A 6-ik rovatba írjuk a tojórekord decemberi tojásnagyság indexét. A 7-ik rovatba jönnek a tojás pigmentálás pontozatai és pedig: rózsás szín 10, barna 6, sárga 4, tiszta fehér 1 p. A 8-ik rovatba a tojás korai lerakásának indexe jön. *Itt az első tojás számít.* Ha az már szeptemberben történt 12, októberben 10, novemberben 8, decemberben 6, januárban 4, februárban 2, márciusban 1 pontot kap, míg az áprilistól augusztusig történő első tojáslerakást egyáltalában nem számítjuk, tehát 0. A 9-ik rovatba a seletezési ív utolsó rovatában található indexszámnak *egytizedét* írjuk be. A 10-ik rovatba jön a gyors fejlődési index (első évükben adataink még nem lesznek kéznél), tehát a növedékszárnyasokról majd összeállítandó fejlődési jegyzet adata, amelyben a csirkék 6 hetes korban elért súlya lesz bejegyezve. Itt kg.-ként 2—2 pontot számít. A 11-ik rovatba írjuk a szárnyas bőr és haj színét, ami szintén csak a növedék fejlődési ívből vehető ki, most tehát minden szárnyasnál megállapítandó lesz. Tiszta fehér bőr 3, sárgásfehér 2, erős sárga színezettel 1 pontot kap. A 12-ik rovatba írjuk a szárnyas jelenlegi testsúlyának indexét és pedig kg.-ként 1—1 pontot. A 13-ik rovatba írjuk a fajtisztaság és tollszíntisztaság fokát, a tenyészcélul kitűzött jellegtisztaság 3, a bizonyos hibákat felmutató jelleg, stb.

2, a sok eltérést mutató 1 pontot kap. Ha most az ezekbe a rovatokba beírt számokat az utolsóelőtti rovatban összegezzük, megkapjuk a tenyészkiválogatási indexszámot, ez legjobb esetben 100-at adhat és így azt mondjuk, hogy egy kiválasztott tyúk 30%-os, 60%-os, 95%-os tenyészállat, aszerint, hogy mennyit mutat az index.

A *hústermelő iránynál* a tenyészkiválogatási ív rovatái ugyanezek, csak a fejrovatoknak sorrendje más, amint ezt már fent kitüntettem.

A *harmadik rovat* számítási indexe egyezik a tojó-iránynál bemutatottal, a *negyedik rovatban* a korindex más, mert itt az egyéves 1, a másodéves 3, a harmadéves 4 és a negyedéves 3 pontot kap, az *ötödik rovatban* a testsúlynál minden kg. 5 pontot számít, a *hatodik rovatban* a gyors fejlődésnél 6 hetes korban minden kg. 15 pontot kap, a *hetedik rovatban* a bőr- és hájszín 5, 4, 3, 2, 1 pontot, aszerint, hogy bizonyos árnyalatok, foltok, másszínű lábszár, vagy tarkaság mutatkozik a fehér mellett. A *nyolcadik rovatban* a selejtezési ív minősítési indexszámának *egytizede* jön. A *kilencedik rovatba* írjuk a tojásnagyság indexet. A *tizedik rovatba* a tojás színét vesszük, itt rózsás szín 2, barnás 1, fehér 0 pontot kap. A *tizenegyedik rovatba* az évi tojóteljesítmény egy-husztad része, vagyis 5%-a jön. A *tizenkettedik rovatnál* a szeptembertől februárig tojt első tojás egy pontot kap, a többi 0, a *tizenharmadik rovatnál* a fajta, jelleg, színegyöntetőség, stb. 5, 4, 3, 2, 1 pontot kap.

Ha ezekután megtaláltuk összegezés útján minden szárnyasnak tenyészkiválogatási indexszámát, végignézzük az egész ívet és a legmagasabb számmal bíró szárnyast színes ceruzával megjelöljük, úgy, hogy a 100%-tól lefelé indulva és elsősorban az öregebb évfolyamokat tekintetbe véve, a kívánt tenyésztörzslétszámot megkapjuk. Mivel összállományunknak 20%-át szoktuk tenyészcélokra kiválasztani, csakis annyit jelölünk meg, ahányra szükségünk van. Ahol egyenlő indexszám a zárszám, az adatok fontosságának a sorrendje dönt.

IV. d) *Törzslap*. Az így kiválogatott szárnyasokról elkészítjük a *törzslapokat*. A törzslapban meg kell talál-

nunk minden adatot, amely bennünket gazdasági és tenyésztési szempontból érdekel. Minden tenyésztő összes tenyészszárnyasairól *törzslapot* vezet a *tenyészet vagy nemesítés* kezdetétől végig, évről-évre folytatva. Így legjobb, ha a törzslapokat egyszerűen folyószámokkal látjuk el, tekintet nélkül a gazdasági évre.

Ajánlom minden tenyésztőnek, hogy mindezeket a rekordokat, naplókat, selejtezési íveket, tenyész kiválogatási íveket, törzslapokat őrizték meg gondosan és vezessék pontosan, mert ez esetben époly jogerős okmányként szerepel, *mint a kereskedelemben a könyvelés*. Ha ilyen kifogástalanul ellenőrizhető adatgyűjteménnyel rendelkezünk, tenyészanyagunk piaci értékét jelentékenyen emeljük, mivel ilyen pontos *gazdasági pedigrével* ellátott szárnyasok ma még ritkaságszámba mennek Európában. Ezenkívül a tenyésztő egy igen tanulságos anyaggal rendelkezik munkájának áttekintésére és haladásának mérlegelésére.

Az évek folyamán megszokja a tenyésztő, hogy már a növendékszárnyasokról is pontos íveket vezessen és így a selejtezés és tenyész kiválogatás munkáját megkönnyítse és tökéletesítse, továbbá feljegyzéseket csinál az iránynevelés rendszeréről is, etetési rekordokat állít össze és ezek szerint szintén megállapíthatja munkájának minden mozzanatát és végső sikerét.

Ha aztán teljesen beletanult a szakmába, magától bele fog a gazdasági költségek és hasznok elkönyvelésébe, vagyis a rendes könyvvezetésbe, amint állománya gyarapodik és üzeme fejlődik.

Ezzel tulajdonképpen befejeztem tanácsaimat a nemesítés megkezdése dolgában. Itt még csak arra akarok ráutalni, hogy egyszerűsítheti és olcsóbbíthatja a tenyésztő eddigi munkálkodását azzal, ha más hasonló célokat követő szomszédokkal közös munkára társul.

Jasági alapon óhajtók itt rátérni a szervezkedés első mozzanataira.

IV. e) *Munkamegosztás*. „Több szem többet lát, több zseb jobban bírja“. Ez a sikeres gazdálkodás ősrégi alapszabálya, amely alól senki ki nem vonhatja magát, ha gazdasági téren haszonra törekszik. Cikkeimnek eddigi

részében arra törekedtem, hogy bemutassam mindazokat az eszközöket és tennivalókat, amiket bárki egymagában is megcsinálhat, bár sok munka hárul ezáltal az egyes tenyésztőkre. Ezt a munkát azonban többen gyorsabban, jobban és olcsóbban, azonkívül nagyobb haszonnal is végezhetik, mintha külön-külön operálnak. A nemesítés sikere és anyagi haszna nagy mértékben helyes ítélőképességünktől függ, főleg ami a *selejtezést* illeti. Ha kizárólag csak saját állományunk keretében találjuk meg az összehasonlítás anyagát, egyoldalúan ítélkezünk. Ezért szükséges és kívánatos, hogy látó körünket tágítsuk, *vagyis több tenyésztővel kölcsönösen ejtsük meg a selejtezést*. Lesznek ugyanis szárnyasaink parlagi állományunkban, amelyek magukban nagy értéket képviselnek, de nem illeszkedtek be tenyészirányunkba. Lesznek kiváló *hústermelő* állataink, amelyeket a *tojóirány* követése miatt nem használhatunk fel és viszont, míg más tenyésztőnél, ki *hústermelő irányt követ, lehetnek jó tojó vérvonalú egyedek*, amelyekre nagy szükségünk volna. Ilyen társulási viszony fennállása esetén egyszerűen csere történhetne, ami nem kerülne kiadásba sem, mert hiszen lesznek a községben olyanok, akik éppen az ellenkező irányban törtetnek és szívesen kicserélnének a nekik megfelelő anyag ellenében. *Ez már az anyag gazdaságosabb kihasználását jelenti*. De tudjuk azt is, hogy az állandó legszűkebb beltenyésztés folytatása bizonyos veszélyeket rejt magában, ellenben a tenyésztő nem szívesen használ gondosan nevelt és kitenyésztett nemesített állományának vérfelfrissítéséhez olyan hímekeket, amelyeknek teljesítményi rekordjairól és leszármazásáról semminemű garanciát nem kaphat. Ha azonban egy községben több tenyésztő kölcsönös megállapodás alapján összeáll, a selejtezést is az előírt időben közösen végzi, *akkor a hímcseré kérdése is megoldást nyert anélkül, hogy ez pénzbe kerülne*.

Láttuk, hogy a takarmányos kellékek elkészítése körül sok munka válik szükségessé, amit az egyes tenyésztő kénytelen a legprimitívebb eszközökkel végezni

A csont-örlés, gritt-törés, pogácsa darálás, zöldtakarmány aprítása és szárítása, szemesek darálása, stb.

megfelelő gépekkel százszorta gyorsabban és jobban végezhető.

Ilyen gépek sokba kerülnek, de ha egy községnek több gazdája vásárolja meg közös használatra, a költség csekély és a haszon nagy. Igen fontos szerepet játszik a baromfitenyésztés anyagi sikerében *a korai csibék keltetése*. Egy keltőgépnek megvásárlása és üzembentartása költséges és csak akkor fizeti ki magát, *ha teljes kapacitását kihasználhatjuk*. Egy 100 meg 500 tojáskapacitással bíró gépnek üzemköltségei és munkaigénye ugyanaz. Ha tehát több tenyésztő vásárolja meg és közösen használja, megint a haszon oldalára billen a mérleg. Ugyanígy vagyunk a hizlalásnál, tömőgépek beszerzésénél, a szállításnál, a járművek biztosításánál és száz meg száz kisebb-nagyobb dologgal, amit itt felsorolni fölöslegesnek tartok.

Mert már ezekből látható, hogy a nemesítés végrehajtása és eredményes fejlődése csak ott remélhető, ahol a tenyésztő tisztán gazdasági alapon ugyan, de nem kizárólag értékesítési célokkal, *hanem konstruktív és produktív értelemben is a kölcsönös támogatásra tömörülnek és szervezkednek*. Remélem, *hogy fejtegetéseimmel mindazoknak, akik akár a parlagi, akár másfajta nemesítésével komolyan óhajtanak foglalkozni, első berendezkedésükben segítségükre lehettem és ezt a fontos ügyet ezzel is előbbre segítettem*.

TÖRZSLAP

Lapszám:

168

Név:	Lábgyűrű szám:
Telepszékhely:	Fajta:
Alapítási év:	Neme:
Apa évszáma:	Rendeltetése: húshozam, v. tojáshozam:
Törzslapszáma:	Anya évszáma:
Tenyéskiv. ind. száma:	Törzslapszáma:
	Tenyéskiv. ind. száma:
	Első évi tojórekord száma:
1. Évszám:	2. Tenyészkiv. index száma:
3. Egészségi rekord: a) növendékkorából:	b) I-ső tojóévéből:
c) II-ik tojóévéből:	d) III-ik tojóévéből:

4. Tojásnagyság indexszáma: a) I-ső tojóévéből: b) II-ik tojóévéből: c) III-ik tojóévéből:		
5. Tojáshéj színe:		6. Első tojás kelte:
7. Selejtezési minősítés indexszáma:		
8. Korai fejlődés 6 hetes korában: kg.		9. Bőr színe:
10. Testsúly: a) I-ső évben:	b) II-ik évben:	c) III-ik évben:
11. Fajtajelleg:		
12. Párosodó hím számadatai:		
13. Párosodó tojó számadatai:		
14. A törzskönyvelt utódainak számadatai a törzslapok sorrendben,		
a) hímeknél:		
b) tojóknál:		

III. sz.

Polonyi-rendszer

Selejtezési iv 19

hóról.

Lábgűrű száma	Évszám	Jelleg- arány																										minősítési index %	Jellege	
		Jelleg- arány																												
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	t	u	v	x	y	z	tojóirány			húsirány
9	1929	h	h	h	h	t	h	h	t	h	t	t	t	h	h	h	t	t	h	h	h	h	h	h	h	h	8	17	68%	h
11	"	h	t	t	t	t	t	t	t	t	t	l	t	t	h	h	h	t	t	h	h	h	h	h	h	h	13	12	52%	t
33	"	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	h	t	t	h	h	t	t	t	t	t	t	21	4	84%	t
34	"	h	h	t	h	h	h	t	h	h	h	h	t	t	t	t	t	h	h	h	t	h	h	h	h	h	10	15	60%	h
55	1930	h	h	t	t	t	t	h	h	h	h	t	t	h	h	h	t	h	t	t	t	t	t	t	h	h	15	10	60%	t
41	"	h	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	h	h	h	t	t	t	t	t	t	t	t	h	t	17	8	68%	t
45	"	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	h	h	t	t	t	t	t	t	t	t	t	h	24	1	90%	t
47	"	h	t	t	h	h	h	h	t	h	h	h	h	h	h	t	t	t	t	t	h	t	t	h	h	h	9	16	64%	h

* ad s) csontív.

** ad u) és korai kelés.

*** ad z) és fejlődés.

A gazdasági standard

Jelmagyarázat: t = tojóirány; h = hústermelő irány		
a.	fej	t. felül széles, lapos, inkább csontos. oldalt lapos, állán keskeny.
		h. domború, kerekdedalakú, felül keskeny, húsos, vastagon kidomborodó pofával.
b.	taraj	t. nagy, erősen kifejezett, kevés, de mély bevágással, finom selymes, viaszkos fénnnyel, élénk piros.
		h. aránylag keskeny, sok apró bevágással, szemcsés, durva tapintatú, nedves.
c.	állleány	t. nagyok, finom selymes tapintatú, élénk piros.
		h. kicsiny és meverek
d.	szem	t. élénk, nagy, fényes, szemhéjak keskenyek és feszesek, szemkarika jól látható.
		h. szelid, kicsiny, szemhéjak nagyok.
e.	csőr	t. erős, vastag, rövid, fényes színű.
		h. hosszú, keskeny.
f.	nyak	t. rövid, inkább vastag.
		h. hosszú, vékony.
g.	hát	t. lapos, hátul szélesebb, mint elől.
		h. lejtős, elől széles, hátul keskeny.
h.	testalkat	t. háttól hasig mérve mély, oldalt lapos.
		h. elől erős tömör, oldalt kidomborodó és párnázott, mereven tartva.
i.	mell	t. mélyenfekvő, erősen kidomborodva.
		h. magasán tartva, széles és izmos.
j.	mellesont	t. talpvnal hosszú, vízszintes s egyenes.
		h. talpvnal rövid, hátra lejtős s ívelt.

k.	háttest	t.	széles, erősen az oldaltól kidomborodva, dús pehelyzettel borítva.
		h.	keskeny, kevésbé pelyhezett.
l.	lábszár	t.	rövid, erős, finom, száraz viszkosbőrrel.
		h.	hosszú, vékony, durva bőrrel.
m	lábállás	t.	tágasan szétvetve.
		h.	szűk.
n.	körmök	t.	rövidek és erősek.
		h.	hosszúak és vékonyak.
o.	bőr	t.	színe egyenlő fehér, száraz, viaszkos selymes, szorosan az izmokhoz tapadó, alatta hájréteg nem látható.
		h.	szemcsés, durvább tapintatú, kevésbé áttetsző, izomzat hájréteggel borítva, mellén vastagon párnázott, vastag csomó izmok.
p.	tollazat	t.	széles és rövid, szorosan a háthoz és az oldalhoz tapadó.
		h.	hosszú, keskeny, lazán álló, ami a testnek gömbölydedséget kölcsönöz.
q.	farkalak és tartás	t.	széles, legyezőszerű, aránylag fölfelé tartva.
		h.	inkább tömpe, rövid, keskenyen végződő, vízszentes vagy lejtős.
r.	végbélnyílás	t.	élénk, rózsaszínű, kidúdorodott, tapintatra éléken mozgó és nedvezedő.
		h.	szűk, nyugodt, száraz.
s.	vedlés	t.	késői és rövid tartamú.
		h.	korai és lassú lefolyású.
t.	szegyborda csontív	t.	kitapinthatók, szélesen széjjelálló és a mellestől talpától ruganyosak.
		h.	szűken összefutók, a mellestől talphoz közeledők.

u.	temperamentum és korai kelés	t.	eleven, mozgékony, korai kelés és késői pihenés.
		h.	nyugodt, lassú, hosszú pihenési hajlam.
v.	étvágy	t.	jó, de nem mohó, egész napra kiterjedő, gyors emésztés.
		h.	mohó, gyors falás, hosszú pihenés.
x.	kaparás	t.	állandó, szorgalmas, fáradhatatlan.
		h.	csekély.
y.	karécsálás	t.	hangos, vidám éneklés, kaparás közben erélyes és gyakori karécsálás, kakaskukorékolása magashangú.
		h.	kevés, a kakas mélyhangú kukorékolása elárulja a hústermelő tipust.
z.	izzadmányok és fejlődési fok	t.	szárnyak alatt és combok között viaszkos, ragacsos tapintatú izzadmányok, a faron erősen kifejlett olajmirigy, korán kifejlett párosodási hajlam, taraj és álllebenyek melegsége a tojástevékenység korai megkezdését és jó egészséget jelent.
		h.	a szárnyak alatt és combok között zsíros tapintatú izzadmányok, a far olajmirigye kevésbé fejlett, párosodási hajlam késői, ellenben testgyarapodás nagy, taraj késő melegedik fel.

Tenyészkiválogatási iv a) tojástermelő iránynál

Lágyűrű- száma	Évszám	Egészségi index száma												Korindex				Tojás-pigment				
		60	55	50	45	40	35	30	35	20	15	10	5	0	1	2	3	4	rózsa- szín	barna	sárgás	fehér
		napi betegség után pontokban												évesnél								
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	10	12	15	20	1	6	4	2				

Lábgyűrű száma	Évszám	Tojórekord évi $\frac{1}{10}$ -e	Tojás nagyság XII havi rekord indexe	Tojás korai lerakás indexe							Gyors fejl. indexe 6 hetesnél a	Selejtezési indexszám $\frac{1}{10}$ -e	Háj- és bőrszín			Testsúly-index	Fajttisztaság és tollszín			Tenyészkivál. ind. szám	Megjegyzés	
				Szept.	Okt.	Nov.	Dec.	Jan.	Febr.	Márc.			Többi	tisztá fehér	sárgás-fehér		erős színezet	jelleg tisztá	némi hiba			sok eltérés
				12	10	8	6	4	2	1	0	$\frac{1}{10}$ -e	1 kg.	3	2	1	1kg	3	2	1		

III. RÉSZ.

A magyar parlagi renaisszance-a (ujjászületése).
„A baromfinemesítés technikája“ utmutatás alapjai.

I. Előszó.

Egykor minden kultúrfajta parlagi volt.

Ahol ember élt és lakott, ahol csak rövid időre is megvetette lábát, a kutya mellett ott találjuk a tyúkot is. A vándornépek egész hatalmas világutazásokat tettek sátraikkal, primitív szekereiken, lovaikon, magukkal hordott tyúkjaikkal, de találkoztak új otthonaikban is vad tyúkfélékkel, amelyek más fajoktól azáltal különböztek, hogy könnyen szelídültek és az emberi életmódhoz alkalmazkodtak. Így évszázadok múlásával az emberiség civilizálódási és kulturális haladásával egyidejűleg ezek a kezdetleges *parlagi fajták* is fokozatosan levetették magukról vad köntösüket, tökéletesebben simultak az őket gondozó, ápoló s szeretetet eláruló tulajdonosaikhoz, míg bennük tökéletesen kialakultak az egyensúlyozott potenciák, készségek, amelyekkel a mi parlagaink is ma már kb. 200-ik ivadékaival mind mai napig magukban megőrizték s számunkra megbecsülhetetlen értéket jelentenek. Nálunk számosan a *parlagi fajta* alatt egy teljesen elhanyagolt, tarka-barka haszon-talan állományt értenek, ezt a fajtát általában lenézik, pedig nincs igazuk, mint lovag Manz György „Tyúktenyésztés“ című nagy művében is említi, *egykor minden kultúrfajta parlagi volt* és csak az emberek *intelligenciája, gazdasági életrevalósága, állatszeretete tenyésztette ki kultúrfajtvá.*

Civilizáció, kultúra és intelligencia, nem azonos értekek. Egy népnek magas civilizációja lehet, de kultúrája és intelligenciája hiányozhat. *A civilizáció* technikai vívmányok áldása, az élet megkönnyítése. *A kultúra* a jó és szép iránti érzék fejlettsége, az *intelligencia*, az

istenadta ész és leleményesség. *A civilizált ember* siet, halad, keresi a készet, s a készben a kényelmet s habzsolja a gyönyört. *A kultúrált nép* gyönyörködik, élvez, a szépet és jót gyarapítja és ápolja. *Az intelligens ember* kutat, keres, gondolkodik, értékeket teremt és állandósít s a jövőre is biztosítja munkájának gyümölcsét. Azok a népek, amelyek a készet, idegen kultúrfajtát vásárolnak, azt szaporítják, kihasználják s megint felhagynak, amint valami jobbat s tökéletesebbet látnak, civilizáltak ugyan, de nem teremtenek, nem alkotnak, csak idegenből veszik át a készet s azt forgatják, üzleti célzattal, vagy kedvtelésből.

Azok, akik egy idegen kultúrfajtát felkarolnak, azt itthon javítják, gyarapítják, tökéletesítik, hogy bennük örömük legyen és másoknak is örömet szerezzenek — *kultúráltak*, itt már az alkotási és érvényesülési vágy is társul a fentebbi üzleti célzat s kedvteléshez.

Azok, akik egy vad fajtából parlagiakat, parlagiakból pedig kultúrfajtát teremtenek, az igazi intelligencia úttörői. Ez a kaszt az illető népnek egyben igazi érték-mérője, mert az a saját talajából kikelt magot ápolja s gondozza, értéket teremt és állandósít s a jövőre is biztosítja munkájának gyümölcsét. Ez nem fut idegen bálványok után, nem dőzsálja a nemzet vagyoni állagát azáltal, hogy azok importjával az idegen állam vagyoni állagát szaporítsa, amikor neki módjában áll intelligenciájának latbavetésével itthon is oly értéket teremteni, amellyel ezt a szituációt megfordíthatja s azzal a külkereskedelmi forgalomban, eme anyag értéket ott készpénzre felválthatja s úgy a saját, mint nemzete vagyonosodását előmozdíthatja. A régi arabok, akik a pusztaság gyöngyét, a lovat, a tökélyig fejlesztették, majdnem emberi ésszel bíró élettársá nevelték, a svájci hegylakók, akik egy csenevész, vad havasi marhából, a tejelő remekeit alkották, a kínaiak, a kis dzsungelmadárból megcsinálták az óriási Brámhát és Cochin fajtát és a borzas kínai vadsertésből, a Yorkshiri óriást, intelligens népek voltak és ma is azok, pedig civilizációjuk és kultúrájuk messze eltér egymástól. Ugyancsak moraliter szegénységi bizonyítványt állít ki magáról egy nép,

amely nem érzi szükségét annak, hogy más, kevésbé civilizált, vagy kultúrált népnek e téren elért nemesítési eredményét megkísérelje utólélni s felülmúlni, hanem ehelyett inkább kívülről habzsolja a készet, csak veszi, mint árut, kereskedik vele s nyomban túlad rajta, ha más idegen jobb kínálkozik, csereberét üz, nem tenyész, csak szaporít, majmolja a külföldet, amely ugyanott értéket teremt s természetrajzilag kioktatva üzi azt, tehát teremt, alkot s azzal nemzeti hivatásának él, míg emez, aki azt minden előkészítés nélkül átveszi, megfizeti s itthon használja fel, értéket rombol s semmisít meg. A parlagi fajta az egy nemzeti kincs, s mint ilyen, egy csálhatatlan indexe az illető nemzet civilizációjának, kultúrájának és intelligenciájának, vagyis ezen hármass erkölcsi s nemzeti érték akkor éri el kulminációja legfőbb fokát, ha pl. az illető nemzet fiai, akik baromfitenyésztéssel s nemesítéssel foglalkoznak, képesek saját ősi eredetű parlagi fajta állományukat annyira tökéletesíteni, hogy az azokból kialakult vagy kitenyésztett ú. n. kultúrfajta a fajtajelleg megtartása mellett, termelő készségeinek optimumát hordja magában.

II. Bevezetés.

Mi készítetett arra, hogy a magyar parlagiakért sikraszálljak?

Két átütő erejű körülmény érleltette meg bennem azt az elhatározást s fokozta azt a szívós kitartást, hogy a parlagiak érdekében a magán-, köz- és államérdek szempontjából megvívjam a szellemi harcot — bárkivel és bárki ellen, még ha magamra maradok is. Nem a dac, nem a „csak azért is“ készítetett arra, nem virtuskodásból vagy stréberkedésből forгатom ebben a kérdésben három évtized óta a tollat azért, hogy állításaimnak, véleményemnek, okoskodásaimnak, meggyőződésemmnek érvényt szerezzek. Mert hiszen számolnom kellett az ellenérvek, megcáfolások özönével, ha a napi szaksajtó, valamint a szakirodalomban elhelyezett említett érveléseim nem helytállóak. Három évtizeden át lefolytatott harci

riadóm a magyar parlagiak mellett azonban nem bátorította fel a parlagi elleneseket, hogy — velem szemben ellenérveiknek hangot adjanak, komoly megvitatásokba bocsátkozzanak, így tehát el kellett fogadnom azt: „*qui tacet-consentire videtur*“. Egyetlen komoly tényezővel kellett csupán megvívnom ezt a szellemi párviadalt és ez néhai Parthay Géza, „Szárnyasaink“ szerkesztője, egy tizenhárom próbás, szakképzett, a baromfitenyésztés minden fázisában kimagasló debatór, aki egyben akkoriban az „Országos Baromfitenyésztő Egyesület“ vezére volt. Parthay az ő híveivel a sajtójában ellenezte a Darányi-féle nemesítési akciót. Ő akkoriban azt vallotta, minek vesződni a parlagiakkal, miért kell azokat nemesíteni, amikor itt van közöttünk a nemesfajta — a Plymouth tisztavérben, mint jó tojó és jó hústyúk. Ma ugyanezt mondják irányító tényezők, minek vesződni a magyar parlagiakkal, amidőn itt van a jobban tojó Leghorn s a nagyobb húshozamú Rhode-Izlandi. *Si duos faciunt idem, non est idem.* (Ha ketten ugyanaz cselekszik, nem mindig ugyanaz.) Parthay az egységes típust tartva szem előtt, — mert azért neki is volt kereskedelmi érzéke s tudta, hogy mire fektetnek fősúlyt exportőreink — a Plymouth, mint Zwiehuhm mellett foglalt állást, lévén akkoriban a legjobb tojó s hústyúk hírében, tehát ennek a fajtának országos felkarolásával látta baromfitenyésztésünk lehető fejlesztésének kulminációját. Én akkoriban Kecskemét állomásvezetője voltam, a baromfi- és gyümölcskereskedők Európaszerte ismeretes híres otthonában. Amikor a Plymouth — kontra parlagi sajtó-párviadal megindult, a baromfiexportőrök felkerestek s további kitartásra ösztököltek — mondván, — hogy a világ minden kincseért ne adjam fel a harcot, mivel a parlagiak húásával nem vetekedhetik semmiféle kultúrfajta. Annak nem kell más, minthogy a parasztnyissa ki a zsákot, a többit elvégzi a mi hizlaldánk s akkor a parlagi, ha jobban tartják, jobban fog tojni is, sőt még csak egy hibát kell kiküszöbölni, amely abban van, hogy a magyar parlagi egész általánosságban sárgalábú s sárgabőrű, de mivel Észak-Németországban és Angliában, továbbá a különféle gyógy- és fürdőhelye-

ken nagyon keresik a fehérhúsú anyagot s a barnahéjú tojásokat — ezzel pedig a parlagiak nem dicsekedhetnek, — célszerű lenne a sárgalábú és bőrű Plymouth mellett, nem pedig helyett külföldről fehér bőrszínű nemesfejtát behozni s parlagiakat úgynevezett *cseppvérkeresztezéssel* e célra feljavítani. Így mindkét anyaggal bőségesen rendelkezvén, külkereskedelmi forgalomban is urai maradhatnának a helyzetnek, s egyben ezen két küllemileg egyforma korrektörök felhasználásával az egységes típust is biztosíthatnók.

Meglepetésemre az élelmes baromfikereskedők egyre-másra küldözgették — úgy látszik egymás között megállapodtak — 4—5 hónapos *fehér holló* számba menő *fehérlábú, fehérbőrű, fehértollú, csontszínű csőrű és körmű egyötötűnek* látszó példányokat kb. 30 darabot, csupán saját önköltségi ármegettérítése ellenében. Természetes, hogy én ezt kitörő örömmel fogadtam s elhatároztam, hogy túlادok rögtön a meglévő taka-barka parlagiaimon s azok helyett ezeket portálom. Így ezeket állítottam be enyészetembe, hozattam *Bosznia-, Davidovics* községből hirdetés útján az ottani állami baromfi-telepről három nagyobbtestű, fehér bőrszínűnek hirdetett tenyészkakast s ezután sikerült a következő évben *Kecskeméten* megtartott *mezőgazdasági kiállításra* 200 darab *kecskeméti hófehérnek* elnevezett őszi kifejlett baromfiivadékot bemutatni, amely általános feltűnést keltett. A kiállítást megnyitó *néhai báró Kazy* államtitkár meglepetésében szavainak „*a kiállítást ezennel megnyitom*“ elhangzása után *néhai Pirkner János* miniszteri tanácsossal s egész kíséretével együtt azonnal a bejárattól mintegy 50 lépésnyi távolságban levő az azzal szemben elrendezett egy-egy baromfiudvarhoz sietett, maga után hagyva a jobbra-balra kiállított mindenféle anyagot, tárgyat, valósággal elámult az egyöntetű, gyönyörű képet mutató — száz — jércén s külön udvarban a száz kakason s a csodálkozástól csak akkor tért magához, amidőn a háta mögött felsorakozott baromfikereskedők megjegyezték: „*Méltóságos Allamtitkár Úr! Ilyen baromfira lenne szükségünk s ezzel meg tudnánk hódítani Európa valamennyi piacát!*“

Sok száz szónak egy a vége, — ez az esemény eredményezte meghívásomat a földművelésügyi minisztériumba, hol néhai *Pirkner* úr bemutatott néhai *Darányi I.* miniszter úrnak s felkértem a már több ízben említett európai tanulmányútra azzal a céllal, hogy olyan nemesfajta után kutassak, amellyel a parlagiakat a fehérhús és barnahéjú tojás elnyerhetése céljából keresztezni lehet. Így hoztam be Angliából a Kentből Cook et Son telepeiről az *Orpingtonokat* sárga és fehér válfajtáiban s hogy azután mi történ, az már ismeretes. Jött az *Orpington-láz*, az országos felbuzdulás, néhai Parthay még egy ideig tovább hadakozott, de látván a kereskedővilág szívós követelését, hogy *a magyar parlagi maradjon meg tovább alapanyagnak*, már lemondott a *Plymouthtisztavérben* történő átvételéről a köztenyésztésbe s megelégedett azzal, hogy ha mindenáron nemesíteni akarja a kormány a parlagiakat, hát legalább fele részben vegye igénybe a *Plymouthot* és az *Orpingtonokat*. Így állott helyre a béke köztem s néhai Parthay között. Néhány év multán a *Belgrádban* megtartott országos nemzetközi baromfikiállítás azután véglegesen elintézte a vitát. Ezen a kiállításon ugyanis az ő általa képviselt „Országos Baromfitenyésztő Egyesület” bemutatta Plymouthjait s az általam, valamint Winkler János által képviselt „Baromfitenyésztők Országos Egyesülete” pedig bemutatta Orpingtonjait. Az utóbbiak mind elkeltek, míg a Plymouthok nagyrészét vissza kellett hozni. Ez a kudarc elkésérítette néhai Parthayt s látván további küzdelmeinek hiábavalóságát, *de látván baromfi és baromfitermékeinek állandó s folytonos feltörését kereskedelmi forgalmunkban is, vagyis a Darányi-akció fényes sikerét*, elkedvetlenedett, visszavonult, míg egy napon a máskülönben jobb sorsra érdemes egyéniség, aki jóhiszeműen harcolt a maga vélt igaza mellett, — végleg elnémult. Jött a világháború, a felfordulás, a világegés, forradalom, kommunizmus, tönkrement, visszafejlődött baromfitenyésztésünk minden eredménye, tönkrementek a parlagiak, a Plymouthok, az Orpingtonok, tönkrement állattenyésztésünk minden viszonylatban, visszafejlődött szarvasmarha, ló, sertés, juh s min-

den jószágunk külkereskedelmi forgalma s felütötte a fejét a kétségbeesés, a csüggedés különféle megnyilatkozásaiban. Amidőn ezek a nemzetet lesújtó veszedelmek elmúltak, és szélcsend állott be s az ájúlodozó nemzet az ugyancsak ájúlodozó kormányaival földretiportságából újra erőre kapott, *a konjunktúra került az előtérbe, minden útvonalon.* A konjunktúra kihasználói látván azt, hogy 1920, 1921, 1922. évek baromfi és baromfitermékeinek kiviteli kereskedelme egyenlő a *sem-mivel*, úgy értelmezték azt, mintha maga az egész baromfiállomány is elpusztult, a föld alá süllyedt volna, kezdetét vette tehát a külföldi *import* s egyre-másra felburjánzottak az *új divattyukok*, megkezdte munkáját a reklám, s minden, ami annak nyomában jár. Ám mintha csak az idegenfajták kukorékolása felriasztotta volna a magyar parlagiakat is, ezek újra kezdtek életjelt adni magukról, *úgyhogy 1924-ben 50, 1925-ben 68.6, 1926-ban 86 és 1927-ben 87.5 millió pengő vámkülföldi bevétellel ajándékoztak meg egyharmadára csonkított állományunkkal, egyharmadára lecsonkított hazánkat, szemben Nagymagyarország teljes állományú baromfiának 1913. évi, utolsó háború előtti évének 96.5 millió külkereskedelmi bevételével.* Most vált csak igazán ismeretessé az az a tény, milyen kipusztíthatatlan őserő nyilvánul meg a parlagiainkban, hogy négy év alatt helyre lehetett pótolni azt, ami három évtized alatt ezen a téren megvalósult, de a világháború alatt és után 1914-től 1923-ig, tehát tíz év alatt semmivé lett. *Értésünkre adták a parlagiak, azt mondván, hogy leránthatták rólunk a szép válszinköntösünket, kényszeríthettek újból felvenni tarka-barka, sokfoltú régi lebernyegünket, földretiporhattak bennünket, de ismét magunkhoz térve, bensőnkben a régiek vagyunk, — magyarok vagyunk s azok maradunk is.* Az előbb felsoroltak képezik azt az **egyik átütő erejű körülményt**, amelyről jelen cikkem bevezető első sorában említést tettem. Most pedig áttérek azoknak a fejtegetéseimnek az ismertetésére, melyek a **másik átütő erejű körülményt** világítják meg, amely arra készítetett, hogy a magyar parlagiakért síkraszálljak.

Eddigi fejtegetéseim a három évtizedben lefolyta-

tott baromfitenyész irányzatának hű tükrét a gyakorlatban ismertették, és a közölt hivatalos statisztikai megállapítások az akkori s azt követő kormányok helyes köztenyésztési irányzatáról tesznek tanúságot. Ezek szerint a világháború kitöréséig a parlagiak felkarolásával, alátámasztásával 20 millió pengőről 96.5 millió pengőre növeltük abbeli vámkülföldi bevételeinket. A világegést követő 15 esztendő tétlensége, a depressio s minden, ami annak nyomában járt, sem tudta a parlagiaink teljesítőképességét megsemmisíteni, sőt *ellenkezően most igazolták valójában azt, hogy még két évvel ezelőtt szédületes arányokban nyújtottak olyan teljesítményt, ami dupla vagy semmi számba vehető, mivel még 1923-ban a semmiből még egyszer annyit produkáltak egyharmad csonkaságunkban, mint Nagymagyarország teljességében annak háromszor akkora állományával.* Minden rossznak, amit a parlagi ellenesek ez ellen a hazai baromfi ellen ország-világgá kürtölnek, el kell törpülnie, el kell múlnia a három évtized történelmi ténymegállapításaival szemben, amely aritmatikai pontossággal tárja elénk azt a produktivitást, amely fajtánk ősi mivoltában rejlik, *amelyet csak ki kell bányászni, ki kell használni,* hiszen kézzelfoghatóan beigazolták azt, minő *belsőleg és külsőleg* felismerhető tulajdonságokkal vannak megáldva, tehát mindazzal, *amit a szaktudomány legújabb megállapítása is a világ minden tájára közreadott.* Ez a megállapítás **az a másik átütő erejű körülmény,** amely most már még fokozottabban késztet arra, hogy a parlagiak mellett síkra szálljak.

Parlagi vagy nem parlagi, ez most már másodrendű kérdéssé zsugorodott, amint másodrendű jelentőségű az is, *Leghorn vagy Rhodejländi-e az a portált fajta. A szaktudomány mai megállapítása, hogy a tojókéesség vagy hízőkéesség nem mindenkori fajtajellegzetesség vagy átöröklés folyamánya, hanem az egyed belső és külső ismertető jeleinek megfelelő felhasználása, kidomborodásának további tökéletesítése, amit emberi kéz és ész beavatkozásával lehet a tökéletesség lehető magas fokára emelni s ami semmi másnak, csupán az iránynevelés és tenyész kiválogatás megfelelő technikájának*

s az észszerű takarmányozásnak, gondozásnak és tartásnak tulajdonítandó, tehát teljesen és végkép kiküszöböli a fajtakérdést s utóbbit ismét odaautalja, ahová azelőtt is tartozott — a sporttenyésztés világába. A szaktudomány mai megállapítása a gazdasági standardban nem ismer semmiféle kizárólagos fajajelleget vagy átöröklési folyamatot. A gazdasági baromfiban csak bizonyos készségeket állapít meg, melyeknek belső és külső ismertető jeleit minden tenyésztő maga személyesen is megállapíthatja, felismerheti s kihasználhatja. Ezek a belső és külső jelek többé-kevésbé megvannak minden fajtában, a parlugiakban épúgy, mint minden kultúrfajtában s ha ma az egyes kultúrfajtákat egyesek vagy többen avagy testületek, szervezetek, klubok vagy bárki más, mint a legtöbbet és legnagyobbat tojó fajtaként, vagy legjobb húsbaromfi fajta gyanánt hirdetnek s mutatják be, úgy az ilyen fajtakénti beállítás minden alapot nélkülöz. Legjobb fajta nem létezik, mert itt is a készségek, bár megvannak, csak külső beavatkozással fejleszthetők, de le is züllesztethetők. Tehát csupán annyi a valóság, hogy ebből a baromfiból a benne rejlő készségeket a szaktudomány útmutatása szerint irányneveléssel, a tenyész kiválogatással, valamint észszerű takarmányozással, sikerült tökéletesíteni, tehát, hogy a készségeket kitartó munkával, szorgalommal s szakismerettel ki lehetett fejleszteni, — de viszont attól a pillanattól kezdve, amint a kellő értékre felhajtott egyedek akár a kitenyésztés helyén, akár idegenbe kerülve, már nem részesülnek abban az észszerű ellátásban, amelyben eddig részük volt, ugyanolyan arányban csökken termelési készségük is, amilyen arányban mutatkoznak a hézagok és hiányok. Ez tehát minden készséget kizáróan igazolja, hogy ehhez semmi köze a fajtajellegzetességnek vagy átöröklésnek, mivel a fajtajellegzetesség nem szenvedheti el bizonyos szerves vagy szervetlen anyagok hiányát, s ha ezek a hiányok mutatkoznak, nincsen fajtajelleg a világon, amely azt meg nem sínyné. Szakmunkámban elejétől-végig a legapróbb részletekig felcírom az egész baromfitenyésztési és nemesítési problémát, amely végeredményben leveszi napirendről az

egyes fajtáknak tulajdonított, azok fajtajellegéhez kötött s átörököltnek tulajdonított *gazdasági jelentőséget*. A *fajtaminősítés* csak sportszempontról indokolt, amennyiben csupán a *nagyságot, küllemet és az állapotot* (weight or seize, symetry, condition) ezt a három főjellegzetességet domborítja ki kellő szelektálás mellett az átöröklést, mint olyat. Ezeknek ellenben semmiféle jelentőségük nincs *gazdasági szempontból*, mert ha egy rossz tojóból tudok jó, s mind jobb tojót vagy nem kellő húshozamú egyedből jó és mind jobb húshozamút kitegyesztetni, s ezt épúgy tudom a *parlagiakból*, mint bármely másfajtából *kitermelni*, akkor ez a *gazdasági érték* —nem az állat — hanem az ember, a *tenyésztő érdemének* tudható be. A *gazdasági standardnál* nem az állat nyeri el a *díjat, a jutalmat, a dícséretet, a hírnevet, hanem a gazdája, ki kellő szakértelemmel, áldozatkészséggel, munkássággal, kellő ügyszeretettel s szívós kitartással, évről-évre selejtezéssel, irányneveléssel, tenyész-kiválogatással, s az észszerű tartással a tökéletesség legmagasabb fokáig fejleszti tenyészüzemét*. Már a mult esztendőben megjelent szakmunkámban, annak 18-ik oldalán idéztem a következőket: „amint csak példának említem meg, *Szőnyei Lórántné* lelkes, komoly és kifogástalan hírnévnek örvendő *Rhode-Izlandi* fajta tenyésztő, a *Pesti Napló* 1928. július 1-én kelt lapszáma 17-ik oldalán nyilatkozik: — *Keserves csalódás érheti azt, aki a baromftenyésztést könnyen megoldható feladatnak képzei. Sajnos, ezt a felfogást elterjesztették azok a fantasztikus számadatok, amelyek el akarják hitetni, hogy mindennapos jelenség volna az olyan tyúk, amelyik évi 300 tojást tojik! Magam láttam olyan farmkalkulációt amelyben 240 darabos tojáshozam és száz darab tojásállomány után 16.000 pengő bevétel volt felvéve! Pedig az ember a fél keze ujjain megszámlálhatja Európában azokat a farmokat, amelyek néhány hitelesített 250 darab tojással büszkélkedő tyúkkal rendelkeznek. Sokan azt is gondolják, hogy készen vehetik a nagy tojáshozamú egyedeket, pedig ezeket mindenkinek magának kell kitegyesztenie, ami éveken át igényel szakszerű odaadást*“. Kell-e ehhez kommentár? Ám le

a kalappal! Ugyancsak az ember a félkeze ujjain szám-
lálhatja meg hazai baromfitenyésztők gárdájából ki-
magasló olyan tenyésztőket, kik ily őszinte megnyilat-
kozással, megbecsülhetetlen szolgálatot tesznek hazájuk-
nak. Amint már másutt is említettem, a baromfi-
tenyésztés — csak foglalkozás, a nemesítés — már mes-
terség, azt tökéletesíteni pedig — művészet, — befeje-
zése *perpetuum mobile*, a tudományos kísérletek vég-
nélkülisége. Ilyenformán az utolsó három évtizeden át
folytatott baromfitenyésztési háborúskodásunk ma már
minden alapot nélkülöz, a *B. O. E.*-ben az *O. B. E.* ellen
s utóbbi ellenünk, mint mindannyian ú. n. fajtaháborút
folytattunk s hol ez, hol amaz a fajta vitte el a pálmát.
A *Brahmát* kiszorította a *Cochin*, a *Cochint* a *Langshan*,
a *Langshant* a *Plymouth*, a *Plymouthot* az *Orpington*,
amint most félretolta az *Orpington*t a *Leghorn* s a *Rho-*
deljändi s amint ezt már nem fogja többé kiszorítani
semmiféle más idegenfajta, — hanem kizáróan a ma-
gyar parlagi, amely eddig is felfalta az összes idegene-
ket, azok nem bírván ezzel az ősi viharedezett, eperfa-
madaraknak csúfolt állományunkkal versenyt futni,
dopping hiányában minden vonalon lemaradtak. A ma-
gyar parlagi nem ismeri a *doppingot*, a „*Gott in Frank-*
reich“-féle életmódot, mint a divattyúk, de mert a
kint és a szenvedést, — az idő viszontagságait, a kop-
lalást, a didergést az Isten szabad ege alatt ezer éven
át — ivadékról-ivadékra megszokta, megedződött, azok-
hoz az idegen kultúrfajták sem hozzásimulni, sem a
mostohább életmódot elviselni nem voltak képesek, de a
jövőben sem lesznek azok. Szakmunkámnak „*A baromfi-*
tenyésztés technikája“ című fejezete valódi ábrázatában
mutatja be az egész fajtahistóriát, a jelen rácáfolt a
multra, a tudás, a tudatlanságra, amidőn az egyes faj-
ták gazdasági jellegzetességét is mint az átöröklés fajta-
jellegének akarta feltüntetni, holott az egyes fajták tojó-
képességének s húshozam termelőképességének a szaktudo-
mány legújabbani megállapítása szerint semmi köze
sincs a fajtajelleghez — hisz vannak a parlagiaknál is
rosszabb tojók, a leghírhedtebb fajták között is — csu-
pán emberi felismerés és kihasználás művészete, ame-

lyet bármely parlagi fajtánál is külső behatással a tökéletesség lehető magas fokára lehet kitermelni. A divattyúk tenyésztői pl. ország-világgá kürtölték, hogy az Orpington tyúk a legrosszabb fajta tojó, s csak hústermelésre használható. Ezt azonban megcáfolták a londoni és az ausztráliai tojóversenyek, hol az Orpingtonok feltűnő magas tojórekordot értek el s így mint prononcírozott hústyúk, a tojástermelésnél is versenyre tudott kelni a Leghorn és Rohedjlandiekkal, s ezenkívül mint húshozamú messze túlszárnyalja az előbbi két fajtát. De hogy ne menjünk olyan messze, nálunk is pl. Pósteleken a sárga Orpington vezet, minden más tojó fajta felett s a múlt évben 223-as tojórekordot tudott felmutatni. Ezzel kapcsolatosan sok hasonló példát lehetne felsorakoztatni. A szaktudomány megdönthetetlen megállapításával szemben nincs többé helye semmiféle kertelésnek, semmiféle reklamírozásnak, semmiféle Potemkin kiállításoknak, — ez a rideg tény és valóság, hogy kizárólag az észszerű takarmányozás, gondozás, s tartás, valamint a céltudatos az általam is közreadott utasítások és szabályok szerint véghezvitt tenyészkiválogatáson múlik a tojókézség, valamint a hízókézség fokozása vagy csökkentése, aszerint, hogy mely irányban óhajtjuk azt terelni. Ez a gyakorlatba átültetett elméleti alapigazság kiragadta ezt a gazdasági standardot, az egyes baromfifajták jellegzetes minősítése alól, nem hagyva fenn nekik mást, mint a sportszerűséget, a toll és bőr színre, alakra és nagyságra zsugorodott átöröklés jellegzetességét.

Az eszközök helyes megválasztásában rejlik egész baromfitenyésztésünk problémájának sikeres megoldása. A kormányzati tényezők — bár a legnagyobb jóhiszeműséggel és becsületes törekvéssel és erélyesebb kormányzati beavatkozással igyekeznek kátyúba rekedt baromfitenyésztésünket onnan kiragadni s a célhoz közelebb juttatni — újabb divattyúk lancírozásával igyekeznek a baromfitenyésztés problémáját a megoldáshoz siettetni oly módon, hogy a szerintük be nem vált fajtákat más, általuk jobbnak vélt fajtákkal helyettesíteni. Eppen ebben rejlik az én aggodalmam súlypontja,

mert ezzel az eszközzel nem közeledhetünk a célhoz, hanem attól mindinkább eltávolodunk. Ez késztetett arra, hogy megindított parlagi nemesítési akciómát olyan bázisra építem fel, amely azzal ellentétben a célhoz vezet és ezért engem nem érhet gáncs, hanem kell, hogy a komoly szakférfiakat sorompóba állítsa, a hozzáértőket gondolkodóba ejtse, s mind állásfoglalásra kényszerítse. Ha a szaktudomány említett megállapítása helytálló, akkor nem indokolt a magyar parlagiak rovására ismét újabb divattyúkokkal kísérletezni — tiszta vagy nem tiszta vérben — az teljesen irrelevans — mert hiszen nem a fajtán, hanem az embereken múlik, ki mit és hogyan tenyészt. Ha a tenyésztőnek megfelelő ólja, háromfiudvara van, s abban jól megválogatott, kifejlett, egészséges egyedeket állít be, s a kellő mozgási alkalmatosságot nyújthatja baromfiainak, s előírás szerint takarmányozza, ha nem is rögtön, de fokozatosan épűgy célhoz juthat ezzel a már viharedezett honi anyaggal, mint bármely idegen kultúrfajtával. Ha az idegen s mesterkélten felnevelt s a különféle takarmányozással túlhajtott tyúkpálotákban elkényeztetett, semmiben hiányt nem szenvedett baromfianyag akár önmagában, akár ivadékaiban, akár keltető tojásban, vagy napos csibe formában idegen kézre jut, és nem részesül ugyanabban a gondozásban s takarmányozásban — ami előreláthatóan holtbizonyos, hogy nem részesül, 80% arányban, — épűgy visszafejlődik, s elkorcsosodik, akár tisztavérben folytatódik a továbbtenyésztés, akár a keresztezés céljait szolgálja. Így volt ez a multban és így lesz ez a jövőben is. Akárhogy intézi a kormányzat az ellenőrzés módját, minden baromfiudvar elé nem állíthat csendőrt, már pedig ha a kormányzat nem a népies tenyésztésre, nem a köztenyésztésre alapítja a baromfitenyésztés problémájának megoldását, hanem a farmok szaporításával, azoknak zárt területen folytatódó tömegtermeléssel igyekszik külkereskedelmi mérlegünk hézagait kitölni, ezt nem tudom másként elképzelni, minthogy maga az állam csap fel baromfitenyésztőnek, ő állapítja meg azt, ki milyen fajtát tenyészten, milyen anyagi és erkölcsi támogatásban részesül, ennek

ellenében mit kell leadni előben és tojásban s hogy ezzel a továbbiakban mit tesz vesz, s főleg miképen köti ki azt, hogy ez az ivadékanyag továbbra is tisztavérben tartva, kiszorítsa a szerinte meg nem felelő parlagiakat. *Mi más akar ez lenni, minthogy az állam kreál baromfi-farmokat, tömegtermelésre, s ezzel konkurrenciát csinál százezernyi tanya parlagi tenyésztésének, kb. 3 millió kistenyésztőnek a baromfitenyésztők 80%-ának. Ha a rendelkezésre álló pénzforrásokkal rávetné magát a kormányzat a magyar parlagiakra, azokat országos hathatós szervezeteivel kiemelné, abból a posványból, amelybe őket a világháború kitörésétől a mai napig 15 éven át szinte belehajszolták, ha a baromfitenyésztést alulról felépítve — amint azt szakmunkámban kifejtettem — minden rendelkezésre álló összeggel végrehajtaná, ha feloldaná a hallgatás kötelezettsége alól a tőle függőket, akik szívvel-lélekkel s szent meggyőződéssel szállnának síkra a parlagiakért — akiknek most megnyilatkozni nincsen bátorságuk, pedig megszólaltatásuk nagy hasznára válna az ügynek, — ép annyi idő alatt érne célt, mint amennyi idő alatt reméli elárasztani az országot, az ú. n. divattyúkokkal. Viszont ha a parlagiakat a nyomorból a jólétbe átültetnék, minden tekintetben ellenálló, edzett, az idő viszontagságait jól tűrő, olyan ellenálló hazai kultúrfajtát teremtené meg, amellyel a jobb-léthez szokott, elkényeztetett, agyontakarmányozott divattyúkoknak rosszabb viszonyok közé jutásával soha el nem érhet. Ma még módjában állana a kormányzatnak eddigi intézkedéseit fentartva, a nemes kutúrfajtákkal benépesített farmgazdaságokat a tőjóirányban továbbra is kihasználni, azok produktumait gazdaságilag jobban értékesíteni, sőt ha szükségesnek ítélné meg, s elég pénze is van hozzá, továbbra is szaporítani, de csak zárt területen s nem általánosítva, — mivel ezeknek a farmgazdaságoknak az állatállománya termelő-képességeit csak addig tarthatja fenn, amíg ugyanazoknak az életviszonyoknak az élvezetében részesül. A farmgazdaságból kiszakítva, a szélrózsa minden irányában szétröpítve, egyik-másik jó kezekbe kerül, helyt fog állani, ha semmiben sem szenved hiányt, a zöme azon-*

ban meg fogja sínyleni a helyváltoztatást s a korábbi kultúrfajták sorsára jut. A parlagiak feljavítását pedig tüzzel-vassal folytatni kell, már a köznép, a kisemberek, a tanyavilág szempontjából, mely eddig is 80%-át szolgáltatta a baromfi és baromfitermékeknek. Szociális missziót végez a kormány, ha ezeket megsegíti, nem pedig meglevő egzisztenciákat, hiszen ezek mindegyikének megvan a kenyere, sőt a kalácsa is, s nincsenek rászorulva állami segélyre. Igaz ugyan, hogy a kormányzat anyagi támogatásával tulajdonképpen nem is farmgazdaságokon akar segíteni, hanem azokat saját messzebbmenő céljainak akarja megnyerni, ezek pedig csak úgy állottak a kormány rendelkezésére, ha nem kell saját tőkéjüket a kísérletekbe befektetni. Szerintem azonban még tovább mehetne a kormány, ha a farmgazdaságok további szaporításától eláll, megelégszik az edig létesítettekkel, viszont magáévá teszi és egyben felkarolja a parlagiak erőteljesebb nemesítését — a javasolt formában, még pedig olyképen, hogy a további szubvencionálást az általam bemutatott baromfinemesítő mintaállamások szervezésére fordítja, amint én azokat részletesen vázlatilag ismertettem — s a mintaállomások élére, vezetésére az országban ezidőszerint állás és kenyér nélküli okleveles gazdatiszteket használja fel, akik bizonyára nagy hálával és kellő ügybuzgósággal felelnének meg ebbeli megbízatásuknak. Megyéenkénti 7—8 ilyen mintaállomással mondjuk — 100 ilyen mintaállomás szervezésével be lehet hálózni az egész országot. Így egyszerre indulhatna meg a parlagiak nemesítése országsszerte, s a nemesítés anyagával közelebb jutna a kisemberekhez, azok kioktatása és belevonása, az észszerű tenyésztés és tartás minden fortélyában, simán és gyorsan menne végbe. Hiszen a kioktatás egész rendszerét a legnépiesebb formában magában foglalja a szakmunkám, s ha a kormányzatnak s vele az országnak, a közérdeknek szolgálatára lehetek, szívesen s önzetlenül rendelkezésére állok a mintaállomások vezetőinek is a kellő további útbaigazításra. A mintaállomások terve megnyugtathatja a kormányzatot, hogy ez a siker biztos zálogát hordja méhében.

III. Általános tudnivalók ismertetése.

A magyar parlagi tyúkféleség ellen — mint köz-tudomású — *le nem kicsinyelhető akció* van folyamat-ban, mely odairányul, *hogy parlagi állományunkat a köztenyésztésből kiszorítsa, s a maga fajtáival helyette-sítse*. Ép ezért a magyar parlagiak sorsáért aggódók nagyrésze szükségét látja annak, hogy a parlagiak vé-delmére siessen s a védelem sikere érdekében közzétegye azoknak az intézkedéseknek a sorozatát, amelyek egy-részt hivatva lesznek kiküszöbölni mindazokat a hátrá-nyokat, amelyeket a parlagiellenes tábor hívei elle-nük fegyverül használnak, másrészt megadja a kellő útbaigazítást miként, s milyen módon, s minő eljárás követésével lehet a magyar parlagiakból az idegen kul-túrfajtákhoz hasonlóan, *önálló-egységes típusú hazai kettőshozamú nemes kultúrfajtát* kitenyésztetni s úgy *hús- mint tojáshozam* szempontjából külkereskedelmi forgalmunkban is részükre *az első között az első helyet biztosítani*.

Nagy munka előtt állunk, munkánkat azonban nem folytathatjuk nyugodtan, mert építés közben védekez-nünk is kell s akárcsak háborúban az ellenség gránát-jainak hullása közben kell védőállásainkat s erődítmé-nyeinket kiépíteni. A nehéz feladatot átvállaltuk, áll-juk is, s ahányan csak vagyunk, nem rejtjük véka alá tapasztalatainkat, tudásunkat s azt ügyünk sikere érde-kében közhasznosítani igyekszünk.

Tudnunk kell tehát azt, miként fogjunk hozzá első-sorban is azoknak a kereteknek a kiépítéséhez, amelyek a parlagiak hathatós védelmének védőbástyái lesznek, vagyis biztos alapul fognak szolgálhatni egész rendsze-rünknek, amelyet kiépíteni szándékunkban van. Tud-nunk kell tehát azt is, milyen tartalommal kell ezeket a kereteket kitöltenünk, amelyek további akciónk számára kiapadhatatlan forrás gyanánt kell hogy rendelkezé-sünkre álljon. Így tisztában kell lennünk afelől is, mi-képen véljük a magyar parlagiak nemesítését meg-kezdeni, formába önteni, alakítani és úgy kiépíteni, hogy megkaphassuk *az önálló, egységes típusú, külön*

hús és külön tojáshozamra is kitenyésztető versenyképes hazai kettőshozamú kultúrfajtát.

A magyar parlagiak nemesítésére kétféle mód kínálkozik: a) Tisztavérben önmagából nemesíteni, vagy b) idegen kultúrfajtahímmel való keresztezés útján. Mielőtt az egyik vagy a másik módozatot taglalnám, közölni óhajtom azokat az irányelveket, amelyek mindkét módozatra nézve egyaránt követendőnek tartom.

Igy akarnunk kell 1. hogy a magyar parlagi tyúk a köztenyésztésben maradjon az a tenyésztési alap, amely eddig volt, azonban akármelyik módozat követetnék is, intenzívebben, gyorsabb tempóban fejlesztessék, nemesíttessék.

2. Arra kell törekednünk, hogy a magyar parlagi tarka-barkasága amely gyorsan csak lehetséges, kiküszöböltessék s úgy mint a kultúrfajta baromfinál egyenlő gazdasági irányjellegű válszínfajták szerint szelektáltassék.

3. Oda kell hatni, hogy két határozott külön gazdasági irányjelleg: tojó és húsirány létesüljön, továbbá, hogy a válszínfajták száma korlátolt legyen, de tekintettel arra, hogy hazánkban a kultúrfajták tenyésztése már évtizedek óta gyakorlatban van s a nem tisztavérben való magyar parlagi keresztezéshez a kultúrfajták-kakasaira szükségünk van, csak a tollszínben megegyezők vehetők tekintetbe, így: fehér, sárga, fogolyszínű és kendermagos legyen a válszínfajták száma.

4. Hogy ezen válszínfajták újabb összekeverődése elkerülhető legyen s így az egyformaság és egyöntetűség is szembeötlőbb lehessen, oda kell törekednünk, hogy az egyes gazdaságokban csak egyetlen válfajta kultiváltassék. Tehát ha egy gazdaságban a fehér magyarokat tenyésztik, ott ne tartassék más válszínfaj, viszont, ha egy tanyán sárga magyarokat tartanak, egy másik tanyán más színűt lehet tenyészteni. Ebben a pontban foglalt feltétel keresztülvitele némiképen nehéz feladat, de szem előtt tartva azt a közmondást; ha valaki valamit akar, az utat is megtalálja hozzá, a megoldás kézenfekvő. Itt is csak akarni kell és rá kell bírni a község tanítóját, papját, a jegyzőt és a bírót, ezeket kell megnyerni az

ügynek s akkor megindult a lavina magától egy kis kioktatás, buzdítás, a hazafias cél előtérbe állítása, annak a hangoztatásával, hogy ez az átalakulás s változás senkire sem jelent károsodást, *ellenben több jövedelem zálogát hordja magában*, a siker el nem maradhat. A többi aztán rá lehet bízni az egyesületekre, gazdakörökre s a vármegyei s az állam egyéb mezőgazdasági szerveire, kik fokozatosan fognak oda hatni, hogy egész községek, sőt vidékek egy és ugyanazon válszínfajta vassék magukat.

5. *Szabad választás* tárgyává kell tenni, hogy egyes hozzáértők melyik tenyésztési módozatot kívánják gyakorolni a *tisztavérben való tenyésztést-e*, vagy a Darányi-akció keretében a *kultúrfajta kakasával való keresztelési eljárást*. Egyeseknek azt a törekvését, hogy a magyar parlagi *Pákozdy, Szalay, Kövy*, néhai *Hauer*, vagy néhai *Serfőző* stb. módszere szerint igyekeznek egymástól függetlenül *önmagából tisztavérben fejleszteni, csak hozsannával kell fogadnunk*.

A jelen fejezet 1., 2., 3. és 4. pontjában foglaltakon kívül, amelyek ennél a tenyésztési módozatnál is alapfeltételként követendők, irányadó útmutatást nyújt nekünk a *Kövy József-féle nemesítési módszer*, amelyet egész általánosságban mindenki által követendőnek mutatom itt be s ez akövetkezőkben nyilvánul meg. (Lásd Köztelek 1928. évi 79. számát.)

a) Válogassuk össze *szín szerint a törzseket*. Nem lesz nehéz fehér, sárga, fogolyszínű, kendermagos tyúkokat egyöntetű színben összegyűjteni. Miután pedig a szín öröklő tulajdonság, gondos szelekció (kiválasztás) alkalmazása mellett néhány nemzedéken át olyan kiegyenlített színű anyagra tehetünk szert, amelynél durva meglepetések ritkán lesznek. Ez lenne az első lépés a „*fajta*” kialakulásához.

b) A másik kívánatos tulajdonság a megfelelő *testnagyság*. Ez is öröklődő tulajdonság, de függ a *fejlődés* (nevelés) *alatti tartástól* s fejleszthető a *kiválasztással*.

A *szelekció és jótartás a testnagyság* növelésénél nagy segítség, ám ha gyorsabban akarunk eredményhez

jutni, céltudatos cseppvérkeresztezést alkalmazunk, *de mindig olyan színű fajtával, amellyel a már állandósult szint el nem rontjuk.*

c) A harmadik feladat: *a tojáshozam növelése.* Itt főlöszleges a sok magyarázat. Itt mindent elvégez *a megfelelő etetési rendszer, a csapófészek használata s az ezután történő ellenörzés,* s ha sikerül jó *vérvonaltú* tojógyedekre szert tenni, megint csak a szelekcióval párosult tenyésztői munka az, amely a kívánatos eredményt biztosítja. Ezt a munkát éppen úgy végezhetjük a hazai parlagi anyagból kiválasztott törzsekkel, mint *ahogy végeznünk kell bármely kiváló tojónak hirdetett külföldi fajtával.*

d) Fontos kérdés még a *korai* (primör) árú termelése, ami a *gyors fejlődés* kérdése. *Am ezzel a tulajdonsággal parlagi tyúkunk fel van ruházva,* ezt csak megörizni és fejleszteni kell s okos, céltudatos etetéssel elősegíteni.

Ha e teendőket lelkiismeretesen elvégezzük, már szert tettünk négy kimagasló tulajdonsággal rendelkező fajtára. Persze a „*fajta*“ fogalma még többet is kíván, de a többit (taraj, lábszár, bőrszín) is meg tudja csinálni az, aki a négy főtulajdonságra tenyésztette ki tyúkjait, esetleg némi több körültekintéssel már fentiekkel egyidejűleg is megcsinálhatja.“ Ehhez csak azt tesszük hozzá, hogy a szín előtt a selejtezés által nyert *irányjelleg*et kell szétválasztani.

II. A magyar parlagi idegen kultúrkakas útján történő keresztezése.

A fejezet 1., 2., 3., 4. és 5. pontjában foglaltakon kívül, amelyek ezeknél a tenyésztési módozatoknál is alapfeltételként követendők, még a következők volnának figyelembe veendőik.

6. Kiviteli forgalmunk növelésénél tekintettel kell lennünk az átvevő piacok idevonatkozó igényeire és el kell fogadnunk azt a *kondicio sine qua non-t*, hogy a tyúktenyésztésben elérhető sikereket állományunk foly-

tonos javítása által — a tenyésztő csak növelheti. *De nem a tenyésztő, hanem az exportkereskedelem fogja a sikereket biztosítani, főleg azért, hogy csak olyan szárnyasokat vásárol, aminőt a fogyasztó ízlése kíván.* Ezekből kiindulva, magától adva van a követendő eljárás. Három évtized külkereskedelmi forgalma már a *Darány-akció* kezdetén megmutatta, hogy a magyar parlamenti keresztezéséhez milyen kultúrfajták kakasait kell felhasználni, az erre vonatkozó irányítást az *exportkereskedelem* mértékadó tényezői inspirálták az illető váltakozó kormánynak s ennek tudható be a fokozatos feljavításnak, nemesítésnek, *pénzügyi eredménye*. Itt csupán rá kell mutatnom arra, hogy a földművelésügyi m. kir. kormány hazánk *speciális* kiviteli igényeinek megfelelően igyekezett a *nagykereskedelem* kívánságához mérten magyar parlamenti keresztezését olyképen irányítani, hogy úgy a *sárga, mint a fehér hús* *qualitásból* egyaránt álljon az *exportőrök* rendelkezésére a szükséges baromfianyag s ezzel karöltve olyan idegenfajta kakasok kultiválásának, amelyek úgy a *húsban, mint tojáshozamban* a legtöbbet s a legjobbat tudják termelni. Ezt a célt szolgálta a *Darányi-akció*, amidőn legutoljára a *Plymouth* és az *Orpington* fajtához folyamodott. Ezt a két fajtát úgy az ő — mint a következő kormányok két évtizeden át igénybe is vették, illetően ez a két fajta a köztenyésztésben kiosztásra is került. Az akció eredményezte azt, hogy az akció kezdetekor mutatkozott *20 millió pengő* külkereskedelmi bevételünk baromfi, toll és tojásban 1927. évben *87.5 millió pengőre* emelkedett.

Oda kell tehát irányítani nemesítési akciónkat, hogy a magyar parlamenti tojók keresztezéséhez — ha ilyen módzat kívánatosnak mutatkozik — a külföldi verseny szempontjából olyan *korrektorok* is álljanak rendelkezésünkre, amelyek úgy *Németországban, mint Angliában*, főleg utóbbira való tekintettel — hiszen a legközelebbi jövőben a legnagyobb távolságot is a *repülőgépek és a léghajók* néhány óra alatt leküzdik — a *fehér hús* *qualitású* baromfianyagból s a barnahéjú tojásokból a *legnagyobb tömegeket is könnyedén*, s jó árban legyen módunkban értékesíteni. Tekintettel azonban arra a kö-

rülményre, hogy hazánkban máris a sárgabőrű kultúrfajtának bizonyos méretű elterjedése azoknak teljes kiküszöbölésével nagy meglevő értékek lerombolása indulna meg, ami számos tenyésztőnek érdekeit súlyosan érintené, szükségessé válik a kompromissum létrehozása, amely szerint az egyik előző fejezetben ecsetelt módon a húsellátásnál is a belföldi forgalom fokozása céljából ezek a sárgabőrű fajták (a Leghorn kizárásával) tervbeveendők. De itt is hangsúlyozom azokat az aggályokat, amelyeket a Leghorn-tojás fejtegetésénél emeltem, t. i. hogy könnyen átterjedhet a sárgahús külkereskedelmünkre is, és így prima kivitelű piacait ronthatja.

Ecélből ajánlatos a magyar parlagiak nemesítéséhez, illetően keresztezéséhez — ott, ahol erre szükség mutatkozik — úgy a *Plymouthokat*, mint a *fehér és srága Orpingtonokat*, melyek már három évtizeden át itt meghonosodtak s változatos éghajlati viszonyainkhoz kitűnően idomultak, valamint a jól bevált *Rhodejländiakat* is igénybevenni.

7. *Le kell vonnunk mult tapasztalataink tárházából azt is, hogy a kistestű, alacsonynövésű, keskenyebb hátú parlagi tojókhoz többé nem a nehéz s nagytestű, nagy vagy vastagcsontú, hosszú lábszárú kakasok vétéssenek igénybe, hanem a vékonyabb és alacsony lábszárú, középnagyságú, tömzsi testalkatú, de kifogástalan tollszínű, egy évnél nem idősebb kakasok. Előbbiek igénybevételét épp exportőreink kifogásolják s inkább az utóbbiakat kívánják felhasználtatni, de ezeket is csak olyképen, hogy inkább cseppvérkeresztesítés céljaira vétéssenek igénybe s errenézve a tenyésztők sokasága megfelelően kioktassék. Ők is azt kívánják, hogy a magyar parlagi-állomány fajtajellegét meg kell őrizni. A többszörös keresztezéssel ugyanis az állomány túlságos mérvben átalakul s vastag-csontozatra s nehézkes fejlődésre és tollasodásra hajlik.*

8. *Az egységes typus az egyformaság és egyöntetűség biztosítása céljából csakis négy fentemlített fajta kakasait lehet keresztezés céljaira ajánlani, még pedig a parlagi tojó tollszínével egyező, tehát a fehér magyarokhoz egyéves, középnagyságú, fentebb leírt fehér Or-*

pington kakast, a *sárga magyarokhoz* — ugyanolyan fent leírt sárga orpington kakast, a fogolyszínű magyarokhoz ugyanolyan jelzett *Rhodejländi* kakast s a *ken-dermagos magyarokhoz* fentiekkel azonos *Plymouth* kakast.

9. Oda kell hatnunk, hogy ezzel kapcsolatosan hazánkban az elhanyagolt s szétugrasztott *nemesfajta-tenyésztés* nem egyoldalúan, — a *tojáshozam* előtérbe állításával — hanem egész általánosságban elterjedjen, hogy egyrészt a *húshozamra* alapított tenyészteteink is elláthassák magukat a szükséges s megkívánt *korrekto-rokkal* s így a magyar parlagi-tenyészteteink rendelkezésére álljanak az előírt hímek, másrészt, hogy a *barna-héjú tojások* külkereskedelmi célra nagyobb tömegekben, nemesvérű fajtáink tojásfeleslegéből fedezhetők legyenek. Ezenfelül ezek a fajtáink a *Balkánra* kelet s délkelet felé mint *kiviteli cikk* átvevő piacokat találjanak.

10. Arra kell törekednünk, hogy a magyar parlagi tojók keresztezéséhez s nemesítéséhez a 9-ik pontban említett nemesfajták kakasain kívül *más idegenfajta igénybe ne vételessék s így természetesen a Leghorn sem*, annál az oknál fogva, hogy a) megghiúsítja az *egységes typus* kialakulását, b) *mészfehér* a tojások héjja, *sárga* a húsa s amellet a többi említett fajtakéhoz viszonyítva határozottan *silány is*, hiszen a „*legjobb tojónak legsilányabb a húsa*“ már a köztudatba is átment, *mivel minden energiáját a tojáshozam szívja fel s így húsqualitásával még közelségébe sem juthat a fehérhúsú, aránylagos zsírelosztással bíró nevdús, porhanyós, finom rostozatú, legizletesebb szárnyasként elismert parlagiainkhoz s azok korrektora gyanánt használt eddigi nemesvérű fajtáinkhoz.* c) *nem kotlik* s így a köztenyésztésben ez időszerint még szinte *veszedelmet* jelent felhasználása, akár mint *korrektor*, akár *tisztavérben tenyésztve*.

Tanyavilágunk a baromfitenyésztésben még nagyon is messze van attól, hogy a közeljövőben a *természetes keltetéstől áttérhessen a mesterséges keltetés s felnevelés üzésére*. Erre még előbb el kell készíteni a talajt, s amíg a „*Tojás-farmer*“ által ajánlott módszert meg is

tudjuk, mert meg is akarjuk honosítani, tengernyi víz fog lefolyni a *Dunán* és a *Tiszán* és évekig fog elartani, míg a *duna-tisza-közi és a tiszántúli Alföld rónáin a modern baromfitenyésztés gyökeret tud verni* s amíg a *tanyavilág* lemondhat a *kotlósok igénybevételéről, ahol a százezernyi kisüzemű baromfitenyésztésben nincs más, mint a természetes keltetés és felnevelés általánosan elterjedve.* Az Alföld rónáin elterülő *százezernyi tanyán* baromfitenyésztéssel foglalkozókat, akik apró szigetként, akárcsak az égboltozaton a csillagok vannak szétszórva, már most megfosztani a természetes keltetés lehetőségétől, amíg meg nem bizonyosodunk afelől, átveheti-e már a mesterséges keltetés és neveltetés ezernyi fortélyát és tudnivalóit, a nagyobbára még a modern tenyésztés analfabétaságban szunnyadozó asszonytáborunk, *ugyan-csak naiv optimizmusra vall.*

11. Feniekre való tekintettel oda kell törekednünk, hogy a *Leghorn-fajtát* csak tisztavérben tenyésztve, kizárólag a *tojásprodukciónak* szempontjából kultiválják, s lehetőleg *zárt farmokban* akár tömegesen tartsák.

Tojástermésüket használják fel a főváros s a nagyobb vidéki városok élelmezésére, hogy ennek révén az ú. n. *pigment teatojások* ugyancsak nagyobb tömegekben álljanak a kiviteli kereskedelem céljaira rendelkezésre. *A Leghornokból versenyképes 2 kg. egységű pou-lardokat vagy jércéket előállítani tulajdonképpen a mesék országába tartozik, de ha igen, akkor ilyenekről csak a tojáslerakás lebonyolításánál követő 3-ik év múlva lehetne szó, de ebben a korban már oly rágós a húruk, hogy a hizlaltatás sem felelhet meg — húsbaromfi gyanánt való szerepeltetésre.*

12. A magyar parlagiaknak *idegen kultúrfajta* kassal való keresztezési módszerénél azok *szelektálásánál, tenyész kiválasztásánál s az egész nemesítési eljárásnál* ugyanazokra az előírásokra utalok, amelyeket a magyar parlagiaknak tisztavérbeli nemesítésénél már a „Kövy József“ által adott útmutatás szerint a), b), c) és d) pontokban felsoroltam.

Természetesen vetődik fel a kérdés, ki végezze el a hazai parlagi tyúkfajtáknak ilyen szempontok szerint

való nemesítését? Itt *Kövy* utal arra, hogy van három gazdasági akadémiánk, egy csomó földművelő iskolánk s újabban közép fokú gazdasági tanintézetünk is. Van külön baromfitenyésztési szakintézetünk. Mindezek az intézmények alkalmasak arra, hogy *vidékük jellegzetes szintypusát összegyűjtve, megindítsa velük a vázolt tervszerű nemesítő munkát.* Minden felsorolt intézmény nagy számban engedi ki szárnyai alól tanulóit, akik a nemesítési eljárást viszik magukkal az életbe. Azután vannak társadalmi intézményeink: kamarák, gazdasági egyletek, tenyésztő egyesületek. Mind alkalmasak arra, hogy intézményesen biztosítsák a kitenyésztett törzsek terjesztését, vagy pedig *udvardíjazással* kezdeményezzék a népies tenyésztésben az *egyöntetű anyag* kialakulását. És vannak szép számban baromfitenyésztési egyesületeink, amelyek szakismeretek terjesztése terén és kiállításaikon biztosíthatnák, hogy végre saját hazai anyagunkból is meg tudjuk csinálni azt, amire közérdekből van szükségünk: az *egyöntetű, jó termelő tulajdonságokakl felruházott magyar baromfit.*“

13. Az itt felsorolt hivatalos, félhivatalos, valamint társadalmi intézmények közreműködése kétségtelenül hatalmas lökést adnának nemesítési akciónknak s a siker biztos zálogát nyujtanák, — azonban e tényezők közreműködésére csak abban az esetben lehetne számítani, ha a *kormány-hatalomtól* ezirányban utasítást, buzdítást kapnának. Enélkül csak fél munkát végeznénk, az akció gyökerei enélkül nem hatolnának be elég mélyen a nemzet testébe s nélkülözni kellene a kitartó munkára való buzdítást, serkentést, melyet onnan kellene felszívni. Így van ez a természetben is. Ezenk törvényeit nem szabad figyelmen kívül hagyni. *A fa is csak úgy virulhat, ha előbb gyökereit a föld mélyébe bocsájthatja, hogy onnan táplálkozva, később koronáján gyümölcsöt termelhessen. A természet is előbb lefelé épít hogy később ezen az alapon felfelé építhesen.* Reméljük kell azonban, hogy a *kormányhatalom* bizalommal viseltetik megindított akciónk iránt, mely csupán arra irányul, hogy a *Leghorn-kultusz* el ne fajuljon, ne zavarhassa a magyar parlagiak nemesítését s egységes typussá való kialakulását. Erre

irányuló törekvésünkkel társadalmi akciónk ép a kormány kitűzött céljait lesz hivatva erőteljesebben előmozdítani s a siker nagyobb reményével a megvalósításhoz juttatni.

Ennek a reményében, függetlenül a felsorolt intézmények támogatásától *a baromfitenyésztők nagy táborának* hozzá kell látnia akár egyenként is saját kezdeményezésből, akár kicsiben, akár nagyban tartanak vagy tenyésztének parlagi tyúkféleséget, hogy az adott *útmutatás* szerint meglevő állományát szelektálja, szomszédaikkal eziránt megbeszéléseket folytasson, egymás között a tollszíneknek megfelelő csere-bere akcióban meg egyezésre jusson olyformán, hogy az egészséges állomány *egy, két és három éves tojóit egyöntetű válszínfajták szerint kicserélik*, aszerint, milyen színű válfajtát óhajt egyik vagy a másik tartani és továbbtenyésztetni. Ezzel megteremtjük egymás között békés úton *a nagyobb jövedelmezőségre való kilátással* az illető községben, falun, pusztán *az egyszínválfajtájú udvarokat*, úgy, hogy ezzel az első, de egyben a legfontosabb lépésükkel minden külső beavatkozás nélkül, saját akaratunk szerint megvetjük a további sikeres működés legbiztosabb alapját. Ha találkozónék közöttük olyasvalaki, aki nehézséget támaszt s a közös cél alól magát kivonni igyekeznék, szóval nem mutat hajlandóságot, hogy a közös cél érdekében a közös munkából a maga részét kivegye, meg kell kísérelnünk az illető kerület tanítóját, papját, vagy más tekintélyt közbenjárásra felkérni s ha netán ez sem vezetne eredményre, *napirendre térni s az illetőt magára hagyni*. Később, ha látni fogja az illető, hogy csökönysége miatt kimaradt a nemesítő akcióban résztvettek táborából s így nem fogja élvezni a kínálkozó *kedvezményeket*, a fel sem sorolható *előnyöket*, amúgy is megbánja magatartását, s maga fogja kérni, hogy csatlakozhasson a mozgalomhoz. Azt az időt természetesen, melyet elmulasztott, már nem hozhatja helyre, tehát annyi-val később jut majd abba a helyzetbe, amelyet az okosabb és előrelátóbb tenyésztők a maguk részére biztosítani tudtak.

Itt megint tekintettel kell lennünk a tenyésztők vilá-

gában oly sajátságosan kimagasló pszichológiai jelenségekre, amely folytán minden új berendezkedésnél és átszervezésnél az illetők mindig elsősorban a külső formákra törekednek, mert látni akarják azonnal tevékenységüknek eredményeit. Nálunk annyira bevésődött a tenyésztők lelkületébe a „*válszínfajta*“ fogalmának fontossága, hogy azt egyhamar nem tudjuk a modern technikai egyöntetűség nivóra beállítani. Ezért azt tanácsolom, hogy minden tenyésztő előbb összes állományát alapos technikai selejtezésnek vesse alá és aszerint, hogy melyik válszínből látja a legtöbb, legjobban céljainak megfelelő szárnyasait, határozza el magát arra, hogy mily válszínfajta akar ezentul tenyészteni. Így legalább a legkisebb százaléku csereberélés válik szükségessé.

A fenmaradó színek szerint nem osztályozható *tarkabarka* egyveleg és ugyanolyan kakas természetesen nem képezheti *csere tárgyát*, de az ilyen baromfit azért korántsem szabad talán potom áron elprédálni, *mert eltérő tollszínének dacára az még mindig jelentékeny értéket képvisel az illető állományban.* Piaci tojástermelésre tovább megtartjuk mindaddig, míg tojókéességük nem csökken a jövedelmezés minimuma alá, sőt keltetési célokra is egészen nyugodtan használhatjuk, *csak arról kell gondoskodnunk, hogy az ilyen tojásokból származó utódokat tenyészcélokra többé ne használjuk,* ami a tojásrekordok és törzskönyvvezetés mellett könnyű dolog. Ilyen eljárással az eltérő színű szárnyasoknak ivadéka amúgy is egy-két év múlva udvarunkról teljesen eltűnik. *Ez az egyetlen módja, hogy az új berendezkedés a lehető legkisebb anyagi kárral törénjék.* Nem kell izgulni, ha a dolog nem megy simán, mert mint mindenhez, úgy ehhez is idő és alkalom kell. A legfontosabb, hogy meg legyen az akarat, az elhatározás az *egy válszínfajtájú udvarokat létrehozni,* a többi már könnyebben megy, mert minden attól függ, ki mily gonddal és szeretettel akarja saját ügyét szolgálni, hogy abból mielőbb nagyobb hasznot húzhasson.

A színek szerint való szelekciót az év folyamán kevés utánjárással késő őszig be lehet és be kell fejezni,

hogy mindenütt meg legyen a szükséges minimális tojóanyag, 1 kakasra 10—12 tojót véve számításba. Most már utána kell nézni, hogy egy mindenképen megfelelő 1 évesnél nem idősebb, teljesen kifejlett, hasonszínű és válfajú, élénk, tüzes kakas szereztessék be megbízható helyről s itt nem szabad az eladási árt nézni, hiszen csak egy állat vételéről van szó, amelytől függ alaptermészetünk mikénti kialakulása. Arra azonban nagyon is ügyelni kell, hogy az ilyen tenyészkakasok ugyanegy község vagy tanya részére ne szereztessenek be egy és ugyanazon tenyésztőtől, hanem mindig más és más tenyésztőtől, továbbá, hogy a kakasok az illető tenyészet részéről számozott lábgyűrűvel s a tenyésztő nevével s az évszámmal legyenek ellátva. Ez azért nagyon fontos, mivel későbbi fejezetben a párosításra vonatkozó fejtegetésnél erre utalni fogok s mivel csak ezáltal kerülhető el a vérfertőző rokontenyésztés. Ha már most késő össze együttl van az egyválszínfajta tenyészcshalád, hozzá kell fogni a nemesítésre vonatkozó további eljáráshoz azon módon, amint azt ehelyütt — valamint „*hogyan kezdjünk a baromfinemesítéshez*“ című fejezetben még bővebben és részletesebben kifejtettem. Minden további eljárás a helyes takarmányozástól, elhelyezéstől, ápolás és gondozástól függ.

Akik ehhez a munkához egyszer hozzáfogtak, abba nemcsak hogy nem fognak belefáradni, hanem az évről-évre mutakozó eredmény oly hatást vált ki majd a tenyésztőknél, hogy alig tudják kivárni a végét, de a szomszédok és az egész közösség között egy olyan nemes verseny fog kifejlődni, amilyen az időközi kiállításokon megnyilvánul, az elnyert díjakkal és jutalmakkal való büszkélkedésben.

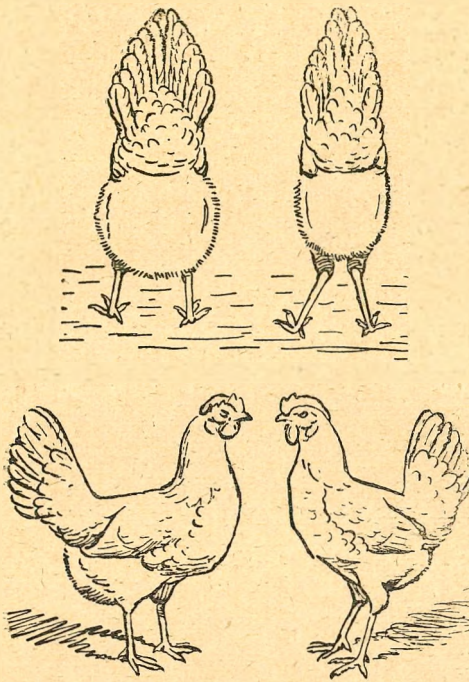
Miután pedig főcélunk az, hogy a magyar parlagi tyúkféleségből külön hús és külön tojáshozamban az elérhető legnagyobb eredményt kitermeljük, úgy amint a külföldi nemesvérű húsbaromfiból igyekeznek a lehető legnagyobb tojáshozamot kitenyészteni, — példa erre a Rhodejländi fajta, — ami okszerű szelektálás és takarmányozás mellett s főleg úgynevezett csapófészekkel történő ellenőrzéssel könnyen keresztülvihető, oda kell

törekednünk, hogy a mi parlagink, amely kifejezetten finom minőségű húsbarmfi, egyben jó tojó alany is, egyedenként átlagos 180 drb. évi tojáshozamra felfokozható legyen. Ez a tojásrekord képezi mai felfogások szerint a biztos jövedelmezőség standardját, vagyis az év napjainak és a tojásoknak számaránya szerint az úgynevezett 50%-os tojót.

Az „*iránynevelés*“ erre módot nyújt, mivel az adott utasítás betartása arra képesít minden tenyésztőt, hogy a *tojóképességet* eláruló ugyanazon fajtából magas tojórekordot tud kitenyészteni, viszont a *hízóképességet* eláruló ugyanazon fajtából — *hízó rekordot* tenyészthet ki.

Az előzményekben ismételt hangsúlyoztam, hogy mi mint kizárólagos *exportállam*, a baromfi és baromfi-termékekben olyan baromfiállománnyal kell, hogy rendelkezünk, mely ezt a két tulajdonságot hordja magában, vagyis az *egységes típus mellett átlag a maximális 3 kg. súlyegységet meg ne haladja, s a tojás termelése átlag évi 180 tojáshozamban nyerjen végeredményben kifejezést.*

Ennél a mértéknél továbbfejleszteni nem szabad, mert ebben az esetben vagy az egyik, vagy a másik tulajdonság kerekedik felül s nem szolgálja a kitűzött célunkat úgy, hogy az egyedeket mindkét irányban előnyösen kiaknázhassuk, — *hacsak már a kezdettől nem választjuk szét az egyválszínfajta kitenyésztését olyanformán, hogy ha csak tojástermelésre fektetjük a főszólyt, úgy a tojóképeséget eláruló mély és hátrafelé szélesedő tojóegyedeket állítjuk üzembe s tojástermelést előmozdító táplálkozásukat helyezzük előtérbe, vagy pedig a húshozamra alapítandó üzemeknél a fordított alakot, a széles vállúakat, mély domború mellűeket használjuk fel, s hizlalási célra tápláljuk. Akik azonban a középúton haladva, úgy hús, mint tojáshozamra óhajtanak kiterjeszkedni, s megelégszenek a jól kifizető középeredménnyel, ugyancsak biztos úton haladnak, de itt az átlagos évi tojáshozammal, a 160 darab tojással meg kell elégedni. (Lásd jó s a rossz tojót ábrázoló képet.)*

A jó és a rossz tojó tyúk megkülönböztetése a test külső alakja szerint. Baloldalt: a jó tojó tyúk, a tenyésztő igazi haszontyúkjá: hosszú és vízszintes hát, kidülledő mell, nagy és lelógó tojóhas, tág lábállással. Jobboldalt: a rossz tojó tyúk, amelyik hasznót nem hajt: meredek és rövid hát, beesett mell, a tojóhas hiánya és X láb szűk állással.

Tehát úgy összegezem az elmondottakat, hogy meg kell alapozni a magyar parlagiak ujjászületését azzal, hogy a) létrehozzuk elsősorban az egy válszínfajtájú baromfudvarokat, b) ezekből azután kiválogatjuk a legerőteljesebbeknek, legfejlettebbeknek látszókat a továbbtenyésztéshez, úgyszintén megszerezünk a 10—12 tojóhoz szánt egy éves élénk, tüzes, ugyanolyan tollszínű, ugyancsak jól kifejlett kakast, c) csapófészekkel ellenőrizzük a számozott lábgyűrűkel ellátott tojók tojáshozamát, melyek egy erre a célra vezetendő naplóba (lásd a II. részben a mellékletet) feljegyezzük, d) selejtezzük az 55 grammnál könnyebb tojásokat tojó tyúkokat, nem tartjuk meg a tenyészetben az alaktalan és dúrva mészdudorodású tojástrakókat sem, szóval a kifogástalan alakú és nagyságú tojáslerakó állományt biztosítjuk magunknak és e) csak ezeknek tojásait bocsátjuk értékesítés alá keltető tojásként s csak ezekből kelteünk. Az egyéves jércék tojásait ne használjuk keltetésre, csak az idősebbekét, mert erőteljes és egészséges, vala-

mint korai s jól fejlődő ivadékokat csak ezekből várhatunk.

Az egyéves jércetojások háztartási, meg piaci eladási célra használandók, *a kakast legfeljebb egy éven át használjuk*, a második évben cseréljük ki más udvarbeli, de nem rokonvérű kakassal. El kell kerülni ugyanis, hogy a kakas saját ivadékaival kerüljön közös háztartásba, miután ez minden más baromfinál is alapfeltétel. A kakasok kicserélése akár az új ivadékból is, semmiféle nehézségbe nem ütközik. Van ezenkívül többféle mód és alkalom mi módon lehet az egyválszínfajtájú baromfiudvarokat mielőbb benépesíteni, kik-ki azt a módozatot veheti igénybe, melyet a maga részéről megfelelőnek tart.

A racionális hasznóhajtó baromfitenyésztési üzemek legfontosabb alapfeltételei.

Akár haszonbaromfiról, akár kultúrfajta tenyésztésről van szó, a legbiztosabb eredménnyel üzhető a kisüzemű tenyésztés. Ez alatt azokat az üzemeket értem, amelyeket a ház népe egyedül, külön e célra fizetett alkalmazott nélkül ellát, gondoz és fentart, szolgáljon ez a tenyészet akár csak a saját háztartási szükséglet fedezésére, vagy a fel nem használt feleslegek értékesítésére. Az üzem alappillérei: A) észszerű tenyész-kiválasztás és párosítás, B) helyes takarmányozás, C) gondos ápolás és természetes tartás.

A) Észszerű tenyész-kiválasztás és párosítás.

Itt mindenekelőtt azt kell kiemelnem, hogy kétféle tenyésztési módozat áll fenn, a) *tisztavérben folytatandó tenyésztés* és b) *keresztezés útján történő tenyésztés*, vagyis ha másfajtának kakasával akarjuk meglevő fajtánkat javítani, nemesíteni.

a) A tenyésztő biztosabb talajon áll, ha *tisztavérben* való tenyészetet tart fenn és kultivál, mivel a *keresztezéssel* üzőtt tenyészet alaposabb tudást, gyakorlatot, türelmet és fáradozást igényel. Kivétel itt is van,

még pedig, ha csak arról van szó, hogy egy azonos színű tojót, egy nehezebb súlyú, nemesvérű kakassal abból a célból óhajtunk keresztezni ú. n. *cseppvérkeresztezéssel*, hogy amazt vele testsúlyban gyarapíthassuk, tojáshozamát fokozzuk, hússzínkvalitását feljavítsuk, hogy ezzel a művelettel az eddig tisztavérben tenyésztett tojóval a nemesítési eljárást siettessük. A tisztavérbeni tenyésztésnél csupán arra a legfontosabb körülményre kell figyelemmel lennünk, hogy ne üzzünk *vérfertőző rokon-tenyésztést*, azaz, a kakasokat ne párosítsuk saját ivadéku jércéivel, vagy a testvérivadékokat egymással, vagy a tojóanyát saját ivadéku kakasával. *Kezdőnek, minden állatbarátnak csak az általa választott fajtánk tisztavérben való tenyésztését lehet a legmelegebben ajánlani.*

Itt a tenyész kiválasztás megejtése után a párosításnál igen egyszerű módozat áll a baromfitenyésztő rendelkezésére. Az egy és ugyanazon fajta tenyésztői közül ugyanabban a községben, tanyán, vagy vidéken *három tenyésztő* egymással megállapodik olyformán, hogy ha pl. *fehér magyar tyúkok* tenyésztéséről van szó, de mindhárom tenyésztetben a tojók állománya tarka-barka és különféle korú, közös elhatározással eltávolítják a három évnél idősebb tojókat, amelyek már úgy sem érik meg a további takarmányozást s ezzel állományukat annyira csökkentik, hogy egy kakasra legfeljebb 10 tojó jusson. Ezt követően mindhárom tulajdonos beszerez más-más megbízható helyről ki-ki egy kakast s ugyancsak más-más megbízható helyről ki-ki két tojót s hogy félreértés ne lehessen és a későbbi csalódásoknak elejét vegyük, értsük meg, hogy az állatokat *tehát 6* tenyésztelepről kell beszerezni, hogy ezáltal a nem rokonvérűségről biztosítva legyünk, a beszerzett állatok 8 napon át külön helyen, megfigyelés alatt tartandók s azután a meglevő állomány közé eresztjük.

Mind a három szomszéd tenyésztő, illetve az ebben megállapodott tenyésztő még annak az évnek őszén megkezdí új alapra helyezett üzemét, sőt tavaszutóra már meg is lesz a szükséges egyváltásinfajtájú ivadéka, amelyből őszig kiválogathatja a neki legmegfelelőbbet. Őszig van alkalmá a fölös tarka-barka tenyésztőtyúkjain

s hasonló mindkét nembeli ivadékon is túladni, vagy különtartani, valamint az egyválszínfajtájú kakas ivadékmradványt, amely után nagy lesz a kereslet, jó áron értékesíteni. *Természetes, hogy akinek móájában áll tarka állományán túladni s ennek árából egy új kakashoz, más tenyészetből mindjárt a 10 egyválszínfajtájú tojót beszerezni, s ebben mindhárman egyöntetűen járnak el, gyorsabban jutnak célhoz, mert már az első évben egyválszínfajtaival kezdek meg üzemüket.* (Lásd a tabellát.)

Minden évben fenti módon eszközölt kakaseserével, évről-évre kevesbedik a közeli rokonságviszony, ugyanannyira, hogy beáll a *vérfrissítés* szükségessége s a három szomszéd között megegyezés alapján, ismét beszerez megbízható törzskönyvező tenyészetből ugyanazon eljárás szerint, mint a múltban, három új, egyéves, lábgyűrűzött tenyész kakast, s kezdik a párosítási módszert előlről. *Ily tenyésztési módszernél nem lép fel az elfajzás s teljesen elégséges, ha a tenyésztő minden további kísérletezést félretéve, megbízik az eddigi kakascserendszerben s minden további attól függ, hogy az ivadékból úgy a kakasok, mint a jércékből mindig a legkifejlettebbek, legegészségesebbek, s a fajtajellegnek leginkább megfelelőek, az egységes typushoz legközelebb álló, valamint a legsúlyosabb színeshéjú tojást lerakó, legjobb tojók szelektáltassanak ki. Ezen az úton a megkívánt legjobb anyaghoz jut a tenyésztő s a három szomszéd összetartása és összefogása a legszebb reményekre jogosít. E célra szolgál az egyes számú mintarajz szerinti ól és berendezése.*

b) *Párosítás idegen kultúrkakassal (keresztkezés).*

Ha az előzőkben elmondottakat alapulvéve, három szomszéd-tenyésztő abban állapodna meg, hogy minél előbb szeretnének célt érni; a jövedelmező tenyészet birtokába jutni s ebből az okból inkább most, mint később hajlandók anyagi áldozatot hozni, hogy az egy válszínfajta baromfiudvart üzemben láthassák, úgy ugyanezen

Az „A“ „B“ „C“ tenyésztörzsek párosítási rendszere

Időszak	I. A. szakasz	II. B. szakasz	III. C. szakasz
1930. X. 1.	s. k. + 10 tojó	s. k. + 10 tojó	s. k. + 10 tojó
1931. V. 1.	80	80	80 csibéből
	gondos selejtezés és tenyész kiválogatással		
1931. X. 1.	50 az I.	a II. 50	50 jércecsibe III. szakaszba
	átutalandó a nyár folyamán		
1931. X. 1.	Első kakascseré		
	II. B. K. + 5 m. é. és + 5 f. é. t.	III. C. K. + 5 m. é. és + 5 f. é. t.	I. A. K. + 5 m. é. és + 5 f. é. t.
1932. X. 1.	továbbá 50 idei tojó az I. szakaszba	50 idei tojó a II. szakaszba	50 idei tojó a III. szakaszba
	b e u t a l a n d ó		
1932. X. 1.	Második kakascseré		
	II. B. K. + 5 m. é. és + 5 f. é. t.	III. e. K. + 5 m. é. és + 5 f. é. t.	I. A. K. + 5 m. é. és + 5 f. é. t.
1933. X. 1.	továbbá 25 m. é. t. az I. szakasz- ból kiselejtezen- dő és 25 ideivel pótlandó	hasonlóan előző höz a II. sza- kaszban	ugyancsak így a III. szakasz- ban is
	Harmadik kakascseré úgy, mint a második cserénél		
1934. X. 1.	Negyedik kakascseré úgy, mint fentebb		
1935. X. 1.	Ujabb nemesítési ciklus kezdődik újonnan be-		
	Rövidítések: s. = saját; K. = kakas; t. = tojó; j. = jérce; m. é. = mult évi; f. é. = folyó évi.		

párosítási táblázat alkalmazása mellett — egyszerűen beszereznek *magyar parlagi kakas* helyett idegen *kulturfajta* egyévesnél nem idősebb, lábgyűrűs, törzskönyvezett kakast, amilyen színű tojókat tartanak, tehát fehér magyarokhoz közép nagyságú, zömöktestű, nem vastagszontozatú, alacsony lábszárú fehér orpington-kakast, sárga magyarokhoz hasonminőségű sárga orpington-kakast, fogolyszínű magyarokhoz hason rhodelándi kakast és kendermagos magyarokhoz ugyanolyan plymouth-kakast, a többi eljárás változatlanul fenmarad.

Az ivadékot azonban a legszigorúbban kell osztályozni s főleg arra ügyelni, hogy a fajtajellegnek legmegfelelőbbeket, a legeggyöntetűbb tollszíneket, a legfejlettebbeket, a legélénkebbeket, a legtetszetősebbet kell megtartani, az olyan egyedeket pedig, melyek ismételten betegek voltak, amelyek nehezen, lassan fejlődtek, túl későn tollasodtak, s túl későn kezdték meg a tojás lerakását, — nem tartjuk meg tenyésztünkben. (Lásd: „Hogyan kezdjünk a baromfitenyésztéshez“ című fejezetet.)

A *tenyész kiválasztást* az ivadéknál a kikeléstől számítva, minden két hónapban ismételjük s a fentiek szerint a meg nem felelőket különválasztjuk, illetve külön jelöljük meg, hogy eltávolításuk könnyen legyen meg ejthető, akár saját célra leendő fogyasztásra, akár eladás céljából, *ugyancsak levágásra*. A tenyészet hírnevének megállapítása szempontjából feltétlenül kerülni kell azt, hogy az ilyen ivadék *tenyészállat* rendeltetéssel értékesíttessék, mert az prosperálni nem fog, csak saját magának árt vele a tenyésztő, ha kitudódik, hogy a meg nem felelő tenyészivadék az ő tenyészetéből származik. *Összel, a tenyész kiválogatáskor* meg kell jelölni azokat az egyedeket, amelyek túlnyomóan *tojókésztséget* árulnak el, valamint azokat, amelyek inkább *hústermelésre* hajlanak. Külön fejezetben ismertettem a *baromfinemesítő mintaállomás* üzembehelyezésének módozatát, berendezését és célirányosságát.

B) *Helyes takarmányozás.*

Mielőtt a takarmányozásra, vagyis a takarmány mennyiségi és minőségi kérdés tisztázására térnék, előzetesen utalnom kell azokra a körülményekre, amelyekről függ, hogy miért kell a takarmányt változtatatosan bizonyos arányban, bizonyos időszakokhoz mérten az állat fejlődési állapotához képest adagolni, mert ha ezeket a körülményeket figyelmen kívül hagyjuk, maga a baromfitartás, az egész tenyésztési üzem nem fizetődik ki, csak ámitjuk magunkat vele, s a végeredményben ráfizetünk. A baromfitartás és a baromfitenyésztés csak akkor fizeti ki magát, *ha rentabilitását ki lehet mutatni*, enélkül csak sötétben tapogatódzunk, illetőleg olyan, mint a sötétbe ugrás, nem tudjuk, hogy végződik. Mindenekelőtt tudni kell tehát azt, hogy mint minden élőlénynél, úgy itt is előbb *életfentartás* igényelte anyaggal kell táplálni, amiből *vér, izom és csont* képződik, hiszen ezzel a három főkellékkel meg is kezdi életműködését s annak további gyarapodásától függ életbenmaradása. *A vér, izomzat és csontozat* fejlesztésére hivatott *tápanyagok* adják meg tehát kifejlődésének lehetőségét s amint idővel az apróság saját lábán övéit és társait utánozva, maga is külső mozgásában élelmet keresve és találva, mindig több és több *szerves és szervetlen* anyagot magában szed, erősödik és fejlődik, lassan megindul szervezetében az az átalakulás, amely *érettségéhez* közelebb viszi, s ekkor beáll az az időpont, amidőn az *életfentartó tápanyagokat a termelési tápanyag váltja fel*. Előbbi — életműködését biztosítja, utóbbi munkaképessé teszi s ezzel *húst, zsírt vesz magára, tojástermelésre képesíti*. Ebből azonban nem kell következtetni arra, hogy az életműködést szabályozó tápanyag és a munkaképességét biztosító tápanyag nem áll egymással szerves összefüggésben, előbbinek bizonyos hányada egyben előmozdítja a *munkaképességi energiát*, utóbbi tápanyag bizonyos arányban alátámasztja *életműködésbeli fokozását*, vagyis *a kettő bizonyos mérvig egymást már kezdettől fogva kiegészíti*.

Ezt a kétféle tápanyagot *takarmány* gyűjtőnévvel jelzik. Minden takarmány két főalkatrészből kell hogy

álljon, ú. m. *szerves és szervesetlen anyagból*. *Szerves anyag a fehérje* (mely főleg borsó, zab, tengeri és búza-korpában van), *szénhydrátok* (párolt burgonyában, zabban és tengeriben) és *zsiradék* (magvakban). *Szervesetlen anyag: vas*, amely az egészséges vérképződéshez, *foszforsavas mész*, amely a csontképződéshez, *konyhasó*, amely az étvágygerjesztéshez szükséges. Ezek közül az ú. n. *szervesetlen* anyagok közül a *vas* különösen fontos, melyet az állatok a *növényi zöldfélékben* szednek magukba, ezekből képződnek a *vörös vérsejtek*, s ha ezt a tápanyagot időszakonként megvonjuk tőlük, *vérszegénység* lép fel, amely csökkenti termelőképességét. Emellett a *konyhasónak* és a *foszforsavas mésznek* van minden takarmányban nagy fontossága, *Minden tyúkféleségnek szüksége van állati, növényi és ásványi anyagokra*, s minél változatosabb többféleségben jut hozzá, annál jobban fejlődik, s annál inkább *munka- illetve termelőképes*. A tanyákon, vagy a mezőgazdaságot űző üzemekben kis- és nagygazdaságokban szabadon élve, udvarban, trágyadombon, istállókban, fészerekben, kertben, réten, szántóföldön, házterületeken, stb. talál elegendő fűfélék, leveleket, elszórt magvakat, álcákat, gilisztákat, rovarokat, apróbb kavicsféléket, kvarcos homokot, meszet, csigabigákat, bogarakat, s így alig van rászorulva, hogy nyugvóra térte előtt az eleségekamra elé álljon, vagy megálljon a konyha előtt s kérő karécsálással figyelmeztessen, hogy vár valamit.

Ahhoz nem férhet kétség, hogy a *baromfitartásnak* vagy a *tenyésztésnek* az a módja *fizetődik ki a legjobban*, *amidőn a baromfi tele beggyel hazatér s élelmét maga keresi*. Az említett helyeken a baromfi megtalálja mindazokat a *szerves és szervesetlen* anyagokat, amelyek élet-szükségletét s termelőképességét a lehetőségig fokozzák, s úgy *hús, mint tojáshozamban* semmi kívánni valót sem hagynak fenn. *Mozgási szabadságuk* izmosabbá, *ellentállóbakká*, s *egészségesebbé* acélozza őket, s ha ezután még jó világos napfényt bebocsátó, léghuzammentes, nyáron hűvös, télen eléggé védett ól, kamra, vagy istálló áll rendelkezésükre, mely időközönként meszelve, fertőtleníttve, a féregmentességet is biztosítja, nincs az a kultúr-

fajta a világon, amely ezzel a magyar parlagival felvehetné a versenyt bármely tekintetben. Csakhogy baromfiállományunk nagyobbik felének nem jut ilyen gondnélküli élet, a függőségi viszonyban élő, kis földtulajdonnal vagy házhellyel, tehát kisebb baromfiudvarral rendelkező baromfitartók, tenyésztők, valamint bérlők, zsellérek, napszámosok, kisfizetésű polgári alkalmazottak, tanítók, s a középosztály nagy táborra, mely nem a saját földjén, hanem bérelt helyen él s vezet háztartást, hasznót, — tartott baromfiállománya után — csak úgy várhat, ha azt észszerűen racionálisan kezeli, ápolja s gondozza, s megfelelő féregmentes ólat bocsát rendelkezésükre, s a lehetőséghez képest nappal szabadban is biztosít részükre mozgási alkalmat, védett helyen pedig kaparóhelyiségnek sincsenek hiányában, éjjel óljukban biztonságban, a ragadozók ellen kellően meg vannak védve. Ilyen baromfiudvarokban azonban nem lévén fellelhetők a felsorolt. úgy az életműködést szabályozó, valamint a munkaképesség által életrehívott termelőképeséget fokozó szerves és szervetlen tápanyagok, abban a mérvben, amint azokra szükség van, kétséget nem szenvedhet, hogy azokat a szükséghez képest emberi kéznek kell pótolnia, amit ha nem teszünk, biztosra vehetünk, hogy ezek hiányában baromfiállományunk visszafejlődik, elveszti ellenállóképességét, beteges tünetek mutatkoznak, lesóványodnak, elerőtlenednek, tojástermelésük csökken, vagy csődöt mond, puhahéjuakat is tojnak s itt nem használ az sem, ha egyoldalúan akár egynemű szemmel is bőségesen etetjük. Az egynemű szemeleségben ugyanis nincsenek meg azok az elkerülhetetlenül szükséges vas, foszforsavas mész, só, fehérje, szénhidrát s zsíradékanyagok, amelyek a hús és tojástermelés alapkéllékeit képezik.

Nem lesz nehéz feladat ezekután megállapítani azt, hogy az utóbbi *mostohább* viszonyok közt tartott baromfi részére milyen takarmányozási anyagokat kell nyújtani, hogy élet és üzemképes állapotban maradjanak s a baromfitartás hasznothajtó legyen.

Mielőtt azonban errenézve a minimális anyagpótló tápanyagokra utalnék, könnyebb megértés céljából meg

kell ismertenem tenyésztőközönségünket a „tojásfarmer“ szerint adagolandó takarmányeleség mennyiségével és minőségével, amelyekből kitűnik, hogy a *kultúrfajták* közül pl. a *Leghorn tyúkféle* csak úgy adja meg nyilvánosságra hozott bőséges *tojáshozamát*, ha az alább ismertetett táblázatban felsorolt *20 rendbeli tápanyaggal* „traktálják“ s azonfelül előírás szerint tartják, gondozzák és ápolják, tehát mindettől függ annak a fajtának hasznotható tenyésztése. Ha valaki a tenyésztőközönség köréből rászánná magát arra, hogy *Leghorn-fajtát* óhajtana tenyésztetni *tisztavérben*, vagy *Leghorn-kakast* szerezne be a parlagi tyúk keresztezéséhez, ehhez kell magát tartania, ha nem akarja, hogy ilyen fajtából álló állománya elpusztuljon, vagy kakasa elsatnyuljon. (Lásd az itt bemutatott táblázatot.)

A „leghorn“-fajta takarmányozása a nagy- és kisüzemekben.

I. Automata(önetető)-ban állandó használatra.

Készlet 1 heti időtartamra.

<i>Cikkből</i>	<i>Felnőtteknek</i>		<i>Növendéknek</i>	
	<i>nyári</i>	<i>téli</i>	<i>állandó</i>	
Durva búzakorpa —	20 rész	10 rész	5 rész	
Zabdara — — —	15 „	10 „	15 „	
Árpadara — — —	10 „	15 „	15 „	
Tengeridara — — —	5 „	15 „	15 „	
Szójababdara — —	2 „	5 „	3 „	
Halliszt — — — —	5 „	10 „	5 „	
Húsliszt — — — —	5 „	5 „	5 „	
Vérliszt — — — —	5 „	10 „	3 „	
Száritott sörélesztő	2 „	3 „	2 „	
Földidiópogácsa —	$\frac{1}{2}$ „	5 „	2 „	
Szénsavas mész — —	1 „	$\frac{1}{2}$ „	1 „	
Lecithines táppor —	$\frac{1}{2}$ „	1 „	1 „	
Kvarcos homok — —	$\frac{1}{2}$ „	$\frac{1}{2}$ „	$\frac{1}{2}$ „	
Faszéndara — — —	$\frac{1}{2}$ „	$\frac{1}{2}$ „	$\frac{1}{2}$ „	

II. Időszaki etetés.

a) felnőtteknek.

Reggel: Télen, nyáron felváltva: zab, árpa, búza, igen korán, nyáron 5, télen 7-kor, alomba szórva.

Este: Télen tengeri, nyáron zab, ú. m. reggel alomba szórva.

Délben: Zöldtakarmányt: főleg szécskázott és kelből, amennyit el tudnak fogyasztani.

b) növénydeknek.

Reggel: Búza vagy árpa, alomba szórva

Este: Aprószemű sárga tengeri, alomba szórva.

Délben: Ugyanezen zöldtakarmányt finom szécskázva és kelből, amennyit csak megesznek.

Csírázott zab, tápdús eledel, főleg tojáshozam fokozásánál, párolt burgonya, télen a déli eleségben, ugyan-
 ehhez konyhasót, csukamájolajat, lisztet kell keverni.
 Aludttejet, író-t másodnaponként is tanácsos adni. Ezt a
 leghorn takarmányozási adattáblázatot korántsem ismer-
 tetem ehelyen azért, mintha ezzel azt céloznám, hogy
 bárkinek elrontsam a kedvét, szándékát, hogy ezt a faj-
 tát üzemébe felvegye, hanem csupán azt akartam doku-
 mentálni, hogy ilyen drága sok pénzt, időt, fáradozást,
körütekintést és szakértelmet igénylő fajtenyésztést
csak azok folytathatnak, akik a most felsorolt szellemi,
anyagi és fizikai kellékekkel rendelkeznek, az üzem terje-
delméhez mért tökebefektetést maguknak előlegezhetik s
legalább 10 évre elosztva, annak amortizációs tőke és
kamatterheit el tudják viselni, s akik ezenfelül nem ú. n.
haszonbaromfi tenyésztési, hanem tisztavérben üzött,
nemes kultúrfajta tenyészetet tartanak fenn. Elvégre
nem hagyhatom homályban a tenyésztőközönség tapaszt-
latatlanabb nagyobb táborát afelől, mit jelent az ilyen
20 takarmányfélességgel alá támasztott tápüzem a ha-
szonbaromfitenyésztés és mit a nemesvérűek tisztavérben
való tenyésztése szempontjából. A haszonbaromfitenyész-

tés, a köztenyésztés, illetve termékeinek értékesítése szempontjából rendszerint a bel- és külföldi piaci árak csekély árhullámzásaitól eltekintve — több, kevés eltéréssel — egyenletes színvonalon mozog, a kalkuláció tárgyát képezheti, bár a termék rendszerint a termelőtől nem jut egyenesen a fogyasztóhoz, hanem a közvetítő kereskedelem, hol egykezes, hol többkezes beavatkozása mellett, — többé, vagy kevésbé az által drágítva kerül értékesítésre. Vagyis köztenyésztésünk *baromfi és baromfitermékeinek* előállításai költségei *nem haladhatnak túl bizonyos mértéken*, amelyen túl már eluszhathat a várható haszon, s ebből a szempontból ítélve meg a *rentabilitást*, — a termelőnek oda kell irányítania tenyésztését, hogy *üzemének fentartási költségei a lehető legminimálisabb mértékűek legyenek*. A haszonbaromfitenyésztésnél, vagyis a köztenyésztésnél, tehát elsősorban a *kisüzemi tenyészetekben* van megadva annak a lehetősége, hogy azt a *legminimálisabb költséggel* lehet fenntartani s mellette hasznothajtó baromfitartást, vagy tenyésztetést üzni. Külön fizetett alkalmazottak nélkül, saját kezelésben házzal, kerttel, szántófölddel és egyéb háziállatokkal rendelkező *kisgazdálkodók, földművesek, kispolgárok, stb.* a már ismerttetett egyéb tenyésztési ismeretek birtokában jó, nemesített magyar haszonbaromfival a Leghorn-fajta részére előírt takarmányozás 20-féleségéből átvett harmadrész takarmánykellékkel aránylagosan ugyanolyan hasznothajtóan üzhetik házikezelésű tenyésztetüket, mint amazok a Leghorn-fajta tenyésztéssel. Ugyancsak hasznothajtóan üzhetik házikezelésben a haszonbaromfitenyésztést fentiek akkor is, ha nem rendelkeznek szántófölddel s nagyobb jószággal, de valamilyen a még hiányzó eleséggpótlást, tehát a Leghorn étrendből átvett *felerész* póttakarmányozást nyújthatják, amennyiben *szerves vagy szervetlen* anyagok szűkebb területükön fel nem találhatók. Természetesen szintén nagyobb haszonnal üzhetik a haszonbaromfitenyésztést a tanyás kisgazdák, birtokosok, 4—5-féle takarmányozási étrenddel, s ha azt kiterjedtebb mérvben üzik, jó tenyész kiválasztású *nemesített magyar baromfival*, a megfelelő gazdasági személyzet egy kisebb részének bevoná-

sával, akkor már oly tetemes haszonra számíthatnak, amely mellett egyéb mezőgazdasági hiányosságait pótolhatják.

Ellenben tisztavérben való kultúrfajta tenyésztést nem lehet baromfitenyésztéshez hasonlóan üzni mindazoknak, akik nem alkalmazzák vagy alkalmazhatják egyúttal a Leghorn-fajtákra, — ez egyben szól valamennyi nemesvérű kultúrfajtákra is — az előírt 20-féle takarmányozási rendszert, mert hiszen azzal tisztában lehet mindenki, hogy — ebben az esetben drágább a leves, mint a hús — miképen is lehetne ilyen drága előállítási költségeket rendes piaci árak mellett fedezni s még haszonra is szert tenni. Világos tehát ebből annak a következtetése is, hogy nemesvérű kultúrfajtát, illetően annak termékeit sokkal magasabb árban kell értékesíteni, mint amelyet az előállítási költségek, befektetés, munka, szakértelem kifejtése maga után von. Amint a haszonbaromfitenyésztés is csak a fent leírt módon a minimális költségek megalapozásával mutathat az alacsony piaci árak mellett aránylagos hasznót, úgy a nemesvérű kultúrfajta tenyésztés is csak úgy rentabilis, ha a nemesfajtákat, s azok termékeit a piaci áron jóval felül 3—4-szeres árban tudják értékesíteni, sőt ha tisztelt olvasóim azt a fáradságot vennők magunknak, hogy a szaklapok hirdetési rovatait figyelemmel kísérik, s erre igen kedvező alkalmat nyújt a hirdetésekben előljáró BOE. szaklap, meggyőződhetnek, hogy nem nagyítottam, ha a 3—4-szeres értékesítési árt vettem alapul, mert pl. a f. é. április 7—8. számban, annak 165. oldalán egy nekem legjobban imponáló, őszintén megnyilatkozó hirdetés szövege, sokkal messzebbmenően állapítja meg az értékesítési minimumot a 8—10-szeres piaci árakkal, a fajtisztaságban kifogástalan magashozamú ivadéknál, s még hozzáteszi „óvakodjunk a zúgtenyésztőktől, ne vásároljunk felelőtlen elemektől“. — Hát tisztelt olvasóim, vegyék tudomásul, hogy ezek a zúgtenyésztők is a minimális 3—4-szeres árral dolgoznak, s csak május után adnak némi engedményt, a keltetési időnyen kívül. A 20-féle takarmányozás, nagymérvű tőkebefektetés, alkalmazottak ellátása, a berendezés sokfélesége, azok

karbantartása, fűtés, világítás, nagyobb területek befűtése, gyepesítése, bekerítése, számos, alig felsorolható egyéb kellékek, gépek, szerszámok, stb. mindvégig nehéz feladatok elé állítják a nagyobb üzemeket, de a *kisüzemeket* is s az utóbbiak annak a veszélynek is ki vannak téve, hogy a nagyobb üzemek elnyomják, s mint a nagy halak megeszik a kisebbeket. Ezek az üzemek tehát csak úgy prosperálhatnak mindálunk, ha termékeik legnagyobb részét már eleve tudják biztonságba helyezni, amint ezidőszertint ileltékes kormányzati rendszerünk magasabb gazdasági politikája szempontjából alátámasztani igyekszik, most ugyancsak kísérletnek számít ez, de hogy a jövőben miként fog beválni, azt ma még senki sem tudhatja, de maga a kormányzat sem garantálhatja.

Ezideig a leghorn-kultuszt üzők s más kultúrfajták propagálói költséges és nagy rizikóval járó tenyésztési kis- és nagyüzemüket csak úgy tudják fentartani, ha a konjunkturális állapotnak továbbra is haszonélvezői, a kormány pénzügyi tranzakciójával tovább lehet azokat élesíteni, ha termékeiknek egy részét a kormány beváltja, ha az üzemek keltető tojást, napos csibét, ivadékokat s tenyészállataikat 3—4-szeres piaci áron tudják értékesíteni s a kiállításokon bemutatott tenyészanyagukat bel- és külföldiek, főleg a díjnyerteseket, még jóval magasabb árakon is átveszik. Ezt a nemesvérű kultúrfajta tenyésztési módszert, amely így van alátámasztva s 20-féle takarmányozáshoz kötve, ideig-óráig természetesen lehet hasznothajtónak, s jól kifizetődőnek mondani, a köztenyésztésbe azonban sem ezeket a fajtákat, sem azok végnélküli takarmányozási rendszerét belevinni nem lehet, mert ilyesmire a mi konzervatív parasztnépünk még akkor sem kapható, ha módjában és lehetőségében állana azt végrehajtani. A magyar pariagi baromfinak nem is az a rendeltetése, hogy annak két év leforgása alatt ki kell adni a paisliját, hogy abból ki kell szorítani két év alatt a csírás petefészkek egész tartalmát. Teljesen megfelel hivatásának, ha az eddignél jobb gondozásban, ápolásban s eltartásban részesülve, úgy húspanban, mint tojáshozamban nemesítés alá vett

eljárásunk folyamán — tetemesen feljavítjuk olyannyira, hogy tűrhető költségtöbblettel ezt jelentékenyen felülmúló hasznot hoz, s külkereskedelmi forgalmunkban a közvetítő kereskedelemnek olyan anyagot nyújt, amely versenyképességünket állandósítja, s népünknek olyan bevételi forrás gyanánt szolgál, amely a megélhetés nehéz gondjaiból jókora terhet vesz le vállairól.

Így gazdaságokon kívül, szűk udvarokban tartott tojóállományunkat s azok növényekutódait — ha azok tartásából hasznot várunk — a tulsó oldalon közölt táblázatban feltüntetett tápanyagokkal és kimért adagokkal kell ellátni és vagy húspan vagy tojáshozamban való gyarapodásukat csak ilyen tartás mellett biztosíthatjuk.

Az időszaki etetést a következőkben kell megállapítanunk. *Felnőtteknek*, ha tojástermelésre neveljük, *reggel*: nyáron felváltva árpa vagy zab, télen tengeri és zab, *este*: nyáron zöldtakarmány, apróra szecskázva, nedvesítve és búzakorpával vegyítve; télen szárított szalastakarmány szecskázva, forrázva és korpával vegyítve, kevésbé megsózva, langyos melegen adandó. Növényeknek ugyanaz a rendszer, csupán egész szem helyett darált gabonát és még apróbbra szecskázott lágyeleseget, ezenfelül délben egy új adag szemes eleséget, illetően darát kapnak.

A szem mindig az alomba szórandó.

A szemes eleséget reggel a fedett kaparóhelyiségben kell adni a tenyérszerű magas, tiszta és száraz, penészesmentes alomba. Az almot hetenként minden hétfőn ki kell cserélni friss alommal, a régi alom a trágyadombra kerül. A zöldeléséget (a tojóiránynál) *este* a rendes, pontos időben, az etetőhelyen, tiszta *rácsos etetőben* kell adni, amely a hazzáférhetés miatt elég hosszú legyen. Ha több a baromfi, úgy az eleséget számarányukhoz képest több *etetőben* (rácsos) adjuk. Minden etetés után az etetőket jól ki kell takarítani, s félretenni, hogy be ne piszkíthassák. A hústermelő irányzatnál csupán annyiban kell változtatni az étrenden, hogy a zöldes lágyeleseget nem *este*, hanem *reggel*, az esti szemes eleséget pedig nem az alomba szórjuk, hanem ugyancsak *rácsos etetőben* adjuk. Így nyugodtan s egy helyen szedik fel a

Takarmányadagolás.

Gazdaságokon kívül szűk udvarokban tartott baromfiak részére.

Önetető-ben 1 heti készlet. Súlyegység: gramm.

Rész	Milyen adag cikkből?	Felnőtteknek 7 napra				Növendéknek 7 napra						
		1	10	20	30	40	rész	1	10	20	30	40 fejre
12 durva búzakorpa	—	84	840	1680	2520	3360	5	35	350	700	1050	1400 gr.
10 zabdara	— — —	70	700	1400	2100	2800	8	56	560	1120	1680	2240 „
10 árpadara	— — —	70	700	1400	2100	2800	8	56	560	1120	1680	2240 „
10 tengeridara	— — —	70	700	1400	2100	2800	8	56	560	1120	1680	2240 „
5 húsliszt	— — —	35	350	700	1050	1400	4	28	280	560	840	1120 „
1 széns. mész	— — —	7	70	140	210	280	1	7	70	140	210	280 „
1 kvarcos homok	—	7	70	140	210	280	$\frac{1}{2}$	3.5	35	70	105	140 „
1 faszéndara	— — —	7	70	140	210	280	$\frac{1}{2}$	3.5	35	70	105	140 „
50 összesen	— — —	350	3500	7000	10500	14000	35	245	2450	4900	7350	9800 „

szemes eleséget, s kevesebb mozgást végeznek és jobban fejlődik felsőtesti izomzatuk, míg alsó végtagjaik és ivarszerveik kevésbé érvényesülhetnek. *Felnőtteknél* egy egyedre egyszeri etetésnél 50 gramm szemest, 70 gramm lágyeleséget számítunk. *Növendékeknél* egy egyedre 35 gramm szemest vagy daráltat és 50 gramm lágyeleséget veszünk alapul.

A baromfiak itatása.

A baromfiak itatására époly gondot kell fordítani, mint a takarmányozásra, ha azt elhanyagoljuk, úgy minden takarmányozás hiábavaló s ha baj mutatkozik, nagyrészen ennek tulajdonítható. A vizet, ahol csak alkalom és mód kínálkozik rá, önitató készülékben kell adni, amely különféle alakban és szerkezetben minden városban kevés költséggel beszerezhető, vagy rendelésre megkapható. Otthon is lehet azt sajátkezűleg megcsinálni, s alig kerül valamibe, s ugyanazt a célt szolgálja. Elkészítése módját megtalálja az olvasó a II. Részben, a 9. pont alatt, az „Önitató“ című fejezetben. Az önitatóban a víz nem piszkolódhatik be, célszerű, ha az önitatót 50 cm-re a földtől valamilyen asztalfélére helyezzük, leghelyesebb talán, ha olyan asztalfélét készítünk, amilyen a vasúti kupékban, az ablak alatt látható, amely leereszthető és felnyitható. Az ilyen asztalkának az volna az előnye, hogy nem foglal el helyet, tehát az ólban, mivel a hálólhely is függőben van, az egész alapterület kaparóul szolgálhatna és semmi sem lenne a baromfiak útjában. Az önitatót akár a kaparóhelyiségben, vagy annak közelében, a kifutóudvar elején tarthatjuk, de mindenesetre ott, ahol a reggeli, déli s esteli etetés folyik, — nyáron hűvös, fedett helyen, télen pedig fagymentes fedett helyen, s napjában 3—4-szer langyos tiszta vízzel felújítjuk. Járványos időben edényeket naponta kétszer forró vízzel kiöblögetni, azonkívül hetenkint egyszer reggeli időben 2 liter vízbe 2 gr. epsomsót adagolni.

Igen olcsón szerezhető be a „Circa“ név alatt ismeretes tömör, egy részből álló, 8 lyukas cserépköritató,

melyet vidéken vásárokon edényeseknél, vagy edényes üzletekben is lehet kapni. Ára kb. 1.20, vagy 1.40 P. A cserepes itatók azért is előnyösek, mivel fertőző betegségek ellen vasgálicot szokás a vízbe tenni, ez a szer azonban a fémből készült itatókat megtámadja. A tejet, vagy aludt vagy íróstejet sem szabad bádogvályukban adni, mivel ez is mérgező hatású. *A cserepes itatókat naponta forró vízzel kell kiöblíteni s tisztán tartani s ügyelni kell arra, hogy az itató oldalára tapadt, nyálkás váladék eltávolíttassék. Ha a baromfi által bejárt területen esővíz, pocsolya, vagy trágyalé mutatkozik, ezt be kell hányatni homokkal, mivel ez a baromfibeetegségek főfészke, s innen indulnak pusztító útjukra a kártékony baktériumok.* Télvíz idején az utolsó etetés végeztével az itatókat ki kell üríteni, hogy be ne fagyhassanak, s reggel, mint említettem, jól kiöblítve, friss vízzel megtölteni. Az itatókat nyáron védeni kell a nap hevétől, hogy fel ne melegedhessenek, mert a bennük levő víz csak hűvösen kezelve szomjatosító. Télen ajánlatos időközönként az itatók túlhideg vizét ismételten langyos vízzel enyhíteni, mert a baromfi is a túlhideg víztől kaphat torokbajt és náthát.

C) Gondos ápolás és tartás.

A gondos ápolás egyik főkelléke a megfelelő ól. Ennek alapfeltétele pedig, hogy az világos, napfénytől átjárt, léghuzammentes, de emellett szellős, illetve szellőztethető, friss levegőt bebocsájtó, rossz levegőt kibocsájtó szerkezettel ellátott legyen, nyáron hűvös és kellemes tartózkodási helyül szolgáljon, télen pedig száraz és mérsékelt meleg legyen. Nem jó, ha az ól túlalacsony, vagy túlmagas, célszerű az olyan ól, ha az ember benne áll, fejét ne érhesse a menyezet. Fontos, hogy a törzs állományához mérten elég terjedelmes legyen s mellette a növendék részére fentartott, vagy külön melléképület képező helyiség ugyancsak arányosan tágas legyen. Az ól fekvésénél a szabály az, hogy kaparója és kifutója délnek vagy délkeletnek essen, ellenkező — tehát hátsó oldalával pedig északnak vagy északnyugatnak nézzen.

A hálóhelyeket függönyszerű, egy-egy oldalra szét-húzható szövetfélével — jó a ritkás zsákvászon is — védhetjük a pihenés idejére.

Ezeket a főbb irányelveket szem előtt tartva, a baromfitartó tulajdonos akárhány módozatot és eshetőséget vehet figyelembe és saját belátása szerint, saját anyagi körülményeit alapulvéve, intézheti az ólkérdés helyes megoldását. Hozathat magának kész, s a kiállításon bemutatott hasonló, bevált, modern rendszerű ólat, amelynek egyes falazatait kapcsok tartják össze, tehát szétszedhető s más tetszés szerinti helyen felállítható, vagy egyik-másik tenyésztőnél üzemben levő hasonló rendszerű ólat készíttethet ügyesebb áccsal, szóval úgy intézheti az ólkérdés megoldását, *amint azt a zsebkérdés megengedhetővé teszi*. A menyezetes ólak külön tetőzet-tel, mindenesetre melegebbek télen, s hűvösebbek nyáron, mint az egyszerű — menyezetnélküli tetős ólak. Ha a fából készült ól egyes deszkarészei nincsenek hor-nyolva, s az egyik deszka bevájt oldala nem fedi a másik deszkának gyaluval megvékonyított szélét, vagy ha beszáradás folytán rések mutatkoznak, amelyek szélhuzatot idézhetnek elő, úgy a deszkázatot a találkozás helyén ú. n. lapos fedőlécekkel kell külön légmentessé tenni, illetve ezeket jól rászzegezni. Természetesen csak a lapos lécszög egyik szélét szögezzük, hogy a fedőléc alatt levő két találkozódeszka beszáradás esetén a fedőlécszel meg ne repeszthesse.

Legújabbban a fixólak falazatát „Heraklit” szabadalmazott 50/200 cm méretű s 2.5, 5.7, 5 vagy 10 cm vastag lemezekből építik, aszerint, milyen rendeltetésű vagy terjedelmű ólakra van szó. Ebből az anyagból készült ólak a leghygiénikusabbak, ezekben a baromfi kitünően fejlődik, melegtartó télen, hűvösebb nyáron, a falak nem izzadnak hőváltozásra, rovar és féregmentes, mivel olyan szövetű a lemeze, a belseje, amely az oda befészkelődő férgeket megöli. Erről egyébként könnyen meg is győződhetik, ha egy darab Heraklitot egy nagyobb pohárba, vagy edénybe teszünk s ugyanoda poloskát, tyúktetűt, vagy más kisebbszerű férget helyezünk, a féreg 24 órán belül elpusztul. Az ilyen anyagból készült ólfalak s el-

választó deszkafalak, vagyis az ilyen anyagból felépített kisebb vagy nagyobb ólak abból a szempontból is a *siker baromfitenyésztés legbiztosabb alapfeltételének egyikeként képezik*. Ez az anyag azonban akkor is rendkívül hasznos, ha ilyen lemezlappal a már meglevő ólat, — ha azok más anyagból is vannak, pl. fából vagy téglából — a fal felületét belülről ilyen 2.5 vastagságú lemezekkel burkoljuk, s abban az esetben is a fentemlített célt szolgálják, nevezetesen melegtartó, féregpusztító, vízpárát kizáró, teljesen száraz falazatot és menyezetet kapunk. 50 tyúkból álló ól részére — amint a vázlatrajzban látható — 50 darab Heraklit lemezre van szükség. Egy 100 tyúkból álló ól részére, átlagosan számítva, 80 darab lemez kell. A lemezek 50/200 méretben készülnek, s áruk aszerint változik, hogy milyen vastagságban szállítandók. Burkoláshoz 2.5 cm vastagságú lemez elégséges, válaszfalhoz 5 cm vastagságú, falazathoz 7.5 cm vastag kell. „Heraklit“ lemezek egyedüli képviselője Pollák Jenő cég (Budapest, V. Széchenyi ucca 5.). Árszabást, építési és egyéb szabályzatot s utasításokat kívánatra postabélyeg csatolása mellett, onnan lehet kérni. Az állami ellenőrzés alatt álló farmgazdaságok jórésze ebből a kitűnően bevált anyagból építtette fel óljait, stb.

A baromfinemesítő mintaállomásokat, amelyeket szakmunkám javasol és magyaráz, legcélszerűbben már az eredmény biztosítása szempontjából is ebből az anyagból kellene felépíteni. Ezzel az anyaggal való építés azért is mutatkozik gazdaságosabbnak minden más anyaggal szemben, mert bármennyi mintaállomás épül, annak mind egy és ugyanazon mintaegység szerint kellene elkészülnie és így azok nagyban, sablonszerűen gyártva, olcsóbbak lennének, mintha azokat egyesek más-más formában, s más-más anyagból építtetik vagy készíttetik. Akinek azonban a szükséges épületek, helyiségek már amúgy is rendelkezésre állanak s csak átalakításra szorulnak, az adott ólvázlatokat azokba be kombinálhatják s így sok anyagmegtakarítást érhetnek el, természetesen elégséges, ha csupán a „Heraklit“ anyagot hozzadják maguknak s azt a mellé adott utasítások szerint, megfelelő szakemberrel beépítik.

Most pedig következnek az *ól mikénti berendezése*, hogy az a célnek megfeleljen, könnyen kezelhető, hozzáférhetővé s tisztítható legyen. Erre nézve a következőkre hívom fel a figyelmet. Magának az ólnak, amely a tojóállomány (csak tojástermelésre), valamint a tenyésztés s ennek ivadéka számával kell, hogy arányban álljon, tehát aszerint, amint 12—25—50 vagy 100 tojóból álló állományról s ezzel összefüggésben álló tenyésztörzsekről s ivadékokról van szó, méretei terjedelemben is változnak, de különböző méretűek az ól egyes részeiben elhelyezendő berendezési tárgyak is. Ezeket a méreteket ehelyütt vázlatrajzban is bemutatom és mindjárt külön ki is emelem, hogy *valamennyi berendezési tárgynak ingó alkatrészekből kell állania, hogy azok a takarításkor és egyéb kezeléskor eltávolíthatók és visszahelyezhetők legyenek. Vagyis a hálószakasz, amely egészben függő helyzetben, legfeljebb egy méternyire az alaptól van elhelyezve, oldalaival, alapjaival, bármikor eltávolítható s visszahelyezhető legyen.* Az ülőrudakat, a trágyafelfogó deszkázatot, valamint az ezeket tartó négyszögű kereteket szintén erre a rendszerre kell berendezni és tekintettel kell lenni arra, hogy a csapófészek az ól hálószakasza alatt lévő részében annak oldalán kívülről is kezelhetők legyenek. Tehát úgy a hálószakaszt, valamint a csapófészeket, a baromfi megzavarása nélkül, kívülről (a folyosóról) kell kezelni. *Vázlatban bemutatom a gyakorlatban jól bevált, saját rendszerű ólaimat s részletesen és kimerítően ismertetem azok berendezéseit is, utalok a megfelelő méretekre s magyarázatokkal kísérem úgy, hogy azok nyomán kinek-kinek módjában áll majd aszerint, amint azt a zsebkérdés megengedi, kisebb-nagyobb méreteken is saját kezelésben elkészíttetni, s baromfiállományát ahhoz mérten csökkenteni vagy szaporítani.* Azt, hogy meglévő, nélkülözhető gazdasági épületet fel lehet-e használni, s ennek kapcsán lehet-e azokat kevesebb költséggel berendezni, azt az illető tulajdonos maga tudja a legjobban elbírálni, esetleg kikérheti más szakértő tanácsát, de nem lehet a kérdés tárgya az, vajjon fából, deszkából, vagy padlódeszkából, égetett téglából, vagy hamoktéglából, cementből vagy rabitzfalazattal, avagy

Heraklit lemezekkel építi fel az ólat. Az elv az, és a vég-célnak abban kell kicsucsosodni, hogy akármilyen anyagot használunk is fel, *az nyáron hűvös, télen melegtartó legyen.* Az alap, hol a baromfi éjjel tartózkodik, *szilárd anyagból álljon*, hogy ragadozó, vagy kártokozó élőállat oda be ne furakodhasson.

Egyszerű modern baromfiól 50 tojóig.

I. sz. mintához.

Ad *a)* alaprajz: Az ól és kifutója részére minimálisan véve 20×32 m-nyi területet, vagyis 640 m^2 kell. Ebből magára az ólépületre esik $4.5 \times 5.5 = 24.75 \text{ m}^2$, az előudvarra $1.5 \times 20 = 30 \text{ m}^2$. A kétfészerre kétszer $2.5 \times 5.5 = 13.75$, azaz 27.50 m^2 , a jobb- és baloldali téli kisebb szabad területre $5.5 \times 5 = 27.5$ kétszer véve 55 m^2 s a többi zárt kifutó legelő területre a fennmaradó $20 \times 25 \text{ m}^2$, tehát 500 négyszetméter.

Maga az ól — az alaprajz szerint — áll észak felől egy 1.00 m-nyi széles, 4.5 m hosszú, ú. n. folyosóból, amely a kezelés céljaira szolgál. Maga a kezelés, tisztogatás, csapófészek kezelés innen történik anélkül, hogy az ól belsejébe kellene lépni. Világosságot a folyosó észak felől, a rajzon látható egy ablakon keresztül kap. Az ablak mérete 50 cm magas, 1.50 m széles, közvetlenül a tetőzet alatt. Az x-jel ajtó jelent, még pedig 75 cm széles, 1.70 m magassággal. Az ól belsejében van az emelet-szerű hálózszakasz, az egész földszinti rész üres, amely így csak kaparóhelyiségül szolgál. A kaparóhelyiségben csupán három berendezési tárgy van, még pedig az önműködő etető és az itató 2 oldalt s a gritt, faszén s foszforsavas mészhopper, az azok részére szolgáló leereszthető asztalkával, *50 cm magasságban az alaptól. A földön az almon kívül semmi sincsen.* A dél felé eső oldalon a bal fészkerben, annak egy sarkában van elhelyezve a porfürdő. Az öntető, valamint az önitató pedig olyképen, hogy a keleti és nyugati oldal közepe táján 60 cm-re magasan a földtől van egy hosszukás négyszögű, 1.5 m hosszú, 60 cm széles asztalszerű deszkatábla, mely a fala-

zatra a négyszög méreteivel megegyezően csuklópántokkal s csavarokkal oda van erősítve és egy-egy 50 cm hosszú dróthuzal által 50 cm magasságban bekapcsolva, — derékszögű helyzetbe kerül, s erre a deszkalapra állítatik az etető s itatótartály. A hálószakasz berendezése a következő: ad b) A hálószakasz a folyosó felől egy méternyi magasságban az alaptól, 1.5 m mélységig s 4.5 m hosszúságban a keleti oldaltól a nyugati oldalig terjed s az ülőrudaktól számítva a tetőig egy méter magas. Ezt az egész hálószakaszt tartja a trágyafelfogó deszkalap (lásd I. b. mintát), mely most adott méreteknél felel meg, de egyenként 3 darab 50 cm széles, s 4.5 m hosszú deszkarészekből áll. Ez a deszkalap két szélével felfekszik a hálószakasz alatt, mint annak alapfeleke, a két oldalfalazatra 1.5 m hosszan s 1 m magasságban felerősített, illetve erős csavarokkal rögzített 5—5 cm vastag léckeretfán, úgy, hogy alulról nézve úgy néz ki, mintha a földszintnek menyezete volna. Erre a trágyafelfogó deszkázatra felfekszik az I. b. mintán látható rúdtartó keretfa, a később adott leírásnak megfelelően, nincs sehova odaerősítve. maga a rúdtartók tartják együvé s egyensúlyban az egész keretet. A rúdtartó keret bevágott részével áll felfelé, s síma hátával nyugszik a trágyadeszkalapon úgy, hogy a rudakat csak egyszerűen be kell illeszteni, szilárdan felfeksznek. Kezelés és takarítás után felakasztjuk az I. b. mintán látható egyszerű ablakkereteket, vagy táblákat, amelyek befedik a folyosó felőli oldalrészt. A hálószakasznak a trágyafelfogó deszka alatti része két részből áll és pedig a csapófészekből. I. b. minta közvetlenül a trágyadeszka alatt, háttal a folyosó felé, amelyek az első lépcsőfok felső szélén egy 50 cm széles, 4.5 m hosszú deszkára felfeküznak s egyenként kezelhetők a folyosó felől. A csapófészek aluli ürt betölti, az I. b. mintájú ablakkeret 50 cm magasan és 4.5 m hosszúságban, amely közvetlenül a csapófészeket tartó deszka alatt van beillesztve s azt mintegy alátámasztja s a csapófészek lehajlását a súlya folytán megakadályozza. A trágyadeszka alatt levő csapófészekrészt egy ily mintájú deszkalappal kell eltakarni kezelés után s az új kezelésig rajtahagyni, hogy a tojók ne zavartas-

sanak. Hogy a trágyadeszka ülőrudak az 50 darab tojó együttes súlya alatt a trágyafogó deszkalap meg ne hajoljon, vagy le ne szakadhasson, egy egyszerű keretléccel kell a trágyadeszka kellő közepén elhelyezni s annak alsó vége □ szögű deszkalapmélyedésben álljon az őlalapzaton. Ezek az összes felsorolt tárgyak ingók lévén, bármikor eltávolíthatók, kezelhetők, s visszahelyezhetők. A hálószakasz alatt, a folyosó felőli oldalon lent azért van egy többszakaszos 50 cm. magas, s ugyanolyan széles ablakból álló keretre szükség, hogy a hálószakasz által elhomályosított alanti ürterület ellenkező oldalról is viágítást kaphasson a folyosó felől, azon egyszerű oknál fogva, amennyiben a szemes eleséget kaparó tyúkok épúgy, mint minden madárféle, fejfelé a világosság felé áll s hátrafelé kapar, s rendszerint megtörténik, hogy ennyi tyúk együttes s egyirányú kaparása mellett az egész alomzat az ől belseje felé kerül, s ott hátul a hálószakasz alatt torlódik össze s az ől nagyobb része alom nélkül marad, míg ha az ellenkező oldalról is kap világosságot, a tyúkok minden irányban kapargálnak s az alom egyenletesen elosztódik, de a tyúkok sem tömörülnek annyira össze s a hálószakasz alatt is keresgélnek. Ezzel a fontos körülménnyel nem számol a legtöbb tenyésztő, de az ólszerkesztők maguk sem. Az ől déli oldalát az I/b. mintában mutatom be, mely nagyobbára üvegezett, $3 \times 1.5 = 4.5$ m. területet foglal el, mely alatt 50 és fent 30 cm. széles erős deszkapallós faanyaggal van szegélyezve, oldalt s közepén $4 \times 0.25 = 1$ m. szegélyt kap. Alól pedig az ajtó első részében egy 40–40 cm.-es kibúvó lyukkal van ellátva. Így az egész ől 4.5×5.5 méteres téglányalakot alkot, amely belül egészen leszerelhető s amint az I. sz. minta alaprajz szerint is szembetűnik, az északkeleti és nyugati oldal eszerint egy tömör egészlet képez s amely minden olyan anyagból előállítható, amely a tulajdonosnak leginkább rendelkezésére áll vagy legolcsóbban megvalósítható. Lehet tömör égetett téglából vagy homoktéglából, avagy tufatéglából, vagy erős 4 cm.-es pallódeszkából felépíteni, mely utóbbi valamivel többbe kerül, de épúgy lehet nádas anyag felszegelésével kívül-belül bevakolni, simítani s

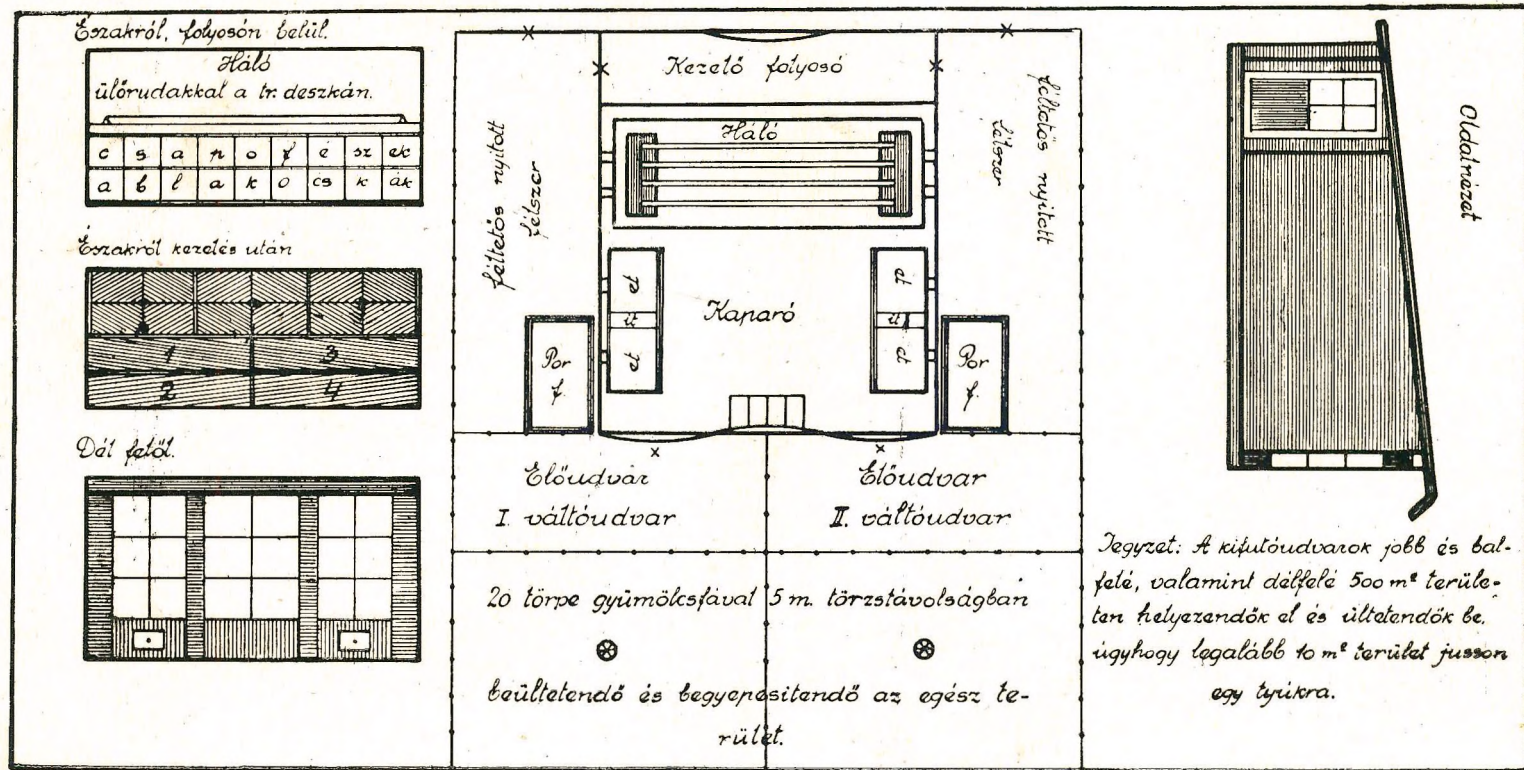
meszelni, épügy a tetőzetet is pallóval fedni, s akár belül is nádszegelés után vakolni, simítani s meszelni, mint az a lakóépületeknél is szokásban van. (Továbbá lásd a 263. és 264. oldalon elmondottakat, a Heraklit lemezekkel való ólépítést.) A tetőzet, illetve pallók külső felületét pedig erős, a duplán fektetendő kátrány- vagy bőrlemez-papírral kell befedni s lapos, ú. n. „fuglécekkal“ a szél s viharok kártevése ellen biztosítani. Az ablakok öntött-vaskeretben legyenek bevágva, de ha ilyenek nem volnának helyben beszerezhetők, erős fakerettel pótlándók. Az ajtók a tömör falazatban kellő tokban beépítve, s szokásosan beszegélyezve, 75 cm. szélesek, s 1.70 magasak legyenek. A kifutókban elhelyezett ajtók lehetnek egyszerű sodronyfonatosak s könnyen kezelhetők, s minden zár nélkül csupán tolókával vagy kapoccsal lehet azokat ellátni. Az üllőrudak, trágyadeszkázat. rúdtartókeretek, etetőlapok, fürdőkeret, szóval *minden ingó faalkatrész az ólban* gyalult és firniszelt legyen, s ha ezenfelül még fehér festékkel átfesthetők volnának, természetesen mind tartósabbak lennének s a világosságot méginkább növelnék s később ismétellen meszelve *kiűnő szolgálatot tehetnek hygiénikus szempontból is*. Az üllőrudak elhelyezésére szolgál az I/b-mintájú keret, mely előállítható egy 4 cm. vastag és 30 cm. széles pallódeszkából olyformán, hogy a pallódeszka hosszban a középén keresztül fűrészselendő s kapunk egy 15 cm. széles kerethosszt, ezt két m. hosszban átfűrészseljük, s 4 cm. vastag élére felállítva beosztjuk a felsőrészét olyképpen, hogy felső formája a rudak elhelyezése céljából 30 cm. távolságban egymástól, a 30 cm. központjának jobb- és balfelé $2.5 + 2.5 = 5$ cm. széles és 2.5 cm. mély befűrészseléssel négyszegletű részt vágunk s azt erősen éles farráspollyal elsimítjuk s jól beeresztjük firnisszel. A keret is gyalulva, firniszelve s fehérre festve helyezendő üzembe. Az üllőrudak esomónélküli, erős, 5 cm.-es lécekből 4.5 m. hosszban készítendők, felső 2 széle legömbölyítendő, alsó két széle élétől csak gyengén gyalulva használandó fel, természetesen ez is firniszesen, — lehetőleg ez is fehérre festendő. Miután a mész, mint fertőtlenítőszer erősen latbaesik, igen kívánatos, hogy kívül-belül

az ól minden része, ingó és ingatlan, időközönként megszelve legyen. A csapófészek, bármilyen szerkezetű legyen is az, hátsó oldalát leszerelendőnek tartom, s annak helyét ugyanabban a méretben egy, a folyosó felé nyúló ablakkeretes ajtócskával helyettesítsük, amelyet kis kallantyúval lehet zárva tartani s annak félretolásával kinyitni. Ezen ablakajtócskán át figyelhetjük meg a tojót, lerakta-e már tojásait s ha igen, kiemelhetjük, megnézhetjük lábgyűrűjét, s elnaplózás után a csapófészken át visszaküldhetjük az ólba, illetve ezután kiszabadíthatjuk fogságából, s a tojásokat ekként összegyűjthetjük. Ennyit magáról az ólról s annak berendezéséről. Az óltoldalékot alkotja kétoldalt egy-egy féltetős fészker, 2 m. szélességben, az ól hosszával megegyezően. A féltető lehet egyszerű, 2 cm. vastag deszkázatból, mely kátrány- vagy bőrlemezpapírral a közölt módon befedendő s lapos lécekkel leszegezendő, hogy viharálló legyen. Északi oldalon egészen bedeszkázandó a földig, a keleti, nyugati s déli oldalon alul 50 cm. magasan deszkázandó, s a többi rész sodronyfonattal látandó el, *kivéve a déli oldalt, mely nyitva marad.* Az I. a) sz. minta alaprajzon látható az ól folytatásaként egy $1.5 \times 20 = 30 \text{ m}^2$ területű előudvar, amely arra szolgál, hogy azt az ajtó alsórészában levő kis kibúvolyukon át az állomány használhassa s azon át a jobb- és baloldali fészkerben is tartózkodhasson, kedvezőtlen időben is. Az előudvar folytatását képezi egy 500 m^2 területű kifutó s legelőudvar, mely az alaprajzon feltüntetett módon középen ketté van választva, tehát tulajdonkép egy-egy külön kifutó s legelőudvart képez és sodronykerítéssel van elválasztva. Mind a két udvar törpe gyümölcsfával 5—5 m. távolságban beültetendő s ezenfelül az egész terület *Trifolium repens Sempervirens* s 1 rész pillangós virágú többféle fűmagkeverékkel bevetendő, begyepesítés céljából. (Lásd *gyepesítés* szöveget.) Négy vagy hat héten át kell igénybevenni hol az egyik, hol a másik udvart, úgy, hogy a fű megerősödésére elég idő maradjon s a baromfinak mindig friss legelőudvar állhasson rendelkezésére. A második udvar egymástól sodronyfonatos kerítéssel van elválasztva,

- I. sz. minta
a) alaprajz és
b) felépítve

Egyszerű mintaól
40—50 tojóig, két váltókifutóval

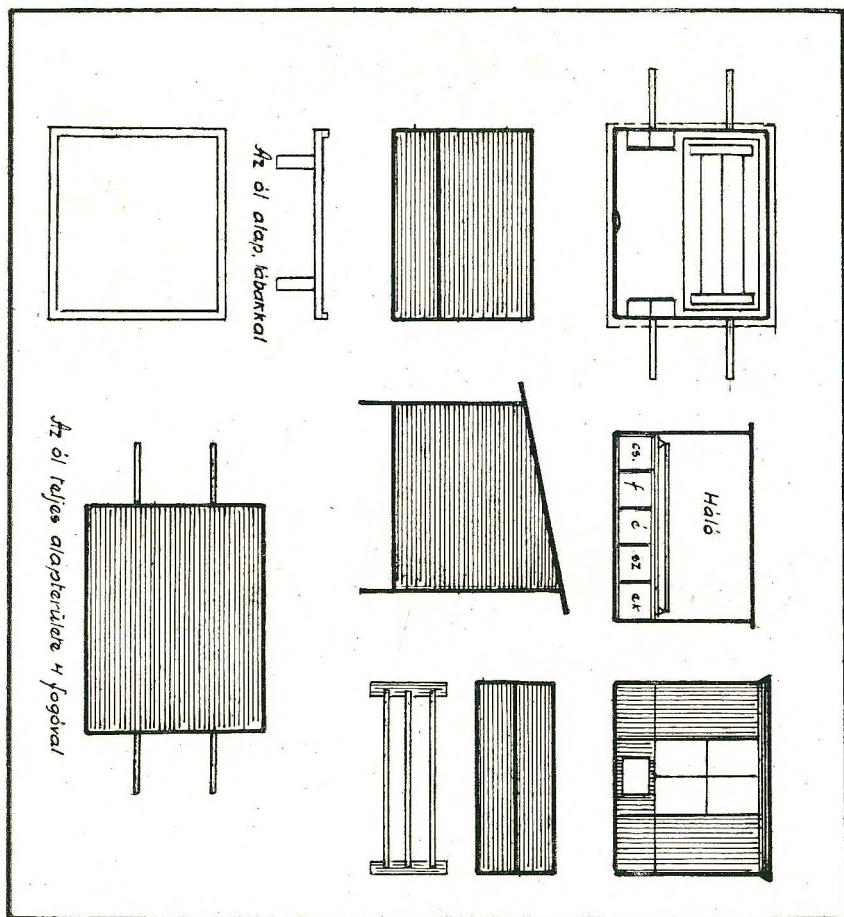
Polónyi-rendszer
lépték: 1 cm. = 1 mét.

Hordozható vándoról

1.12-es tenyészcsalád részére

Szétcszedhető és újból felállítható

a belső udvart elválasztó kerítés oldalalján elegendő, ha egy 30 cm. széles deszkázat képezi az alapot, amelyre a sodronyfonat odarögzítendő. Míg a két szélső külső kerítés alapját 50 cm. széles deszkaalj képezze, amelyhez a sodronyfonat odaszegezendő. Kárttevő ragadozók kívülről történhető behatolása ellen olyanképpen lehet sikeresen védekezni, hogyha ott vagy a környéken könnyen lehet érdes, kiégett, darabos szénsalakhoz jutni. a salakot egy 30 cm. mélyre közvetlen a kerítés alatt ásott árkocskába ugyancsak legalább 30 cm. szélességben beleöntve, jól ledöngetünk, s erre teszszük a kerítésalj képező deszkázatot, s azonfelül legalább 8—10 cm.-re feltöltjük földdel. Ha nincs érdes, darabos szénsalakunk, nem ártana 30 cm.-nyire a deszkázat alatt a földbe horganyzott s jól bekátrányozott sűrűbb sodronyfonatot elhelyezni s annak felső szélét a deszkázat aljához szegezni, s az említett módon beföldelni. Ha rendelkezésre állana elegendő deszkaanyag, úgy fentiek hiányában akár egy ilyen 30 cm. széles deszkát is lehet a földbe eresztetni, de azt rothadás ellen jól be kell ismételtén kátrányozni, — tehát megszáradni hagyni s újból bekátrányozni — s így akár évekig is megmarad eredeti állapotában.

Ennyi magyarázatból bárki könnyen hozzáfoghat baromfiólja felépítéséhez és berendezéséhez és itt az irányadó egyedül a jó izlés, a hozzáértés, az egyszerűség s az áldozathozatal határának parancsszava lehet. A többit a sorsra kell bízni, amely bár szeszélyes, de jól megfogva a dolgot, rendszerint jól szokott beválni.

Itt célszerűnek találtam a „*Mezőgazdaság és Kertészet*“ című folyóiratban 1929 dec. 1-én *Kubacska Béla* által leközölt adatokat felhasználni s ehelyütt ismertetni:

„Kiváló zárt gyepet és dús zöldlegelőt ad a baromfikifutókban a következő fűmagkeverék:

1. Fehér here (<i>Trifolium repens</i>)	— — — —	1.0 kg.
2. Szarvaskerep (<i>Lotus corniculatus</i>)	— — — —	0.5 „
3. Komlós lucerna (<i>Medicago lupulina</i>)	— — — —	2.5 „
4. Baltacim (<i>Onobrychis sativa</i>)	— — — —	7.0 „

5. Vörös esenkesz (<i>Festuca rubra</i>)	— — — —	4.0 kg.
6. Árva rozsok (<i>Bromus inermis</i>)	— — — —	8.5 „
7. Angol perje (<i>Lolium perenne</i>)	— — — —	8.0 „
8. Réti perje (<i>Poa pratensis</i>)	— — — — —	1.0 „
9. Csomós ebir (<i>Dactylis glomerata</i>)	— — —	2.0 „
Katasztr. holdankint összesen		34.5 kg.

Ha gyümölcsösben akarunk baromfiak részére gye-
pet létesíteni, igen jó eredményt ad az alábbi fűmag-
keverék:

1. Angol perje (<i>Lolium perenne</i>)	— — — —	3.5 kg.
2. Csomós ebir (<i>Dactylis glomerata</i>)	— — —	15.0 „
3. Aranyzab (<i>Avena flavescens</i>)	— — — —	1.0 „
4. Réti perje (<i>Poa pratensis</i>)	— — — — —	2.0 „
5. Magyar lóhere (<i>Trifolium pratense pilosum</i>)		1.5 „
6. Fehér here (<i>Trifolium repens</i>)	— — — —	1.5 „
7. Szarvaskerep (<i>Lotus corniculatus</i>)	— — —	2.0 „
Kat. holdankint összesen		26.5 kg.

Őszi fűvetéseknél védőnövényről gondoskodni kell,
de csak magyar származású fűmagvakat szabad ősszel
elvetni, mert csak ezek fagyállóak. Az őszi vetéseket
augusztus hó második felétől szeptember hó második fe-
léig, a tavasziakat április hóban eszközöljük, *szélmentes*
napokon, nagyon vigyázva arra, hogy a vetésen minél
kevesebb emberi és állati nyom maradjon. A fűvetést az
erős tövű vagy éppen tarackos gyökerű évelő gazoktól
kell féltetni, miket minden évben irtani kell. Úgy a tyú-
koknak, mint az apró csirkéknek egyik legkedvesebb
zöldelesége a *csibehúr* (madáreleség, tyúkbegy, madár-
húr vagy tyúkhúr név alatt ismeretes), aminek magját
szintén ajánlatos elvetni a csibenevelők kifutóudvarán.
Gyümölcsösben, permetezés esetén, a fakorona alját kö-
röskörül le kell locsolni bőven vízzel, hogy a mérges
anyagtól a fűféléket lemoszuk s az a földbe szíváro-
gjon, vagy pedig 3 héten át oda az állományt be nem
bocsájtjuk, amit váltóudvar-rendszerrel könnyen lehet
keresztülvinni. A mérgezések sok utóbajt okozhatnak,
ami tömeges elhullásokra is vezethet.“

A baromfikifutók begyepesítése gyümölcsösben, il-

letve gyümölcsösök begyepesítése rendkívüli előnnyel jár úgy magára a baromfiállományra, mely ott a leginkább kedvelt pillangósvirágú növényzetből táplálkozhatnak és a fák, valamint a spaliermódra kerítésekben termesztett nemes gyümölcsösnyujtottá árnyékban megpihenhet, s a fák és növényzeten élősködő rovarokat és férgeket pusztítva, ingyen falatokhoz is jut, de maga, ha nem is az első években, de már 3—4 év múltával, ebbeli bevételei is számottevők lehetnek, így eme területek e céljai kihasználását a legmelegebben ajánlhatom. A kisüzemű baromfitelepek, amelyeket a házhoz tartozó állandó, fizetés nélküli személyzet, leginkább családtagok látják el a szükséges kellékekkel és munkálatokkal, amellet azokat a teendőket is végezhetik, amelyeket a gyümölcsfák ápolása, gondozása igényel. A váltóudvarokat amúgy is el kell választani sodronyfonatos, 2 m. magas kerítésekkel s ezek különösen alkalmasak trillázások, spalierek létesítésére, a mi gazdálkodó népünk, amely különben is ért a szőlő, a bokros növényzet s gyümölcsfák általános kezeléséhez, némi kioktatás, valamint erre vonatkozó népies útmutatók megszerzésével hamarosan elsajátíthatja az egyéb szükséges tudnivalókat, s az alkalmazandó védekezési eljárásokat is, s saját munkája gyümölcsének élvezetéről lévén szó, azt jó kedvvel és szeretettel fogja ellátni. Az ilyen még oly kisméretű baromfitelepek joggal nevezhetők mintatelepeknek. Nem minden talaj felel meg minden gyümölcsfának, azért az erre vonatkozó útmutató figyelmeztetéseit nem szabad figyelmen kívül hagyni. A községben vagy a környéken azzal foglalkozó gyümölcskertészetek által termelt gyümölcsfajták fáiit kell ültetni, mert a talaj azoknak megfelelő. Ezt a kisméretű tőkebefektetést nem kell sajnálni, amikor a kerítések amúgy is megvannak s a faárnyékre szükség van, a fő, hogy az árnyéket nyújtó fák koronája nemes, értékes s féregmentes gyümölcsöt termeljen, amely tőkebefektetés átlag 25—30% kamatozást jelent. Minden üzletszerűen berendezett gyümölcsfakertészetben kaphatók erre vonatkozó kezelési útmutatók, árjegyzékek kíséretében, de a könyvkereskedésekből is beszerezhetők olcsó füzetek e célra.

A vándoról és az ideiglenes gyarmatoztatás.

Akinek van egy kis földje, gyümölcsöskertje, veteményese, vagy csak egy nagyobb udvara is, a tyúktenyésztés jövedelmezőségét két irányban jelentékenyen fokozhatja az ideiglenes alkalmi, vagy idényi gyarmatoztatási rendszer alkalmazásával. Ehhez egyéb nem szükséges, mint ólainknak és kifutóinknak megfelelő felszerelése, amely lehetővé teszi, hogy madarainkat bármely pillanatnyilag parlagon heverő földparcellára telepíthessük anélkül, hogy az a szomszédos vetéseket, vagy ültetéseket zavarná.

Ha egy frissen felszántott, learatott vagy felásott darab földre egy pár tyúkot szabadra bocsáthatunk, azok rengeteg sok rovar, lehullott magot, kicsírázott gyomot fogyasztanak el és ennek ellenében a földet trágyával gazdagítják. Gyümölcsöskertekben ez a rovar és gyomirtás még nagyobb haszonnal jár és ezért mindenkinek ajánlom, hogy ha csak teheti, tartson tyúkot a kertben. Mindez azonban csak akkor lehetséges, ha a szárnyasok által okozható károk ellen azoknak terjeszkedési hajlamait korlátozzuk. *A vándoról és vándorkerítés ezt a problémát igen egyszerűen oldja meg.*

A vándoról egy kereken járó, vagy hordrudakon szállítható könnyebbszerű alkotmány, amely 10—12 szárnyasnak ad hálólhelyet, meg tartózkodó, kaparóteret a rossz időben. A mellékelt ábra egy ilyen ólat teljes felszereléssel és berendezéssel mutat be. Egy 250 cm. hosszú, 200 cm. széles, elől 200 cm., hátul 150 cm. magas építményből áll.

Tanácsolom mindazoknak, akik fűrészszel, kalapáccsal, fúróval, vésővel bánni tudnak, hogy sajátmaguk építsék fel ezt az ólat és hogy arra törekedjenek, hogy a kellő szilárdság mellett lehetőleg minden felszerelési és berendezési tárgyat szétszedhetővé és leszerelhetővé tegyék, mert ezáltal az alapos tisztogatást és féregmentesítést biztosítják.

A külső és belső felszereléshez tartozik az ajtó, kijáró, ablakráma, a kerekek, hordrudak, a lecsapható hátsó fala, a kaparóhely lecsapható födele a támaszrudakkal, stb. A berendezést képezik a tojófészkek, ülő-

rudak, külön ülőrudtálpakkal, a trágyadeszka, automata etető-, itató- és ivótálcával, esetleg egy porfürdőláda, hágcsó, stb. Végül télire egy függönyrúd a függönnyel.

Ezenkívül szükséges még 9 fm. vándorkerítés. Erre szükséges, hogy lécből a következő méretű ráamákat készítsük és pedig 3 darab ráma, 180 cm. magas és 2 m. hosszú, 8 drb. ráma, 180 cm. magas és 2.5 m. hosszú, a ráma függélyes léceit 2 m. hosszúra vágjuk, úgy, hogy a felső vízszintes léce fölött még egy 10 cm.-nyi lécdarab és az alsó vízszintes léce alatt szintén egy 10 cm. hosszú meghegyezett lécdarab álljon. A ráamákat dróthálóval vonjuk be.

A kis vándortelepet úgy állítjuk fel, hogy előbb kijelöljük a helyet, ahová a szárnyasokat ki akarjuk telepíteni, aztán a kivontatott vagy kivitt ólat kerítésekkel együtt ennek szélére helyezzük, az ól homlokzatát a telek felé fordítva. Most egy két méter hosszú kerítésrámát az ól ajtó felőli végéhez illesztünk, egy keményfa-cövekkel a talajba két 10 cm. mély lyukat verünk, ezekbe a ráma hegyes végét beillesztjük és annak kiálló lécdarabját az ól felső födeléhez rögzítjük. Így az ól homlokzata és az első ráma együtt megadják a telep egyik határát (4 méter). A két 2.5 méter hosszú ráámát, mint oldalkerítést állítjuk fel hasonló módon, a megmaradó két 2 méteres kerítést pedig a 4-ik oldalnak használjuk. Az érintkező kerítésrészeket úgy rögzítjük egymáshoz, hogy a felső lécdarabokra egy közös drótkarikát húzunk, amely a léceket szorosan összetartja és mégis könnyen levehető. Hogy a tyúkok az ól alatt ki ne bujhassanak, egy deszkát támasztunk a kerekek vagy lábak mögé.

Ezután kinyitjuk a kijárót és lecsapjuk annak lapját, hogy mint hágcsó szolgáljon, majd leeresztjük a kaparóhely födelét és két támasztórúddal a földre rögzítjük. A telep készen áll, a szárnyasok kijöhetnek.

A tojások kiszedése kívülről, a hátoldal alsó födelének leeresztése után történik.

Ha a rendelkezésre álló parcella keskenyebb, úgy segítünk magunkon, hogy egy 2.5 méter hosszú kerítésrészt kapcsolunk az ól frontjához, két 2 méteres használunk oldalkerítésnek és egy 2 méteres és egy 2.5 méte-

rest negyedik oldalnak. Ezáltal a terület keskenyebb és kisebb lesz, mert 10 négyzetméter helyett most már csak 9 négyzetmétert foglal el.

Az ilyen vándoról vándorkerítéssel alkalmazható a házhely udvarán is stabil csere kifutó helyett, mert bárhol állíthajuk fel és amint szükségesnek látjuk, az egész telepet egy fronthosszal vagy szélességgel bármely irányban eltolhatjuk, a használt részt feláshatjuk és bevethetjük és így a talaj gazdaságos kihasználása mellett a lehető legegészségesebb viszonyokat teremthetjük a szárnyasok számára.

Az ilyen felszerelés alig kerül valamivel többbe, mint egy rendes stabilis ól megfelelő kerítéssel, előnye pedig óriási nagy.

V. FEJEZET.

Baromfinemesítő mintaállomás

a) Célja és rendeltetése.

Az egész ország köztenyésztésében szereplő összes tojóállománynak fokozatos feljavításáról, illetve nemesítéséről — amint az nyilvánvaló — állandóan gondoskodni kell. Ennél a műveletnél azonban nem az egyesek által gyakorolt nemesfajta tenyésztésnél dívó főszempontokra, a fajta külső jellegzetességeire s a kondícióra kell fektetni a fősúlyt, hanem arra kell törekedni, hogy *a sportszerű kitenyésztést alárendeljük a gazdaságilag minél megfelelőbb kitenyésztésnek*. A szervezendő baromfinemesítő mintaállomásoknak, legyenek azok *állami vagy magánkezelésben*, elsősorban azt kell szem előtt tartaniok, hogy ebből az úgynevezett *nyersanyagból* nem lehet máról-holnapra *finom, nemes anyagot* kitermelni, hanem azt szívós, kitartó, körültekintő s szakavatott munkássággal kell előbb lassan *átgyúrni* s amennyiben ezek az alapvető törekvéseink látható testet öltöttek, a további símitásokkal évről-évre tökéletesíteni, így már az *első öt évi ciklus lejártával* olyan *átgyúrt* alkotással állunk szemben, amelyre rámondhatjuk: *megteremtettük a hús- és tojáshozamra egyaránt kitenyésztett egységes típusú önálló, hazai kultúrfajtát, azt a magyar ezeréves röghöz kötött, annak talajából táplálkozott, s magyarok verejtékes kezével s agyával kitermelt gazdasági tyúkot, mellyel úgy itthon, mint külföldön, a biztos siker kilátásaival vehetjük fel a küzdelmet, bármely más fajtával szemben.*

Ennek alapján ezeknek a mintaállomásoknak a feladata nem lehet más, mint elsőben is a magyar parlagiak eddigi össze-visszaságát, tarka-barkaságát, kiegyenlítetlenségét, elkorcsosodását kiküszöbölni, az egyváltásfajtájúakat különválasztani. Ezt az első munkálatot kell, hogy mint alapvető munkálatot, bevezessük, tekintet nélkül arra, hogy eközben milyen gazdasági előnyök vagy hátrányok mutatkoznak. A munkálatok keresztülvitelére a mintaállomásoknak egész körzetükben tevékenyen közre kell működniök s egyöntetű eljárás alá kell vonniok az összes baromfitartókat, amelynek mikénti elérhetésére később rámutatok, s ha az első évben sikerül az országban a mintaállomások megszervezésével a parlagiakról az eddigi tarka-barka köntösüket levétetni s tollszínüknek megfelelő új köntösbe bujdatni, következhetik a második évtől kezdve maga a nemesítés munkája, annak a rendszernek a szigorú fentartásával, amelyet „Hogyan kezdjünk a baromfinemesítéshez?” című fejezetben már kifejtettem s a következőkben is ismertetni fogok. A rendszer, amely egyszerű és átlátszó, ki-ki által a legkönnyebben végrehajtható s amelynek révén bárki bármikor ebben az országos akcióba bekapcsolható fokozatosan, de már az első egy-két évben az ország összes baromfitenyésztőit a leglázasabb tevékenykedésre, együttmunkálkodásra serkentik s eddig nem látott versenylutást idéz elő, olyan nemes versenylt, amelyet csakis ilyen nemes akció szülhet meg, mert minden izében — magyar!

Egy ilyen állomás felállítása és üzembhelyezése elsősorban alapos ismeretel igényel és vagy mint hivatalos szerv arra hivatott vezető ténykedése alatt — az ugyancsak ott alkalmazott, szakképzett személyzettel — helyezettetik üzembbe, vagy pedig magánosok vállalkoznak saját kezelésben gazdaságukban az ilyen állomás felállítására s annak üzembvitelét — ha a tulajdonos a baromfitenyésztés tudományában a kellő s alapos szakismereteket évek során át elsajátította — maga irányítja, vagy, ha egyéb elfoglaltsága mellett egyedül nem vállalkozhatik, megfelelő szakképzett okleveles intézőt vesz maga mellé, s a kiegészítő személyeket is abból a körből

válogatja, amely körből iskolázottan e szakmából kikerültek.

Egy hivatalos jellegű „*Baromfinemesítő állomás*”-nak nincsen egyéb rendeltetése, *minthogy öt évi ciklusokban* — mint amennyi idő alatt a *másutt ismertetett rendszer szerint* egy-egy nemesítő akció befejezést nyer — az innen kikerülő *kultúrfajtákat* az állami akció keretében saját belátása szerint kioszt köztenyésztési céllal, vagy más mezőgazdaságoknak bocsát kellő megtérítés mellett rendelkezésre. *Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy az A), B), C) törzrendszer szerint történő párosításnál már a második évtől kezdve az ötödik év végéig évente felszabadult fölös kakasok és jércék mint fokozatosan nemesítettek is, az illető mintaállomás körzetében mérsékelt ármegettérítés ellenében kioszthatók, bizonyos előírt rendszer betartásával olyképen, hogy ugyanazoknál az A) B) C) törzsek párisítási rendszerét* *kint is folytatni kell.* *Rendes könyvvezetés útján ugyanis meg lehet állapítani: ki milyen törzs ivadékból kapott jércéket vagy kakasokat, tehát az utánpótlás céljából jelentkezőknek be kell mutatniok a nekik a kiosztás alkalmával kézbesített törzslap-kivonatot, mert csak ennek alapján lehet a párosítási rendszert decentralizálva, minden további költség nélkül nagyban és tömegesen lefolytatni.*

Egy ilyen hivatalos *mintaállomás* tehát akkor, amikor székállomásán 3—4 holdnyi területen szűkebb keretek között űzi a nemesítés szép és magasztos munkáját, ugyanekkor az öt körülvevő városokban, falvakban, pusztákon s tanyákon egész járásokat, kerületeket, körzeteket magábanfoglaló vidéken *kellő kioktatás s az itt ismertetett útmutatás szerint egyidejűen gyakorolja, s befejezi már az első ötéves ciklusban a nemesítési eljárást, amiből nyilvánvaló, hogy a kezdődő második ötéves ciklusban már egy olyan önálló, hazai, egységes típusú kultúrfajta fogja a mintaállomást beláthatatlan körzetében nemzeti hivatását betölteni, hús- és tojáshozamban a lehető legjobbat, a külföldi versenyben helytállót szolgáltatni, amely méltó versenytársa lesz majd a nálunk most még felkarolt idegen kultúrfajtáknak.*

Amily rendeltetést van hivatva betölteni a *hivatalos* mintaállomás, aszerint a módszer szerint prosperálhat *egy magános jellegű, üzletszerűen berendezett mintaállomás is*. Itt azonban az *anyag*i befektetést 10 éves amortizálási alapon kell számításba venni s évente 15%-ot törlesztésre számbavenni. Egy ilyen *nemesítő mintaállomást* csak földtulajdonnal rendelkező gazdaságok, *mezőgazdálkodással foglalkozók létesítsenek*, mert azt mindenki természetesnek találja, hogy itt a várandó haszon csak az évek számával *arányosan fokozódik*, hogy tehát az első időszakban a mezőgazdaságnak előlegeznie kell a fedezendőket. *A mintaállomás fokozatosan javított s nemesített állományának legjobb anyagát, gazdaságában s annak ettől távolabb eső részében mint jól jövedelmező farmgazdaságban tőkésítheti, s ebből egy vagy többezer tojóállományt alkotó haszonbaromfi-farmot helyezhet üzembe, s ahhoz mérten rendezkedhetik be.* (Lásd az V. fejezetet: A baromfi-farmgazdaságok kialakulásáról.)

Beláthatatlan konjunkturális hasznót húzhatnak a nemesítéssel foglalkozó telepesek sokkal biztosabb és tartósabb alapon, mint a kultúrfajták tenyésztésével és értékesítésével foglalkozók, mivel az ország egész baromfiállományának nemesítési akciója évek hosszú sorára terjed ki, s a nemesítési eljárás mindvégig folyamatban lez, a *vércsere, valamint a kakasok évente történő kicserélése, illetve felváltása sohasem fog szünetelni, a nemesített úgy hús, mint tojáshozamra magasabb értéket reprezentáló, önálló, hazai kultúrfajtánk kifelé is oly vonzóerőt gyakorol, hogy az utána megnyilvánuló kereslet mindinkább fokozódik, s különösen a kiviteli versenyben a fehér húzával és a súlyos barnahéjú tojásaival favoritszámba kerül. Minél inkább fokozódik ebbeli kiviteli forgalma, azok tenyésztése is hatványozódni fog, nagyon természetes tehát, hogy a nemesítési akciónk kilátásai a tenyésztési kedvet minden baromfitartónál és tenyésztőnél a legmesszebbmenően felfokozzák, s azt kihasználandó, akár nagyobb befektetések árán is törekedni fognak üzemüket kiszélesíteni, s nagyobb arányokban üzni. Ezt a konjunktúrát a kor-*

mánynak is fel kell ismernie s igyekeznie kell azt kihasználni olyképpen, hogy maga mutatja az utat, módot, miként kell azt megindítani, s közhasznosítani. Az ilyen nemesítő mintaállomások létesítésére elégséges egy 3—4 kat. holdnyi terület, az általam szerkesztett és itt bemutatott, illetve ismertetett ól és kifutórendszer alkalmazásával. Amennyibe egy Leghorn, vagy Rhodejländi farmgazdaság kerül, abból legalább 10 ilyen nemesítő mintaállomás állítható fel, ha a mintaállomást magángazdaságok is üzembehelyezik s a nemesített anyag legjavát sajátmaguk a mintaállomástól egészen elkülönítve, mint külön farmgazdaságot kezelik, kétszeresen használják ki a kínálkozó konjunktúrát. Minél több ilyen hivatalos vagy magánjellegű mintaállomás létesül, annál gyorsabb ütemű lesz a baromfitenyésztési akció, az egész ország hálózatára kiterjedően s ennek hatása kiviteli keretekelmünkben is mindinkább fokozódó mérvben mutatkozik. Az a nemes verseny, amelyet akciónk az egész országban életrekelt, a maga nemében páratlannak ígérkezik, mindenki teljes szívvel-lélekkel arra fog törekedni, hogy a maga részét belőle kivegye, különösen, ha látni fogják évről-évre a javulást, az értéknövekedést, a várandó haszon fokozatos érvényesülését, a hazafias felbuzdulásunk eredményének ilyen sikeres kialakulásával elérjük azt a forró óhajunkat, hogy saját hazai ezeréves multú állományunkat végre sikerül egyenértékűvé tenni minden idegen kultúrfajtával szemben. Ha kormányunk módját tudná ejteni annak, hogy legalább minden megyénkben bizonyos körzetekben öt ilyen hivatalos jellegű nemesítő mintaállomást állítson fel, s minden megyében ugyancsak bizonyos távolabbi körzetben néhány magánjellegű nemesítő mintaállomás létesülne, úgy száz különböző távolságra eső ilyen nemesítő telepekkel olyan országos akció indulhatna meg, amellyel bizonyára biztosabb és egészségesebb alapon lehetne valóra váltani a földművelésügyi m. kir. kormány tárcaviselőjének 1928. év május 1-én a parlamentben hangoztatott program-pontjának azt a kitételét, hogy az általa létesített, vagy még létesítendő 20 farmgazdaság útján sikerülni fog 3 év alatt mai 87 millió pengő kiviteli forgalmunkat meg-

*háromszorozni s 6 év leforgása alatt az ország baromfi-állományát az új fajták révén kicserélni. Hogy mennyiben válik be ez az ígéret, azt már az első két elmúlt év eredménye mutatja és a stagnáláson alul mutatkozó eredmény után nem nagy bizakodással nézhetünk annak elébe. Az idegen kultúrfajtákkal főleg az egymással el-
lentétes típusú s kizárólag sárgahúsú, s főleg fehérhájú tojáshozamú anyaggal nemcsak hogy nem állhatjuk meg a külföldi versenyt, hanem — ne adja Isten, hogy úgy legyen — attól tartok, hogy a közeli idő engem fog igazolni és nem az optimistákat, akik úgy látszik nem akarják tudomásul venni, hogy ezen a téren nincs minden rendjén.*

Mi a magyar parlagiak nemesítési akciójával az esetleges kudarcnak akarunk elébeugrani, s mindenképen biztosítani igyekszünk az eddigi háromévtizedes eredményt, s fokozni kívánjuk azt azáltal, hogy a magyar parlagiból kitenyésszük annak eddigi kitünően bevált **húsanyagát**, s azt súlyban gyarapítjuk, **tojáshozamát pedig a lehetőségig súlyban és nagyságban is felfokozzuk**, hogy ne legyen szükség további kultúrfajtákkal való kísérletezésekre. Megelégszünk azzal, hogy ezzel a kitenyésztett saját hazai fajtánkkal, ezekkel az *ősmagyarokkal* jelenhessünk meg a világpiacokon, öregbítve a magyarok hírnevét, ha majdan „*Hungária*“ kultúrfajtánkkal véglegesen kiszorítottuk az idegen kultúrfajtákat, elmondhatjuk majd: *becsületes s hazafias munkát végeztünk!*

Most pedig tájékoztatásul ismertetem az ilyen *baromfinemesítő* mintaállomás mikénti berendezését és felhasználását. Alapul veszek egy 200 tojólétszámot, amennyiben nagyobb állománnyal azt költségkímélés szempontjából megindítani nem tanácsos. Az ilyen nemesítő mintaállomásnál a *csapófészek* kezelésére nagy gondot kell fordítani, azt minimális személyzettel kell ellátni, mert hiszen eleinte még nem hoz annyit, hogy a többkiadást elviselhetné. Ez csak évről-évre érhető el s azért csak olyan tojóállomány állítható be, amelyet a mintaállomás vezetője, vagy a telep kezelője ellenőrizhet, mivel személyzeti kiadások a lehető minimumon tartandók.

A baromfinemesítő mintaállomás három pavillonból áll s amennyiben az nem együttesen s nem egyetlen tulajdonos vagy irányító keze alatt van működésben, hanem minden pavillon, ha azonos rendszerű is, háromfelé oszlik, tehát minden ilyen pavillonban más-más rendelkezik, még ha szerves összefüggésben működnek is, illetve megállapodnak az egymás támogatásában, már nem mint *baromfinemesítő mintaállomás* szerepel, hanem mint *baromfinemesítő mintaudvarok*, vagyis az A. B. C. törzsek összefüggő párosítása esetén is *baromfinemesítő mintaudvarként* kezelendők.

b) *Baromfinemesítő mintaállomás építése, berendezése és felhasználása.*

Arra az esetre, ha a szükséges lakó- és mellékhelyiségeket (laképület) egy közelben levő épületben lehetne elhelyezni, természetesen nem szükséges azokkal kapcsolatosan a mintapavillonhoz hozzáépíteni s így ezeket a költségeket nagyjából részben meg lehet takarítani. Ebben az esetben tehát csak az 1.5 m. széles és az egyes pavillonoknak megfelelő hosszban (ez esetben 13.5 m. hosszban) kell a folyosót (mely főleg kezelési célra szükséges), valamint a keleti és nyugati oldalát, mint szilárd falazatból állót létesíteni, míg a belső ólszakaszok s az ahhoz csatlakozó kifutóudvarok, mint előbbbeniek toldaléka, más anyagból állítható elő, vagyis legcélszerűbben faanyagból, lehetőleg 2.5—3 cm. vastag deszkából vagy pallódeszkákból, vagy pedig a 63/a és 63/b oldalon említett *Heraklit-lemezekből*. A tetőzet legmegfelelőbbben 4—5 cm. vastagságú csomónélküli pallódeszkából, vagy 2—3 cm. vastag deszkából készíthetők, mivel ezek nem igen hajolnak meg, tartósak s melegszoigálatóbbak minden egyéb deszkáznál s belülről meg kívülről is jóminőségű kátrány- vagy bőrlemezpapírral fedve, a nedvesség s hideg levegő áthatolása ellen kellő biztosítékul szolgálnak, valamint belülről a meszelést is jól állják.

A folyosó rendeltetését, valamint az ólszakaszokat már az egyszerűbb ól magyarázatánál kellően részletez-

tem, s ugyanez áll a mintapavillonokra nézve is. A kezelés, takarítás a folyosóról történik, mely főleg zord időben nagyon jó szolgálatot tesz, s szükség esetén fűthető is s így az ólszakaszok csak közvetve kapnak mérsékelt meleget, ami a korai tojáslerakást s keltetést előnyösen befolyásolja, az ivóvíz túlhideggé válása ellen is oltalmat nyújt, így higiénikus hatása is nyilvánvaló. Az alaprajzban 1 cm. = 1 méter adja a területméreteket is, az állomány számarányának megfelelően s így a hálószakaszok méretei is ahhoz símulnak. Itt is, mint az egyszerű ólnál, úgy a hálószakaszok, valamint minden egyéb berendezési tárgy ingó felszerelést alkot s minden fent meg van rögzítve, úgy, hogy az ól egész alapterülete — egészen bealmozva — csakis kaparóhelyiségül szolgál, s minden oldalról kellő világítást kap. Így az almozás kellő világításban lévén, minden időszakban használható, főleg a téli zord időben, midőn nappal is többnyire az ólban tartózkodik a baromfi, ami felette szükséges is, sőt nélkülözhetetlen kellék. Ami az I. A. a) jelű pavillonra vonatkozik, az természetesen a II. B. b) és a III. C. c)-re nézve is alkalmazandó, minden változtatás nélkül, csupán a külső felirat szövege árulja el, minő rendeltetésű baromfiállomány elhelyezésére szolgál. Az I., II. és III. pavillon azonos külsejű és méretű lévén, láthatjuk, hogy azok akár egymás mellé sorakoztatva, akár egymástól elkülönítve, más-más helyen felállítva, akár együttesen, akár különállóan is, egy és ugyanazon célt vannak hivatva szolgálni és egy és ugyanazon telepvezető irányításának kell, hogy alávetve legyenek. Hogy az I., II. és III. pavillonban elhelyezett állománynak mi a rendeltetése, azt már az előző fejezetekből tudjuk, legfőképpen pedig, hogy az I-es pavillon A. törzse a párosító cserekakasokat kapja a II. sz. pavillon B. törzsétől, a II. sz. pavillon B. törzse a III. sz. pavillon C. törzsétől, míg a III. sz. pavillon C. törzse az I. sz. pavillon A. törzsétől, s ez négy-öt éven át folytatódik, míg az első öt évi cyklus lejár, amidőn is az újabb cyklus kezdetekor mindhárom pavillon A., B. és C. tenyésztörzse más-más hazai, nem rokonvérű, friss tenyészkakassal lesz ellátva s a már ismertetett fenti el-

járás szerint a csere újból s folytatólagosan végrehajtatik, s a párosítási eljárás sikerének további biztosítását vonja maga után. Esetleg az V. záróévfolyam folytatása a megállapítandó *baromfi mintafarmgazdasággal* karöltve történik.

Nagyon fontos a kifutók kérdésének helyes megoldása. A vázlatrajzban megadtam a *minimális* méreteket az állomány sikeres fentartása szempontjából, ám akinek módjában áll, hogy ennél nagyobb méretben csináltatja meg a kifutót, azzal nem fog kárt vallani, csak nagyobb előnnyel fog járni. *A terület egyébként történő hasznosítása céljából előnyös, ha azt nem a nagyobb árnyéknyújtó koronás fákkal, hanem törpe gyümölcsfákkal beültetik, megfelelő 5 méternyi távolságban s az egész területet a 232—234. oldalon megadott leírás szerint bevetik, illetően begyepesítik, legeltetés és bogarazás céljából.* Az egyes udvarok bekerítése ugyanazon a módon hajtandó végre, amint azt az egyszerű ól udvaránál leírtam. Miután a nemesítés, illetve párosítási eljárásnál bizonyos *rendszert s határidőket* a siker biztosítása érdekében feltétlenül be kell tartani, ez az előírás kivétel nélkül mindenkire nézve kötelező, természetesen átvitt értelemben, vagyis ha nem tartja magát az előírás szigorú betarásához, úgy vessen magára, ha az eredménnyel hátrább marad amazoknál, akik az előírásokat híven követik.

Ezeket a határidőket maga a nemesítési eljárás sikere írja elő. Így a korai keltetés szükséges ahhoz, hogy az ivadék koraérett legyen, a késői keltetés gyengébb utódokat ad, azonkívül az ólrendszer gazdaságos és legjobb kihasználása is szorosan összefügg ezzel. Ott, ahol a hármás pavillonszerű mintaállomás egy és ugyanazon irányító egyén fenhatósága alatt áll, ennek betartása nem kétséges, ám ott, ahol mint az előzőkben említettem, három tenyésztő, illetően nemesítéssel foglalkozó egyén megállapodik abban, hogy egymásközt évente kicserélik a tenyésztőrsz párosító kakasát, az egy és ugyanazon takarmányozási, gondozási, ápolási rendszer mellett egységes s egyöntetű, kifogástalan anyagot csak úgy lesznek képesek előállítani s egymással kicserélni, ha a

határidőket szigorúan betartják, ami az egyedüli biztosíték közös megnyugvásukra s a siker elérésére.

Igy a következők tartandók szem előtt: Az ólrendszernek, a berendezkedésnek, a kifutóknak, a begyepesítésnek, a befásításnak azonosnak kell lenni, épügy méreteiben, mint kiterjedésükben, épügy, mintha mindhárom pavillon egy tulajdonos kezelése alatt, egy és ugyanazon telepen állana. A 200 tojóállományú nemesítő mintaállomáshoz hasonlóan kisebb méretekben is lehet nemesítő eljárást kezdeményezni, ugyanennek a rendszernek a betartásával, de amint említettem, más egy-egy társ megállapításával, akik ugyancsak hasonló méretben s állománnyal óhajtják azt üzni, kevesebb költséggel és befektetéssel. Itt nem az a mérvadó, hogy nagyobb vagy kisebb mérvben folyik a nemesítési eljárás, *hanem kizárólagosan maga a rendszer szigorú betartása biztosíthatja egyedül a sikert.*

Egyöntetű eljárás minden vonatkozásban, ha egy és ugyanazon udvarban folyik a nemesítés, vagy pedig külön-külön, más helyen, más utcában, vagy útvonalon.

Részletesebb felvilágosítást nyújt a III. a) sz. minta alaprajza, amelybe betekintve, jobban megértjük a következő leírást. Az ólak az ott adott méreteknek megfelelően (1 cm. = 100 cm.) az I., II., III. sz. udvarból állanak, 50—50 tojó részére, ezekhez csatlakoznak közvetlen mellettük az A., B., C. tenyésztőrsz ólja, rendszerint 1—10 (1 kakas és 10 tojó) darabból állóan, amelyek szaporulatából fog kikerülni az említett I., II., III. sz. udvar tojóállománya. Tehát az A., B., C. törzsek képezik majd a nemesítést, illetve párosítás anyagát az adott útbaigazítás szerint.

Az A., B., C. törzsólak mellett vannak az a), b), c) növendékólak, mindegyik az A., B., C. függeléke gyanánt, vagyis az A. szaporulata a csibenevelőben is megfelelően megjelölt rekeszből belekerült az a) ólba, a B. szaporulata a b) ólba és a C. szaporulata a c) ólba. Az első évben az I., II. és III. sz. udvarban nem lévén még tojóállomány, kivéve azt az esetet, ha a tulajdonosa egy évi előny céljából beszerezné a szükséges egyöntetű, 1 éves jércéket, azok átmenetileg „keltető” helyiség gya-

III. sz. minta

a) alaprajz

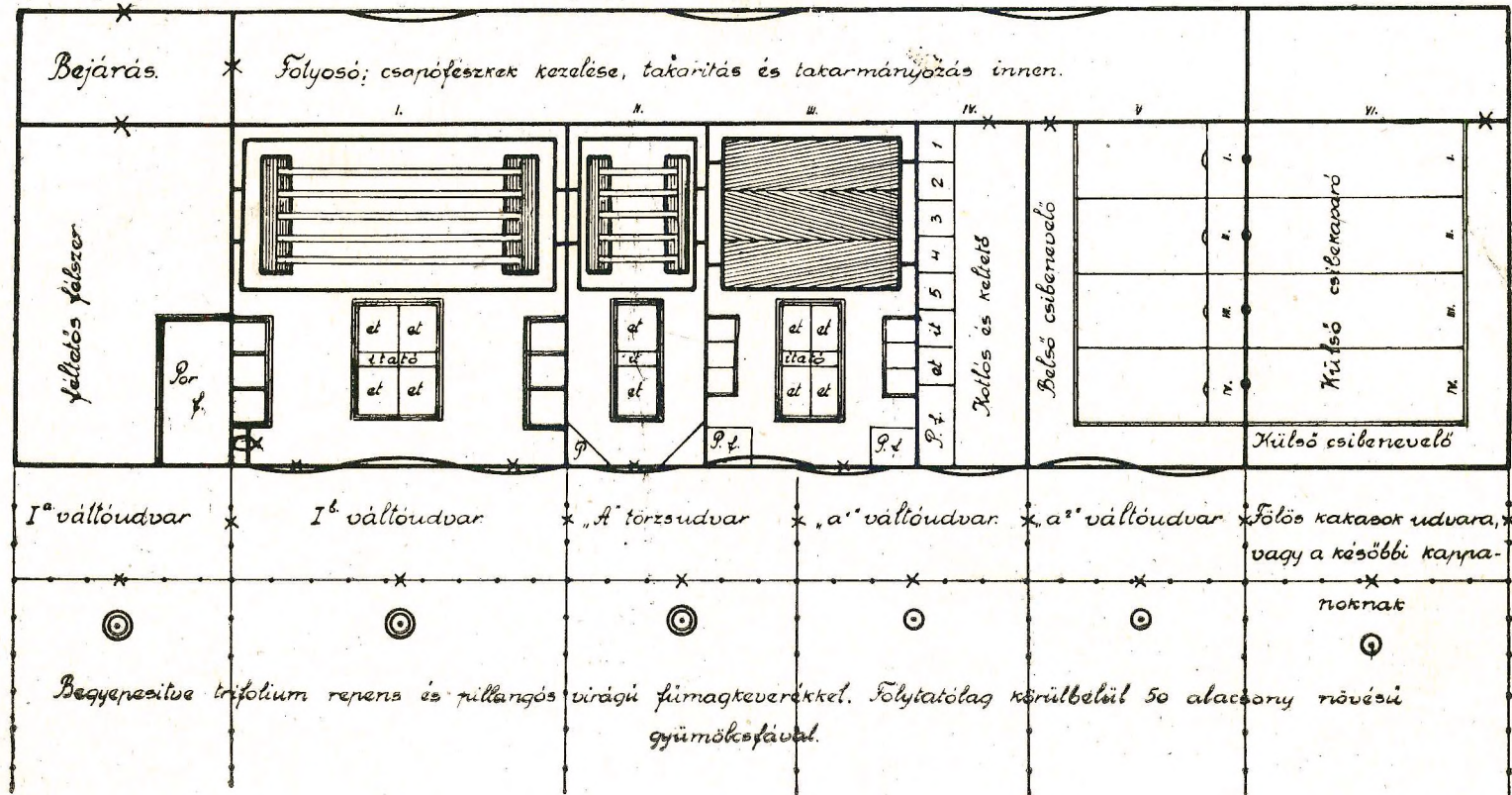
Baromfinemesítő mintaudvar

50 tojóig, 1.10 teny. törzs és ivadéknak

I. A. a. pavillon

Polónyi-

rendszer

Lépték: 1 cm. = 1 méter

THE [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

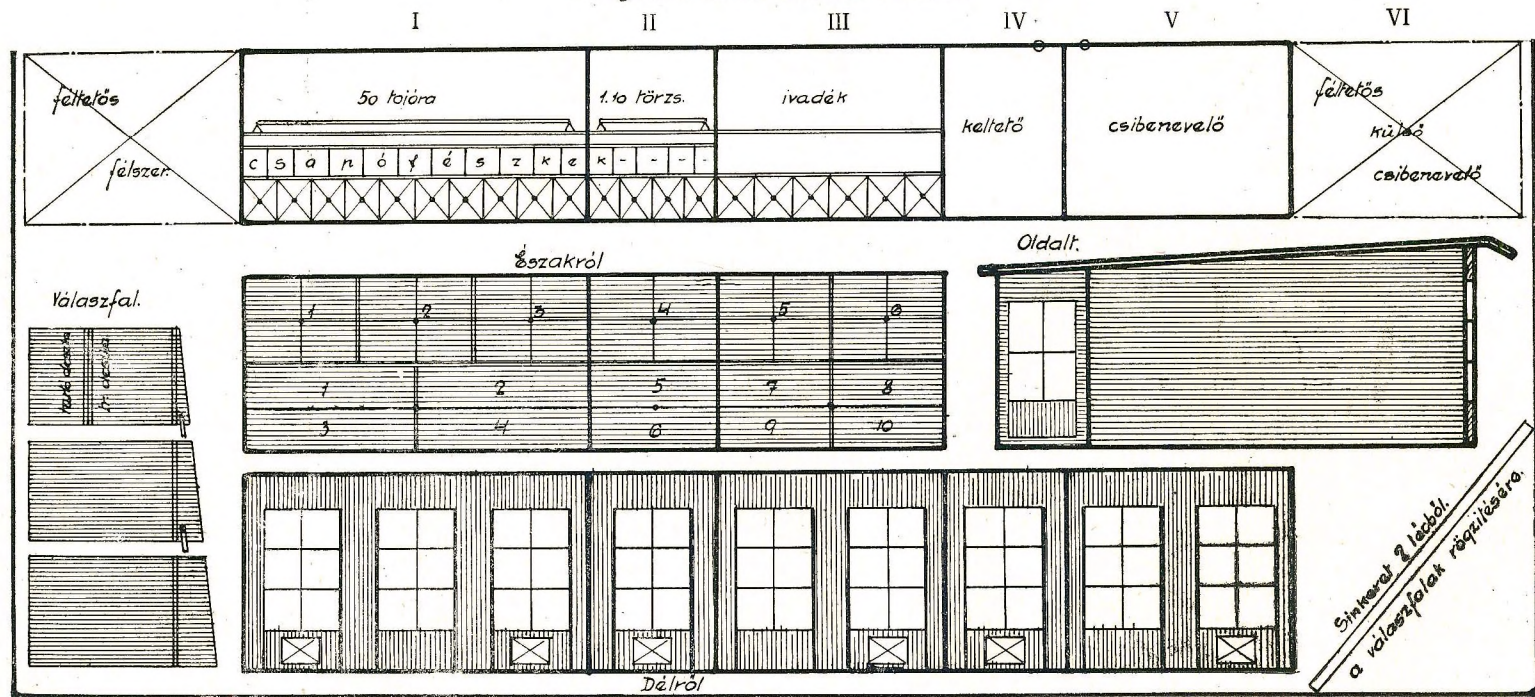
[illegible]

[illegible]

III. sz. minta
b) felállításban

Baromfinemesítő mintaudvar
50 tojóig, 1.10 teny.-törzs és ivadéknak
Folyosón belül kezelés közben

Polónyi-rendszer
I. A. a. pavillon

Lépték: $\overline{1 \text{ cm.}} = 1 \text{ méter}$

nánt használandók. A következő évben a keltetés részére szolgáló helyiség használandó keltetőnek, de maga a csibenevelő is az első kikeltetésig erre a célra szolgálhat. Az első év tavaszi és nyári időszakban esetleg üresen álló I., II. és III. sz. ólak kifutóudvarainak befásítására, begyepesítésére elegendő idő és alkalom kínálkozik s minél hosszabb kiterjedésűvé lehet tenni ezeket a kifutókat, annál előnyösebb az az állományra, *de maga a gyümölcsfák szaporítása is megérdemli a terep jobb, jövedelmezőbb kihasználását.* Ugyanígy kell eljárni a többi szakaszok udvarainál is.

A keltetés ideje február és március, áprilisban azonban csak 10-ig, úgy, hogy a csibék még az április végéig kikeljenek. Tehát április 10-ike után tojások keltetési célra már meg nem ültetendők, sem itt, sem másutt — ebbe a rendszerbe belekapcsolódóan. A keltető helyiség a csibéknek a csibenevelőből leendő felszabadulás után már csak arra a célra szolgálhat, hogy ott később a fölös számú kakasok kappanozási célra neveltessenek, a kappanozás megtörténteig, a fölös számú számú jércecsibékkel felhasználhatóságukig ott tartassanak, s a kellően almozott helyiségben kaparászhasanak, a külső kifutókban legelészhessenek.

Így az első évben az ősztől a következő év május 1-ig csak az A., B., C., valamint a d) szakaszok vannak benépesítve, illetve használatban, ha csak mint említettem, az I., II., III. sz. szakaszok részére már a megkezdéskor az 50—50 darab egyöntetű jérccékkal nincsenek elfoglalva. Május 1-től kezdve ideiglenesen feloszlatandók az A., B., C. törzsszakasz olyképen, hogy a három törzs ideiglenes elhelyezést kap az I., II. és III. ólban, míg az ekként felszabaduló A., B., C. szakaszokba behelyeztetnek a függelékszakaszok a), b) és c) növendékei, míg a még kellően meg nem erősödött s még eléggé nem fejlett későbbi növendék egyelőre meghagyatnak az a), b), c) szakaszokban. Amint közeledik, vagy elérkezik az első sorozás, illetve osztályozás időszaka, vagyis a májusvégi első szelekció, a jércecsibék meghagyatnak az A., B., C. szakaszokban, a kakasok pedig bekerülnek az őket megillető a), b) c) szakaszokba, aszerint, hogy mely

törzs szaporulatát képezik. Így marad most már változatlanul az elhelyezés késő őszig, amikor is az I., II. és III. szakasz a legmegfelelőbb, legkifejlettebb, a legtökéletesebbnek látszó, illetve ilyenek gyanánt már előzetesen megjelölt 50—50 tojóval lesz benépesítve a „Hogyan kezdjünk a baromfitenyésztéshez“ című fejezetben ismertetett módszer szerint, s a még fennmaradó fölös jércék és kakasok közül a fölös jércék még meghagyatnak az a), b), c) szakaszokban, a fölös kakasok pedig a d) helyiségben várják be további sorsukat, mely kappanozással és értékesítéssel, esetleg élelmezés célra saját felhasználással végződik. Az I., II. és III. sz. udvarból pedig visszakerülnek az eredeti A., B., C. tenyésztörzsek, a részükre szolgáló A., B., C. szakaszba, az új cserekakasokkal. Amint most már a helyzet kialakult, a második év őszén a mintaállomás minden őlszakasza rendeltetésének megfelelően be van népesítve, most már megkezdődhet a tulajdonképeni nemesítés és párosítás alapvető munkálata, a tojók megfigyelése, csapófészkük gondos kezelése, a lábgyűrűzött összes tojók szakszerű naplózása, megfigyelése, további fejlődése, kialakulása, stb., hogy ezekből a legértékesebbnek bizonyult példányokat tovább szaporítsuk, a kevésbbé megfelelőket pedig kiselejtezzük, a tartalékból pótoljuk a legmegfelelőbbnek látszókkal. Természetes, hogy a tartalékállomány jércéi is lábgyűrűzve, az a), b), c) szakaszban megfelelően kezelendők, csapófészekkel ellenőrizendők, naplózandók, mert csak így van mód és alkalom az utánpótlásról is gondoskodni. A kappanokból is szükség lesz az illető pavillonok részére 8—8 darab kétéveset nevelni, hogy a természetes keltetés apróságát ezekre a legmegbízhatóbb vezetőkre lehessen átutalni, még megjegyzem, hogy a kétéves s annál idősebb kappanok a legjobb vezetőknak bizonyultak, így nem kell tojókat csibenevelésre felhasználni, amivel sok idő kárbavész s a tojáslerakástól hosszabb időre elvonatnak. Zárt s mégis elég tágas legelőterülettel rendelkezvén, nem lévén szó tömeges keltetésről, s az áttekintés s felügyelet is könnyűszerrel történhetik, itt természetes keltetés, felnevelés, gondozásnak semmi sem állja útját, edzett, egészséges

egyedeket ilyen úton-módon a természet szabad ege alatt sokkal nagyobb biztonsággal lehet sikerrel felnevelni, s közhasznosítani. A mesterséges keltetés és felneveléssel egyelőre nem tanácsos a *kisüzemű tenyészeteket* megterhelni, *ez a kultúrfajtákat tenyésztők, valamint a nagyüzemi tenyészetek birodalmának az ügykörébe vág*, ahol azt amúgy is kultiválják, de amit később mi is átveszünk és üzünk, amidőn elméleti és gyakorlati útbaigazításokkal a tanyavilág népét sikerült a baromfitenyésztésnek ilyen módon való üzésével megbarátkoztatni s azt megkedveltetni. *Az eddig leírt nemesítési eljárással az első 5 évi cyklusban csupán gazdasági vonatkozásban tettünk eleget a követelményeknek, most pedig kezdődik az az eljárás, amely hivatva van a magasabb gazdasági értékére feljavított önálló hazai kultúrfajtát sporttenyésztési szempontból is tovább tenyészteni.* Ez a feladat azonban csak azokra a tenyésztőkre háramolhat, akik eddig is nemesvérű baromfifajtákkal foglalkoztak évek hosszú során át, a *sporttenyésztés* összes titkába eléggé belemélyedtek. Amennyiben itt már *előtérbe lép a fajtajellegnek az átöröklődőképesség vagy tulajdonsággal való összefüggése*, habár nincs is különös vonatkozásban a *gazdasági standarddal*. Bizonyára lesznek számosan olyanok ezek között, akik már az első öt évi cyklusban mindkét irányban fáradoznak s igyekezni fognak nemesítési eljárásuk közben a magyar parlagiakat a tökély elérhető fokáig tenyészteni, s ebbeli ismereteiket s tapasztalataikat *tökésíteni*, mire nézve évente alkalmuk lészen a szokásos kiállításokon fáradozásaik eredményét bemutatni. Ez a nemes verseny serkenteni és buzdítani fogja mindazokat, akik nem óhajtanak megállani a gazdasági értékhatárnál, hanem *küllemileg* is a tökéletesség legmagasabb határait próbálják megközelíteni, hogy ezáltal a világversenyben is kivehessék részüket.

c) *Baromfitenyésztő mintaudvar. Általános tudnivalók a rentabilitás megértéséhez.*

A baromfitenyésztés rentabilitása akkor mutatkozik leghatásosabbnak, ha a *személyzeti kiadásokat* a lehető minimumra csökkentik, de általa magát az eredményt nem kockáztatjuk. Ez annyit jelent, hogy kerülni kell a drága munkaerők igénybevételét, s ahol s amikor csak lehetséges, a nem különös szakértelmet igénylő munkálatokat az üzem körüli érdekelt családtagok, vagy egyéb ágazatnál rendelkezésre álló fizetett alkalmazottak célszerű beosztásával kell elláttatni. *Ha a szakértelmet maga a tulajdonos képviseli s a munkálatokat ilyenformán fenti ingyenes munkakörrel képes ellátni, 90%-ban nyert ügye van*, mert akár kis, akár kiterjedtebb üzemről van szó, a *személyzeti kiadások* igen számottevő teherterheléstől menekül meg, s a *kiadások összege* nem fogja a *bevételek összegét* túlhaladni. Ezért állította Károlyi Imre gróf is a baromfitenyésztés ügyeit érintő fejtegetéseiben, hogy *ez az egyetlen üzemág, ahol a kisüzemeknél nagyobb, biztosabb anyagi eredményt lehet elérni, mint a nagyobb üzemeknél*. A nagyobb üzemek pénzügyi eredményét nagymértékben dészálják meg a nagyobb tőkebefektetést igénylő *holtberuházások*, a többé-kevésbé felmerülő amortizációs terhes *kamatszolgáltatások*, s a *dologi kiadások* révén elkerülhetlenné váló *személyzeti kiadások*, valamint az idegen *irányító szellemi vezető* (ki rendszerint, ha nem is külföldi, de hazai drága teher tétel) *zsíros stalluma*. A tapasztalat eléggé bizonyította már, hogy az ilyen hangos reklámmal létesült baromfitenyésztő telepeket csak a konjunktúra tudta egyideig lábantartani, csak azoknak vált azon idő alatt hasznára, akik ott pénzért ellenszolgáltatást végeztek, a tulajdonos végül csak annak örvendhetett, ha sikerült nagy reményekkel befektetett tőkéjének egy töredékét kimenteni, ha — mint rendszerint megtörtént — egész tőkéje, fáradozása, reménye s illúziói is oda nem veszték.

Az ilyen hajótörést szenvedettek kürtölték világgá, hogy a baromfitenyésztés nem fizetődik ki.

Második alapfeltétele a racionális gazdálkodás le-

hetőségének, ha baromfitenyésztéssel — akár kis, akár nagy üzemekben — *csakis földtulajdonnal rendelkező s a földművelést űző, törpe-, kis-, közép- és nagybirtokos gazdaságok foglalkoznak. A takarmányozás az a második nagy teherétel, amelynél a legnagyobb óvatos- ságra, körültekintésre van szükség. A baromfitenyésztés- ből nem lehet hasznot várni, ha azt az eddigi ősi módon űzött baromfitartásból reméljük kihozni. Ha az ősi mó- don űzött baromfitartás mégis sok esetben meglehető- s haszonnal jár, ne gyakoroljon megtévesztő hatást azokra, akik nem látják a fáktól az erdőt, mert az ilyen barom- fit nemcsak az Isten gondjaira bízták, nem tartották elkerített, zárt, többnyire kopár udvarokon, odaszórva részükre némi kevés sikértartalmú ocsut, s a legjobb esetben némi konyhai hulladékot, — notabene ezt is csak úgy, ha nem volt malac a háznál — s amely baromfi ugyan alig került valamibe, de ahhoz mérten alig is adott valamit. Azonban a tanyai és egyéb gazdaságok barom- fia, amely a természet szabad ölén élt, mozgott s felsze- degethette mindazokat a szerves és szervetlen anyago- kat, amelyekből kitermelhette a maga elég bőséges tojás- és húshozamát, ez — ha ezen felül vérfelfrissítésben és időközönkénti kakascserében is részesülhetett, ha még személyzeti kiadások sem terhelték és azokkal szemben az állatait kedvelő gazdasszony minden irányban kellő megértést tanúsított — aránylagosan határozottan na- gyobb jövedelemmel járt és jár, mint bármely más — mesterkélt takarmányozással — s nagy tőkebefektetés- sel inaugurált, bel- vagy külföldi „broderiuszokkal“ sza- turált nemesfajta tenyészetek, amelyeket a konjunktúra felvetett s amelyek csak úgy tudnak prosperálni a kon- junktúra övezetén belül, ha baromfi és baromfitermékei- ket az állam, vagy a mindenféle újításnak s divatnak be- hódoló társadalom egy része azt tőlük 3—4 vagy több- szörös árban átveszi. Állíthatja-e bárki, aki nem vak és nem elfogult, hogy ezt az üzletszerűen űzött nemesfajta tenyésztést haszonbaromfi módjára is lehet űzni, ugyan- azzal a nagyobb tőkebefektetéssel, ugyanazzal a sze- mélyzeti kiadással, a 20-féle takarmányozási adagolá- sokkal, amelyeket nagyobb részében patikában, gyárak-*

ban, sok esetben külföldről kell drága pénzen importálni? Ugy-e bár, ezt nem hiszi el még Bodóné asszony-nénink sem, s így ezzel tisztában van az értelmes magyar gazdaközönség! *Hát találkozik-e magyar gazdálkodó, aki ezeket a természet szabad ölen élő s a gazda igényeit a legmesszebbmenően kielégítő magyar parlagiakat, amelyeket csak némileg kell jobb gondozásban s ellátásban kevés anyagi áldozattal részesíteni, hogy belőle még több és jobb hasznot húzhasson, bármely idegen kultúrfajtaival felcserélje, olyan fajtákkal, amelyek a mesterkélt táplálkozás elmaradása esetén még annyit sem produkálnak, mint parlagiaink s igénytelen-ség s edzettség tekintetében még emezek árnyékába sem léphetnek s különösen ha Leghornokról van szó, amelyek még mesterséges keltetésre s felnevelésre szorulnak, ami számos újabb kiadásokkal és nehézségekkel jár. Lé-vén a baromfitenyésztés egyik nagyobb teherképe a takarmányozás, nyilvánvaló, hogy a gazdálkodó közönség minden törekvésének arra kell irányulnia, hogy itt a szabad természet isteni áldásainak továbbra is osztá-lyosa maradjon, még akkor is, ha a közfelfogás azt hangoztatná, hogy a baromfi szabad járás-kelése bizo-nyos károsodást is von maga után, holott ha ez némileg úgy volna is, az elenyésző csekélység ahhoz képest, hogy mennyi hasznot jelent a kártékony rovarok, hernyók, férgek, stb. pusztítása s a tyúktrágya elhullatása ma-gára a földre. Hiszen vannak időszakok, midőn az élel-mes amerikaiak, a kanadaiak, s ma már Európában is számos gazdaságokban vándorbaromfólakban, száz és ezerszámra viszik ki a baromfit hernyó, sáska s egyéb kártékony rovarok kipusztítására, amit egyébként em-beri munkaerő akármilyen tömegével, még horribilis költségek árán sem lehet elérni. Ime, itt bemutatott kép-ábrá is tanúsítja, hogy már minálunk is követik az élel-mes külföld irányú okos és céltudatos tenyésztési kí-sérletezéseit.*

Ilyenformán az a gazdaság, amely a baromfitartást nem nézi ellenséges szemmel, hanem segítőtársnak s hasznos befektetésnek ismeri el, *a takarmánykérdést Columbus tojásának tekintheti, mert az ilyenmódon el-*

Szántóföldi rovarirtás répaföldön baromfiakkal
a tiszafüredi gazdaságban.

tartott baromfia nem szorul semmiféle *mesterséges táplálkozásra*, azt — mondhatnók úgy is — a gazda szeme hízlalja, s ez a legracionálisabb módja a baromfitartásnak. Az ilyen baromfi, ha este felkeresi éjjeli szállását, meg sem áll a konyha vagy a kamra bejárata előtt s nem vet kérdő tekintetet a ház asszonyára, mintha figyelmeztetné, hogy még vár valamit, mert tele a begye, s ha mégis akad asszonynép, amely odaszór próbaképen némi szemet, fel sem szedi. Igen ám, de van szép számmal olyan gazdaság is, ahol a baromfit nem szívesen látják a veteményes földeken, kertben, s inkább a ház körül tartják, s ott takarmányozzák s gondozzák, mert van miből s ahol a kamra kulcsa az asszonynál van, ott nincs is hiba. Az ilyen baromfi azonban inkább elhízik s kevesebb tojástart is, ha húspanban kielégítő is, még sem hoz annyi hasznót, mint a szabadban járó-kelők. A baromfi nem is találja meg az ilyen fogságban mindazokat a *szerves és szervetlen* anyagokat, melyekre nélkülözhetetlen szüksége van s ilyen esetben indokolt a mesterséges anyagoknak pótlása, amelyeket a nemesfajta tenyésztők az ilyen fogságban tartott baromfiak póteledeleként nyújtani szoktak. *Ilyen a foszforsavas mész, a faszén, a kvarcos homok vagy zúzott kavics (gritt) ada-*

golása, a rovar s giliszták pótlásául a húsliszt, vérliszt, a konyhasó, s a szecskázott zöldeléség (nyáron) s a szecskázott szárított szálastakarmány leforrázva s fel-dagasztva (télen), utóbbiak búzakorpával keverve. Eb-ből látható, hogy nem elégséges a fogságban tartott ba-romfit csupán gabonaszemmel jól vagy rosszul tartani s itt nem használ a kamrának állandó nyitvatartása sem. *Ez nem volna egyéb, mint takarmánypocsékolás, az ilyen módon tartott baromfiaknál is elmondhatnók, drá-gább a leves, mint a hús.*

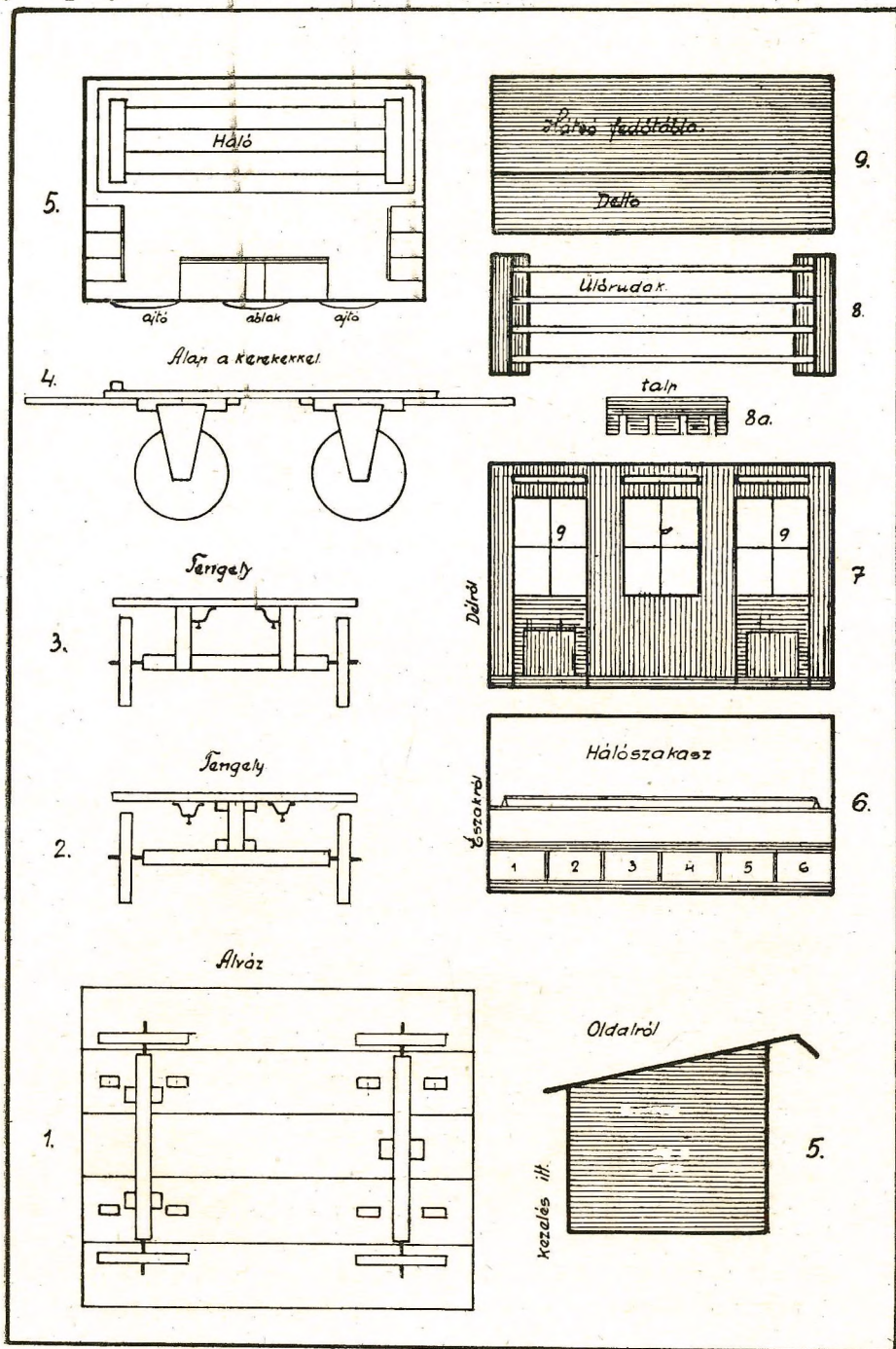
Mindezekből láthatjuk tehát, hogy a takarmány-kérdés itt rendkívül nagy szerepet játszik s ezt okosan s céltudatosan alkalmazva, kevesebb a kiadás s nagyobb a haszon. Ennek pedig egyetlen megoldási módja na-gyobb kifutók létesítése, törpe gyümölcsfákkal s begye-pesítéssel. Néhány év múlva a gyümölcsfák várható termése ezt még jobban hasznosíthatja. Ilyen kifutók-ban a baromfi jól érzi magát s a területet betrágyázza, a hernyók, rovarok pusztításaival pedig a gyümölcs ér-tékét lényegesen növeli. A szakmunkámban bemutatott méreteknek megfelelő kerítések létesítése egyrészt visz-szatartja a baromfi elkalandozását a veteményekre, más-felől távoltartja a ragadozó, kártékony állatokat a ba-romfitól, de kevesebb gondot is okoz a baromfi szemmel-tartása s ha a várható haszon nem is éri el a teljesen szabadon mozgó baromfi hozadékát, mégis nagyon közel jár hozzá s csupán némi — felsorolt — póttakarmányo-zásról kell gondoskodni, ami azonban a tojáshozam-többletből busásan megtérül.

Erdemes tehát meghozni azt az anyagi áldozatot, amelyet a tojók létszámához mérten a kerítések létesí-tése okoz. Célszerű a kerítést a kifutók közepén is végig-húzni, hogy ú. n. váltókifutóudvar álljon rendelkezésre. Ennek az a rendeltetése, hogy a baromfi a területet ki ne élje, s amíg az egyik kifutóban heteken át tartózkodik, a másik kifutó nem lévén használatban, újból meg-élénküljön s megerősödjön. Ezt az egyszerű kiadást meg kell hozni, mert az hatványozottan fogja visszaadni a beléje helyezett tőkét — kamatostól, — amihez járul még a gyümölcstermesztés is, amelyet jobban óvhatunk

IV. minta
a) alaprajz

Vontatható vándorol
szétszedhető és újból felállítható

Polónyi-rendszer
b) felállítva

meg a károsodástól, ha éjjelre a házőrző kutyára is lehet a gyümölcsös épségbentartását bízni.

A harmadik fontos alaptétele az ólkérdés okszerű és észszerű megoldása. Szakmunkámnak az ólkérdést fejtegető fejezetében már megemlítettem, hogy sikeres baromfitenyésztés el sem képzelhető, ha nem nyújtunk baromfiállományunknak, számarányainak megfelelő, féregmentes, világos, jólevegőjű, napfénytől is átjárható, száraz s az idő minden viszontagságait jól tűrő, modern berendezésű ólhelyiséget. Ezt a kérdést megfelelő helyen bőszégesen és részletesen ismertettem s így ismétlésekbe nem bocsátkozom. Minél jobb s megfelelőbb az ól s annak kaparóhelyisége, annál biztosabb s nagyobb az eredmény. Ennek a befektetésnek a gyümölcsöztetése is sokkal hamarabb fog bekövetkezni s az eredmény ehhez mérten fokozza a további munkakedvet.

d) *A vándoról a tenyésztelep keretében.*

Bármily gondosan is rendezzük ólainkat és az azokhoz tartozó kifutókat, a stabil ólrendszer mellett teljesen lehetetlen madarainknak oly egészséges talaji viszonyokat teremteni, amelyek a tanyai környezetet megközelítenék. Ehhez hasonlót csak a vándoról-rendszerrel tudunk létesíteni.

Éppen ezért a továbbiakban bemutatok egy mintát, amely a modern ólazás minden követelményeinek megfelel. Hideg téli időben, úgy mint rossz időben is, teljesen a stabil ólak jellegét veszi fel, a gazdasági udvar bármely részén huzamosabb ideig is maradhat, míg az év kedvezőbb szakaiban bárhová elszállítható (gyümölcsöskertbe, szántásokra, ugarra, rétekre, tarlókra, legelőkre, stb.) és így a talajcserét minden pillanatban, akár minden nap is biztosítja.

Ebben a rendszer azon alapul, hogy egy fából készült ólat kerekre szerelünk és lóval vontatjuk helyről-helyre. A lényege azonban nem merül ki ebben a mobilitásban, hanem főként abban is rejlik, hogy bizonyos egyetemes, egységes konstrukciója által lehetővé válik egy és ugyanazon ólnak több célra való felhasználása.

Három egység pedig épen egy komplett tenyésztetev felállítását teszi lehetővé, ahol tojók, tenyésztörzsek, növendékmadarak, csibék és kotlók egyszerre és egymás mellett elhelyezhetők.

Egy-egy egység vagy vándoról magában minden célra felhasználható és minden vándorólnak komplett felszerelése azonos a többiével, úgy, hogy minden berendezési cikk felcserélhető. Amit a méhészetben a modern kaptárrendszer jelent, azt jelenti a tyúktenyésztés terén ez az egyetemes őrendszer, mert ezáltal a kezelés, higiénikus gondozás és talajesere a tökélyig ki van építve.

Tekintsük meg a IV. sz. minta ábrának a) és b) alaprajzait. Eszerint az egész szerkezet alapját az alapdeszkázat képezi (300 cm. széles, 450 cm. hosszú), ez alatt vannak a kerekek felszerelve (4. ábra), a kerekek azért vannak teljesen az ól alá szerelve, hogy több ólat lehessen szorosan egymás mellé tolni és az alatta levő teret, mint elkerített kaparóhelyet kihasználni. A hátsó kerékpár fix tengelyen forog, míg az első, mint a szekereknél, függélyes csap körül forog. Az első tengelyhez van kapcsolva a vontató horog, amelybe a lovat befoghatjuk (lásd 2—3—4. ábrát).

Az alapdeszkázatra felállítjuk a hátsó deszkafalat, amely 180 cm. magas, 450 cm. hosszú és két részből áll. A felsőrész egy 120 cm. magas deszkafal, mely fent erős csuklópánttal (vagy mint az ajtóknál vannak a beakasztó tok- és hüvelyvasak) beillesztve, mintegy lefelé lógó helyzetbe jut, s szükség szerint felfelé nyitható és lefelé csukható, s lent egy forgó kallantyúval leszorítható, míg az alsó 3 egyforma, 150 cm. hosszú, 60 cm. széles, lecsapható lapot képez, s hasonlóan a felső ajtószerű deszkalap lent, tehát az ellenkező oldalon van hasonló csuklópánttal, vagy tokhüvellyel ellátva, így használatkor ebocsátható, mindkét esetben kiakasztó, erős vasdróthuzalokkal rögzíthetők, derékszögben, így a felső féltetőt képez, míg az alsó deszkalap padozatszerű és a kihúzható tojófészkeknek, mint polc szolgál, mikor az utóbbiakat kezeljük. Tehát egy egyszerű horogrögzítés megfelel ezen lapoknak vízszintes tartására.

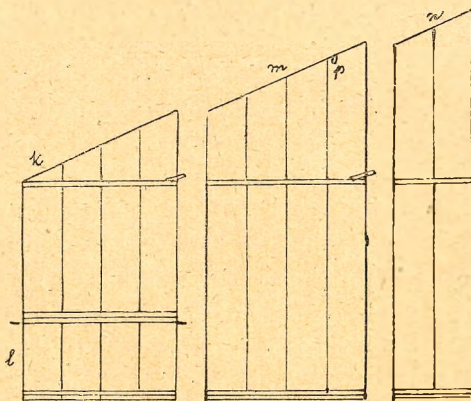
A homlokfalba (450 cm. hosszú és 250 cm. magas)

van beillesztve két ajtónyílás és közben egy ablaknyílás (7. ábra), továbbá fent a fal felső részében a három szellőztető rés. Amint az ábra mutatja, az ajtó felső részében megint egy-egy ablaknyílás van hagyva. Úgy az ablaknyílás, e), mint a gg) nyílások belülről sűrű dróthálóval vannak fedve, hogy enyhe időben az ablakokat leszerelhessük és a madaraknak minél több friss levegőt adhassunk. Mindhárom nyílásba beillik egy-egy ablakráma üvegszövevel borítva (Bicella). Ezt a keretet forgó-csavarokkal rögzítjük a nyílásra, hogy könnyen levehessük.

Az ajtó aljában látjuk még a tyúkkijárót, a kijáró lecsapható, hágsószerű berendezéssel van ellátva. A rögzítés forgócsavarral történik.

Az oldalfalak nyílás nélkül vannak, hátsó élük 180 cm., első pedig 250 cm. magas.

A tető egy síma deszkázat, kívül kátránypapírral borítva, hossza 450 cm., szélessége 220 cm., úgy, hogy elöl és hátul egy 20 cm. széles eresz marad, míg oldalt az oldalfalakkal pontosan színel, hogy a kocsikat szorosan egymásmellé tolhassuk. Elöl éléhez merőleg egy 15 cm. széles deszka van szerelve, amely a szellőző réseket közvetlen a széláramtól védi. (5. ábra j.)

6. sz. ábra.

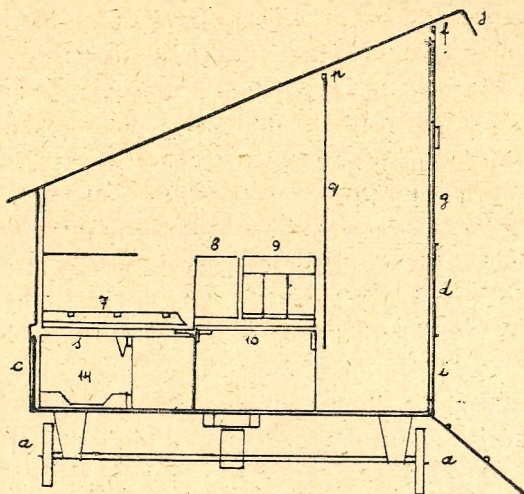
Amint már az ajtók és ablakok elrendezéséből láthatjuk, az egységet két különböző nagyságú szakaszra osztható, vagy pedig mint egy egész helyiség használható. Az egyik szakasz 150 cm., a másik 300 cm. hosszú.

A szakaszra való különválasztásra szolgálnak a 6. külön ábrában bemutatott válaszfalak. A leghátsó „k“ és „l“ két részt képez, míg „m“ és „n“ egy-egy egész deszkafal részt. Rögzítésükre szolgálnak a lécrovátkák. Az oldalfal vastagságának megfelelő 1—1 lécsín, amelybe a falrészek beletolhatóak, s rögzíthetők s amelyek úgy az első és hátsó fal belsejében, mint az alapdeszkázaton és a födél felső síkjában vannak beszerelve, továbbá a „k“ és „n“ válaszfalak első élén elhelyezett kapcsolólécecskék.

Minden egységölhöz egy ilyen válaszfal-garnitúra tartozik.

A kaparóhely a kocsi alatt van, ezért a kerekek a kocsi alatt vannak, hogy az egész üreget három oldalról teljesen lezárhassuk. E célnak szolgál megint egy kaparófal-garnitúra és pedig 2 darab 300 cm. hosszú és 50 cm. széles lap, a két kocsivég alatti elzárásra, és 420 cm. hosszú és 50 cm. széles deszkalap a hátsórész elzárására. Menetközben vagy a kaparó takarítására ezeket a zárólapokat felkapcsoljuk a megfelelő falnak alsórészére egy kis hurokkal, mielőtt pedig a tyúkokat kieresztjük, ezeket a lapokat a kocsi alá szorítjuk, hogy a kaparót három oldalt teljesen elzárjuk a külterülettől. Ha az ólat két szakaszra osztjuk, egy hasonló keretű válaszfalat tolunk a szakaszbeosztásnak megfelelően a kocsi alá is.

Az ól belsejében szükséges berendezések közé tartozik elsősorban a függöny. Ez arra szolgál, hogy hideg időben a hálóhelyet megszükkítsük anélkül, hogy a madarat a friss levegőtől elzárnánk. Egy 450 cm. hosszú vékony vasrúd, vagy erősebb drót szolgál mint tartó. Az oldalfalakban s a középső válaszfalrészben fönt megfelelő helyen egy lyuk van fúrva, amelyen drótot, vagy rudat átdugunk. Erre fűzzük aztán a függöny három részét, kis karikák segítségével. Minden függönyrész a hálózszakasz hosszának felel meg, és 140 cm. szélességben lóg le. (5. ábra q.) Alatta 40 cm. hely marad, ahol a madarak alábujhatnak az ülőrudakhoz és fészkekhez. Napal a függönnyt egyszerűen félretoljuk, nyáron egészen leszereljük. A függönnyt legjobban gyérszövetű zsákvaszomból készítjük.

5. sz. ábra.

A berendezést következőképen végezzük. Előbb a válaszfal alsórészeit (2 drb.), mint 6. ábra l) mutatja, állítjuk be a lécrovatkákba. Erre vannak a támaszlécek szögezve, amelyek a trágyadeszkát tarják. A trágyadeszka 1.5 méter széles és 450 cm. hosszú deszkalap, amely ezeken a támaszléceken és az oldalfalakon felszerelt léceken nyugszik. Kettéosztott szakaszokban az illető szakasz hosszának megfelelően rövidebbek. A trágyadeszkára fektetjük az ülőrudakat, az ülőrudtálapokra (IV. sz. minta, 5. ábra) ezután betoljuk kívülről a trágyadeszka alá a tojófészkeket (6. ábra). Végül pedig beállítjuk az itatót és önműködő etetőt tartalmazó ferdefedelű szekrényt, az ú. n. padkára, mely az oldalfalba (lásd 5. ábrát) 60 cm. magasan az alaptól erős csuklópántokkal odaerősített 1.5 m. hosszú és 60 cm. széles deszkalap, és felerősítve lelóg, használatkor drótkapcsokkal derékszögben felrögzíthető s erre állítatik rá az önetető s önitató. Ilyetén berendezés az egész egység állal 40—50 tojónak felel meg.

Ha pedig külön kisebb tenyésztörzset akarunk beállítani, beállítjuk az egész válaszfalat (k., m., n.) a kisebbik szakaszba és egy padkát etetővel és itatóval úgy, hogy most a kisebbik 10 tyúnak, egy kakasnak van berendezve, a nagyobbik pedig 25 tojónak, vagy pedig az ivadék elhelyezésére.

Ha pedig egy tenyésztörzs és 120 növendékesírkét akarunk elhelyezni, a nagyobbik szakaszból kivesszük az ülőrudakat és a tojófészkeket, ehelyett egy kis hágesőt alkalmazunk, hogy a növendékek a trágyadeszkára feljussanak.

Ha egy nagy szakaszt kikelt csibék felnevelésére rendezünk be és a hozzátartozó kis szakaszt keltetőkamrának, akkor kivesszük a trágyadeszkát mindkettőből, úgyszintén a padkát is az itató-etetőszekrénnel együtt, az elsőbe beállítjuk a hét csibeládát (12), keskeny oldalával a homlokzat felé, és beosztjuk az egész szakaszt kis kifutókra, úgy, hogy csak egy 60 cm. széles folyosó marad. A kis szakaszba pedig beállítjuk szükség szerint a keltetőgarnitúrát, a II. részben, annak III. c) fejezetében részletesen leírtam s így ezek ismétlésébe ehelyütt nem bocsátkozhatom.

A csibeláda, illetve szakasz 60 cm. hosszú, 40 cm. széles és 50 cm. magas. Egyik hosszú és egyik keskeny oldalán egy 10—10 cm.-nyi kijárat van vágva, amelyet egy kis csapóajtó zár. Ha a ládát az ólban állítjuk fel, keskeny oldalával fordítjuk a homlokkal felé, ha a szabadban használjuk, széles oldala van elől. 120 cm. hosszú és 50 cm. magas drótkerítés szolgál a kis kifutók alkotására az ólban, dupla hosszában a szabadban. A láda teteje egy dupla fedél, amely teljesen levehető, vagy pedig mint egy könyv, szétnyitható, hogy a szabadban a láda egy kis árnyas előteret kapjon, ahol a kis csibeitatókat helyezzük el. Ezek pontosan a nagy itató mintájára vannak szerkesztve, csak minden méret felét vesszük.

A keltetőfészkek emeletes és két szakaszból áll; az egyik 4 fészket, a másik 6 fészket tartalmaz. Az első emeleten egy 20 cm. széles deszka szolgál mint felugró. A felső fészkek rácsos ajtaja fölfelé, az alsók lefelé csapódnak. Méretek fészkenként 50/50/50 cm.

A tojófészkek hármas szakaszokban vannak alkotva. Méretei 40 cm. széles, 60 cm. mély és 50 cm. magas. Csapószerkezetüket lásd II. rész III. c) fejezetben adott leírásban.

A kifutó megalkotására szolgálnak a 450 cm. hosszú és 250 cm. magas léckeretek. Minden egység-ólhoz 4

ilyen keret tartozik, amelyek közül egyik mindkét végén egy-egy egyszerű keretajtóval van ellátva. A léckeretek felső fele tág dróthálóval, alsó fele sűrű dróthálóval van bevonva. A kifutók összeállítására a kerítésrészeket vaskarikákkal kapcsoljuk egymáshoz, a földbe pedig rövid cövekekkel rögzítjük.

Az V. sz. minta a) és b) kisebbített méretben mutatja egy teljes szerelvényt (3 egység-ólat), teljes kombinációjával, azaz egy kocsit, mint 40—50 tyúknak felszerelt tojóházat (I.), a másodikat részint egy tenyésztörzs felvételére berendezve (II.), részint növényekcsirkék számára felszerelve (120 darab) lásd III., a harmadiknak kisebbik szakasza 10 keltetőfészket ábrázol emeltszerűen IV. alatt, míg V. szolgál otthonul, 140 csibének felnevelésére. VI. mutatja a csibeládák felállítását a szabadban.

A fenti rendszer szerint tehát egy tenyésztelepet következőképen fogunk berendezni (lásd V. sz. minta a) és b) vázlatát).

e) *Költségelőirányzat és rentabilitás.*

A gazdasági standard szerinti kitenyésztés öt évfolyam alatt.

Gazdasági év kezdete október 1., vége a következő év szeptember 30.

„Baromfinemesítő mintaudvar I. A. a) pavillon.”

A költségelőirányzat 5 évfolyamáról a következő táblázatokban kitüntetett adatok megértéséhez a következőket kell figyelembe venni.

1. Csapófészek-ellenőrzés lábgyűrűzött tojókról.
2. „Tojórekord kimutatás” és „Napló” pontos vezetése.
3. Tojásosztályozó használata a 60 gr. és azon felüli tojások megjelölésére.
4. Alaptörekvés: fehér hús és lehetőleg pigmentált héjú tojásnyerés (vagyis nem fehérhéjúak).

5. Ha van rá mód és alkalom, előnyösebb mindjárt a 70 darab állománnyal kezdeni. Általa egy évi előnyt nyerünk. Így október 1-én beállítandó volna az I. sz. nagyszakasza 50 tojó kakas nélkül, 1 : 10 t. törzs az „A” szakaszba s 1 drb. tartaléktenyészkakas biztonság okából. A 2 kakas minden évben kiselejtezendő s a III. C. c) pavillonból pótlendő. (Lásd III. rész, IV. A. fejezetet.)

6. Minden évfolyamban a tojóállomány 50%-a selejtezendő s az új ivadékból pótlendő. A kiselejtezett két évet meghaladott jércék lehetőleg alapáron, de maximum 2 P értékesítéssel értékesítendő. A selejtezéskor a színes, 60 gr. s azon felüli tojást tojók lehetőleg visszatartandók.

7. Ugyanez betartandó a húshozamirányú tenyészüzemeknél is.

8. Tenyészkiválogatásnál azok az egyedek részesítendőek előnyben, amelyek a legmagasabb százalék indexszámot érik el.

9. A tojásosztályozásnál az értéksorrend 1. pigmentáltból a rózsaszínes, 2. a sárgásbarna héjúak, 3. a nem pigmentált fehérhéjúak. I. márkás jellegűek a 60 gramm s azon felüli súlyúak, II. minőségűek a 60 gr. aluliak.

10. Keltetésre elsősorban a 60 gr. s azon felüli pigmentált tojások használandók, s csak másodsorban a fehérhéjúak.

11. Legértékesebbek még ezeken felül a legkorábban tojást lerakó ivadéknak hason tojásaik.

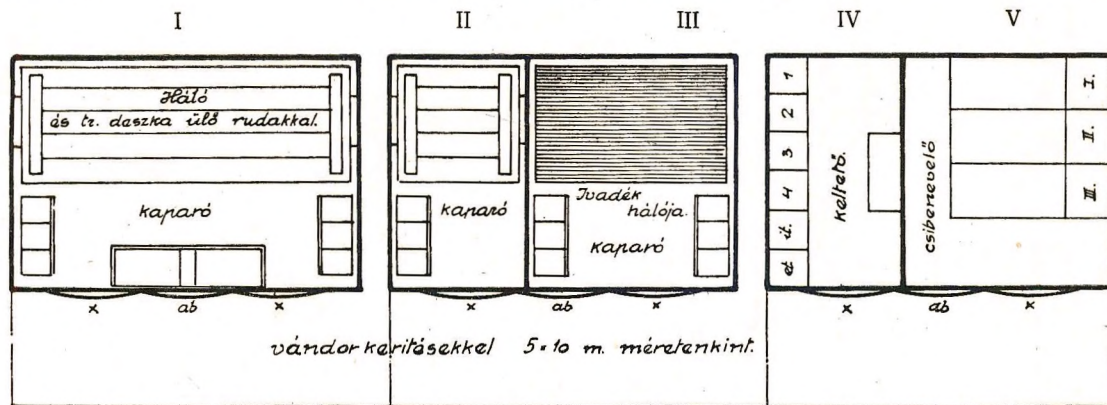
12. Kotlólok, ha saját állományukból kerülnek ki, csak keltetésre vétessenek igénybe, *míg csirkevezetésre kappanok használandók*, 20—25 csirkét jól elvezet s betakar egy-egy kappan, ha az két évnél idősebb. Ezáltal a kotlólok korábban kezdhetik meg a tojáslerakást, s az elválasztás után 4—5 nap múlva kakas társaságába utalandók, ami elősegíti a kotlási láz abbahagyását.

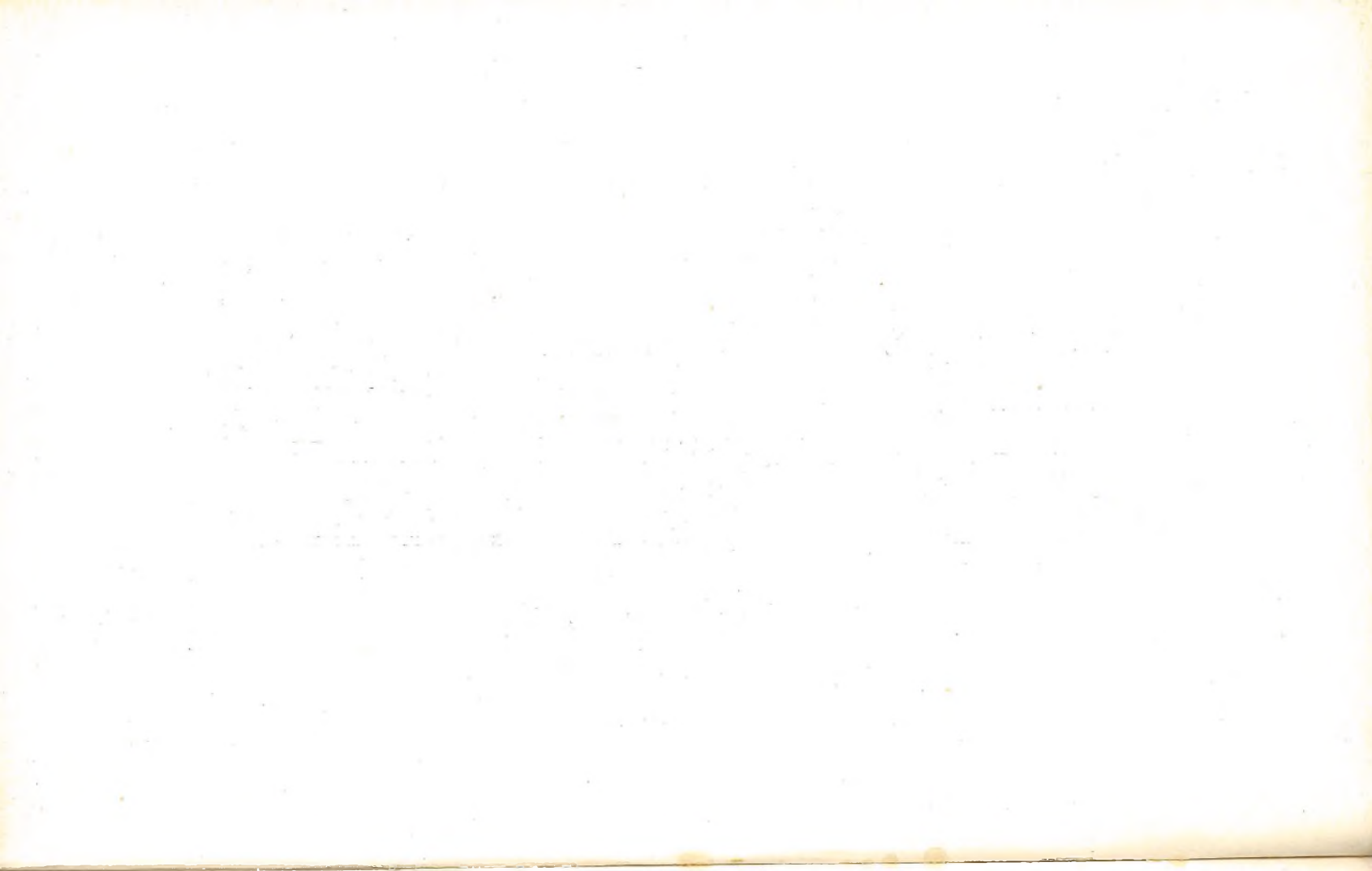
13. A kotlólokról a naplóban feljegyzéseket kell vezetni, még pedig a kotlás kezdete, vége, újbóli tojáslerakás kezdetéről. Ugyiszintén ugyanúgy a vedlés lefolyásáról is.

V. sz. minta
a) alaprajz

Hármas vándoról nagyobb gazdaságban,
mint baromfinemesítő mintaudvar

Polónyi-
rendszer

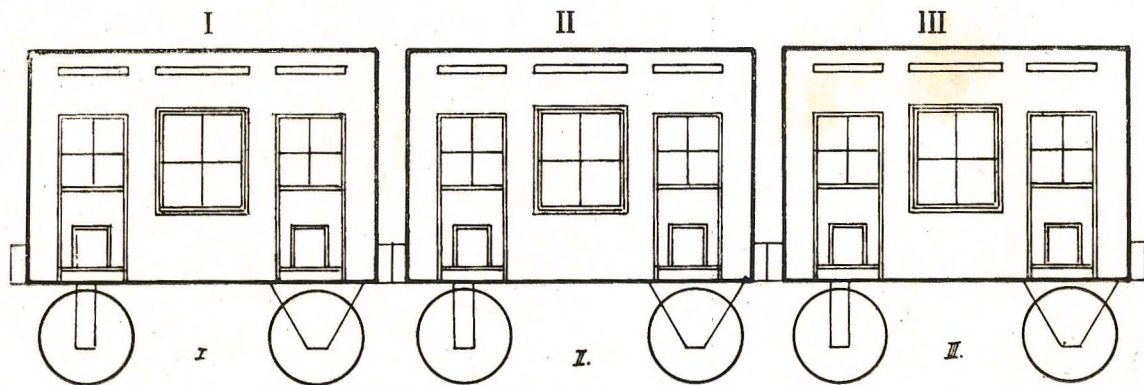

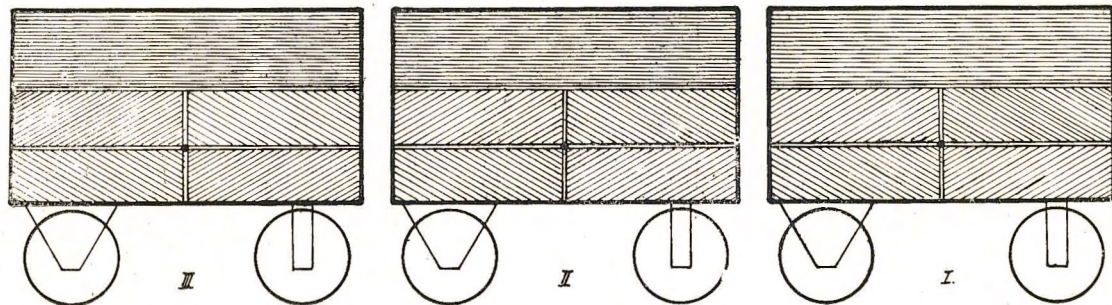
V. sz. minta
b) felállítva

Hármas vándoról nagyobb gazdaságban,
mint baromfinemesítő mintaudvar

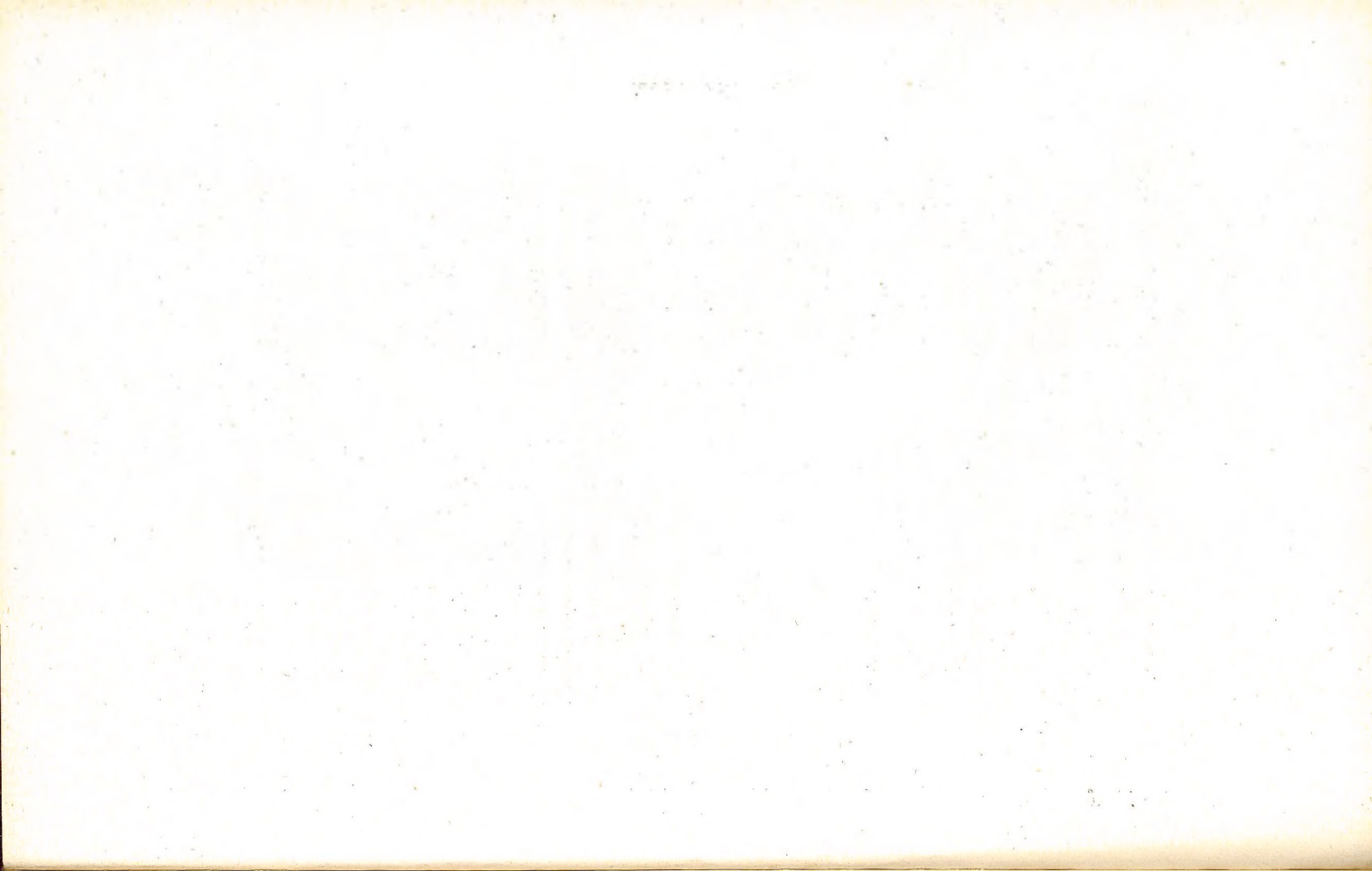
Polónyi-
rendszer

Déli oldal felől.

Északi oldal felől.

14. Vedlési időszakban a tollképződést gyorsító táplálkozással kell elősegíteni.

15. A gyors fejlődésről is kell a naplóban megemlékezni, s a fajtajellegnek legmegfelelőbbeknek (testnagyság, súly, küllem, állapot) előny nyújtandó.

16. Miután a taraj s az áll-lebenyek a szaktudomány legújabb megállapítása szerint mintegy fokmérője a nemi érettség állapotának, s az a korai tojáslerakási hajlam legbiztosabb szimptomája, tehát arra nagyon kell ügyelni (lásd „*a gazdasági standard*“ „Z“ betűs szöveget).

17. Minél nagyobb a kifutó a gyümölcsösben amelynek részletes leírását adtam a III. rész IV. fejezet e) szakaszában, s annak mikénti begyepesítéséről és gyümölcsfával leendő beültetéséről megfelelő útbaigazításokat is adtam (lásd kifutók gyepesítése és nemes gyümölcsöt termelő törpefák ültetése a baromfi-kifutókban című fejezetet) s abban szabad járás-kelésük van s így rovarok, giliszták s más szerves és szervetlen anyagokhoz juthatnak, a fejenként 7.20 P-ben átlagosan jelzett takarmányozás még felényire is redukálódik, amit azon kifutók bőségebb megállapítása is busásan megtérít. Ha eleinte soknak tűnik is fel ez a befektetés, ez ne aggasszon senkit, mert azt a nagyobb hozam jóval kárpótolja. Különösen okadatolja ezt az állításomat az, hogy azokban a gazdaságokban, ahol a kifutók nincsenek elkerítve, s az állomány s az ivadék a természet szabad ölén akadálytalanul barangolhat, s csak este kap némi szemmenyiség-pótlást, a takarmány alig is kerül valamibe, s személyzeti kiadás sem terheli, úgy itt a kiadások 20%-ával szemben 80% bevétel szerepel s így kétségtelenül ez fizetődik ki legjobban.

18. A költségelőirányzat egyes pontjainak alaposabb megértése okából közlöm a következőket: a) a tenyészalanyok az első 5 éves cyklusban a következő alapértékkel veendő: I. év 12 P, II. év 13 P, III. év 14 P, IV. év 15 P és V. évben 16 P-vel, amennyiben elég világos az, hogy az évről-évre gyakorlandó tenyészkiválogatással mindjobb és értékesebb tenyészalanyokat nyerünk is. b) A tojás átlagos piaci áráként az első évi alapárat évenkénti 1 fillér emelkedéssel kell venni, ugyan-

csak *a)* alatti okoknál fogva, ezzel szemben a tenyésztojások után elérhető *idényi* ötszörös értéktöbbletre nem kell reflektálni. *c)* Az évi tojáshozam átlaga az első évi 100 darab átlagos hozamot véve alapul, évente 15 darab tojással emelkedik, amit a gyakori selejtezéssel, tenyész-kiválogatással, csapófészek-ellenőrzéssel holtbizonyosan el lehet érni, az előírt s megfelelő takarmányozást, gondos ápolást szem előtt tartva. *d)* Egyéb s előre nem láthatott kiadásokra a nyers bevétel összegének 5%-át kell felvenni. *e)* Holt felszerelés éventei tőkekamat-törlesztésre a fennmaradó értékösszegnek 15%-át kell figyelembe venni. *f)* A holt felszerelés évenkénti jókarbantartására a beruházási fennmaradó érték összegének 5%-át kell venni. *g)* A keltető tojások összegéből leszámítandó kb. 20% kelési veszteségre és ugyancsak a csibék felnevelésénél is 20% veszteségre. Ilyetén pl. 250 keltetendő tojásnál lemegy 20% = minus 50 tojás, marad kikelt csibe 200 darab, ezek újabbi felnevelési veszteségére 20% = 40 csirke, marad tehát 160 felnevelt ivadékok, aminek tapasztalat szerint átlag véve fele kakas, fele jérce szokott lenni s így kapnánk 80 kakast és 80 jércét. Ez képezi a költségelőirányzat, a rentabilitási kulcs alapszámítását, tehát ebből kell kiindulni a további kiszámításoknál. *h)* Takarmányköltség szűk kifutók mellett, ahol nem áll rendelkezésre a 17. alatti ú. n. *önellátási alkalmatosság*, amiben a természet szabad ölen tartott állomány részesül, tehát a takarmánykamra készletéből kell azt fedezni, parlagiaknál fejenként és havonként 60 fillérért kell alapul venni. Így egy ivadék felnevelési takarmányértéke 7 P 20 f. Nem vettem fel a számításba azt az értékösszeget, amellyel a hathónapos korától nyert tojáshozamot jelent, ami 100 átlagos hozamnál 50 tojást jelent, vagyis egy tenyészcélokra az I. évben ennek egész tartamára kitenyésztett tojó takarmány visszanyereménye maga 5 P hozamot jelent, mindenki előtt világos lehet, hogy ezt a költségelőirányzatot oly alapra fektettem, amely a legpesszimistikusabb számítást is halomra dönti, s a jövedelmezőséget, ha az egyéb bajok ellen is védekezünk, senki sem kritizálhatja.

Költségelőirányzat és rentabilitás.

A. Holt felszerelés, ólázat berendezés, kerítés, kifutók, gyümölcsös, gyepesítés stb. számításba veendő a törzsállomány minden feje után 12 P, vagyis pl. 100 drb. után 1200 P.

B. A beruházá kamatozását adja a bevételi többlet szorozva 100-zal és elosztva a beruházás összegével.

1. Törzsállomány okt. 1-én 60 tojó, 2 kakas, 8 kap-
pan = 70 drb.
2. Holt felszerelés évi tőkekamat-törlesztése az érték
15%-a — — — — — =
3. Évi tojáshozam-átlag $\times$ tojók számával $\times$ a piaci
árral — — — — — =
4. 60 gr. felüli 250 keltőtojás visszavásárlása piaci
áron — — — — — =
5. 30 ivadék-jérce őszkor állományba és annak takar-
mányozása — — — — — =
6. 50 ivadék-jérce 12 hétig nevelve s kihízlalva á 2.50 P
értékesítve — — — — — =
7. Törzsből 30 jérce kiselejtezve és 2 P értékesítve =
8. 78 ivad. kakas 12 hétig nevelve s kihízlalva á 2.50 P
értékesítve — — — — — =
9. 2 cserekakas a törzshöz, 2 régi kiselejtezve, 2 P-vel
értékesítve — — — — — =
10. Holt felszerelés évi fentartására érték 5%-a — =
11. Egyéb és előre nem látott kiadásokra a nyers bevé-
tel 5%-a — — — — — =

12. Összesen:

13. Különbözet:

14. Eredmény:

15. Kamathozam: lásd B. alattit.

I. évfolyam					II. évfolyam					III. évfolyam				
Tenyészalany érték egység														
12 pengő					13 pengő					14 pengő				
Évi átlagos tojáshozam														
100 darab					115 darab					130 darab				
Tojás átlagos piaci ára														
10 fillér					11 fillér					12 fillér				
Beru- házás	Bevé- tel	Ki- adás	Vagyon átlag		Beru- házás	Bevé- tel	Ki- adás	Vagyon átlag		Beru- házás	Bevé- tel	Ki- adás	Vagyon átlag	
			+	-				+	-				+	-
1	840		504		910		504			980		504		
2	1200		180	180	1020		153	153		867		130		130
3	600				759					936				
4		25				27					30			
5	360	216	360			390	216	390			420	216	420	
6	125	90				125	90				125	90		
7	300			300		330		330			360			360
8	195	140				195	140				195	140		
9	24 20	14	24	20		26 22	14	26	22		28 24	14	28	24
10		60				51					43			
11		81				92					104			
12	2040	1624	1310	384 500	1930	1847	1287	416 505		1847	2088	1271	448 514	
13	116	314	.	116	89	560	.	89		66	817	.	.	66
14	1924	314	tiszta	.	1811	560	tiszta	.		1781	817	tiszta	.	.
15	31400 : 1924 = 11 ²⁰ /o				56000 : 1841 = 30 ⁴⁰ /o				81700 : 1781 = 45 ⁸⁰ /o					

Költségelőirányzat és rentabilitás.

A. Holt felszerelés, ólázat, berendezés, kerítés, kifutók, gyümölcsös, gyepezítés stb. számításba veendő a törzsállomány minden feje után 12 pengő, vagyis pl. 100 drb. után 1200 pengő.

B. A beruházás kamatozását adja a bevételi többlet szorozva 100-zal és elosztva a beruházás az évi összegével.

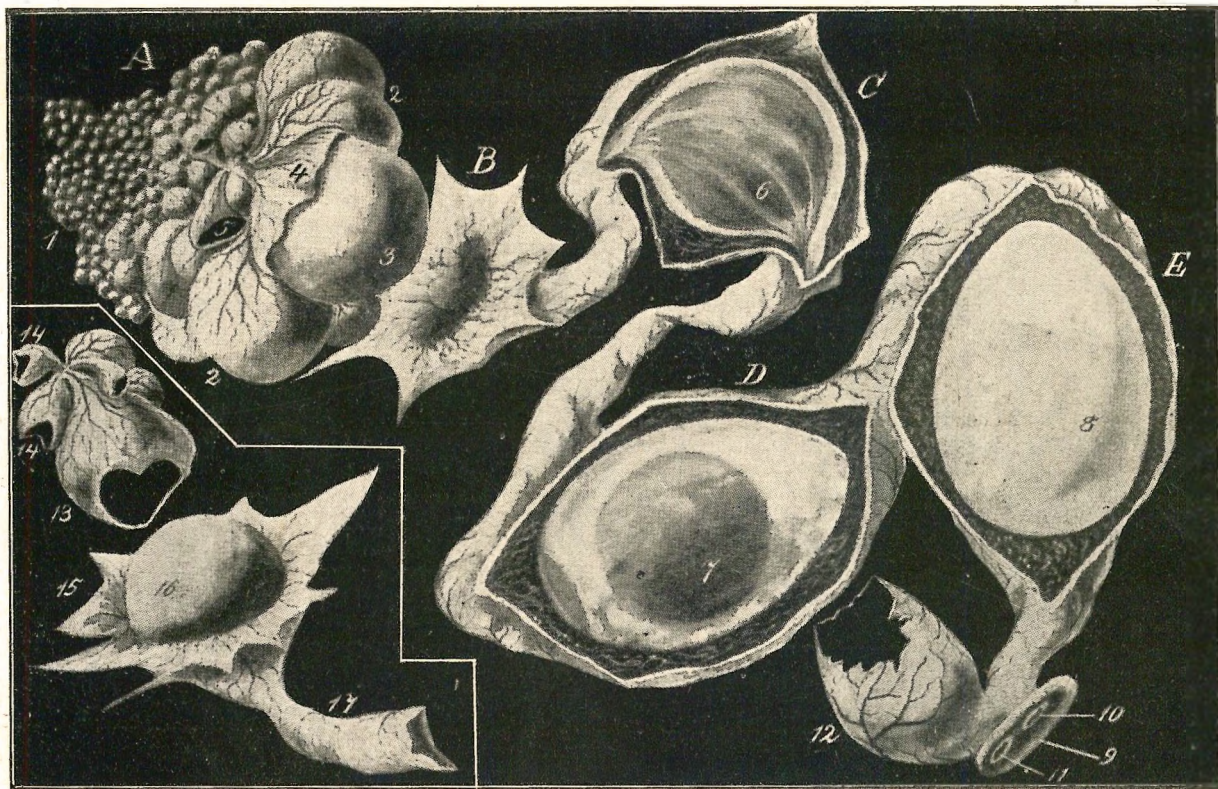
1. Törzsállomány október 1-én 60 tojó, 2 kakas, 8 kappan = 70 drb.
2. Holt felszerelés évi tőkekamat-törlesztésre 15% =
3. Évi tojáshozam átlaga $\times$ tojók számával $\times$ átlagos piaci árral — — — — — =
4. 60 gr. fölül 250 keltőtojás visszavásárlása piaci áron — — — — — =
5. 30 ivad. jérce őszkor állományhoz s azok takarmányozása — — — — — =
6. 50 jérce 8 hónapos korban, mint tenyésztő á 10 P értékesítve — — — — — =
7. Törzsből 30 jérce kiselejtezve és 1 P-vel értékesítve =
8. 50 ivad. kakas kappanozva 5 hónapos korban á 5 P értékben — — — — — =
9. Többi 28 kakas 8 hónapis korban teny. kakasként á 10 P értékesítve — — — — — =
10. 2 cserekakas a törzshöz, régi 2 kiselejtezve, utóbbi 2 P értékesítve — — — — — =
11. Holt felszerelés évi fenntartási költsége az érték 5%-a — — — — — =
12. Egyéb és előre nem látott kiadásokra a nyers bevétel 5%-a — — — — — =
13. Összesen:
14. Különbözet:
15. Kamathozam ad. B. alatt. Eredmény:

IV. évfolyam					V. évfolyam				
Tenyészalany érték egység									
15 pengő					16 pengő				
Évi tojáshozam átlag									
145 darab					160 darab				
Tojás átlagos piaci ára									
13 fillér					14 fillér				
Beru- házás	Bevé- tel	Ki- adás	Vagyon átlag változás		Beru- házás	Bevé- tel	Ki- adás	Vagyon átlag változás	
			+	—				+	—
1050		504			1120		504		
737		110		110	627		94		94
	1131					1344			
		33					35		
	450	216	450			480	216	480	
	500	240				600	240		
	420			420		450			450
	250	150				250	150		
	280	134				336	134		
	30 28	14	30	28		32 30	14	32	30
		37					31		
		154					176		
1787	3089	1592	480	558	1747	3522	1594	512	574
—78	1497	+		—78	—62	1928	+		—62
1709	1497	tiszta			1685	1928	tiszta		
1. 49700 : 1709 = 87 ⁵ 0/0					192800 : 1685 = 114 ¹ 0/0				

VI. FEJEZET.

A baromfifarmgazdaság kialakulása.

A baromfinemesítő mintaudvar V-ik záróévfolyamának további kultiválása vagy azt a célt szolgálja, hogy egy új öt évi cyklusban tovább nemesítjük állományunkat, akár a tojó, akár a húshozam-irány további fokozásával, vagy pedig beállítjuk azt az ú. n. *farmgazdaság* nagyobb mérvű üzemébe, illetve a VI-ik évben megvetjük a *farmgazdaság* alapját olyképen, hogy eleinte vagy 500 darab tojóra, *vagy tojó vagy húshozam-irányú tenyésztésre rendezkedünk be*. Akár az egyik, akár a másik üzemre határozzuk is el magunkat, költségelőiránnyal ugyancsak megállapítjuk a szükséges tőkebefektetést 10 évi 15% tőkeamat-törlesztéssel. Átvesszük az V-ik évváró őszén annak 60 darab tojóállományából az 50 darab tojót s beszerezünk hozzá 5 darab egyéves hason valószínű fajta kakast s az új farmon 5 különálló tenyészudvart létesítünk a tavaszi keltetés biztosításához s a felneveléshez. Felállítunk 2 kat. hold fás gyümölcsösben 5 darab 100 tojós kolonieházat a felnevelendő ivadékok részére amelyet akként nyerünk, hogy az 50 tojó per átlag 150 tojás = 7500 tojás. *Ebből tavaszi keltető tojás 3 havi összege* 1875 darab, leszámítván 20% veszteséget, lesz 1500 csibe, ismét 20% felnevelési veszteség, marad 1200 ivadék, fele 600 kakas, fele 600 jérce. Ime itt kapjuk a 150 tojás átlagú 600 darab jércét, melyből 500 darab kerül 100 fejként az öt udvarba, *most már vagy csak a tojóirányú, vagy húshozamirányú farmgazdaság folytatásához*. Az évente szükségessé váló 50% kiselejtezés pótlásához az anyagot, tehát évi 250

2. kép. A petefészek és a petevezető vázlatos képe. *A.* A petefészek; 1. fejletlen apró peték; 2. érett peték a burok-hártyában (*Graaf-tüszők*); 3. leváló érett pete (a szám a *stigma* helyén van); 4. a felnyíló burokhártya; 13. a *kehely* (a visszamaradt peteburokhártya); 5., 14. a visszafejlődő *kehely* különböző stádiumai. *B.*, 15. a pete-vezető tölcésáralakú kezdeti nyílása (*ampullája*), amint a levált pete 16. a petevezetőbe jut; 17. a petevezetőcső kezdete; *C.* az *isthmus*ba érkezett petét 6. a tojásfehérjespirális anyagrétege veszi körül; *D.* a petevezető további része, a bőrhéjjal már ellátott 7. tojással; *E.* a tojástartó a mészburokkal ellátott kész 8. tojással; 9. a záró bőrhártya-nyílás; 10. kloaka-nyílás; 11. végbél-nyílás; 12. a végbél részlete.

darab jércét, a baromfinemesítő mintaudvar VI-ik évfolyama szolgáltatja s így folytatólagosan mindig ugyanannyit, a többi évfolyamok, valamint ugyancsak saját 50%-os kiselejtezésükről s azok pótlásáról ugyancsak önmaguk gondoskodnak. Ez esetben a VI-ik évi ciklusban nem elégséges az 1 : 10 tenyészcsalád, hanem 2 tenyészcsalád állítandó be 2 : 20 tojóval, hogy a két telep részére szükséges pótanyag kikerülhessen. Ezen az alapon most már a farmgazdaság tulajdonosa könnyen kalkulálhatja magának a rentabilitást s ahhoz mérten eszközölhet befektetéseket. A hasznosításra alapul szolgálhat a már bemutatott s ismertetett részletes adatszolgáltatás az *I. A. a) Pavillon öt évi leírásából*. Maga a farmgazdaság további alakulása túllépi szakmunkám keretét, de elégségesnek tartom rámutatni arra, hogy az okszerű s hasznothajtó farmgazdaság *szülőanyja* nem lehet más, mint a *baromfinemesítő mintaudvarok* bemutatott végrehajtása, mert itt van mód és alkalom az *öt éven át lelkiismeretesen kitenyésztett legjobb s legértékesebb alapanyaggal a farmgazdaság kétségtelen rentabilitását biztosítani, — s a baromfinemesítő mintaudvar további kultiválásával azt mindinkább értékesebbé s hasznothajtóbbá tenni.*

VII. A tojásról mindenféle vonatkozásban.

A baromfinemeseítés technikáját kell, hogy megelőzze annak mikénti megalapozása, vagyis annak a tudása és ismerete, miként fejlődik a tojásban az embryo és miként fejlődik ki maga a tojás, amely később az embryót szüli, továbbá, ha már elhagyta burkolatát s a saját lábán tipeg, mily elbánás alá kell azt venni, hogy a baromfinemeseítés szempontjából abból egy minden tekintetben ellenállóképes, erőteljes, ép és egészséges, a kor követelményeinek megfelelő, jó hústermelő, valamint jó tojókészségű alanyt nyerhessünk.

Ilyképpen a baromfinemeseítés alapkövét magán a tojáson kell kezdeni, abból kell kiindulnunk, amint abból indul útjára egy fejlődő élet, mely teljes kifejlődésében újra és hatványozottan ont magából számtalan életet és

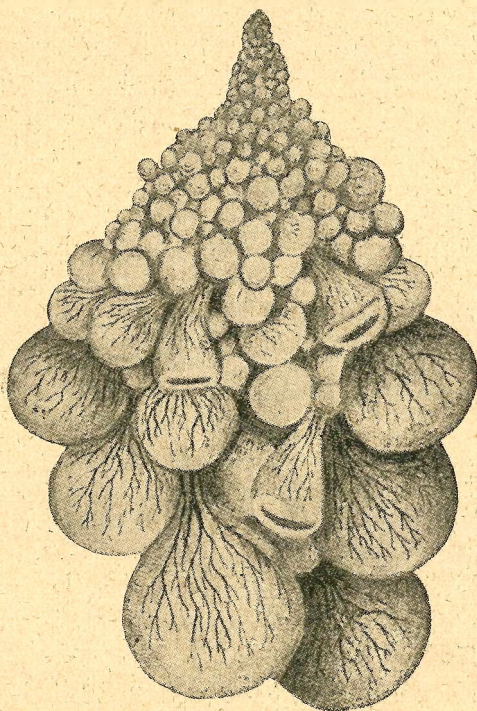
vég nélküli az a fonál, amely ezt a tojáslabirintust körülhálózza, együvé tartja. A baromfitenyésztés kiindulási pontja tehát a *tojás*. Mielőtt tehát a tojások kezelésére a gyakorlatban, vagyis annak technikai művelésére utalnánk, a *tojásfejlődésről, összetételéről és élettani jelentőségéről* kell itt megemlékeznünk s azok részére felvilágosítással szolgálni, akik a tojást csak élvezeti alakban ismerik, ám tenyésztési szempontból fentiek ismerete nélkül nem lehet érdemleges eredményt elérni s főleg *ne-mesítés* tekintetében elengedhetetlen szükségszerűség a tojás említett belsejét jól emlékezetbe vésni.

Amennyiben a tojás, *habár élvezeti cikk*, a természet törvényei szerint elsősorban *keltetésre* szolgál, hogy abból új élet fakadjon s a szárnyasok további szaporodása biztosíttassék, a keltetés körül foglalatosságnak tisztában kell lennie a tojás belső nemi életének mikénti lefolyásáról s itt nem lehet sötétben tapogatódzni, illetve nem lehet, mint a gyermekeknél, azzal a mesével előállni, hogy „őket a gólya hozta“, itt már beáll a szűksége annak, hogy a szükséges összes felvilágosítással szolgáljunk, nehogy tudatlanságból, vagy tájékozatlanságból károsodásnak legyünk kitéve.

A tyúktojás tulajdonságainak tárgyalásánál utalnom kell *Kubacska Béla* kitűnő szaktársunknak az idevonatkozó tudományos és gyakorlati értekezéseire, amelyek az „*Aprójószág*“ című jól bevált baromfitenyésztési szaklapunk 1927. évi dec. 15-iki számában „*A tojás fejlődése, szerkezete és élettani jelentősége*“ címen, valamint a „*Természet*“ című népszerű, tudományos folyóirat 1929. évi szeptember 1-i és 15-iki számában „*A tyúktojás kémiai és fiziológiai tulajdonságai*“ címen jelentek meg. Ezeket az alapos és minden kérdést behatóan tárgyaló értekezéseket a nagyobb terjedelmükre való tekintettel azonban csak rövid összefoglalásban és kivonatossan közölhetem le, de akit nem elégitene ki eme alább következő ismertetésem, helyesen cselekszik, ha nevezett lapokat kiadóhivatala útján megszerzi magának és élvezetszámba menően megírt értékes tartalmukat teljes egészükben is tudomásul veszi.

a) *A tojás fejlődése.*

A madarak tojása többszörös burokban levő sokszikú pete; a tojás a petesejtből képződik a nőivarú madarakban. A tojás képződésénél és kialakulásánál a mádnak két szerve, a *petefészek* és a *petevezető* játszik szerepet. A *petesejt* a *petefészekben* alakul meg s ha már kellő érettséget elért, a *petevezetőbe* jut, amelyen míg a *petesejt* keresztülhalad, tojássá alakul át. A *petefészek* nagyjából *szőlőfürt*höz hasonló alakú szerv s a

1. kép *Petefészekfürt.*

Fölül apró, fehérszínű *peték*, alul érett, vérerekkel behálózott *Graaf-tüszők*. Középen három visszafejlődő *kehely* (fekete sávval a csúcsokon).

téket (*a tojássárgát*) *Graaf-tüszőknek* is nevezzük, fölfedezőjük nevééről. A tüszőket (petéket) vérerek borítják, melyek táplálják a petét. Az aprók fehérszínűek, a nagyok sárgák. A fölrepedés után visszamaradó *pete-*

petesejtek termelésére szolgálnak. A petefészekfürtön a peték a petevezető felé haladva, folyton nagyobbak s az utolsók, a már érett peték rendes tojássárga nagyságuak, ezek már a tulajdonképpeni *tojássárgák*. Ha teljes nagyságukat elérték és megérttek, a borító-függeszítő hártájuk felreped, a pete leválik a petefészekről és a petevezetőbe jut, amelyen míg végig halad, a tojás többi anyagai rakódnak sorban rája.

E nagy, sárga pe-

hártyát *kehelynek* nevezzük (lásd az 1. sz. képet), ez idővel visszafejlődik. A petefészekről levált pete a *petevezetőbe jut*. (Lásd a 2. sz. képábrát.)

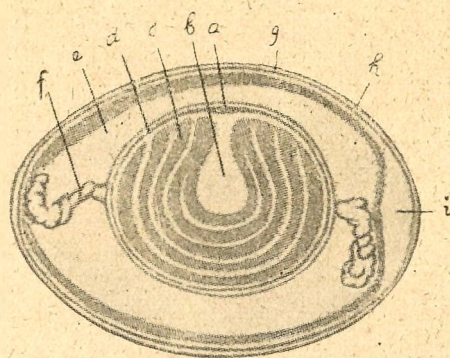
A petevezető nemcsak kivezető cső, hanem tojás-képző szerv is, a mirigyei váladékából képződik a tojás-sárgán kívül az összes többi része a tojásnak. A petevezető csavarodott, tágulékony cső, mely a végbéltől balra levő *kloakában* végződik. A petevezetőnek három részét különböztetjük meg: az első *tölcséralakú tág részét* (*ampulláját* „B”), a második *szűkületi részét* (*isthmust* „C”) és ugyancsak egy tágult harmadik részét, a *tojástartót* („E”). A levált pete a petevezetőnek tölcsér-szerű kezdeti („B”) nyílásán (ami az emlős állatok *méh-szájának* felel meg) keresztül jut a petevezetőbe, majd innen a petevezető szűkületi részébe kerül („C”), hol a bőven levő fehérjét képző mirigyek a *tojásfehérjét*, valamint a fehérje és a mézhéj között levő *kettős héjburkot* választják el. Itt alakul ki az isthmusban a *jégzsinór* is. A petevezetőben a tojás tovább haladva, egy hirtelen táguló vastagfalú részbe, a *tojástartóba* („E”) jut (mely az emlősök *méhének* felel meg). A tojástartóban a kialakult és kettős bőrhéjjal is ellátott tojást egy kemény *mészburok* veszi körül (*a tojáshéj*), s ennek megtörténtével a teljesen érett tojást a tyúk a *kloakán* keresztül kitojja. A bélizmok működésének természeténél fogva a tojás mindig a tompább végével előre jön ki a madárból. A madarakban a nemi szervek közül a petefészek és a petevezetők is párosan fejlődnek ugyan ki, de az élet folyamán a jobboldali petefészek a petevezetővel együtt az aránylag nagy tojás szabad kifejlődése érdekében el-sorvad, csak a baloldali fejlődik ki teljesen. (*A galamboknál* mind a kétoldali kifejlődik.) A petefészekben levő petemennyiségek igen tág határok között mozognak és függnek a különféle tenyésztési és biológiai körülményektől. A mikroszkópos vizsgálatok szerint a házityúkoknál talált peték száma 586—3802 darab között változik. *A tyúkok azonban a petemennyiséget nem képesek mindet megérlelni*, mert különböző élettani tényezők gátolják őket, minek következtében gazdasági élettartamuk is megrövidül (2—3 év) a természetes élettartamuk-

kal szemben (15—20 év). *A gyakorlati tenyésztőknek azért feladatuk és céljuk az, hogy megfelelő és helyes takarmányozással, gondos ápolással és higiénikus tartással oly célszerű és kedvező életviszonyokat teremtsenek állataik számára, amelyek esetén a petefészek működése egyenletes és folytonos, a tojásválasztás pedig gyors, biztos és kitartó legyen.*

A letojó tyújak zöme a tyúk életének első 2—3 esztendejére esik, 8—10-ik éve után már egyáltalán nem tojik. Az egy életem termelt tojások összege megfelel a petefészekben található peték 18—30%-ának. Egy tojás keletkezésére, ha már a pete a petefészekről levált, átlag egy nap, 24 óra szükséges s ezért a tyúk csak mindennapra legfeljebb egy tojást tojhat. Ennyi időt igényel a tojáshoz a petevezetőn történő átvonulása, azaz a fehérjének s a méshéjnak a képződése. Ha a tyúk *egy napon több keményhéjú tojást tojik*, akkor a petefészekben, vagy a petevezetőben zavarok állottak elő, működésük nem normális, az állat ekkor vagy beteg, vagy beteggé lesz, s rendszerint belepusztul. *Bőrhéjú vagy puhahéjú tojást* akkor tojnak a tyúkok, ha méhszegény takarmányon élnek, vagy ha kis kifutójuk van s elhízottak. Ez a jelenség nem mindig beteges tünet, de lehet betegség is néha az oka. *Kétsárgájú tojás* akkor keletkezik, ha két pete sárgája egyszerre érkezik az isthmusba s itt a fehérjemirigyek egyszerre vonják be fehérjével azokat. Megültetni ilyeneket nem szabad, mivel abból csibe úgy sem kél ki. (felismerhető külsőleg aránytalanul nagy voltáról.) Ne idegenkedjünk attól, hogy *nehéz megtojás* esetén hívjuk segítségül az állatorvost, aki az értékes tyúk életét megmentheti.

b) *A tojás összetétele és fiziológiai tulajdonságai.*

A madarak tojása többszörös burokokban levő sokszikű pete. A petét körülvevő burkok kívülről befelé haladva a következők (lásd a 3. képet):

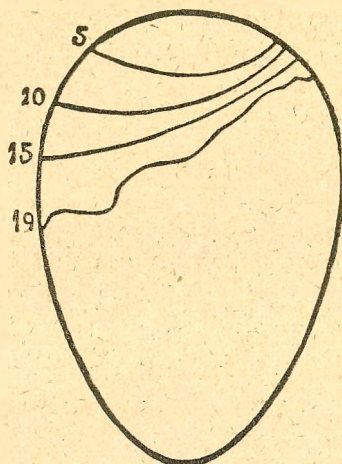

3. kép. A tyúktojás vázlatos képe.
a) csirakorong vagy kakashágás;
b) a fehér szikból álló rejték; c) sárga szik; d) peteshártya; e) tojásfehérje; f) jégzsinór; g) mészburok-hártyák; h) mészburok, tojáshéj; i) levegőkamra.

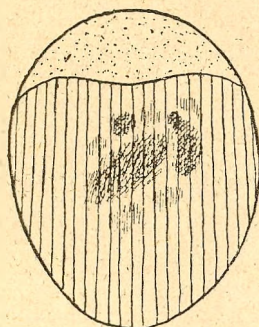
nel látja el a tojás belső szerves anyagait. A pórusoknak rendkívül fontos hivatása van, a keltetés alatt az embryo fejlődése közben. Kísérletek bizonyítják, ha a mészhéjat bekenjük olajjal vagy zsírral úgy, hogy a pórusok el tömődnek, az oxygen és szénsav cirkuláció akadályozása folytán az embryo fejlődés közben elpusztul, megfullad. A bélsártól szennyezett tojás is hasonló kellemetlenséget okozhat, miért is keltetés előtt a szennyezett héjú tojásokat langyos, alkohollal vegyített vízben óvatosan meg kell mosni s azonmód nedvesen fészekre tenni. A héjban levő festékszemcsék adják a héj színét, mely a fajtákra jellemző és fajtakeresztetésekkel a tojás színét is megváltoztathatjuk. A tojáshéj súlya az egész tyúktojás súlyának 11%-át teszi ki. A tojáshéjban leadott mésztöltésére egy tyúk naponként 2–3 gramm szén-savas takarmánymészt szükségel.

A mészhártya. Ez a második burok a fehérjét veszi körül. A tojás tompa végén két lemezre válik széjjel a hártya és közte van a levegőkamra, amely a keltetés ideje alatt mintegy levegőtartályként működik. A levegőkamra a legkisebb, amikor a tojás friss, öreg tojásban igen nagy, a keltetésnél a 18–19-ik napon a legnagyobb. (Lásd a 4. sz. képábrát.)

A tojáshéj, a mészhártya, a fehérje, a szik, a sárgája és a csirakorong vagy kakashágás, amely friss tojásnál megtermékenyítés esetén a sárgája tetején úszik. A tojáshéj. Törékeny legkülső burok, védi a belső tartalmat és a körülbelül 7000 póruscsatornácskán keresztül friss oxygen-

4. kép. A légkamra kiterjeszkedése a keltés ideje alatt, 5—19 napos tojásban.

5. kép. A terméketlen tyúktojás átvilágított képe. Középen a fejlődésnek nem indult tojássárgája.

A fehérje. Sűrűsége nem egyforma, a tojássárga körüli része hígabb, mint a méshéj felé lévő rész. A tojás részei közül a fehérje tartalmazza a legtöbb kémiai anyagot, igen bonyolult összetételű. A fehérjében levő kénből fejlődik a fehérje bomlásakor a kénhidrogén-gáz, ami okozza a bűzös záptojás-szagot. Víz a fehérjében 86% van, s a fehérje az egész tyúktojás súlyának 57%-át teszi ki.

Legnagyobb tápértékkel a tyúktojás fehérjéje bír. Melegítés, főzés esetén a híg, kocsonyászerű fehérje megalvad és ilyenkor jön létre a keménytojás. Ha a tojást 100 fok Celsiusig főzzük, a megalvadt fehérje egyre keményedik, állománya „szarúszerű” lesz, s túlfőzés esetén megrepedezik a tojáshéjjal együtt. 57 fok Celsiusnál megindul a megalvadás folyamata és 71 fok Celsiusnál már egész tömegében besűrűsödik. Ha forrni kezd a víz s a nem egészen hideg tojást óvatosan kanállal betesszük a főzőedénybe, 3 perc alatt nyerünk ú. n. lágytojást, 4 p. a félig keményre főttet, 5 perc alatt egész keményre főtt tojást.

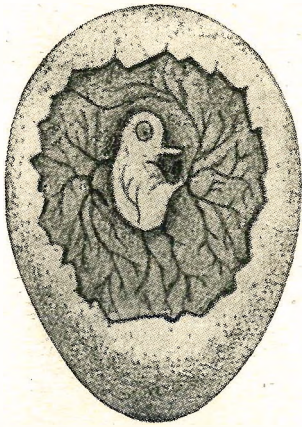
A szikhártya. A negyedik burok a szikhártya, mely a sziket, vagyis a tojássárgát veszi körül s ha átszakítjuk, a sárga rész kiömlik, szétfolyik. Két ellentétes vé-

géről indulnak ki a fehérjeszerű anyagból álló, kötél-szerűleg csavarodott *jégzsinórok*. Ezek a tojás sárgájának a felfüggesztésére szolgálnak (lásd a 3. sz. képábrát). Csavarodottságuk egyik oka az, hogy nem követik a sárgája körmozgását, forgását, ha a tojás forgatásakor a sárgája elmozdul, a jégzsinórok megcsavarodnak, miáltal a sárgája felszínén lévő *kakashágás* (a tojás „szeme”) a legmagasabb pontra úszik. *Rendkívül nagyfontosságú tulajdonság ez, ezen alapszik az embryo fejlődése és a kelés sikere is. A kotlóstyúknak a test melegét ezáltal ugyanis a felszínén levő (a felszínre úszó) kakashágás a legközelebből kapja mindig, bárhogyan forgassa is a fészken ülő madár a tojásokat. A tojásnak minden helyzetében tehát a kakashágás a legszorosabb közelségébe úszik az életet létrehozó hőforrásnak, az anyatest melegének. Ha pedig a szikhártyához a peteszíken úszó kakashágás már odatapadt, — akár azért, mert a megültetés előtt több napon keresztül nem forgattuk meg pontosan mindennap a tojásokat, akár pedig azért, mert a keltetés alatt a rossz kotló nem forgatta azokat, vagy a gépkeltetésnél a kezelő nem járt el gondosan, — akkor abból a tojásból csibe már soha kikelni nem fog.* A jégzsinórok a tojást felfüggesztik s a rázódás megakadályozásában a rugó szerepét játsszák. (Lásd a 3. sz. képábrát.)

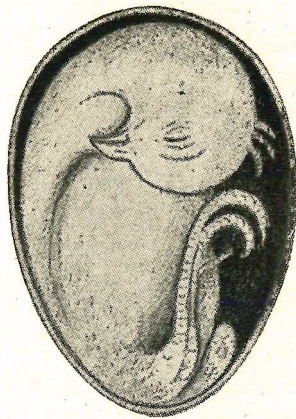
A tojás sárgája. Az ötödik burok és a tojásnak a legbelső része a tulajdonképpen *petesejt*, a *tojássárgája*. A kakas egyszeri párzás alkalmával 15—20 petét is megtermékenyít. A kakashágás a sárgája közepén levő palackalakú *rejteken* úszik. Rendkívül sok apró golyócskákból áll a tojássárgája, melyet *sárga és fehér szíkek* alkotnak. Nagyon sok kémiai anyag van benne, ezért a tojás anyagai közül a legnagyobb tápértékű a sárgája. A sárgája az egész tyúktojás súlyának 32%-át teszi ki.

c) *A tojás élettani jelentősége.*

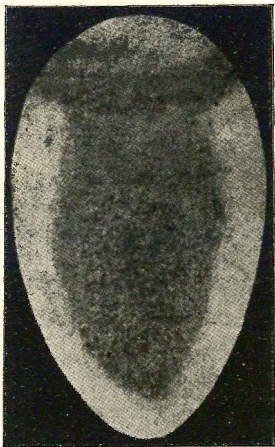
A fejlődő és a kifejlett szervezetre nézve a tojás épp akkora élettani jelentőséggel bír, mint a tej. A tojásban mindazon anyagok jelen vannak, melyekre a fejlődő

6. kép. A fejlődő csibe-embryo a keltetés második napján, amikor a szív már megkezdte működését és állandó munkában tartja a magzat nedvkeringését.

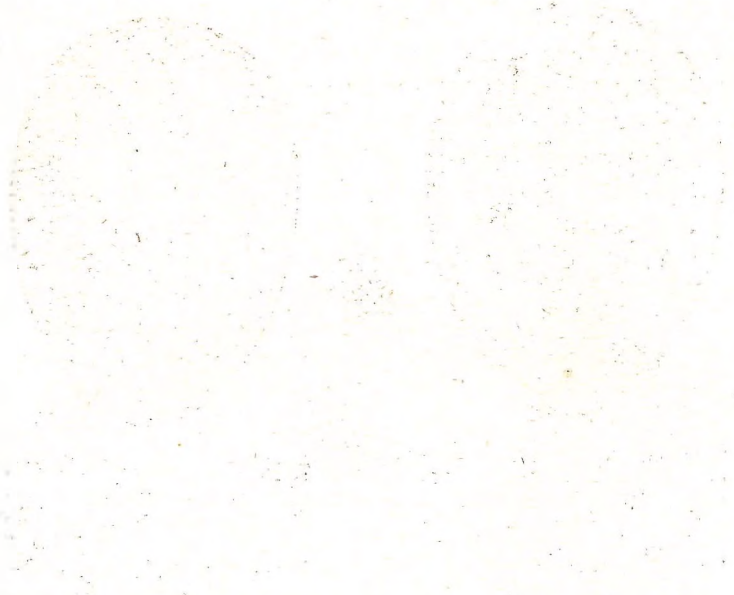
7. kép A teljesen kifejlődött csibe (ébrény) a keltetés 18–21. napján. Ekkor már az ébrénynél a bőrlélekzést a tüdőlélekzés váltja fel.

8. kép. Az állott tojás átvilágított képében a levegőkamra nagy és egy sötét koszorú veszi körül, a belső rész sötét, kicsi és szabálytalan alakú, a tojássárga széle a fehérjétől nincs élesen elhatárolva.

9. kép. A friss tojás átvilágított képében a levegőkamra kicsi, a belső rész sötét, nagy és szabályos alakú, a tojássárga széle a fehérjétől élesen elhatárolódik.

déshez szükség van. Az emberi táplálkozásban a tojás alkalmas összetétele, igen nagy tápláló értéke és izletes volta következtében nagyon fontos szerepet játszik. *Fehérjét és különböző ásványi anyagokat tartalmaz, szénhydráttartalma csekélysége miatt számításán kívül esik, de ezt pótolják a lisztek és egyéb szénhidrát-dús élelmiszerek hozzáadásával.* Összetétele megközelíti a hús és a többi állati termékek, sajt, vaj és a tej összetételét, *az étkezésben a húst helyettesítheti is. Kalóriaértéke a táplálékok között a legmagasabb, mert míg a liszté 3.300, a főtt húsé 2.260, addig a főtt tyúktojásé 5.050 kalóriával bír kilogrammonként.* (A tej csak 650, a burgonya 385 kalóriát tartalmaz.) *A sárgája értékesebb (3410 kalória), mint a fehérje (500 kalória, a főtt tojás értékesebb, mint a nyers.* Emészt-

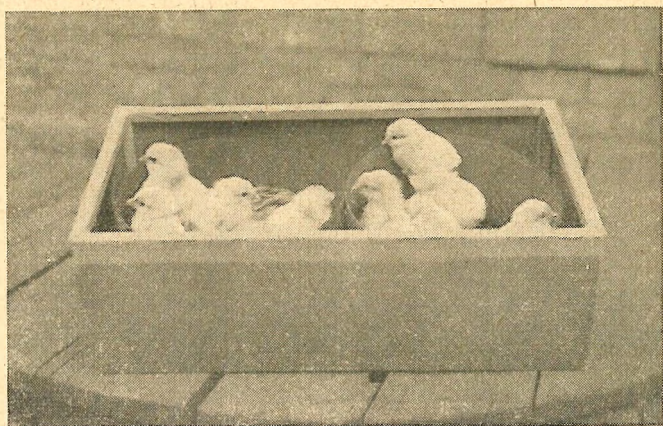

10. kép.

A termékeny tyúktojás átvilágított képe a hétnapos embrióval. *tékesebb, mint a nyers.* Emészt-hetősége jobb, mint a húsé. A *nyerstojás és a lágytojás a hússal kb. egyenlő idő alatt emésztődik meg, a keménytojás valamivel későbbben.* A gyomorbetegeknek legkönnyebb tápláléka a lágytojás. A tojásfehérjéből *vert hab* könnyebben és gyorsabban emésztődik, mint a fehérje. A megevett lágytojás 1—2 óra alatt távozik a gyomorból, ennyi idő alatt távozik 100 gramm tej is. Egy kemény tojás már csak 2—3 óra alatt távozik.

d) *A tojás mint élvezeti és kereskedelmi cikk.*

A tojás kereskedelmi forgalomban csak akkor számottevő, ha nagyobb mennyiségben adatik le és aszerint alakul árértékelése, hogy osztályozott elsőrendű áruként szerepel-e, vagy pedig másod-, vagy harmadrendűként. A többféle osztályozás, amelyet részint az anyag friss volta, a tojás nagysága, súlya, színe

Naposesibék modern és helyes csomagolása körre-
keszekben szállításkor. *Kubacska Béla* nagyszug-
lói haszonbaromfitenyésztésében

határoz meg, főleg külkereskedelmi forgalomban esik különösen latba, amennyiben más álamok hasonló szállítmányaival kell felvennie a versenyt és ha itt nem állja meg a helyét, csak lényeges árkülönbség árán értékesíthető. Tojáskiviteli forgalmunk csökkenésének egyik lényegbevágó oka az, hogy nem fordítunk itthon kellő gondot annak az elsőrendű közszükségleti világ-cikknek megfelelő kezelésére már attól a pillanattól kezdve, amikor azt a tojó leadja, egészen addig az időpontig, amíg azt gazdája forgalomba hozza. Sajnos azonban még akkor sem kezelik a tojást megfelelően, ha már értékesítésének stádiumában van, ha annak több üzérkedő kezén kell átesnie, míg eljut oda, ahol az exportörnek már komoly érdekébe vág, hogy az osztályozást végleg megejtse. Rendszerint ekkor jut tudatára az utolsó kéz annak, milyen megbocsáthatatlan és esztelen pazarlás folyománya az a vétkes gondatlanság, amely átlagosan 50%-os károsodást jelent, amelyet egészben el lehetne kerülni és a tojást 100%-ban értékesíteni, *ha azt úgy a termelő, mint az üzérkedő észszerűen s a követelményeknek megfelelően kezelné.* E fejezetem keretében már nem foglalkozhatom részletkérdésekkel, hi-

szen szakmunkám I. részében XVII. „*Otthonunkban magunk között*“ című fejezetben a termelőre egész általánosságban ráolvastam az e téren tapasztalható sorozatos mulasztásokat és remélhető, hogy a jövőben a tojások otthoni kezelésében nagy haladásnak leszünk szemtanúi. Ami pedig az üzérkedők akár jó-, akár rosszhiszemű kezelését illeti, annak a végére járni elsősorban a *nagykereskedelem* feladata, ha nem akarja megérni azt, hogy a *szövetkezetek* — látva a nagykereskedelem tehetetlenségét a kiskereskedők, ügynökök, kofák s házalók tojásgyűjtési visszaéléseivel szemben — nemcsak a *kereskedőt* igyekeznek kikapcsolni, hanem magát a *tojáskereskedelmet* is, utóbbit a maga ügkörébe vonva olyanképpen, hogy a különféle *mezőgazdasági szövetkezetek szindikátusokba* tömörülve az egész *tojás-export* lebonyolítását a tulajdonképpeni *polgári kereskedelem teljes kikapcsolásával* önmaguk lássák el, hogy a helyzetnek ily kialakulása be fog-e következni, az a hivatott *nagykereskedelem* további magatartásától függ. Ha lesz elég ereje és képessége ahhoz, hogy a tojásgyűjtés kérdését megoldja és a forgalmat a termelőtől a fogyasztóig lebonyolítva; külkereskedelmi szempontból a megbízhatóság védpajzsával ellátva, úgy ezúton is elérhetjük azt, hogy a termelők is meg lesznek elégedve, a fogyasztó is tudni fogja, mit kap a pénzeért, de a vámkülföld is kellően értékelni fogja azt az anyagot, amelyet a nagykereskedelem a megbízhatóság jegyében részére lead. Máshelyütt feltártam azokat az anomáliákat, amelyek a tojások gyűjtése s forgalombahozatala körül tapasztalhatók, utaltam, milyen kiszípolozás s uzsoráskodás dühöng ezen a téren s mennyire büvkörébe vonta a házaló kofák és ügynökök lelketlen hada a falu, tanya naiv asszonynépségét. Értéktelen vásári cifraságokért, selyemnek csúfolt pántlikákért, szagosítókért, arcmázért, púderért, hamis gyöngysorokért, stb., amelyeket a városokból kiindult, most már a falu asszonynépségét is a maga megmételező büvkörébe vont modernség utánzása vetette fel színre, zsarolják ki a tojást. Ilyen hitványságért nem kérnek pénzt, de nem is kaphatnának, hanem árut kérnek cserébe és sajnos, kapnak annyit, amennyit akar-

nak. Az áru felkínálási értéke viszonylagosan többszörösen meghaladja a tojás piaci árát, s így legminimálisabban számítva, még egyszer annyi tojást kapnak értékben, mint amennyit maga az áru képvisel. Így 100% haszonnal távozik a tojásvásárló, s ugyanannyi veszteség éri a termelőt, mint eladót, mert hiszen félannyit kap áruértékben, még pedig olyan áruban, amely nem jár semmiféle haszonnal, mert nem számbavehető szükségleti cikk, hanem a kikészítés, a feltűnéstkelő kacérkodás, a vasár- és ünnepnapi felcicomázás nem éppen magasztos célját szolgálja. Ilyen áru ilyen formában a világháború előtt még ismeretlen fogalom volt az Alföld rónáin, s ha akkor is volt árucsere divatban, az más jellegű volt, mert ha nem is adtak a tojásért pénzt, kapott érte olyan *hasznos* elsőrendű szükségleti cikkeket, melyek értéke legalább arányban volt a tojás értékével. Nem akarok erkölcsprédikációkba bocsátkozni, hiszen ez a kérdés nemcsak a „tojás“-kérdéssel áll vonatkozásban, csak szükségét láttam, hogy ezt a megnyilvánuló visszásságok egyik okozataként megemlítsem. „*Otthon magunk között*“ című fejezetemben sok más anomáliát is felsoroltam, amely mind megoldásra vár. Itt az a végső időpont, hogy a hivatott kereskedelem felelősen, önmaga operálja ki testéből ezt a kelevényt, amely a becsületes közreműködést és az egészséges állapot kifejlődését, különösen külkereskedelmi forgalmunkban hátráltatja, megakasztja s milliókra menő károkat von maga után. Kapcsolja ki a hivatott kereskedelem önmaga azokat a károsító baktériumokat, azokat az *emberi alakban mutatkozó „Bacillus pullorumokat“*, amelyeket az *Ithakai Cornel-University kísérleti állomása* magában a tojásban felfedezett, s kipusztításukra megtalálta a hathatós elenzert. Pusztítsa ki a hivatott s egyedül jogosult tojáskereskedelem kebeléből ugyancsak ezeket a kártékony és saját ügyüket kompromittáló, emberi alakban jelentkező *kórokozókat*, határozza el magát arra a *császármetszésre*, amely ha némileg egészséges húsba is kénytelen vágni, annál biztosabban szünteti meg a baj fészket, melynek elmúlása egy egészséges folyamatnak nyitja meg forrásait. Ne várja be, míg a *mezőgazdasági tényezők az*

önellátás, önsegítés módszeréhez folyamodva, a helyzet okozta kényszerűségből igénybe kell, hogy vegyék — az előzően felemlített tömörülésükkel — azt a kivezető utat, amelytől a tojásforgalom akadálytalan s jövedelmezőbb lebonyolítását remélhetik. A hivatott kereskedelem kapcsolása holtpontra juttatja a tojásforgalom problémáját. Azt senki sem vonhatja kétségbe, hogy a legkiválóbb *baromfitenyésztési szakértő*, aki egy konstruktív és produktív program mellett egy szövetkezetet talán mesésen jó eredménnyel képes vezetni, *a kereskedelem és főleg export technikájában nem lehet oly jártas, mint a kizárólag e téren működő szakképzett kereskedő*. Bátran dicsekedhetek azzal, hogy a baromfitenyésztés minden legaprólékosabb részletét is alaposan ismerem, 40 éven át tartott vasutaskodás ideje alatt a legnagyobb kiviteli gócpontokon állandóan érintkezésben voltam a kereskedővilággal s a külföldi és hazai exportőrökkel, szóval mint az orvos, állandóan a kereskedelem ütőerét tapogattam, mindenkoron tájékozva voltam külkereskedelmi forgalmunk minden fázisáról, s forgalmunk emelkedését vagy apadását előidéző minden mozzanatáról, s mindezek ellenére mégis őszintén bevallom, hogy a kérdés kereskedelmi részének vezetésében a legszerényebb szerepre sem vállalkoznék. És így áll a dolog mindenkivel, aki magát hivatott baromfitenyésztési szakembernek vallhatja.

Hazánk baromfitenyésztése jogosan követeli, hogy oldjuk meg mindenekelőtt a gazdasági főproblémáját, erre pedig senki más nincsen hivatva, mint a kereskedő.

Amerikában a baromfitenyésztők kiváló üzleti szimatja erre már régen felismerte a probléma megoldásának lényegét. *Ott előbb megkérdik a kereskedőt, hogy mit kíván a piac, összeülnek a nagy exportőrökkel tanácskozni, leszögezik a bel- és külföldi piacok igényeinek minden legparányibb árnyalatát, egy baromfitenyésztési kereskedelmi programba és csak azután törik a fejüket azon, hogy mit, mennyit és miként termeljenek, illetve tenyésztenek, hogy a piaci igényeknek megfelelhessenek, továbbá, hogy miként lehetne átmenetileg a piacok hézagtalan ellátását biztosítani és minél keve-*

sebb akadállyal és surlódással a kitűzött programot símán végrehajtani. Nincs más kivezető út, minthogy a *mezőgazdasági érdekeltség*, valamint a *hivatott kereskedelmi szervezet érdekeltsége* együttes konziliumot tartson a beteg ágyánál, és megállapítsa a különben is már ismeretes betegség diagnózisát s keressék azt a *remediumot*, amellyel ezt a bajt orvosolhatják. **Mindkét szervezet amúgy is az országosan megszervezendő tojásgyűjtésben látja az egyedüli kivezető utat**, amellyel az egész tojásgyűjtést a rendes mederbe lehetne terelni. Csupán abban kellene megállapodásra jutni, hogy egyrészt ki végezze el s milyen formában ezt a gyűjtőforgalmat, másfelől, ha nem kereskedelmi szervezet végzi azt, hanem valamilyen eddig is országosan közreműködő mezőgazdasági szervezet, vagy szindikátus, miként kerüljön az a hivatott kereskedelmi szervezet további ügykörébe. Ez a szervezet volna ezután kizárólag hivatott arra, hogy az értékesítés különféle fázisait bel- és külkereskedelmi vonatkozásban lebonyolítsa.

A tojásgyűjtés országos megszervezésével egyidejűen lehetetlenné kell tenni a kofák, házalók s vándorügynökök eddigi üzérkedéseit. A tojásgyűjtést s forgalombahozatalát iparendélyhez kell kötni s a közigazgatási hatóságok feladata, hogy megrostálják a nem oda való elemeket. Ebből az országosan megszervezendő tojásgyűjtő akcióból kifolyóan már a termelőhelyeken történő átvételkor a baromfitartókat kellően ki kellene oktatni, illetve a községben, tanyákon, falun, pusztán *ingyenes tojáskézelési útmutatással ellátni* azokat. Erre a célra fel lehetne használni a szakmunkámban közölt „**A tojások mikénti kezelése a gyakorlatban**” című rövid tájékoztatót is. Ezzel rendkívül meg lenne könnyítve maga az átvétel is, mivel a termelő, illetve baromfitartó vagy tenyésztő kezében lévén a tájékoztató, maga is megfelelően piacossá tehetné a tojást, osztályozhatná az anyagot, így tehát nem kerülne túlkicsiny vagy piszkos, foltos tojás, avagy apadt, állott tojás a forgalomba s ezáltal maga az országos tojásgyűjtés már olyan alaptól indulna el, amelyre a további szervezkedést már könnyebbséggel ki lehetne építeni. A fiókgyűjtőállomá-

sok útján leginkább elsőosztályú, versenyképes, jobb márkaanyag kerülne a forgalomba s azt, amit a dánok, hollandusok, belgák, oroszok vagy amerikaiak már eddig is elértek, mi magyarok ezen az úton ugyancsak meg tudnók majd valósítani, mert hiszen a Dunántúl s Alföld rónáin százezernyi tanyán tenyésztett vagy tartott 30 millió körüli tojóállományunk *a természet szabad ölén nevelődik fel, azok tojásainak íze is zamatos és rendkívül izletes*, amit a mesterséges, többnyire elhullott állatok húsából preparált baromfifitakarmánnyal, romlott halliszttel, vérliszttel, csukamájolajjal, vágóhídi (tankage) hulladékkal etetett baromfi tojásairól nem lehet mondani. *Hiszzen a magyar tojásról a leginyencebb külföldi is elismeri, hogy íze elsőrendű, csupán az a kifogás, hogy nem elég súlyos, nem elég nagy, ezen pedig holtbizonyossággal segíthet „a baromfinemesítés technika”ja, csak tudomásul kell venni s alkalmazni az ott kifejtetteket, amint én azt elég részletesen s elég érthetően közreadtam.*

Súlyos és mélyreható okoknak kell fennforogniok, hogy tojásfeleslegünknek mostanában csak 30%-át tudjuk a külföldön készpénzre felváltani, mert 1926-ban még 43%-át értük el, viszont 1913-ban 64% volt kiviteli bevételünk. Utóbbi azonban még a boldog békeidőkre esik, s nem vehetjük irányadónak az egyharmadára csökkentett országunk tojástermelésénél. Mindazonáltal nagy „*Misswirtschaft*“ dühönghet ezen a téren, amely a helytelen tojástermelés, gyűjtés, kezelés, üzérkedés, az időpocsékolás, s a nyereszkeskedési telhetetlenség szülte viszásság folyamánya. Kell, hogy minden jobbérzésű embert gondolkodóba ejtsen, helyénvaló-e ennek az állapotnak a tűrése, nyugodtan s ölbetett kézzel nézzük-e továbbra is azt a nemzetietlen sáfárkodást, sokmillió pengő értékű más körülmények között 100%-ig fokozható nemzeti vagyonállagunk pusztulását, megelégedjünk-e továbbra is a *morzsákkal*, amikor talpraállva s erélyesen belenyúlva ebbe a darázsfészekbe, megmenthetnők egészében azt, amit ezideig évről-évre veszni engedtünk.

Nézetem szerint előbb itthon, saját házunk küszöbe előtt kell jól seperni, szóval előbb itthon kell kitisztítani

Augiasz istállóját és tétovázás nélkül erélyes kormányzati beavatkozással azonnal meg kell kezdeni a tojás országos gyűjtését, hasonlóan az általam javasoltakhoz, — vagy ha van annál jobb alkalomszerűség, úgy azzal — s ezzel kapcsolatosan az egész tojásanyagot központosítani kell, osztályozottan márkázni, mint Hungarian produce-t a világverseny asztalára juttatni. Azután már nem kell majd a piacokat felkutatni, az ilyenmódon kezelt magyar tojás számára megnyílnak az importállamok, s főleg Anglia összes kapui, mert magyar példabeszéddel élve, „jó bornak nem kell cégér“. A magyar parlamenti nemesítő akció alátámasztása, a 30 milliónyi magyar tojóállomány nemesítése hozza meg évről-évre mind fokozatosabban azt a 100%-os versenyképes tojásanyagot, amellyel meghódíthatjuk a világpiacot s magával a nemesítéssel nemcsak, hogy megkészszerződik a tojóanyag, de megkészszerződik maga a tojásanyag is.

e) *Tojások kezelése a gyakorlatban.*

1. A letojtt tojást, amidőn a fészekből felszedjük, annak egyik hosszoldalának közepére közönséges ceruzával feljegyezzük a felszedés napját (pl. III. 5.), *ami nagyon fontos*, mert csak ezúton állapítható meg a tojás kora és frissesége. Keltetésre szánt tojásnál az ellenkező hosszoldalon felírjuk a fajta kezdőbetűit s a tojó lábgyűrűszámát (0.40 vagy L. 39. R. 25.). Ezeket az adatokat egyidejűleg bejegyezzük az illető tojó fejtáblázatába, vagyis az ú. n. *tojórekord-kimutatásba*, amelynek ugyanabban az ólban kell kifüggesztve lenni, ahol annak tojó-fészke van.

2. Az összegyűjtött s óvatosan, tiszta kézzel, *rázás nélkül* kezelt tojásokat kis fűlfogóval ellátott, kevés szénával vagy tört szalmával ágyazott vesszőfonatú kosárkában elvisszük abba a helyiségbe, ahol azokat további felhasználásukig tároljuk. A helyiségnek jó levegőjűnek, száraznak kell lenni. Nedves, dohos helyiséget feltétlenül kerülni kell. Legcélszerűbb, ha a tojást más célra nem használt, jól szellőztetett fiókkal ellátott asztalkába, vagy ha nagyobb mennyiség kerülne elhelye-

zésre, egy fiókos szekrénybe teszünk. A fiók fenekére 2—3 cm.-nyire száraz, szagmentes fűrészport vagy más anyagot helyezünk s arra fektessük vízszintesen a tojásokat, a keltezéssel felfelé. Ezután a fiókot háromnegyedrésznnyire visszahúzzuk s egynegyedrészt nyitva hagyunk, hogy a levegő a tojásokat átjárhassa.

3. Miután a keltetési időszak elején még nem tudjuk, melyik tojás kerül a kotló alá vagy a keltetőgépbe, továbbá, hogy mely tojásokat használjuk eladásra, esetleg háztartásra, elővigyázatosságból a tojásokat minden 24 órában pontos időben lehetőleg meg kell fordítani, ami legfőképpen azért szükséges, hogy a netán megtermékenyített tojás csírákorongja oda ne tapadhasson a szikhardtárhoz, mert ha ez az eset beáll, az embryo a tojás sárgájából elhal, az időnkénti forgatás azonban ezt megakadályozza. A forgatás is akként történik, hogy a tojást, mely kelettel (dátum) felfelé van, jobbkezünk ujjával balra fordítjuk, hengereljük, úgy, hogy az ellenkező oldalra írott lábgyűrű számával kerüljön felfelé, tehát most már a kelet lesz a fiók alján. A legközelebbi fordításkor visszafordítjuk jobbfelé, hogy ismét a kelettel kerüljön felfelé. Ezt rendszerint kell végezni, míg a tojásokat céljainknak megfelelően fel nem használjuk.

4. Abban a helyiségben, ahol a tojást gyűjtjük és tartjuk, ne legyen olyan anyag vagy cikk, amelynek átható szaga van. Akár értékesítés vagy élvezeti célra, akár keltetésre vettük is igénybe a tojást, az ilyen anyag vagy cikk a levegőt inficiálja, és ezúton a tojás héjjának pórusain át annak belsejébe is behatol, ami minden tekintetben hátrányos. Heringhalat, túlérett, romlott sajtot, különféle átható szagú kenőcsöket, petróleumot s ezekhez hasonlókat ilyen helyiségben nem szabad tartani.

5. A bélsáros, vagy másként bepiszkított, olajos vagy zsíros kézzel érintett tojást betárolása előtt lehetőleg alkohollal hígított langyos tiszta vízben óvatosan — és nem lötyögtetve és nem rázva — meg kell mosni s azonmódon a kosárába tenni, amíg megszárad. Törölőkendővel szárazra törölni nem szabad, mert ezzel a pórusokat szinte betapasztanók, ami a levegő cirkulációját

megakasztaná, ennek kapesán károsan befolyásolja a keltetést, célszerű ilyen tojásokat ki sem keltetni.

6. Azokat a tojásokat, amelyek 55 gramm súlyon alul vannak, amelyek alakatlanok, mészerdesek, dudorodásosak, túlnagyok (kétszikűek), túlkeskenyek, túlhoszszúkásak, vagy túlságosan gömbölydedek, szóval, amelyek eltérnek az ismert rendes tojásalaktól, ne keverjük a megfelelőnek talált tojások közé, vagyis amelyeket értékesíteni vagy keltetni szándékozunk. Az ilyen hibás tojásokat elsősorban saját háztartásunkban kell elfogyasztani, vagy pedig csibeeleség részére keményre főzni, amennyiben erre a tápanyagra a kis csibéknél amúgy is szükség van. *Az olyan tojót pedig, amelyik az imént kifogásolt tojásokat lerakja, a tenyészetből ki kell selejteznünk s kifogástalan tojóval pótolni.*

7. Miután a tojás olyan cikk, amelynek csak akkor van kellő értéke, ha minél frissebb állapotban értékesíthető, keltethető vagy felhasználható, **azzal spekulálni nem tanácsos, mert az biztos károsodással jár.** Különösen akkor mutatkozik majd a spekulálás káros oldala, ha a tojáseladás — amint az tervbe is van véve és a megvalósulás csak rövid idő kérdése — nem darabszám, hanem súly szerint történik úgy, amint ez már a gyümölcsnél is érvényben van. Minél öregebb a tojás, annál nagyobb a légkamrája, tehát annál könnyebb is a tojás, így értékéből ezzel aránylagosan veszít. **A tojás romlandó cikk lévén, ajánlanunk kell annak minél előbb történő felhasználását és értékesítését.** Az elsőosztályu minősítésnek megfelelő 60 grammos vagy annál súlyosabb tojást szinte kiragadják a termelő kezéből s ilyen anyag részére állandó s biztos átvevőt lehet a helyszínén lekötni.

8. Mindenekelőtt óvakodjunk attól, hogy az élvezetre vagy keltetésre szánt tojást bélsárosan, piszkosan, olajos vagy zsíros állapotban forgalomba hozzuk. Ilyen tojást az átvevőnek nem kell elfogadnia s az árát levonásba hozhatja, keltetésre nem használható s élvezetre is kifogás alá esik. Az ilyen tojást tehát vissza kell tartani. *Ha azt akarjuk, hogy minél kevesebb számban kerüljön ilyen tojás felszedésre, úgy az ól belsejét, valamint a tojó-fészkeket naponta ki kell takarítani, a bélsarat s minden*

*pocsolyaszerű területet eltávolítani s az ólat újra fel-
almazni.* Ha hasmenéses ürülékre akadunk, meg kell
figyelni a tojó hátsó tollazatát és az olyan tojót, amelyen
megtaláljuk a hasmenés nyomait, lehetőleg el kell távo-
lítani s néhány napig olyan könnyen emészthető főtt
rizzzsel kevert, vörösborral átitatott tápeleséggel tartani,
amíg a rendes állapotba nem kerül. *Ivóvizébe 1 literre
3 gramm vasgálic adandó.*

9. Keltetésre csak 2—3 éves tojók tojásait használ-
juk, mert csak ilyenekből várhatunk szép, egészséges és
jó tojókézségű utódokat.

10. Lehetőleg csak hasonló tojásokat keltessünk,
de ezeket is a három—tíz naposok közül válogassuk oly-
képen, hogy az egymáshoz legközelebb állókat, vagyis
amelyeken a feljegyzett kelet azonos, vagy közepes egy-
máshoz használunk fel keltetésre.

11. Csak egyforma nagyságú, 60 gr. vagy annál sú-
lyosabb tojásokat keltessünk. Ha egyszerre több kotlóst
ültetünk meg, a különféle nagyságú tojásokat úgy válo-
gatjuk össze, hogy minden kotlós alá egyenletes nagysá-
gút tegyünk, a kisebbeket az egyik kotlós alá, a közepe-
seket a másik, a legnagyobbakat a harmadik alá.

Gépkeltesnél is eszerint kell eljárni. A kotló tes-
melegével közvetlenül érinti a nagyobb tojások felületét,
míg a kisebbeket csak közvetve éri, mivel ott némi lég-
üres tér marad s így az összes tojások nem kapják az
egyenletes hőfokot, ami a keltés eredményét befolyá-
solja.

12. A tojást általában olyan helyiségben kell tartani,
amelynek hőmérséklete nincsen 8 fok alatt s nem több
18 fok C-nál. Túlnedves helyiségben a tojás könnyen
rothadásnak indul, túlszáraz helyen pedig a belső el-
párolgás meggyorsul. A helyiség lehet kissé szellős, de
ne legyen huzatos, mivel ez is siettetí a légkamra idő-
előtti megnagyobbodását. Nagyobb melegben a megter-
mekényített csíra bár lassan, de fejlődésnek indul, azután
elhal, s a tojás is elromlik.

13. Értékesítés esetén, ha nem a háztól viszik el a
tojást élvezeti vagy keltetési célra, a szállításhoz és a
csomagoláshoz használható ú. n. postai kerek, lapos, gyü-

mölcsszállító kosárkák, amelyekben 5 kg.-ig szőlőt, cseresznyét, meggyet szoktak postán vagy vasúton gyors-árúként szállítani. Ott is, itt is a fagyapót a csomagolás egyik anyaga, amelyet rétegenként s azok közé minden egyes tojást ú. n. selyempapírba, vagy más puhafogású tiszta papírba göngyölve, semmi esetre nem ujságpapírba s szorosan egymáshoz elhelyezve, minden károsodás nélkül lehet csomagolni s *tojás—vigyázat—törékeny* bárcával ellátni, így postán elszállítani. Ugyanígy lehet a „*keltető tojásokat*“ is postára adni, de erre a célra forgalomban vannak az ú. n. *tojásszállító dobozok*, különféle nagyságban, kemény hullámpapírlélemből s belül minden egyes tojás részére van egy-egy rekesz. Ebben a dobozban hullámpapírral körülcsavarva bekerül a tojás, felül s alul ugyancsak hullámpapír védi sérülés ellen, 12—50 tojásig készítik az efféle dobozokat, s ha ilyenekben szállítatják a tojás, az átvevő nemcsak megtéríti ennek a csomagolási eszköznek az árát, de örül is neki, mert hiszen ő is felhasználhatja azt. Már a doboz külsején is rajta van az óvatosságra intő felírás és hely van a megfelelő címzésre is.

14. Keltetőtojásokat postán, vasúton, vagy tengeren történő szállítás alkalmával a rendeltetési helyen azonnal ki kell csomagolni, s azokat a tárolásra szánt helyen külön vízszintes helyzetbe rakva 24—36 órán át pihentetni, és csak ezen idő elteltével lehet kotlók alá vagy gépbe rakni. Ha egyik-másik tojás megsérült, vagy a tartalma kifolyt s más tojást is benedvesített, utóbbit az ép tojáról langyos alkohollal vegyített vízzel óvatosan le kell mosni, néhányszor utána leöblíteni s azonmód nedvesen, megtörlés nélkül tálcán vagy tányéron tiszta vászontörölkőre helyezni s várni, míg felszáradt, azután a többi tojáshoz visszatenni.

15. Olyan baromfitartók vagy tenyésztők, akik nem szerelik fel óljaikat ú. n. *csapdafészekkel*, amelyet szakmunkám „*Hogyan kezdünk a baromfinemesítéshez*“ című fejezetében részletesen ismertettem, s mindenki önköltségben, könnyedén, saját maga is elkészíthet, azok eredményes baromfitartásra nem számíthatnak. A csapdafészek a legfontosabb kellék az egész baromfitenyésztési

üzemben. A legjobb tojók megállapítása, a legmegfelelőbb tojások kiválasztása ezen eszköz nélkül nem vihető keresztül. A jó és megfelelő ól, a csapdafészek és az észszerű takarmányozás a baromfitartás és üzem legfőbb biztosítéka.

f) *A tojások kezelése keltetés alatt.*

A tojások előkészítése, előzetes fertőtlenítése.

Hogy milyen tojásokat kell a keltetéshez előkészíteni és a kotlós alá helyezni, vagy pedig a keltetőgéphez tenni, azt már a „*Tojások kezelése a gyakorlatban*“ című fejezetben ismertettem, s utaltam arra, hogy tojásokat a kotlós alá csak abban az esetben szabad rakni, ha már megbizonyosodtunk arról, hogy a kotlós bevált, hogy beállott a kotlási láz s hogy legalább 24 órán át megmaradt a fészken, továbbá, hogy a kotlós teljesen féregmentes és ha nem volna az, előzően féregmentesítettük-e, elő van-e készítve a megfelelő fészek, stb., stb. Most pedig sorra kerülnek a keltetőtojásoknak a kotlós alá történő rakása, amely azonban csak akkor kezdhető meg, ha előbb fertőtlenítjük a tojásokat, elsősorban a *Bacillus pullorum*, vagyis más, eredeti néven dr. Manninger Rezső professzor szerint „*Bakterium Gallinarum Klein*“ elleni védekezés szempontjából. A szaktudomány ezen a téren már óriási léptekkel nyomult előre, s különösen Amerikában, a jól dotált állami kísérleti állomások mutatnak fel csodálatos eredményt. Így a Newyork államban az E. Rice által vezetett Ithakai Cornell University kísérleti állomása a *Bacillus pullorum* kórokozó immunizálása és kiirtása érdekében abszolút sikerrel kísérletezett. Az általa kipróbált módszer a következő. Gyógyszárban, porban, finomra szitált formában kell elkészíttetni a következő receptet:

Zinc sulphocarbonat	gr. 15
Natrium „	„ 7
Calcium „	„ 7.5
Mercur bichlorid	„ 6
Citric acid	„ 3

Ezt az óv- és gyógyszert akkor vesszük igénybe, mielőtt a keltető tojásokat a kotló alá rakjuk, vagyis előttevaló napon. A fenti mennyiséget 2 liter langyos vízben üvegben feloldjuk s azt, mint az orvosságot üveget, bedugaszoljuk. Használat előtt az üveget jól felrázzuk s azután finom permetező fuvóval az egymásmellé rakott tojások felső felületét permetezzük be, ezt követően 10 percet várunk, hogy megszáradjanak, azután óvatosan az ellenkező oldalra gördítjük a tojásokat — épúgy, mintha a rendes forgatást végeznők — s erre az oldalra permetezzük rá úgy, mint előbb a folyadékot, megint várunk 10 percet, amíg megszáradnak és az így elkészített, kb. 15 darab tojást másnap a kotlós alá rakjuk. Ez a szer megelőzi a kórokozó bacillust anélkül, hogy az a megtermékenyített csírára, vagy pedig az embryo fejlődésére káros hatással volna. Abban az esetben, ha a baromfiállományunknál bacillus pullorum jelenlétének gyanuja felmerül, biztonság okáért az előbb említett folyadékot *még 2 liter vízzel* felhigítjuk s ezzel itatjuk egész állományunkat 3 héten át megszakítás nélkül, valamint a csibeállományt is, ha annál a bacillus pulorum jeleit felismerjük. A három heti kúra alatt, ha fertőzött volt bármelyik egyed, az kigyógyul, viszont a még meg nem fertőzötteket immunissá teszi. Az is kitünő hatással van, ha a kotlósnak a megültetés előtti napon ugyanabból az elkészített, higitott vízből egy *egyszerű* langyos beöntést (klisz-tírt) adunk. *Hathatós ellenszere az aludttej, vagy íróval való itatás, vagy annak a lágyeleségbe való keverése is, erről azonban a takarmányozási fejezetben lesz bővebben szó.*

A tojások kezelése a kotlós alatt.

Ha ezzel az óvszerrel való kezelésen túlvagyunk, a kotlós alá tehetjük a már fertőtlenített tojásokat. Amidőn a kotlóst megültettük, s az bevált, a tojások csak annyiban szorulnak kezelésre, hogy minden reggel pontosan, ugyanabban az időben le kell venni a kotlóborítót s így a kotlónak alkalmat nyújtani, hogy fészkeről leszállhasson. A tengeriből álló eleség szemben legyen

vele, közel a fészkéhez, hogy azt láthassa, s ugyanott helyezzük el az itatóedényt is, a helyiség közepén pedig elő legyen készítve a porfürdő, finom homokból, fahamból, mészporból és kénporból, 4 drb. 15 cm. magas deszkából készített, 50 cm. átmérőjű keretben. Ha a kotlós az első napon 6 percnél tovább időznék lent a fészekről, a fészket, különösen kora tavasszal le kell takarni könnyebb kendőfélével. Amint a kotlós elvégezte a dolgát és tisztálkodott is, vissza kell terelni fészkéhez s ha tovább nem mutatna hajlandóságot arra, hogy önmagától felmenjen, óvatosan meg kell fogni, a fészekre tenni s a borítóval lefedni. A 6 vagy 7-ik napon reggel, amikor a kotlós lent van a fészekről, megejtjük az első tojásvizsgálatot. Lehetőleg háttal a kotlósnak, észrevétlenül, óvatosan a kosárkába felszedejük a tojásokat és egy elsötétített sarokban tojásvizsgáló lámpával megvizsgáljuk egyenként azokat, vajjon mindegyikben megindult-e a megtermékenyítés folyamata, *látható-e a vérerezet pókszerű sötétes forma*. Ha a tojást félrebillentjük, ez a forma mintegy úszni-mozogni látszik. Ha ezt észrevesszük a tojásban, visszatesszük a kosárba, ha az nem inog, hanem fix pontként mozdulatlanul egyhelyben maradt, úgy az a szikhez odatapadt, vagy különben is elhalt, tehát nem tesszük vissza a kosárba. De azok a tojások sem, amelyek teljesen átlátszók, s amelyekben a csíramagot sem látjuk. Az utóbbiakat még felhasználhatjuk a háztartásban, előbbieket keményre főzzük s csibeeledel céljára igénybe vehetjük. Ha egyszerre több kotlós lett megültetve, a csökkent létszámú jó tojást kevesebb kotló közt elosztjuk s a felszabaduló kotlós alá újabb, friss keltető tojást rakhatunk, s míg a friss keltető tojásokat előkerítjük, ideiglenesen alátehetünk a ki-selejtezett tojásokból. Természetesen, ha közben azt észleljük, hogy a kotló nyugtalan magatartása folytán egy tojás megsérült, ezt el kell távolítani, szintúgy, ha bepiszkolódott volna egy-egy tojás, azt langyos, alkohollal vegyített vízzel rögtön meg kell óvatosan mosni s azonmódon nedvesen a kotlós alá visszatenni.

Ezután a 14-ik napig mást nem teszünk, mint a kotlóst naponta pontos időben kezeljük. A 15-ik nap

reggelén ugyancsak a kotlós etetésekor megtartjuk a második tojásvizsgálatot, mely csak futólagos, s abból áll, hogy kézbe vesszük egyenként ott a fészeknél a tojásokat, s amelyek megfelelnek a 40 fok C. körüli hőmérsékletnek, — vagyis tenyérbe véve jó melegnek találjuk — azokat visszarakjuk a fészek egyik oldalára, amelyek azonban hűvösebbek s gyorsabban lehűlnek, azokat kitesszük a fészekből, mivel azokban az embryo elhalt s valószínűen romlásnak is indulnak. Ezeket a tojásokat egyelőre a kis kosárkába betakarva tartjuk, közben a kezelt kotlóst visszatereljük fészkére, s leborítjuk, majd a kosárkával bemegyünk az elsötétített helyre s van elég időnk arra, hogy a félretett tojásokat a tojásvizsgáló lámpával közelebb szemügyre vegyük. Ha homályos, egy tömkeleget képező tartalom nincs a légkamrától élesen elválasztva, hanem azzal szinte összefolyik s amellet mindjobban hűl a tojás, semmi kétség, az embryo elhalt. Ezeket a tojásokat meg kell semmisíteni. Ha a tojások héjja színes, nem fehér, azok rendszerint keményebb héjúak s azokból a csibe nehezebben kel ki, mert gyenge kis csőrével csak nagyobb erőfeszítéssel képes azt átlukasztani. Azért tanácsos a 14-ik naptól kezdve a tojásokat a II. vizsgálat után reggelenként, midőn a kotlós lent van a fészekről, a 19. napig bezárólag 38—40 fok C.-ra felmelegített langyos vízzel előbb felülről, azután megfordítva is jól átpermetezni, ami a tojás héjját valamennyire megpuhítja, s megkönnyíti a csibe áttörési munkáját.

A 20-ik napon már csipogást hallunk, a csibe csőrével kopog a tojáshéjjon, amelyen léket akar ütni, s amint ez sikerül, s úgy ezen, mint a követő 21-ik napon a tojást erőfeszítésével kettérepeszti, s ezzel megszabadul 21 napi fogságából. Ettőlfogva kezdődik a nevelő-anya s a gazdája gondozása, hogy későbbi hivatásának megfelelhessen. Amennyiben géppel történik a keltetés, úgy kizárólag a géphez adott használati utasítás szerint kell eljárni.

VIII. Csibenevelés, természetes keltetés útján.

Ezen nyugszik a baromfinemesítés alapköve, ezen épül fel a nemesítés egész rendszere, ez az a bázis, amelynek mikénti lerakásától függ a nemesítés sikere. Ha itt nem szolgáltatjuk mindazokat a kellékeket, a maga teljességében, amelyekre az előzményekben utaltam és a következőkben utalni fogok, nem lehet a mű teljes és kifogástalan, nem lehet munkánk tökéletes. Azok a hézagok, amelyek kitöltetlenül maradnak, előbb-utóbb megbosszulják magukat és a bajok számtalan esélyeit rejtik magukban, amelyek leküzdése időt, pénzt és fáradságot igényel, s amelyek kétséssé teszik a várandó hasznót is. Ha azonban szem előtt tartjuk az itt számbajöhető összes kellékeket, nemcsak, hogy elkerülhetjük a bajokat, de az eredmény sem marad el és a siker teljes megnyilvánulása nemcsak a hasznót biztosítja számunkra, hanem munkakedvünket fokozza s arra buzdít és ösztönöz, hogy a megkezdett úton továbbhaladva, tenyésztünket minél tökéletesebb mezbe öltöztessük, a versenyből kivegyük a magunk részét. Hírnevünk öregbítése folyton szemünk előtt lebeg, munkánkat, fáradozásunkat örömteljessé, élvezetessé teszi, s szívesen fogjuk megnyitni zsebeinket további áldozathozatalra, amelyet tenyésztünk kibővítése szükségessé tesz, mert már megszereztük azt a megnyugvást, amelyet az eredmény tőlünk kiváltott. Ez az eredmény felfokozza bennünk a vagyonszerzés kilátásait, bátorságunkat növeli, munkásságunkat örök mozgó gépezetté fejleszti s néhány év multával azon vesszük észre magunkat, hogy hasznos munkálkodásunkból valóságos áldás fakadt, levetettük magunkról a megélhetés nehéz gondjait, s egy nyugodt, örömet hozó helyhez kötött foglalkozással, szórakozással teli munkakörben nézhetünk a további fejlemények elé. Előre tehát szeretett tenyésztőtársaim, fel az alkotómunkára!

Csibék takarmányozása és gondozása az első 8 héten belül.

21-ik, vagy a kikelés napján.

A kotló alól a teljesen felszáradt csibéket egy erre a célra elkészített gyolcs-gyapottal vagy vattával megágyazott kosárában, dobozban, vagy szakajtóban összegyűjtjük, kb. 4 ujjnyira fejük felett ürt hagyva, megfelelő könnyű, ritkás, vékonyszövetű kendőfélével lazán letakarjuk s meleg helyre, fűtött helyiségben, de nem közvetlenül a fűtőtest mellé helyezzük, pihentetjük. A helyiség lehet 30° C. hőmérsékű, de annál semmi esetre sem legyen több, *mivel ebben az esetben a túlmeleg helyiségben a szomjúság érzete lép fel*, s akkor nehezen bírják el a 48 órai étlen-szomjan tartást. *Macska, kutya távoltartandó, nehogy a csibékhez hozzáférközhessenek s érzékeny kárt okozzanak.*

Keltetés utáni 1. nap.

A kikelt csibéket úgy pihentetjük egész nap és éjjelen át, de közben többször 3—4 percre le kell venni a takarókendőt, hogy friss levegőhöz jussanak, mivégből előzően délelőtt és délután is néhány percig a helyiség kiszellőzendő, s csak azután kell a takarót levenni róluk. Enni-inni ezen napon és éjjelen át a kis csibék nem kapnak, mivel még begyükben van a meg nem emésztett tojás sárgája, s be kell várni a begy kiürítését, hogy emésztési zavarok ne keletkezzenek, *ami tömeges elhullást okozhat.*

II-ik napon.

Amikor az utolsó csibét is felszedtük a kotlós alól, a kotlóst — akár féregmentes, akár nem — azonnal jól be kell rovarporozni, s várni, míg megtisztalkodott. Ezalatt a csibenevelő helyiségben a földön elkészítjük részére az új s friss anyaggal felszerelt fészket, amelyben majd aláhelyezzük a csibéket is, s amely egyúttal

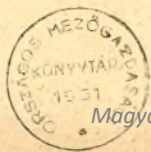
éjjeli szállásul is szolgál. Ha nem a kotlós fogja a csibéket vezetni, hanem egy előzően jól kipróbált két vagy háromévesnél idősebb kappan, úgy természetesen ez is előzően féregmentesítendő. Biztonság kedvéért azonban a kotlós is tartalékban tartandó, ha a kappan netán nem válna be tökéletesen, ami ugyan ritkaságszámba megy, különösen akkor, ha előző estén *egy kis pálinkával, vagy rummal felitatott zsemlyebéllel etetjük meg a kappant*, ami félig-meddig elkábítja. Hajnalban azután egyenként alárakhatjuk a csibéket s azok csipogása mintegy anyává változtatja, illetve szívesen vállalja a szárazdajkaságot. Kappan használata azért is előnyösebb, *mert korábban szabadul fel a kotlós, hamarabb kezdi ismét a tojáslerakást s így tojáshozama is több lesz, mintha vezető kotlósnak használnók.* A baromfinemesítési eljárásnál azért is figyelemmel kell lenni a fölös kakasok kappanozására, mert így ilyenek rendelkezésünkre fognak állani, *s mások részére is jóáron értékesíthetők.* Tehát ezen a második napon, ha kotlósunk van, már este felé alátehetjük a csibéket lassanként s egyenként, míg ha kappan lesz a vezető, úgy, mint fentebb említettem, hajnalban tesszük alá, amikor a kappan még nincs egészen ébren. Mindaddig, míg a kappan egészben be nem vált, 2—3 csibét hagyjunk a kotlós alatt, a teljes biztonság kedvéért.

III-ik napon.

A csibenevelőben, ha több kotlós vagy kappanvezető részére kell helyet fentartani, az illető helyiséget felosztjuk egy méter széles, 2—3 méter hosszú boxokra, páholyokra, rekeszekre és mindegyikben a fal mellett helyezzük el a kotlóborító ládát, amely egyik oldalára fektetve, nyitott részével, amely a fedőhelyét volna hivatott képezni, a rekeszkifutó felé néz, vagyis a láda feneke a falnak van támasztva. Ez lehet egy egyszerű 50 cm. magas, ugyanolyan mély, 70 cm. hosszú, ú. n. kereskedelmi szokványos faláda, fedél nélkül. A nyitott rész jobb- és baloldalán rögzítünk egy, a nyitott rész magasságának megfelelő 20 cm. széles deszkalapot a két

oldal széléhez, s fennmarad egy 30 cm. széles bejárat a kotlósnak és a csibéknek. Ugyancsak a láda nyitott felsőrészéhez közvetlen a felsőrész alatt odarögzítünk egy 15 cm. széles, a láda hosszának megfelelő deszkalapot, mely a felső homlokrészt képezi. A láda nyitott részének alsó széléhez egy 5 cm. széles lécs rögzítendő, amely a fészekalj anyagát tartja vissza a kifelé hullástól, előtte szorosan a láda mellé, a padozatra egy hasonló lécdarabot erősítünk, de a lapos részével a ládahossznak megfelelően s ez lépcső gyanánt szolgál, hogy a kis csibék könnyebben juthassanak fel is, le is a fészekről. A kifutóboxok magassága egy méter lehet s felül drótfonatú keretlappal látandó el, amely ajtó módjára van egyik oldalán akárcsak egy-egy darab bór-sarokkal odarögzítve, hogy szükség szerint felemelhető legyen, s a kezelő oda bemehessen. Ez a fedőlap azért szükséges, hogy a kotlósok vagy kappanvezetők ne repülhessenek át s ne okozhassanak a csibékben kárt. Elöl is egy egyszerű sűrű drótfonatú ajtócska 1 m² szélességben zárja el a csapatot, hogy a rekeszt el ne hagyhas-sák. A rekeszek alja kétujjnyi vastagságban, homokkal kevert szénamurvával hintendő be, ami megvédi a csibéket a felfázástól, de ez az ürüléket is begöngyölti. A harmadik nap reggelén előbb kivesszük a kotlósokat, vagy kappanvezetőket egyenként s a rekeszen kívül kukoricával jól megetetjük, frissen merített vízzel pedig megitatjuk őket, várunk, amíg a porfürdőben megfürödtek és tisztálkodtak, majd azután visszatesszük a ketrecükbe.

Most pedig következik az apróság első ellátása. A keményre főtt tojást héjjától megszabadítjuk, az utóbbi gorombasó módjára összezúzzuk mozsárban vagy őr-lőben, tojást fehérjével és sárgájával együtt egészen apróra reszeljük, fél száraz fehér kenyeret, ugyancsak tészta- vagy tormareszelőn átreszeljük, valamennyit összekeverjük, cseppnyire megsózzuk s egy kis rácsos csibeetetőben (legjobb a fémből készültek nehéz fémalappal) elébük tesszük. A csibeetetőt egyik oldalával a rácshoz kötözzük, hogy a kotlós vagy kappan lábával onnan el ne sodorhassa. Most kezdődik a kotlós dada-

munkája, mely egészen síma lefolyású, mert egy-kettőre megtanítja csibéit enni. Közben egy ugyancsak alacsony, rácsos csibeitatóban adunk a csibéknek sovány, forralt és lehűtött tejet inni. Ezt a kis itatót is oda kell egyik oldalán a rácshoz kötni. A kotlós itt is hivatás-szerűen jár el. Az első etetésre és itatásra egy órányi időt engedünk. Azután mindkét edénykét tartalmával együtt kivesszük a ketrecből, hűvös helyre tesszük, s két óra múlva eleséggel s tejjel kiegészítve, ismét betesszük a rekeszbe. Most már csak 30 perces étkezési időt engedünk. Délben frissen forralt hűtött tejjel, s a még elő-készített lágyeleséggel tartjuk a csibéket s ekkor is kb. 30 percig várunk, amíg jóllaknak. Azután ismét ki kell venni az edényeket, amelyeket most már jól ki kell tisztítani, kiöblögetni. A negyedik étkezésre, amelynek ideje 4 óra tájt van, az eleség akkor is frissen készített tojás-vagdalékból s reszelt kenyérkeverékből s tejből áll. Az etetés befejezése után újból ki kell venni, mint eddig, minden egyes alkalommal az edényeket, azokat az esti utolsó ötödik etetésre adjuk be a fentemlített ennivaló és innivalóval, amely addig marad bent, amíg nem látjuk azt, hogy begyük megtelt. Ezután e napra véglegesen eltávolítjuk az edényeket s az étel- s italmaradékot, hogy kárba ne vesszen, odaadjuk a tojó baromfinak, az edényeket alaposan kitakarítjuk, tisztán eltesszük rendes helyükre. Ezzel befejeződött az első izgalmas s elég fárasztó munkanap. Most már könnyebb lesz a kis csibékkal bántani, mert már tudnak enni s inni. Nyugovóra térnek a dadájukkal együtt a fészükben, hogy másnapra ébredve folytassák megerősödésüket elősegítő táplálkozásukat.

A 4-ik, 5-ik, 6-ik és 7-ik napon.

Új tápeleség (kotlókat mindig előzetesen kivenni a ketrecből s a szokott módon megetetni s kezelni): Szárazon durván darált, 3 rész árpát s egyrész tengerikását adunk rácsos csibeitatóban, s forralt sovány, de lehűtött tejet a csibeitatóba. Ezt egész napon át két óránként illetén ötször ismételjük, hasonlóan az előző napi el-

járáshoz. Egy másik kis rácsos csibeetetőbe teszünk egyrész *durva kvarcos homokot*, egyrész *futormeszet* s egyrész *őrölt faszenet*, hogy abból is tetszés szerint szedgethessenek, amire ugyancsak a vezetőjük fogja őket megtanítani.

8 naptól 14 napos korukig.

Alom- és fészekalj-csere a 8-ik napon. Az alomcserét (homok és szénamurva) korán reggel az etetés előtt kell végezni. A fészekaljcsereét az első etetés közben.

Ezen a napon felállítjuk az *önetetőt és az önitatót*. (Mindkét felszerelés készítési módja a II-ik rész Előkészületek b) felszerelések 9. és 10. pontjában vannak leírva.)

Az önetetőbe a következő keveréket tesszük: finomra őrölt egyrész tengerikását, egyrész árpadarát, egyrész hámozott zabdarát, egyrész durva búzakupát, egyrész szójababdarát, $\frac{1}{2}$ rész húslisztet, $\frac{1}{3}$ rész futormeszet, $\frac{1}{3}$ rész durva kvarchomokot.

Ezt hét napra egyszerre helyezzük az önetetőbe. Időszaki etetés gyanánt külön kapnak: reggel első etetésre durvább szemcséjű darakeveréket az alomba szórva, ugyanezt estére is utolsó etetésre, de a rácsos etetőbe. Délben: száraz lágyeledelt, melyek: 2 rész tengerikása, 1 rész hámozott zabdara, $\frac{1}{2}$ rész húsliszt, 10 csibére számítva, egy tetéztett kávéskanálnyi lecithines tápport, továbbá igen finomra szeeskázott szárított növényneműt, amennyiben friss zöldnemű még első időkben nem volna kapható. Mindezt kevésbé megsózni s jól összekeverni. Inni a 8. naptól kezdve már nem adunk tejet, hanem ahelyett, hacsak lehetséges, különösen ott, ahol tehéntartás van, gondot fordítsunk rá, hogy 3 héten át csakis író vagy aludttejet kapjanak a csibék, ami legbiztosabb ellenszere a bacillus pullorumnak. Ezen aludt vagy íróstej adagolása mellett nem léphet fel a fehér hasmenés, ha pedig valahol a jele mégis mutatkoznék, ennek a folyadékknak az adagolása révén biztosan el is múlik. Ez az alapvető tkarmányozási mód később nagyon is meghálálja magát s egészséges, szép, jólfejlődő ivadékkal lep meg bennünket. Tehát ebben az időben ne sajnáljuk

a csibéinktől *az aludt- vagy íróstejet*, még ha azt készpénzért, idegen helyről kellene is beszerezni. Ez a kiadás később jó befektetésnek bizonyul s jó kamatozást ígér. Ot, ahol erre mód és alkalom nem kínálkozik, az ivóvizet naponta fel kell forraltatni s azután jól lehűtve eléjük adni.

3-ik héten 14—21. napig.

A takarmányozásban annyi a változás, hogy *reggel és este*, első és utolsó etetésre már durván zúzott búzát és árpát adunk változtatva, a reggelit az alomba szórva, az estét a rácsos etetőben. Inni mint fent. *Minden hétfőn alom és fészekaljcsere*, s az önetető felújítása ugyanazokkal a kellékekkel.

A 4., 5. és 6-ik héten.

Reggeli és esti etetés mint fent. *A délben* adandó *lágyeleség* ebben az időszakban már *zöldnemüvel* szecskázva keverendő. Most már jó hatással van, ha a zöldes lágyeleséghez 10 csibére számítva, hozzáadagolunk 2 részt a valódi csukamájolajból, vagyis 10 csibére egy evőkanálnyit egyik napon és egy evőkanálnyit lecithines tápport másik napon, tehát felváltva s a keveréket kissé megszóva adjuk. Takarmánykelt, lucernát, lóherét, végeit spárgával összekötve, a földtől egy arasznyira felaggatva adhatunk, amelyből ugrálva fognak csipegetni s ez a tornaszerű művelet izmosítja a csibéket. Továbbá ott, ahol az lehetséges s villany vagy hasonló világítás nyújtható, célszerű, ha azt télutó és tavaszi időszakban a hajnali s a késő esti órákban igénybe vesszük, s így reggel 2 órával előbb s este két órával megtoldva a napot, hozzájuthatnak az önetetőhöz s így hozzászoktatjuk a csibéket ehhez a pótetetéshez. Később már szinte lesik s várják a világítást, hogy még táplálkozhassanak. Ettől gyorsabban fejlődnek, anélkül, hogy meghíznának, amit a tojóegyedeknél kerülni óhajtunk, viszont a hízóhajlamú csibék magukra több húst szednek.

Itatás, mint rendesen.

6, 8 hetesig.

Ebben az időben már nem szerint kell elkülöníteni a csibéket. Először elválasztani kotlóstól, kappanvezetőtől, majd jércéket és kakasokat külön kifutókkal ellátott udvaraikban nevelni. Ha a talaj már nem nedves, reggel 10 óra után a kifutókat részükre megnyitjuk.

Reggel és este a takarmány *szemesbúza s árpa, zab, és tengerikeverék*, már felváltva adandó, reggel az alomba szórva, este rácsos etetőben. A száraz lágyele-ségbe, amely különféle darakeverékből áll, bőségesen kell már szecskázott zöldségneműt adni, csukamájolajat és lecithines tápport, napont felváltva, s az eleséget kevés konyhasóval behintjük és összekeverjük.

8 hetes korú csibék.

Már növendékszámba veendők s az ezek számára előírt takarmányozási táblázat adatai szerint takarmányozandók s ólszakaszaikban a megadott utasítás szerint kezelendők. Ekkor veszi kezdetét az első osztályozás s első selejtezés, amelyre nézve az előírt szabályok szerint kell eljárni.

IX. Különféle különleges tápeledek készítése és azok eszközei.

1. Csírázott zab.

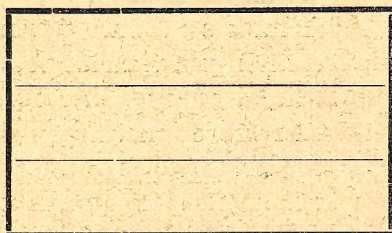
Egy 15 fejből álló törzsnek, vagy 30 darabból álló három hónapon felüli növendékcsoportnak — előbbire fejenként 10 gr., utóbbiaknál 5 gr. adagot véve alapul, — összesen 150 grammra volna szükség, ami 7 napra átlag 1 kg. jóminőségű zabot tesz ki. Ezt a mennyiséget egy vederbe tesszük s langyos melegvízben 24 órán át áztatjuk. Az előzetesen elkészített ládikák (lásd a mintarajzot) 5 cm. magas rétegű zabtartalom részére szolgálnak. 24 óra elteltével annyi ládikát töltünk meg félmagasságig (öt cm.), amíg az 1 kg. felduzzasztott tartalmat el nem helyezzük, s azután egy erre a célra szol-

gáló állvány (lásd a mintarajzot) egyes rekeszeibe helyezzük el, közel a világossághoz. 8—10 nap alatt 1—2—3 cm. hosszú csírákat hajt, s abból naponta adagolunk déli etetéshez, amíg a készlet tart. Ha elfogy, a művelet megújítjuk s míg az új csíra megfelelően ki nem nőtt, csírázott zabot nem kapnak s így azt nem is unják meg. Kicsírázott állapotban a zab mégegyszer oly mennyiséget ad, s így a fejenkénti adagot is megduplázva kapják. Az állványrekeszek oldalmagassága 30 cm. legyen, úgy, hogy a 10 cm. magas ládikák felett még 20 cm. ürr marad, hogy akadálytalanul meglocsolhassuk. *Az összes növényi tápanyagok között a legtápdúsabb a csírázott zab.*

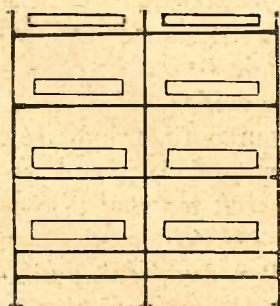
Zabcsíráztató ládika és állvány 8 ládikához.

I. ládika.

Áll 50 cm. hosszú és 30 cm. széles horganyzott, sűrű fonatú drótfenékből, amely 2 látható dróthor-ganyhuzallal van aláfeszítve. Ez a fenékalj rá-szegezendő egy hasonló méretű 10 cm magas, 1.5 cm. vastag fakeretre, mely rothadás ellen befestendő s ezzel el is készült a csíráztató ládika.

II. Állvány.

A 3 álló oldaldeszka 120 cm. magas, 30 cm széles, 2 cm. vastag, a legalsó vízszintes deszka 120 cm. hosszú, 30 cm. széles és 2 cm vastag. Mérsékeltén fűtött, vagy napsütéses helyiségben közel az ablakhoz, a nap hevének

kitéve állítandó az állvány, amelyet, illetve a rekeszekben elhelyezett ládikákat naponta langyosan meleg vízzel a felsőtől kezdve lefelé jól meg kell locsolni s elő-

zetesen 3 ágú hosszúkás konyhavillával óvatosan felkavarni, miáltal több levegőt kap s nem lesz penészes.

Az állvány áll a fentemlített 3 oldaldeszkából, 8 drb. lécből, s vízszintes deszkából. A lécekből, melynek mindegyike 2 cm. vastag s 4 cm. széles, jön 4 drb az állvány egyik, 4 drb. a másik oldalára olyképen, hogy a vázlatrajz szerint beosztva, 1-1 lécs kerül legalulra, a vízszintes deszka fölött 10 cm-nyire, a másik 1—1 lécs ettől 30 cm-rel magasabban, a harmadik 1-1 lécs ismét 30 cm-el magasabban, s így az utolsó 1-1 lécs is ilyen távolságban lesz a szokásos bevágással az oldaldeszkák széleibe beillesztve, beenyvezve s jól beszegezve. Ilymódon elkészített állványon a ládikák hosszban (lásd a vázlatrajzot) szélével felerészben a lécekre esnek, a ládikák többi fenékrésze alul szabadon marad, a víz lecsuroghat felülről lefelé, valamennyi ládikán keresztül egészen az alsó deszkáig s a víz az alsó deszkázatra előkészített bádoglepsi félékbe felgyülemlik s másnap ugyanezen vízzel, amelyet még egy rész langyos vízzel kipótolunk, újból lehet locsolni.

2. *Takarmány kel.* Legcélszerűbben úgy adható a baromfi részére takarmánykel, ha az 1. m. magas „*Hálószakasz*“ trágyafelfogó utolsó benti ugró-deszkaszélbe arasznnyi távolságokban, tehát körülbelül 20 cm. távolságban kis kampós horogfejeket ütünk, s 1 cm-nyire kiálló kampóra spárgára kötött kelfejeket (gyökerével felfelé kötve) felakasztunk olyképen, hogy a kelfejek a földtől, vagyis az alaptól, amelyen a baromfi áll — körülbelül 50 cm. magasán lógjanak úgy, hogy a baromfi azt csak ugrándozva csipegethesse, ugyanily módon lehet takarmányrépát is felakasztva elébük adni.

3. *Zöldtakarmány.* *Nyáron friss zölden, télen kiszáritottan adandó.* Zöldtakarmány gyenge fű, mindenféle pillangos virágok, répalevél, takarmánykel, spenót, saláta, csalán, lucerna, lóhere, gyenge zöld tengeri, gyenge csalamádé, gyenge zabhajtás, stb. Ezt *nyáron* szecskázva finomra, egy vederbe öntve meg kell nedvesíteni, az önetetőből vett kevés szemcsés anyaggal összekeverni, felületesen megsózni és újból keverni s ha még lucskos, némi szemcsés anyaggal újból az önetetőből véve, kevergetni, míg nem tapad s azután az etetővályuba elébük

adni *időszaki eleség gyanánt*. Az adagmennyiség az etetési táblázatban ki van tüntetve. Hústermelő iránynál ezt a lágyeleséget *reggel* kell adni.

Télen: a szárított takarmány ugyancsak finomra szecskázandó, egy vederben leforrázandó, hogy megpuhuljon, 2 óra múlva a folyadékot lecsurogtatjuk, s az előzetesen megfőtt, vagy párolt burgonyát — fejenként egy diónagyságut számítva — összemorzsolva belekeverjük, úgy mint fent 15 tojóra összesen 15 gr. só t ráhintünk, az önetetőből vett össztakarmányból annyit keverünk hozzá, míg nem lucskos s nem tapadós, azon mód langyon melegen feletetjük. A hústermelő iránynál télen át és reggel kell adni ezt a lágy eleséget. A szárított takarmány felaprítására ilyen kisebbszerű szecskavágót készen lehet kapni, még pedig a Geitner és Rausch cégnél (Budapest, Andrásy-ut 18. sz.) Ilyen házi és kézi használatra alkalmas gépet, amelynek szájnyílása 200 mm., súlya 24 kg. erős deszkára szerelve, kb. 36 P-ért kapható. Miután télire a zöldtakarmányt már nyáron s az ősz előtt össze kell gyűjteni, nyomban apróra szecskázni, s napon szárítani, száraz helyen, padláson. jutás zacskókban felakasztva, — az egerektől óva — eltenni, célszerű, ha 3-4 szomszédtenyésztő közösen vesz ilyen szecskavágót, mert így megoszlik a költség, azonkívül közös használatra szánt gép beszerzése nagyon is indokolt és praktikus. A kézzel való aprítás éles késeket igényel és nagy időpazarlással jár, a kéz hólyagos lesz, s ha alkalmazottakra bízuk, felületesen végzi.

4. *Csontdaráló:* arra szolgál, hogy a háztartásból kikerülő főtt vagy nyers csontokat, tojáshéjakat, keményre száradt kenyeret, *utóbbi ne legyen penészes*, esetleg nagy állománynál mészárosnál, hentesnél, vagy korcsmából beszerzett hasonló anyagokat felaprítsuk és a lágytakarmány közé vegyítve, vagy az önetetőből vett szemcsés, finom anyaggal keverten külön is déli eleség gyanánt adagolva — vályuban adjuk a baromfi részére. Ez az eleség nagyarányú fehérje tartalmánál fogva felnőtt baromfinak, de növendékeknek is különösen ajánlható. *A csontdarálónak használat után történt alapos megtisztítására ügyelni kell, hogy a maradéktól büzőssé*

ne váljék és így új eleséget meg ne rontsa. Csontdarálót is „Heuréka“ nevűt ajánlatos közös számlára meghozatni, az említett cégtől. A kisebb gazdaságok számára célszerű M. 110 mintájú, amelynek őrlőhengere 110 cm. széles, súlya 14 kg. (Száma C. 51.) ára kb. 58 pengő.

5. *Aludttej vagy író.* Télen-nyáron, ahol ez a cikk rendelkezésre áll és nem kell külön megvásárolni, ajánlatos másodnaponként reggel, még pedig mielőtt a baromfi vízzel teleítta magát, (ebben az esetben este az itatók félreteendők) _/_ alakú gyalult, hosszúkás favályuban (semmi esetre nem bádogvályuban, mely mérgező hatású) aludttejet vagy író adni. Télen a folyadék ne legyen hideg, hanem állott és fagymentes, fedett helyiségben adandó.

Használat után a vályut alaposan ki kell öblíteni és felfordítva, két végével téglára fektetni, hogy kiszáradjon és tiszta maradjon.

A folyadék a felnőtt baromfira és a növendékre kitűnő hatással van.

Az aludttejet, amely egyszersmind óvószer és gyógyszer a bacillús pullorum, a fehér hasmenést előidéző kórokozó ellen, a chicagói egyetem baromfitenyésztési fakultásának rendes tanára és kísérleti állomásának vezetője dr. Beach már igénybe is vette ez ellen a kórokozó ellen és az aludttej kedvező hatását nagy sikerrel tapasztalta.

A tejben rejlő savak ugyanis erős hatással vannak a *bacillusra* és azt rohamosan pusztítják. A tejcukorban rejlő és abban képződő savak azonban csak akkor hatnak gyógyítóan, ha legalább három hétig minél nagyobb mennyiségben jutnak szervezetükbe. Dr. Beach azt ajánlja, hogy a csibék lágy eledelébe keverjük az aludttejet, és az egész eledelnek 40%-át képezze az aludttej. Legjobb keverékként a következő receptet adja: 30 rész tengeridara, 20 rész árpadara, és 10 rész buzakorpa, ehhez járul súlyban 40 rész aludttej. Ezt a szokott módon, — nem lucskosan — legalább háromszor naponta háromhéten át kell adni. Ezenfelül eleséget is már ismertetett módon kell adagolni és figyelemmel kell lenni arra, hogy az önetetőben *gritt, futor, örölt faszén* is hozzáférhető legyen. A gyógyhatás már két héten belül mutatkozik, de

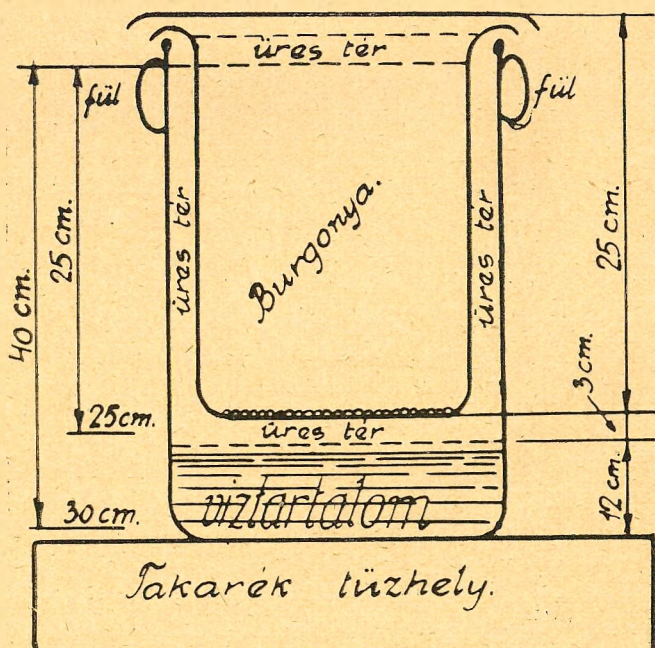
azért még egy héten át tovább kell azt adni. Emellett szigorú tisztaság és az ürülék gondos eltávolítása is lényeges. Ha bacillus pulorum fertőzés jelenségei mutatkoznak, (csibéknél fehér hasmenés alakjában), három héten át a rendes ivóvíz helyett aludttej vagy író adandó az önitatóba, de nem egyszerre és egész napra s nem meleg helyen, télen pedig vagy tavasz felé *nem* hidegen. Vagyis reggel, délben és késő délutánig minden frissen adandó és előzetesen az itatóedény kiöblítendő. Ha akár a csibéknél, akár a növendékeknél vagy idősebb állatoknál ez a betegség mutakozik, az egész állomány így itatandó három héten át és a bajt teljes biztonsággal ki lehet küszöbölni.

6. *A párolt burgonya.* A burgonyát — különösen télen és kora tavasszal — *kihajtott és kártékony hatású csiráitól meg kell tisztítani*, azután ha csak lehetséges, pároltatni. Gazdaságokban, tehenészetekben, és sertésüzemnél használatban vannak ilyen pároltató üstök, u. n. takarmányfüllesztők és kisebb méretűek is kaphatók mezőgazdasági gépek és alkatrészeket árusító üzletekben. Kisüzemű baromfitenyészetekben is lehet burgonyát ilyen üstök hiányában pároltatni, mivel a pároltató készüléket otthon is könnyen lehet előállítani, még pedig a következő módon: Minden háznál használatban szokott lenni egy nagyobb bádoffazék, amelyet ruhamosáskor, ruhagőzöltetésre használnak. Ha egy ilyen fazék rendelkezésre áll, és az mondjuk 12 liter ürtartalmú, akkor a bádogosnál készítettetni kell egy, a vázlatrajzban feltüntetett bádogedényt, amely a burgonya pároltatására szolgál. Ennek a bádogedénynek a feneké 2—3 cm. távolságban köröskörül egész alapterületében egy cm. széles lyukakkal látandó el, hogy a külső edényből a forralásából származó gőz azokon át behatolva, a burgonyát átjárja és megpuhítsa. Hogy pedig a belső és a külső bádogedény között a rajzban látható ürt megkapjuk és a vízfelület és a belső bádog között még három cm. párolási ürtér maradjon, a belső fazék a rajzon látható kampószerű kihajlással legyen készítve, ami által az felülről függő helyzetbe jut és a külső edény peremén nyugszik. A belső bádogedény átmérője is kisebb legyen 2-2 cm-el,

hogy a két edény oldala között is ürr maradjon. Az edény közönséges fa, vagy bádogfedővel főzés vagy párolás idejére letakarandó. Később, amikor még a tűzhelyen vagy a szabadban a háromlábú rostos folyik a párolás, villával meg kell győződni, eléggé megpuhult-e már a burgonya és ha igen, akkor az kellően lehűtve és nem forró állapotban használatba vehető.

Arra kell különösen ügyelni, hogy a rajz szerint feltüntetett külső és belső edény között látható ürtér meg legyen, mert csak így képes a víz felforralása közben képződő gőz a belső edénybe behatolni és a burgonyát puhítani. Ilyen takarmány füllesztő erős, horganyzott lemezből készített, minden tűzhelyre illő fenéknyúlvánnyal bíró, jól záródó, szorító kengyeles fedővel, két oldalfülrel ellátott fazekak különböző nagyságban készen is kaphatók Geitner és Rausch cégnél, (Budapest, V., Andrássy-ut 18. 15-65 liter tartalomig, 18 pengőtől 43 pengőig, az ürméret arányában.

A burgonyapároló készülék vázlatrajza.

A burgonyapárolókészülék vázlatrajza.

Tök vagy takarmányrépa télen: Tégla, vagy rendes kockaalakú 20×20 méretű vastag deszkát legalább 10 cm. hosszú drótszöggel közepén átütjük, azután hegyes végét letompítjuk és arra felszúrjuk, késsel megkezdjük, ugyanígy felvágott tökrészt nyers állapotban magjával együtt, és azután az etető helyen, délben, 1-2 órán át a baromfi elé tesszük. Később a takarmányt kamrába rakjuk és másnap ismét odatesszük elébe, amíg el nem fogy, *de ha romlásnak indul, akkor egészen eltávolítjuk.*

X. A kappanozás célja s különféle előnye.

Az ivadékszaporításnál tapasztalatból tudjuk, hogy a kikelt csibéknek a fele rendszerint kakas, fele jércesibe. A jércecsibék, bármilyen is azok mennyisége, nem zavarja számításainkat, nem így azonban a kakasok. Az utóbbiak civakodó természete sok kelemetlenséget okoz a tenyészüzemekben, elkülönítésük pedig a nagy költségre való tekintettel kivihetetlen. Amennyiben pedig kakasokból a jércék számarányához képest csak minden 12-15-ikre volna szükség, — s ezek is csak csere-kakasok lehetnének — így ezenfelül mutatkozó feleslegesen túl kell adnunk. Itt többféle mód kimálkozik. Rendszerint a fölös kakasokat 4 hetes korban, midőn már mint ilyenek kezdenek kifejlődni a *húsirány* takarmányozásba fogjuk, így tartva 8-10 hetes korban rántani való csirke gyanánt értékesítjük. A másik, a jobb értékesítési mód, ha 8-10 hetes korig ugyancsak fenti módon kezeljük, de ebben a korban az összes fölös kakast kappanoztatjuk. E célra már megbízható műszerek vannak forgalomban s bárki megtanulhatja a kezelésüket, főleg ha első alkalommal *ál-latorvos* végzi a kappanozást és kellő utbaigazítást ad. Egy ilyen műszerrel s más segítőkéz hozzájárulásával egy nap alatt száz darab kakasból is eltávolíthatók a herék. Lehet ugyan fiatal kakasokat nemi kifejlődésük, illetve érettségük beállta előtt hizlalás alá venni, de ez körülményes dolog, mert a tojóktól távolabb eső helyen kell őket tartani, hogy ne lássanak jércéket, de még így elkü-

lönítve is nyugtalankodnak és nem híznak meg olyan mértékben, mint a here nélküli kappanok. Az ekként rendelkezésre álló kappanokkal többféle értékesítési lehetőség kínálkozik. Négyhónapos korukig a kappanokat folytatólágosan húsirányú takarmányozással jól tartjuk. Ebben az időszakban bőségesen húst szaporítanak s ekkor vagy a saját hizlaldánkban hizlaljuk 3 héten át s ezután kereskedelmi szokvány szerint jól kikészítve értékesítjük s megkapjuk értük az elérhető legmagasabb árat, bármely delikatesse üzletben, vagy előkelőbb szállodai étkezőben, vagy ha nem akarunk hizlalással foglalkozni, az ilyen 4 hónapos, jó húspanban tartott kappanokért ugyancsak megkapjuk a súlyuknak megfelelő, magasabb ellenértéket. Amennyiben pedig *a fehérbőrű, illetően fehérhúsú kappanokról* van szó, amelyek húsqualitása elismert *világmárka*, — ilyenek pl. *a stiriai szulmtháliek, a chalonsi, brüsszeli poulardok, a houdan, faverolles, a mechelniek, az orpingtonok, dorkingok, a német ramelslohiak stb.* — ezeket természetesen nem kell hizlalás nélkül értékesíteni, hanem érdemes saját regieiben kihizlalni, s az erre vonatkozó utasításokat kellően betartani. *Ez a fehérhúsqualitású kappanpoulard súlyának megfelelően a legmagasabb árban értékesíthető — s a legnagyobb haszonnal kultiválható.* — Ez az a *specialitás*, amelyet fentnevezett államok törekedtek kitenyészteni s a világ érdeklődését tenyésztésük eredményére ráterelni. *A magyar parlagiak nemesítésével kapcsolatban, miután a korábbi nemesítésből kifolyóan máris nagymennyiségben van fehérbőrű alapanyagunk, mód és alkalom kínálkozik ezt a specialitást országosan megalapozni s az e cikkben mutatózó külföldi versenyben a siker legbiztosabb reményével részünket kivenni.* De még ha egyik-másik tenyésztőnek nincs módjában, hogy azokat saját regiejében hizlalja, az ekként hizlalásra előkészített fehérbőrű kappanaokért a hivatásos kereskedőtől legalább 10-15%-kal magasabb vételár várható. Egy másik felhasználási vagy értékesítési mód kínálkozik abban, ha tekintet nélkül a bőr színére, vagy a húsqualitásra, egy bizonyos mennyiségű kappant azért nevelünk fel, illetve tenyészünk, hogy azokat *csirkevezetőknek* használhassuk, vagy

értékesítve, mások használhassák. *Bár csirkevezetésre fiatal, egy éves kappanok nem válnak be s azok csak két éves koruktól fogva — vagyis amidőn a harmadik évbe lépnek — alkalmasak csibevezetésre, mégis nagyon kifizetődik ilyeneket két éven át ellenszolgáltatás nélkül tartani, mert ezután már nagyon hálásan fizetik vissza a két évi ingyen eltartást. A magyar parlagiak nemesítésével kapcsolatban ez különös fontosságú.* Miután az országban főleg a kisüzemi telepeken, s a tanyavilágon még 90%-ban a természetes keltetés és felnevelés van alkalmazásban, s mi a nemesítéssel összefüggésben arra törekedtünk, hogy nemcsak hús, hanem tojáshozamban is fokozhassuk a termelést, s így jó vérvonalú, szaporább s súlyosabb tojást rakó tojókat is nevelhessünk, kétszerezsen fontos, hogy a *keltető kotlósokat mentesítsük a csirkék vezetése és neveltetése alól*, hogy így 2 havi idővesztéstől megkímélhessük s visszaadhassuk tojásthozó hivatásának, mit olyképen tudunk forszirozni, hogy elválasztva néhány napi pihenést engedünk részére s azután kakas társaságába utaljuk, mire nemsokára megpirosodik a taraja, ami biztos előjele a közeli tojásrakás megkezdésének. *Ezzel az eljárással nemcsak azt érzük el, hogy az évi tojásátlag fokozódik, hanem a kotlási hajlam is alábbhagy, s ez minden alkalommal új elbánás alá véve, állandó javulásra vezet.* Ilyenmódon elérhetjük azt is, hogy minden időben megfelelő, alkalmas kappanvezetőnk legyen, a kotlások hiányát viszont meg sem érezzük, ellenben biztosak lehetünk, *hogy tojóink tojáshozama évről-évre fokozódni fog.* Ennek azután az lesz a következménye, hogy igen nagy kereslet nyilvánul meg a két éven felüli kappanok után, s különösen a három s azonfelüli évesek után, amelyek már vezettek csirkéket, s így jótállás mellett is igen magas áron lesznek értékesíthetők. *A csirkevezető kappanok ára felülmulja majd a nemesfajta egyedek árát, ami érthető is, mert a nemesfajták hímek s tojói az évek számával hatványozottan csökkennek, míg a csirkevezető kappanok 8 éves korukig értékben emelkednek. Egy kappan, ha csirkéitől 6 hét múlva elválasztják, vezetésre azonnal elfogad újabb kikelt csibéket s így tulajdonképen felülmul egy valóságos*

műanyát, ezenkívül megbízhatóbb, s nem igényel kezelést úgy mint a valóságos gép műanya.

XI. Zárszó.

Ha az „Előszó” mint *elővéd* nyitotta meg a parlasiak védelmére mozgósított argumentációm egész arzenáljának az utat, úgy a „Zárszó” képezze azt a *hátvédet*, amely rendszerint hivatva van a további műveletek háborítatlan befejezését biztosítani és lehetővé tenni. Feltártam tehát a tenyészközönség, valamint a baromfitenyésztés ügye iránt érdeklődéssel viseltető társadalom előtt külön-külön és összegezve baromfitenyésztésünk legutóbbi 3 évtizedes fejleményének mikénti alakulását. Megismertettem századunk elején megindult általános felbuzdulást, melyet úgy a kormányzat, mint a társadalom a mezőgazdálkodás ezen ágazatának fejlesztése körül kifejtett, rövid 15 esztendő alatt a *világégés* bekövetkeztéig olyan magas fokra emelt, hogy annak előtte alig észrevett, mondhatni semmibevert baromfitenyésztésünk, már külkereskedelmi forgalmunkban is mezőgazdálkodásunk egyik legszámottevőbb tényezőként nőtte ki magát, mert a semmiből már akkor is negyedik helyre került. A világégés tartama alatt — öt éven át — nemcsak itt, hanem mindenütt az egész vonalon megállott a kultúra, hogy helyet adjon az ellenkezőjének, a sok szenvedésnek és a nagy visszaesésnek, amelyet nálunk még jobban kiélezett a forradalom, s a kommunizmus utójátéka, amely újabb két évvel toldotta meg a háború borzalmának kihatását, s ezt követte a nemzet teljes kimerülése, a kétségbeesés, az erőtlenségben mutatkozó tehetetlenség, a helyzet bizonytalansága miatt támadt tétlenség, amely 1924-ig, tehát 10 éven át tartott, s az egész nemzetet mintegy megbénította. Ezekután van-e valaki széles e hazában, aki ilyen állapot láttára, vagy ezek átélése mellett át nem érezné, meg nem értené, hogy baromfitenyésztésünk minden addig kivivott eredményének is ez alatt a 10 év alatt el kellett vesznie. Olyan volt ez, mint midőn a virágzásnak indult minden reménységre jogosító termésünket váratlanul tönkreteszi az időjárás viszontagsága

és odavész fáradozásunk minden gyümölcse. *De azért nem jut eszébe senki fának — mert a fa gyümölcse elfagyott vagy elverte a jég, hogy most már a fát ki kell ásni, eldobni, vagy feltüzelní, s helyette más fát ültetni.* Így, ha elmarad a szőlő, vagy bortermésünk — mert vis major játszott közre — s emberi kéz vagy ész azt el nem háríthatta, — nem akad magyar gazda, *aki azért kihajigálja a szőlővenyigéket, tőkéstől, s nem hoz Amerikából — filoxeramentes szőlővenyigét (vagy bacillus pullorummentes miegyebet), csak azért, mert vis major okozta a bajt.* Nem, ilyesmire magyar ember nem képes. Hanem, hálát adva az Úrnak, *hogy megmaradt a fa, megmaradt a szőlőtőke,* újból hozzáfog a megműveléshez, annak rendje és módja szerint, tovább műveli, gondozza, ápolja, tovább fejleszti azt, hogy újabb gyümölcsöt érleljen, s leszedhessé azt, *mert józan esze erre utalja.* Így van ez minálunk ezer esztendő óta a mezőgazdaság minden ágazatában, ha volt hét kövér, ha volt hét sovány esztendő, magyar ember kitartott jóban-rosszban egyaránt, amit elvett a ma, visszaszerezte holnap türelmével, szorgalmával, hittel és akarattal, kitartással és bizalommal az ősi erényben. A mi népünk nem mohó, nem kapzsi; szerény, de álhatatos, konzervatív, megelégszik a kevéssel, ha ezt biztosan elérheti, lemond a sokról, ha kételye támad. Így kevesebb csalódás is éri, mert nem számíthatja el magát, ő csak a józan esze után megy, ez pedig a kellő óvatosságra inti. Hogy parlagi baromfiállományunknál csak lassú tempójú előrehaladásnak vagyunk szemtanúi, *annak nem a nép az oka,* éppenúgy mint nem oka annak, hogy a puszta, a tanya ifjúsága addig, míg az iskolák is gyérek voltak, mint a fehérholló, az analfabétaságban kiritt. *Ott, ahol a néphez oltatólag hozzá lehetett férni, minden vonalon haladásnak vagyunk szemtanúi.* Ahol a parlagiak nemesítését, feljavítását az értelmiség belevitte a nép közé, az ott gyökeret is vert, mutatkoztak szebbnél-szebb ivadékok, évről-évre kialakultak a parlagiak különféle válszínfajtái is, azok husa, tojáshozama is aránylagosan fokozódott. Amint már említettem, a világháború kitörésig — vagyis a békeidőben — fokról-fokra szebb és jobb anyagot produkáltunk, ami hatványozott

külkereskedelmi forgalmunkban is nyilvánvalóvá vált. *Ami pedig azután bekövetkezett — annak nem a nép az oka, amely baromfállományunk 80%-át magáénak vallja, de a parlagiak sem.* Hogy ki — és mi volt az oka, azt már kimerítően kifejtettem szakmunkámban, és plausibilissé is tettem. *Ha tehát nem a nép, s nem a parlagiak az oka annak, hogy a legutóbbi 15 év tétlensége, a parlagiakat lerontotta, a kormánynak nincsen oka a néptől, meg a parlagiaktól elfordulni.* Mert hiszen elsősorban az illetékes tényezők hagyták a tenyésztőket és a parlagiakat is cserben és 15 éven át ölbetett kézzel, a tehetetlenség tükrében nézték a további pusztulást, s ha kellő mentséget hoznak is fel — és mi azt nemcsak tudomásul vesszük, *de el is hisszük,* — hogy egymagában a társadalom kellő támogatása nélkül, mitsem kezdeményezhettek s várniok kellett míg a pénzügyi erőforrások részükre megnyílnak. Ám ekkor sem az illetékes tényezők mozgultak meg elsőnek, hanem a társadalomnak az a része, amely elérkezettnek látta az időt, a kínálkozó konjunktúrát kiaknázni *s kezdték kihajigálni az ezeréves baromfitenyésztés fáit, hogy idegenből ültessenek ide — szerinte jobb s többet termelőket — mintha azok a fagy és hasonlók ellen immunizálva volnának, mert be lettek oltva bacillus pullorum ellen.* Már előzőleg megemlítettem, hogy a magyar gazda észjárása ilyesmit nem tud magáévá tenni, fejét ugyancsak csóváltgatja, de nem „dől be“ nekik, mert jól tudja, hogy amint a magyar tanya világába nem való a selyemharisnyás, rövidszoknyás, keztyüs, manikűrözött, kalapos, elkényeztetett uri dáma, akinek nem izlik a fordított kása, a piritott szalonna, a fokhagyma, a vöröshagyma, a birkahús s a hozzávaló karcos ital és sok egyéb — mert az — mint mondja, paraszt gyomornak való, neki pedig városi étlap kell sok fogással — ami derék paraszt népünk tudja azt is, hogy az ő parlagi tyúkjának *jó a zsák is,* ha abból szórnak eléje, jó a mező is, ha arra kiengedik, jó az egyszerű férőhely, ha az *féregmentes,* s éppenúgy tudja azt is, — amint azt a multból tapasztalta — hogy a divattyúk is csak akkor jók s adják le a garast, ha előbb aranyguskával tömik, tyúkpalatákban tartják, tehát sok pénz

kell áldozni rájuk, keztyüs kézzel bánni velük, *hogy több tojást, de annál rosszabb húst nyerjenek utánuk.* A magyar paraszt, a földművelő osztály, a kisiparos, a letört középosztály stb. nem nyújthatja azt a divattyúkoknak, amitől függ a produktivitásuk, ellenben könnyű szerrel gondoskodhatik az ő parlagiainak a létfenntartásáról, mert itt nagy segítségére van neki a *szabad természet.* Ha most kezébe kapja *ezt a szakmunkát,* amely kitanítja őt arra, miként lehet a nyomorhoz szoktatott, igénytelen, a maga élelmét nagyobbbrészen maga kereső, viharedzett parlagit fokról-fokra a jobb léthez, jobb sorshoz juttatni, kevés költséggel, kevesebb fáradozással s egyben saját-maga előteremtheti — önköltségben a szükséges óljukat, azok berendezését, az eszközöket, minden idegen fizetéses alkalmazott nélkül, sajátmaga, családtagjai segítségével, — továbbá szomszédjaival egyetértésben, azokkal összefogva, az általam kifejtett *hármás párosítási rendszer igénybevételevel,* a takarmányozás fokozatos javításával, a kioktatott tenyészkiválogatással, stb. ezzel a *rendszeres, belterjes munkálkodással ugyanoda jut, ahol ma a divattyúk gazdái tartanak, azzal a különbséggel, hogy a parlagiak feljavított, nemesített anyaga magában egyesíti a parlagi minden eddigi jó tulajdonságát, amelyet a jobb tartás s gondozás méginkább felfokoz.* Így tehát a továbbra is megtartott *világmarkás húásával, s a tenyészkiválogatás révén átlagos 180 tojáshozamra is felvitt 60 grammon felüli tojáshozamával ki fogja vívni magának azt a helyet, melyet az 1000 éves mult csak az ő számukra kijelölt.*

A kultúrfajták kivétel nélkül — nem valók a nép közé mindaddig, míg mi a mi parlagiainkat nem emeltük a kultúrfajták magasságára, amíg a mi népünk is be nem tartult azok különleges kezelésébe, a mesterséges keltetés és felnevelés művészetébe. Addig pedig azokkal csak a városi tenyésztők, továbbá a közép és nagybirtokos osztály foglalkozzék, azok tenyészék azokat nagyban, a *külvilágtól elzárt farmgazdaságokban, rendeltetésüknek megfelelően, az állam ellenőrzése mellett és annak irányítása szerint.*

A parlagiak további sorsát pedig bizza magára a

népre, amely most már szakmunkám segítségével megkapta azt az utmutatást, amelyre három évtizeden át hiába várt. Sajnos, az utóbbi 15 év alatt a parlagival még annyit sem törődtek, amennyire figyelemre méltatták Darányinak — a baromfitenyésztés atyamesterének — megszületése előtt az akkori kormányzati tényezők. Azt hiszem, ha szakmukám tartalmát és céljét a nép hivatott vezérei, a nép érdekét szívükön viselő jóakarói, — akik közé elsősorban a kormányzat illetékes tényezőit számítom, — tudomásul vették, sietve elfogják vágni annak a lélekharangnak a kötelét, amelyet a parlagiak sírásói meg akarnak húzni, hogy mielőbb megülhessék a parlagiak teteme felett a halotti tort. Ismétlem ehelyütt — idézzük meg Darányi szellemét, s kérjük, világosítsa fel mindazokat, akik 15 éven át parlagon hagyták a parlagiakat, velük nem törődtek és még ráadásul vesztükre is törnek ahelyett, hogy az általa megindított akciót lefolytatták és befejeztek volna.

Előttünk a Kép és megszólal Darányi szelleme: Kezetekbe adtam hazánk egy szép kiaknáztatlan kincsét, de azt nem bányásztattátok tovább, ellenben idegen, a magyar parlagi természetével és ezeréves edzettségével elmentétes idegen fajtákkal kísérleteztek s ezzel a célt nem hogy megközelítnétek, de attól mindinkább eltávolodtok. *Lasciate ogni speranza!* Fel testvéreim az alkotó munkára, szálljatok továbbra is síkra, ti magyarok — a magyar parlagiért.

VÉGE.

Tartalomjegyzék

I. RÉSZ.

A nemesített magyar parlagiak s a kultúrfajták szerepe a köztenyésztésben.

Fair-play — — — — —	1
Visszapillantás — — — — —	10
I. Apostolainkhoz — — — — —	15
II. Előszó — — — — —	17
III. Bevezetés — — — — —	21
IV. A magyar parlagi tyúk védelme nem a kultúr- fajták ellen irányul — — — — —	23
V. Miként érvényesült eddig az idegen kultúr- kakas a köztenyésztésben? — — — — —	24
VI. Mit kell szem előtt tartanunk export-törekvé- seink szempontjából? — — — — —	28
VII. Miért felel meg legjobban a magyar parlagi a köztenyésztésben? — — — — —	34
VIII. Minő kultúrkakassal célszerű keresztezni a nem tiszta vérbeni parlagiakat? — — — — —	39
IX. Miért nem célszerű a parlagiakat <i>Leghorn</i> - kakassal keresztezni? — — — — —	45
X. A <i>Leghorn</i> természetszerű rendeltetése hazánk speciális érdekei szempontjából — — — — —	53
XI. Hová vezethet a <i>Leghorn</i> -kultusz, ha nem tiszta vérben tenyésztik zárt farmokban? — — — — —	56
XII. Mi a rendeltetése az északi államok <i>Landhuhn</i> (<i>Zwiehuhn</i>) elnevezés alatt ismeretes tyúkfaj- tának? — — — — —	60
XIII. Miért nem alakulhat ki hazánkban rendszere- sen üzütt nemesfajta tenyésztés? — — — — —	64
XIV. Racionális gazdálkodás a rentabilitás kulcsa	69
XV. A magyar parasztra kell építeni gazdasági jövőnket. Az ő szerepe a köztenyésztésben — — — — —	73
XVI. Otthon, — magunk között — — — — —	79
XVII. A legradikálisabb gazdasági program: mit kíván a piac? — — — — —	84
XVIII. Mit mond a külföldi piac? — — — — —	84
XIX. A mennyiség és minőségi többtermelés hát- teréből — — — — —	101
XX. Minő álláspontot képviselnek exportőreink külkereskedelmi szempontból baromfi és ba- romfitermékeink minőségi előállítását illetően?	110

II. RÉSZ.

A baromfinemesítés technikája.

I. Előszó	— — — — —	116
II. A baromfinemesítés új iránya	— — — — —	119
III. Mi a teendő a nemesítési eljárás megkezdése előtt?		123
a) Védekezés a bajok ellen	— — — — —	123
b) Észszerű megalapozás	— — — — —	133
c) Előkészületek: és pedig feljegyzések, felszerelések	— — — — —	142
Tojásosztályozó	— — — — —	147
IV. Végrehajtás	— — — — —	154
Nyomtatványminták	— — — — —	168

III. RÉSZ.

A magyar parlagi renaissance-a (ujjászületése) az egységes típusú önálló hazai kettőshozamú kultúrfajta megteremtése.

I. Előszó	— — — — —	179
II. Bevezetés	— — — — —	181
III. Általános tudnivalók	— — — — —	194
IV. A magyar parlagi idegen kultúrkakas útján történő keresztezése	— — — — —	197
A racionális haszonhajtó üzemek legfontosabb alapfeltételei	— — — — —	208
A) Észszerű tenyészkiválogatás és párosítás	— — — — —	208
B) Helyes takarmányozás	— — — — —	213
C) Gondos ápolás és tartás	— — — — —	224
Vándoról és az ideiglenes gyarmatoztatás	— — — — —	236
V. Baromfinemesítő mintaállomás	— — — — —	239
a) Célja és rendeltetése	— — — — —	239
b) Baromfinemesítő mintaállomás	— — — — —	245
c) Baromfinemesítő mintaudvar	— — — — —	252
d) Vándoról a tenyésztelep keretében	— — — — —	257
e) Költségelőirányzat és rentabilitás	— — — — —	263
VI. A baromfifarmgazdaság kialakulása	— — — — —	272
VII. A tojásról mindenféle vonatkozásban	— — — — —	273
a) A tojás fejlődése	— — — — —	275
b) A tojás összetétele és fiziológiai tulajdonsága	— — — — —	277
c) A tojás élettani jelentősége	— — — — —	280
d) A tojás mint élvezeti és kereskedelmi cikk	— — — — —	281
e) Tojások kezelése a gyakorlatban	— — — — —	288
f) A tojások kezelése keltetés alatt	— — — — —	293
VIII. Csibenevelés, természetes keltetés útján	— — — — —	297
IX. Különféle különleges tápeledetek készítése és azok eszközei	— — — — —	304
X. A kappanozás célja s különféle előnye	— — — — —	311
XI. Zárszó	— — — — —	314

◆ Polónyi.: A MAGYAR PARLAGI BAROMFI ◆